פרץ הירשביין

ארום דער וועלט

ארום דער וועלט

(רייזע אײנדרוקן)

פון

פרץ הירשביין

1920—22

פארלאג „ליטעראטור", ניו יארק
1927

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000vari_r1v7

Copyright, 1927
by
Peretz Hirshbein

פּינסקי־מוזיק פּרעס, אינק.,
84 באוערי, ניו יאָרק.

אינהאלט:

זויט

צו דרום זייט 7
טאהיטי 10
א מענטש שטארבט 19
דער לאנגער חזיר 24
ראראטאנגא 28
ניו־זעלאנד 35
שעפסן 44
אלטע וועגן 49
בלומען 53
ראטארוא 57
די מאָרים 62
אוסטראליע 69
סידני 73
מיטן ווינט 79
די ווייסע אוסטראליע 85
אידן אין אוסטראליע 89
דרום אפריקע 93
קיין יאהאנעסבורג 102
יאָהאנעסבורג 108
אידן אין דרום אפריקע 112
אין שאטן פון גאלד 121
אפריקעס קינדער 127
ווייטע קלאנגען 134
דורך דעם פרייען שטאט 138
דער בור 143
אין זולולאנד 147

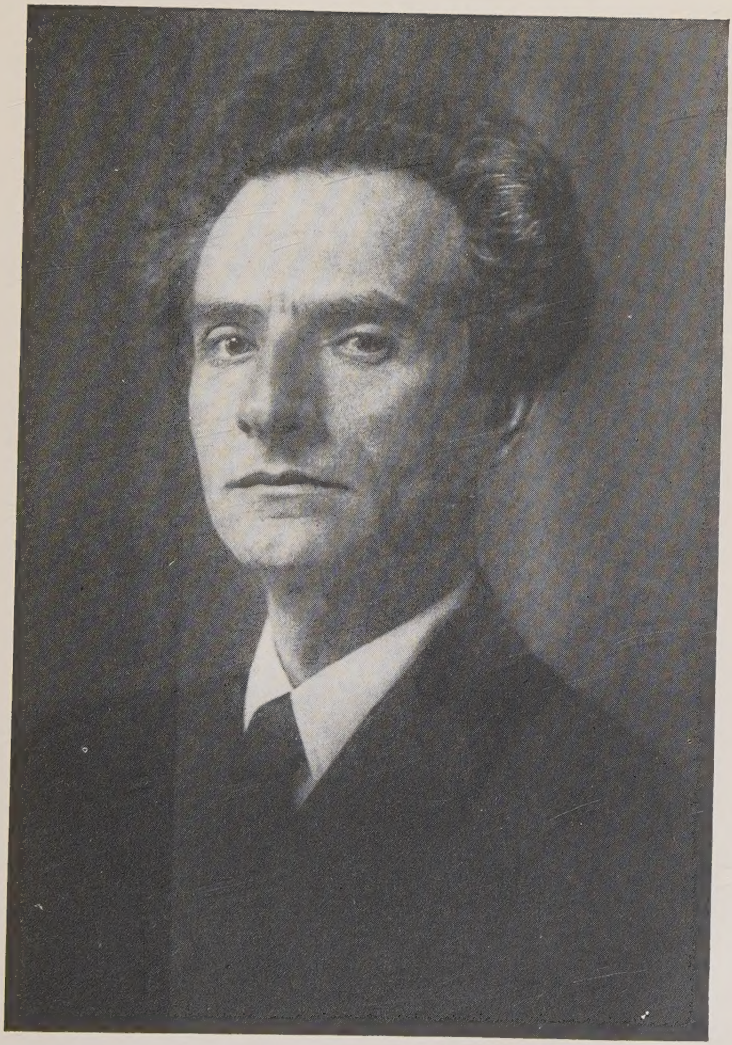

אדום דער וועלט

וואו דאָס פּרימיטיוועס לעבן שלאָגט 153
שיפּאָזא, א זולן־פּרינץ 158
א קאָפּיר טאָנץ 165
די איזראעליטן 171
אומאָפּאזא און אראָמא 176
טעג און נעכט 183
דער בושמאן 190
אויצהאָרן 200
שטרויסן 204
די קאָנגא־הייל 209
מצורעים 215
דער טיש־בארג 227
דער ברעג פון שיינע האָפנונגען 232
טריט פון וואנדערער 236

צו דרום זייט.

שוין פופצן טעג אויפן וואסער. די ברעגעס פון סאנ־פראנציסקא זיינען פארשוואונדן פון דמיון. אין דער ענגער וועלט וואָס אויפן שיף האָבן זיך נייע וועלטן אויפגעבויט, כאטש אונזער שיף איז איינע פון די קלענסטע אויף די וויטע ימען. מען איז שוין אויף דער דרומדיקער זייט. לאַנג דעם עקוואטאָר איבערגע־שניטן. אָבער מען זעט נאָך באטאָג די מחנות פליענדיקע פיש וואָס אונזער שיף טרייבט פון וואסער אלע וויילע ארויס. און באנאכט שימערט אזוי שטארק דער שוועבל אין די כוואליעס.

עס איז פרייטיק פארנאכט. און די זון וואָס האָט זיך טאָג נאָך טאָג געוואָרפן אין אָפגרונט, א קארגע, ניט לאַזנדיק אפילו אויף א וויילע זיך באָדן אין איר פארבנשפיל. זי האָט זיך איצטער צוגליט אהינטער די ברעגעס פון וואָלקן און וואסער, און ווינטיקע פאסן צוריסן איר גלאטקייט, צופאסעווען און צופערימען איר ליכט.

אזא גרויסע מחנה ים־פויגל האָט אויסגעקליבן צו באגלייטן אזא קלייגע שיף ווי אונזערע! טראָגן זיך די אלבאטראָסן ארום און ארום, און די צוויי שמאָל־לאַנגע פליגל — איינער צום הימל און דער אַנדער פליגל מעסט מיט זיין שפיץ דעם ים און זיינע כוואליעס. גיסט זיך דער פערלמוטער קאָליר פון זיינע פליגל צום ים אראָפּ. אינאיינעם מיט זיי אין קרייז שנייט די לופט א שוואר־צער אלבאטראָס, ער איז אָבער קלענער, דער קלענסטער אין דער מחנה. ער האלט זיך כסדר אין קרייז:

— א פארואזיט, א פארשאלטענער. ער פוילט זיך אליין צו כאפן דעם אָפּפאל וואָס די שיף ווארפט פון זיך ארויס. וויל זיך ניט שלאָגן איבער דעם וואָס די קוכערס ווארפן אין ים אריין. ער פוילט זיך עס צו טאָן. נאָר אז א וויסער אלבאטראָס האָט געכאפט א פיינעם ביסן און זיך אָנגעשלונגען, דעמאָלט פליט ער אונטער,

אנדערער, פֿאַרוואָס זי שעמט זיך ניט צו זיצן און רעדן מיט א געלן יאַפֿאַנער. א דאָקטאָר איז ער געווען. עלענאָר און יונג. האָט ער זיך פֿאַרשפּאַרט אין זיין קאַבינע און האָט קיינעם ניט צוגעלאָזן צו זיך. דרויי טעג האָט ער געלעבט אין איינזאַמקייט, ניט אָנגערירט די שפּייז וואָס מען האָט אים אריינדערלאַנגט, ביז זיין שטאָלץ האָט אים דורכן קלייניעם פענסטערל אריינגעשליידערט אין ים אריין.

אָבער מען וווּסט שוין, אז איך בין א איד און אז מיין באַגלייטערן איז ניט קיין שפּאַניער. אונזערע פרייַנט האָבן זיך געביטן. עס לעבן דאָ אויך נאַציאָנען און ראַסן. דער גלח פון מעלבאָרן לאָזט אַראָפּ די אויגן אז איך גיי פֿאַרבי, און זיין פרומע ווייב האָט אויפגעהערט צו זאָגן ג ו ט מ א ר ג ן. זייערע צוויי קינדער האָלט מען וווייט פון אונזער ווינקל. און דאָך ציט זיך דער וועג אַלץ ווייטער צו דרום זייט.

עס איז פרייטיק צו נאַכט. מיין באַגלייטערן האָט אָנגעצונדן ליכט אין קאַבינע. אויף דעם וווּסן בוגן פֿאַפּיר אויפן טיש, שפּאַציר ארום גרינע פֿליגעלאַך, גרויס ווי משה־רבינו'ס קיעלאַך. דאָס זיינען זיי אמאָל אינאיינעם מיט קאַקאַ־נים שאָלאַכצער גע־פֿאַרן קיין אַמעריקע, און איצט ציען זיי זיך צוריק אהיים, און האָבן שוין לאַנג זייער היים אריבערגעפֿאַרן.

מען קלאַפּט אין טיר.

דאָס איז די דאַמע וואָס איר שטול אויפן דעק איז נעבן אונ־זערע. אן איידעלע, מיט שפּאַנישע שטריכן אין פנים. נעבן איר וואַכט שטענדיק איר הויכער שווערער מאַן, אן אירלענדער. און אזוי גאָר אומגעריבט איז זי איצטער געקומען. און בלייבנדיק אין טיר, גיסן זיך אירע אויגן אָן מיט טרערן.

אזוי אומגעריבט. און איר שטימע ציטערט:

— איך האָב געוואוסט אז איר זייט אירן. דערשפּירט, אז בא אייך בענטשט מען געווים ליכט. אזוי האָבן די ליכט געברענט בא מיין מאַמען יעדן פרייטיק־צו־נאַכט. א, וועו מיין מאַן זאָל עס

דער שווארצער, און דערלאַנגט אים א שטוים אין וואַליע, און דער וויסער אלבאטראָס ברעכט אויס אין ים אריין אלץ וואָס ער האָט מיט א ווילע פריער אריינגעשלונגען. אזוי דערנערט ער זיך דער שווארצער, דער פֿארשאָלטענער. א פֿאראַזיט.

אזא מעשה צווישן די שיפֿער.

דער פֿארנאכט צוגליט זיך נאָך שטארקער. אין אים וויבירין די קאַלטע דרום'דיקע ווינטן. אין זיגזאַגן ברעכן זיך די בונטע קאַלירן. שטייט לעבן מיר א יונג מיט פֿארקאשערטע ארבל. ערגעץ ארבעט ער אין קיך, וואשט די כלים, און דער זונפֿארגאַנג האָט אים אויפֿדרויסן ארויסגעבראכט. ווי? מיט מיר פֿארציען א שמועס.

— א שיינער פֿארנאכט.

— יא, א שיינער פֿארנאכט.

— ווען א מאַלער וואַלט געמאַלן א פֿארנאכט מיט אזעלכע ווילדע, בונטע קאַלירן, וואַלט מען אים געהאלטן פֿאר משוגע.

אזוי גאָר. און וואשט די כלים אויף דער שיף.

איך קוק אויף זיינע פֿארקאשערטע, פֿארהארטעווטע הענט און הער צו זיינע רייד. שטענדיק זיינען פֿאר מיר א מיסטעריע די אלע לייט וואָס באַגלייטן מיר אומבאמערקטערהייט אויף אלע וועגן, איבער אלע ים'ען פֿול מיט סודות איז דאָס וואסער וואָס ריזלט בא דער זייט פון שיף און וואָס קלייבט צונויף די פֿורפֿור־פֿאסן פון דער שקיעה. ווי? פון נעכטן אָן ווייעט אן אומעט איבער אונז אלעמען. דער מאַטראָס וואָס לעבן מיר שפֿירט אויך דעם אייגענעם אומעט:

— זינט דער יאפֿאַנער האָט זיך אריינגעוואַרפן אין ים אריין האָבן די פֿאסאזשירן אויפֿגעהערט צו עסן. מען ברענגט פון טיש צוריק דאָס נאַנצע עסן. מען שליידערט עס אין ים אריין. עס לעבן אָפּ די אלבאטראָסן.

און מיר, דעם אידן, איז אזוי שווער צו פֿארשטיין און שווער צו פֿילן פֿארוואָס דער יונגער דאָקטאָר פון יאפֿאַן האָט זיך באַ־דארפט נעמען דאָס לעבן, אויב איין דאַמע האָט געזאָגט מוסר דער

עס איז שוין דער אכצנטער טאָג וואָס די זון קלייבט זיך אריבער צו מערב זייט און ווערט באם ראַנד פון הימל און ים אייגנגעזונקען. אָבער איצטער, דאָרט, וואוהין די זון קלייבט זיך צו פאַרגיין, דאָרטן, פון די בלויע וואַסערן ארויס, וואָקסט ארויס דער אינזל טאהיטי, גרוי־גרין און אייגנגעוויקלט אין די ברעגעס פון בלויען הימל. אויף זיין הויכסטן שפּיץ רוט א וויים פּארהלומטער וואָלקן און דער פּארנאכט ציגדט זיינע ברעגעס.

איך דערנענטער זיך, דערנענטער זיך צו אים און אלץ גרינגער ווערט די גרויקייט זיינע. אלץ צוברָאכענער ווערט די גאנצקייט זיינע. בולטער ווערן די קאָנטורן פון טאהיטי און טיפער עפענען זיך די אָפּגרונטן צווישן כוואליע־בארג און פעלזן־בארג. און איבער די אָפּגרונטן שווימט אום א גרינקייט און באם זייט פורפור און אראנזש־שטראָמען. און דער צובראָכענער אינזל טאהיטי ווערט וויידער איינס און גאַנץ און די גרינקייט גיסט זיך אראָפּ ביז צום ים אראָפּ.

ניט קיין אינזל באווייזט זיך פון וויטן.

— א געזאנג הויבט זיך ארויס פון ים ארויס. א געקייטלטער בערג־כאָר זינגט דאָרט אזוי ליכטיק דאָס גרין־גרינע געזאנג.

עס בלאנקט ארום דעם אינזל אין א רינג אויסגעבויגן, א וויסער שנור וואָס וויגט זיך איבער דער בלויקייט פון ים. דאָס איז א קאָראַלנוואָנט, וואָס הויבט זיך ארויס פון אָפּגרונט, דער רוקן פון א קאָראַלנפעלז, וואָס האָט זיך אויסגעבויגן ארום דעם אינזל און איבער אים ווערן אָן אויפהער די כוואליעס צושלאָגן. אמאל אויך ווערן דאָ שיפן צושלאָגן. די קאָראַלנוואָנט האָט פּארצאמט דעם וועג צום אינזל, נאָר איין טירעלע א שמאָלס, נאָר א שמאָלס אויפגעעפנט און בלויז א קאָפּיטאן מיט אָדלער־בליקן, בלויז אים גענינגט דורך דעם קאָראַלן־טויער דורכצונעמען זיין שיף צו די שטילע וואַסערן וואָס וואשן די פיס פון טאהיטי.

פ א פ י ט י — אזוי האָבן די קינדער פון טאהיטי א נאָמען געגעבן יענעם שטילן וואַסער. פאפיטי — דאָס וואַסער־קווישל.

וויסן, אז איך בין איצטער בא אייך! ער האָט מיך זייער ליב, זייער ליב. נאָר איך וויינש ניט קיין איין אידישער טאָכטער, זי זאָל חתונה האָבן מיט איינעם וואָס איז ניט קיין איד.

אירע טרערן האָבן געפלאָסן איבערן פּנים און די ליפּן האָבן געציטערט:

— ניין, איך וויינש עס ניט קיין איין אידישער טאָכטער.

און נאָך שווערער איז מיר געוואָרן צו פארשטיין, פארוואָס דער יאָפאָנער האָט זיך געוואָרפן אין ים אריין, איבערלאָזנדיק אזא אומעט אין אונזער וועלט צווישן הימל און וואסער...

און דער וועג ציט זיך, וויטער, וויטער צו דרום זייט.

טאָהיטי.

1

דורות לאַנג האָט דער אָפּגרונט געציטערט און מיט פייער און לאַווע געשפּיגן און דער שטיל־ער ים האָט די פלאָמען אין זיינע ארעמס געלאָשן. און די אויסגעלאָשענע לאַווע האָט זיך געהורבעט און געוואקסן ביז עס זיינען די וואולקאַן־אינזלען אויסגעוואקסן, אינזלען וואָס זענען אויס וווי כוואליעם פארגליווערטע. כוואליעם, וואָס האָבן ביז צו די וואלקן דערגרייכט און אויף אייביק שטיל געוואָרן. אויף אייביק דעם אָטעם איינגעהאלטן.

טאהיטי. —

זיבעצן טעג האָט זיך די שיף געריסן צו דרום זייט.

זיבעצן טעג זינט דער ברעג פון סאנפראנציסקא איז פאר שוואונדן געוואָרן אין גרויען נעבל.

טאָהיטי, טאהיטי. עס פארחלשט דאָס געמיט אין דער היץ פון עקוואַטאָר־געגנטן און די ליפּן שעפּטשען: טאהיטי, טאהיטי.

אָ, ווי בריט עס זיינען אויפגעעפנט די בלומען פון טאהיטי, און ווי רויט איז זייער רויטקייט, און ווי בלאָם איז זייער בלאָסקייט פון דער טיערע־טאהיטי: די בלום פון טאהיטי, וואָס סיי בחור און סיי מיידל גייען אין פרימאָרגן ארויס מיט קראַנצן אויף זייערע קעפ, קראַנצן געפלאָכטן פון בלאָס־וויייסע און גרין־בלאָסע טיערע־טאהיטי — די בלום פון טאהיטי.

אָבער פאַרוואָס איז מיר אזוי טרויערדיק ווען איך גיי איצטער פאַמעלאך דורך די געסלאך פון טאהיטי אין אוונט־ליכט, ווען איך שפּריי צווישן די שטילע בלומען־וועגן וואָס טיילן אָפּ הויז פון גאַס? צי דערפאַר וואָס דאָ האָט אַמאָל געהערשט געזאַנג און טאַנץ, די ה ו ל א האָט געוועלטיקט און איז שטיל געוואָרן? און די טעכטער און די זון פון לאַנד וואָס האָבן זייערע לייבער געכאָווטע שלאַנק צו זיין, פלינק צו זיין, צו זיין בויגיק און פול מיט געזאַנג און טאַנץ, און אָט די לייבער זיינען איצטער אין שמאָטעס איינגעוויקלט. —

פאַרוואָס איז מיין געמיט אזוי טרויערדיק?

טאהיטי — אהער האָט דאָך ג ָא ג ע ן, דער גרויסער פראַנצויזישער מאָלער, דער סוד פון אונזער צייט, די פאַרבן־פרייד פון אונזער צייט, אהער האָט ער דאָך זיין איינזאַמקייט אריבערגעבראַכט און פאַרפלאַנצט.

האָבן דאָך אין זיין אָנקומען אויך די בויטער אזוי געבליט. האָבן דאָך שוין דעמאָלט אויך מיט לייַדנשאַפט געבליט די בלומען אין טאהיטי. און אפשר טרעט איך אין זייַנע טריט, וואָס זיינען דאָ בריט און לייבט פארציכנט געוואָרן.

ג ָא ג ע ן — דער רויט־בערדיקער ביינערדיקער און מיט ווילד בלוט אין זיינע אָדערן — די בלויקייט פון די טאהיטיער וואַסערן און גרינקייט פון די טאהיטיער בלעטער, און די רויטקייט פון די טאהיטיער בלומען האָט ער געטרונקען, זיין ווילד בלוט ווילדער מאכן, זיין איינזאם בלוט איינזאמער צו מאכן, ביז עס האָט די בייזע צרעת זיך איינגעגעסן אין זיין לייב.

וויל ווי אין א וואסער־קאשעק זעט אויס דאָס שטילע וואסער באם אינזל ארום טאהיטי ארומגערינגלט מיט דעם קאָראַלן־וואנט, איבער וועלכער עס ווערן טאָג און נאכט צושלאָגן די כוואליעס.

טאהיטי — און פון דער רעכטער זייט רייסט זיך ארויס פון וואסער א שוועסטער אינזל מוריא. אבער ניט קיין אינזל איז מוריא. עס איז א מחנה ספינקסן, וואָס האבן בייס אָפּגרונט זייערע פונדאמענטן און האלטן זייערע קעפּ אייגנעוויקלט אין די וואלקן. א מחנה ספינקסן וואָס האבן זיך אהער פארקליבן און באָרן דאָ זייערע מחשבות אין די בלויע וואסערן.

טאהיטי און מוריא, צוויי שוועסטער־אינזלען, אבער די שיף נויגט זיך אָפּ פון דער מחנה ספינקסן און דערנענטערט זיך צו טאהיטי. די קאָקאָס־פּאַלמען הויבן זיך ארויס מיט זייערע גלייכע געטאָקטע שטאמען און גרינע לולב־קרוינען. פון צווישן די לולב־בלעטער לויכטן זיך ארויס די קאקאסנים. באווייזן זיך הייזער מיט רויטע דעכער. שטייען בוימער אינגאנצן איינגעטונקט אין צונטער־רויטע בליטן און בלוט־רויטע בלומען.

עס פארניגט זיך די זון און דער וואלקן איבער דעם העכסטן שפיץ פון טאהיטי צינדט זיך אָן מיט אראנזש און וויין־קאָליר און זינגט אינאיינעם מיט די גרינע־גרינע בערג שפּיצן.

עס אטעמען שוין מיינע לונגען דעם שטויב פון טאהיטי און דעם ריח פון די בלומען פון טאהיטי. איך גיי שוין ארום אין די גאסן פון טאהיטי. עס גרויסן זיך די טריט מיט זייער אייגענעם קלאנג און עס שפּירט דאָס האָרץ דעם אָטעם פון דער ערד. רעכטס, לינקס — בוימער, מידע, געבויגענע אונטער זייער אייגענער בלומען־משא. עס בליען בוימער און הויכן אויס זייער ליידנשאפט דורך די בריים צועפענטע בלומען. דאָס זענען בלומען וואָס בליען אויף אין פרימאָרנן אוֹן ווערן אוֹן אָוונט פארוועלקט. בריים און גרויס און רויט און געל און בלוטיק עפענען זיי אויף זייערע הערצער און ווערן אין זייער אייגענער ליידנשאפט פארוועלקט ווי נאָר די זון פארגייט אין מערב זייט.

צערטלט זיך מיט די נאקעטע ארעם־מוסקלען און ווארימט אין דער זון די פול־אויסגעבריטע ברוסט.

אבער נאר אין א פארווארפענעם ווינקל, אין די שפאלטן פון די בערג קאנט איר זיי נאך טרעפן אין זייער אייגענער געשטאלט. עס קען דער מאן זיך נישט שיידן מיט זיין אייגן לייב און ביז צו די לענדן איז זיין לייב אפגעדעקט. אבער נישט אין גאס, אויפן מארק. —

די מיסיאנערן האבן צו דער פרוי געקאנן די גאנצע שליטה, און האבען איר לייב צוגעדעקט. די פרוי טראגט אין גאס א לאנגע קלייד ביז צו די שפיץ פינגער פון די בארוועסע פים, און מיט א קאלנער וואס פארדעקט דעם גאנצן האלדז. קאטוילישׁ. עס זעען זיך בלויז ארויס בארוועסע פארשטויבטע טריט און א פנים וואס זאגט עדות אויף א קערפער, וואס ווערט פארברענט אין אייגענעם פייער. דער מאן טראגט אין גאס די אייגענע שמאטעס, וואס דעקן צו אונזער בלייכן קערפער און זאפן איין זיין בלאטיקן שוויים. איך וויים נישט צי די וואס האבן צו זיי געבראכט די אמונה פון די וויסע האבן אויך געבראכט צו זיי קראנקייטן פון דער ל י ב ע. איינס איז אבער קלאר און זיכער, אז אינאיינעם מיט דער אמונה דער נייער הויבט זיך אן דער אונטערגאנג פון די פאלאנעזיער שבטים. די קינדער פון טאהיטי וויסן נישט די היסטאריע פון זייער זיין. וויסן נישט די געשיכטע פון זייער אנקומען. עס האט אבער דער וויסער מענטש אנגעצייכנט די היסטאריע פון זייער אונטערגאנג. און די היסטאריע פון זייער אונטערגאנג הויבט זיך אן פון דעם טאג, וואס דער וויסער מענטש האט דא זיין פוס אוועקגעשטעלט. צו דער פרוי האט זיך מער ווי צום מאן דער נייער גלויבן צוגעקלעפט און דורך דער פרוי האט מען צום מאן די קראנקהייטן פון דער ל י ב ע אויבערגעשיקט.

ווי קלאר עס זענען די סמנים פון זייער אונטערגאנג דעמאלט, ווען מען זעט זיי אין די גאסן פון טאהיטי אויסגעמישט מיט די איראפייער — אויסגעווייקטע, פארחלשטע פראנצויזן, אדער דע־

עס וויים די אַלטע וועלט, אז ער איז געשטאָרבן און מען האַנדלט מיט זיינע פּרוידיקע פּאַרבן אויף גאָר דער וועלט, אין אַלטע און נייע וועלט־טיילן. —

אפשר לעבט ערגעץ וואו אין די שפּאַלטן פון די טאהיטיער בערג אָט דער רויט־בערדיגער פּאול גאָגען. עס זיינען זייַנע פינגער לאַנג פון דער ביזער צרעת אויפגעפּרעסן געוואָרן און זיינע אויגן זיינען פון די נעסטן אויסגערונען, אָבער דאָס וויל‌דע בלוט זינגט נאָך די רויטקייט פון די טאהיטיער בלומען און דאָס הארץ ציטערט דעם לעצטן ציטער ערגעץ צווישן די בלאַס־וויסע און גרין־וויסע טיערע־טאהיטי. און דאריבער כאפּט ארום אזא טרויער. דאריבער וויל דער אָוונט גאָר ניט טונקל ווערן.

טאהיטי — דאָ האָבן געטער געוואוינט, פּאַר דער צייט אויס־געשטאָרבן און אויף יערן טריט און שריט וויינט דאָס הארץ אויף זייער גורל.

2.

די פּרוי פון טאהיטי טראָגט א שטענדיקן דרימל ארום אירע אויגן און אין דרימל־נעסט צערטלט זיך א חלום.

די פּרוי פון טאהיטי טראָגט א פּאַרבאָרגענע תאוה ארום אירע אויגן, וואָס לייגט זיך שווער אָן אויף די ברעמען און ווערפט א ווייכן שאָטן אויף די שוואַרץ־שוואַרצע אויגן. די ליפּן עטוואָס אויף דרויסן ארויספּאַרוויקלט און מיט א שארפן זוים ארומגעזוימט די זיסקייט און ליכטיקייט פון דער האָניק־זיסער און ליכטיקער טאַנגאָ ליגט ארום די ליפּן. עס איז איר פּנים נישט ברוין, נאָר בלייך פּאַרברענט פון א ווייסן פייער, וואָס צינדט די לייבער בא די קינדער פון טאהיטי.

און דער מאָן — זיינע אויגן זיינען וואַך און אָפּן. זיינע שוואַרצע אויגן גלאַנצן און באטראכטן דעם ברוינעם קערפּער,

פון די יונגע בחורים האָבן זיך אין וויכער געדרייט, טאַנצנדיק דעם שטורם־טאַנץ, געוואָרפן פּאָראוס גראַציעז דעם קערפער אין דעם שווים־טאַנץ, אָדער פרעי געלאָזט אין ווינט די שוואַרצע לאַנגע האָר, געלייטערט אין דער זון די פּוילע ברוסטן, טאַנצנדיק דעם קאָקא־נום־טאַנץ.

עס האָט נאָך דעמאָלט מאַנטשעסטער נישט געוועבט און נישט געדרוקט פֿאַר זיי די ביליג־רויטע און וויים־געקווייטלטע ציצענע פּאריא, דאָס לייב איינצוואויקלען. אליין, אליין האָבן זיי נאָך פּאר זיך געוועבט די פּאריא פונקט ווי זיי פלעכטן אליין פּאר זיך יעדן טאָג א קראנץ פון די גרין־בלאָם טיערע־טאהיטי.

אָט די לופּטיקע ביידלאך פון באמבוק שטעקלאך און דער דאָך געדעקט מיט לולבים, וואָס מען טרעפט נאָך דאָ און דאָרטן פּארוקט אין א ווינקל פון באַרג און וואו בנגבה דעקט אָפּ מאן און פרוי א טייל פון לייב צו לאָזן אז דער ווינט פון ים זאָל עס גלעטן — אָט די ביידלאך האָבן זיך געווויס דעמאָלט געצוינגן איבער דער גאַנצער לייגג פון ברעג. אלט און יונג האָט געקילט דאָס לייב אין בלויען וואסער פון טאהיטי.

איצטער שפּאצירט באם ברעג ארום א גלח אין זיין שוואַרצן לאַנגן בגד, אין א וויסן איבערגעדרייטן קראַגן און הייליקט דעם ברעג מיט זיינע טריט. איצט גייט ארום אן אלטע פרוי איינגע־וויקלט אין שמאטעס, א קינד פון פּאָלינעזער שבט און רויכערט א פּאפּיראָס אָדער לולקע. זייער געואנג האָט מען פּארשלעפט אין קלויסטער אריין, געוואָרן פּאַרוואַנדלט אין דעם פרומען הימן. איצטער טאַנצט מען שוין מער נישט אויפן ברעג. ארום ברעג דרייען זיך ארום בעטלער און קוקן ארויס צו די שיפן וואָס קומען פון ווייטע, ווייטע לענדער, גאסן־מיידלאך וואָס קוקן אויס די ליבע פון מאטראָזן.

ארום צוועלף א זייגער באנאכט קומען אן פון די בערג די טאהיטיער מענער, פרויען, און ציען זיך אין שטאָט אריין. אזוי שטיל קומען זיי אן, שלייכן זיך ווי שאטנס דורך די שטילע, הייסע

מאָלט, וועו זיי קומען ארויס אויפן מאַרק צו פאַרקויפן זייערע גרינסן און פּירות, אָדער דעמאָלט, וועו זיי ציען זיך מיט פרומע באַוועגונגען אין קלויסטער אריין. וואַרום וואָס פאַר א פּנים האָט די פרוי פון טאהיטי אין איר לאַנגן שוואַרצן קאַטוילישן בגד, וואָס ציט זיך פון אונטער דער געמבע ביו צו די פּארשטויבטע פינגער פון די פּים? אונטער יענע קליידער קילט דאָס בלוט און שטאַרבט דאָס האַרץ. אונטער יענע קליידער וועלקט דאָס לייב און פאַלט אין די ברוסט. אונטער יענע קליידער וועלן אונטערגיין און אויס־געלאָשן ווערן די קינדער פון טאהיטי מיט זייער קערפּערלאַכער שייכקייט, וואָס צו די געטער פון אלטן גריכנלאַנד איז זייער שיינ־קייט געגליכנט געווען.

מיט הונדערט זעקס און פערציק יאָר צוריק האָט קאַפּיטאַן קוק אויפגעזוכט טאהיטי און פאַר שפּילצייג געקויפט די ליבע פון די קינדער פון טאהיטי. מיט דער הילף פון זיינע מאַטראָזן האָט ער איבערגעלאָזט אין די בלוטן פון די פרויען קראַנקהייטן. און בלויז מיט אכט און זיבעציק יאָר צוריק האָט א פראַנצויזישער אַדמיראל פאַרנומען דעם אינזל פאַר פראַנקרייך. איז עס געוואָרן פראַנצויזיש. זיצן דאָ פאַרשטייער פון פראַנקרייך און זויגן דאָס הייסע בלוט פון טאהיטי און ווערן אליין אלץ בלייכער און בלייכער. האָבן באַם ברעג ים אויסגעלייגט גאַסן שמוציקע. אויפגעעפנט זייט בא זייט קראַמען, וואו כינעזער, אזעלכע כיטרע, שלעפּן בא דער האַנט דעם קונה ער זאָל קויפן בא זיי בילליקע געפּאַרבטע, קלוימערשדיק זיידענע קליידער און בלעכענע צירונג. איך שטעל מיר פאַר דעם ברעג ים, וואו איצט ציען זיך די שמוציקע גאַסן מיט די קראַמען, איך שטעל מיר פאַר ווי ער האָט דעמאָלט אויסגעזען, וועו קאַפּיטאַן קוק האָט זיך מיט זיין שיף דורכגעשלייכט דורך דעם שמאָלן קאַראַלן־טויער און איז אריין אין דעם וואַסער־קוישל, וואָס וואַשט די פים פון טאהיטי. אפשר האָט דעמאָלט דער פּאַלינעזי־שער שבט די קינדער פון טאהיטי — אפשר האָבן זיי דעמאָלט גע־טאַנצט די ה ו ל א, און די קערפּערס פון די יונגע מיידן און

מאכן זייער וועג דורך די קאלטע פארשאטענע קראטערס — אפשר וועט דעמאלט ווידער זיך אויפכאפן דאס פארלאשענע בלוט אין די אדערן בא די קינדער פון דעם פאלינעזישן שבט. —

די קינדער פון טאהיטי.

א מענטש שטארבט

דער גרייזגרויער דאקטאר פון שיף, אן אירלענדער, איז צו מיר צוגעגאנגען און שטיל פארטרויט א סוד:

— ער איז אויסגענאנגען. איך בעט אייך דערציילט עס ניט קיינעם. בעסער פאר די פאסאזשירן ניט צו ווייסן.

— און זיין לויה?

— היינט נאך האלבער נאכט. וועז דער עולם וועט שוין שלאפן. אבער איך בעט אייך נאך אמאל דערציילט עס קיינעם ניט. און איר ווייסט, מאדנע, זינט אונזער קאפיטאן האט איבערגענומען די דאזיקע שיף טרעפט כמעט אויף יעדער רייזע אז א מענטש זאל שטארבן. און כאטש איך בין אלטער דאקטאר, נאר אויפן שיף האב איך עס ניט ליב.

א דאנק מיין פריינטשאפט מיטן אלטן דאקטאר האב איך זיך דערוואוסט פון א סך שיף־סודות. אבער די ניים אז דער ריז, וואס האט זיך דעם גאנצן וועג אזוי גע'עקשנט, ניט געוואלט זיין קיין הייצער, אז ער איז אויף אזא טרויערדיקן אופן אויסגענאנגען — אט די ניים האט מיר אויף א וויילע פארשאטנט די ליכטיקע רייזע. ווארים יעדעס מאל ווען ער איז ארויסגעקומען מיט זיינע קאלעגן פון שיפס טיפענישן, א פארמורזעטער נאך זיינע פיר שעה ברענען זיך בא די אוויונס, האט זיך זיין גרויסע ביינערדיקע און מוסקוליעזע פיגור ארויסגעטיילט, און מער פון אלץ האט געשטאכן די פארבאργענע שרעק פון זיינע אויגן.

געסלאך. דאָס ציען זיי זיך צום מארק וואָס הויבט זיך אָן פֿאר זונעגאנגאָפּגאנג. זיי קומען פון די בערג און בריינגען די פֿירות פון די בערג. בינטלאך באַגאַנגעס און בינטלאך אַפּעלסינען, מאַנגאָס און אַוועקאַדאָ־באַרנעס און יעדערער מיט זיין ביסל פֿרוכט שפּאַרט זיך ערגעץ צו הינטער א וואַנט און דרימלט ביז עס הויבט אָן צו טאָגן, ביז עס הויבט זיך אָן דער מארק וועט די ווייסע און די מיט האַלב פּאָלינעזן־בלוט געמישטע קומען ארוים מיט געדרוקטע פּראָנ־צויזישע פּאַפּירן געלט און אין איין שעה וועלט אַלץ אויספֿארקויפט. נישטאָ קיין באַגאַנגעס, מאַנגאָס און אַוועקאַדאָ־באַרנעס. בלייבן בלויז די בּאָרוועסע מיידלאך אָדער טאַטעס. בלייבן מענער מידע, פֿארוועלקטע. שפּעטער זעסטו זיי אין די קראָמען פון די כינעזער, טאַפּן און באטראכטן די ציצענע קליידלאך. שפּיגלען זיך אוּן שפּילן זיך מיט בלעבענע צירונגען. זייער אונטערגאַנג דערנענטערט זיך פון שעה צו שעה.

איך בין געזעסן נעבן זייערס א באַמבוק־הייזל צופּוסנס פון בארג, א מיל פון שטעטל. טאַטע־מאַמע האַלב נאַקעט אוּן קינדער אינגאַנצן נאַקעט. מיט די אויגן דריקן זיי מיר אַלע אויס ליבע, צוטרוי, פּריינטלאכקייט. אין טייכל בא דער זייט צוואָגט א מאַמע איר קינד. פון ווייטן טראָגט זיך דער גערוש פון די כוואַליעס וואָס ווערן צושלאָגן איבער דער קאָראַלן־וואַנט. אוּן דער גערוש איז אזוי ענלאך צו דעם גערוש פון דעם ניאגארא־וואַסערפאַל. נישט ווילנדיק טראָגט זיך אַוועק דער גערוש מיטן גערוש ווייט, ווייט, אַזש צו די ברעגעס צו אַמעריקעלאַנד, וואו די אינדיאַנער שבטים גייען אזוי אונטער, זינט די ווייסע האָבן זיך צו זיי דער־נענטערט. איך קוק צו די קליינע נאַקעטע קינדערלאך, וואָס שמייכלען צו מיר אזוי לוסטיק. איך קוק צו די געטאָקטע גלידער פון דעם מאַן אוּן צו דער מיידל דאָרט אין ווינקל פון איר בייד־ל, אוּן עפּעס קלעמט אין דער שטיל:

עס וועלן אמאָל די פונדאַמענטן פון טאהיטי ווידער אויפ־ציטערן אוּן די פייערן וואָס רוען אין דער טיפענישׂ וועלן ווידער

האָט ניט געהאָלפן. ער האָט געמוזט טאָן די ארבעט צו וועלכער ער האָט אליין פארקויפט זיין לעבן מיט יאָרן צוריק און וואָס איצטער האָט זי אויף אים אַז פּחד ארויפגעוואָרפן.

און בא מיר איז מיט אמאָל שטאַרק געוואָרן דער חשק איך זאָל זיך אראָפלאָזן אין דער מאשינען־אָפּטיילונג פון שיף, וואו די קעסלען זידן, וואו עס הייצן זיך די אויוונס און פון וואַנען אוועלכע זייַן רויך קויקלען זיך אַרויס אזן וויקלען זיך ארום אונזער שיף.

די מאָדערנע שיפן מיט די טורבינען און וואָס ווערן באהייצט מיט אויל. זיי האָבן פארקלענערט דעם מעטאַלענעם גערוויש פון די מאַשינען און כמעט אינגאַנצן אָפּגעשאפט די פייערלייט. אָבער אונזער שיף לעבט נאָך אינגאַנצן מיט דער אלטער מאָדע. צוואַנציק אויוונס ווערן געהייצט אין דער טיף, וואָס וואַרימען די קעסלען. נאקעט, ביז צו די לענדן, שטייען די הייצער אין דער אָנגעגליטער גרוב פון שיף. יעדע עטלאכע מינוט עפנט מען אויף א טיר אין אויוון פון וואַנען עם רוישן וויילד צושויבערטע פלאָמען און מיט א שווערן אייזערנעם דראָנג רודערט מען פאַנאַנדער די צוגליטע שטיין קויל. קויל פרישע שאפלעווען מען אין פייער אריין. מענטשן טוען די ארבעט.

דער גערוויש פון די מאַשינען האָט מיט זיין מעטאל מיר געשטאָכן די נערוון. און די היץ אין דער הייץ־אָפּטיילונג איז געווען א קראַנקע, געמישט מיט א שיטערער קילער לופט וואָס איז ערגער אהער פאַרטריבן געוואָרן. קוקענדיק אויף די צוועלף האלב־נאקעטע הייצער, וואָס האָבן אויטאָמאטיש געריבט דעם פייער און געווקט די פלאָמען, האָט זיך מיר ניט געקענט פארשטעלן אז די מענטשן האָבן מיט אונז וואָס פאר א שייכות, כאָטש א סך מאל זע איך זיי ארויסקריכנדיק פון דער טיפעניש פארמורזעטע. איך זע זיי שפּעטער ארומגעוואַשענע מיט א געלבלאכער הויט און שיטערע מוסקולן, געטאָטואירט ברוסט און ארעם, אָבער דאָ אין דער טיף, אין דער צוגליטער קראַנקער לופט — וועלן ניט דער איינער מיט דעם פרעמדן פּחד אין די אויגן, א ריז, העכער פון

נאָך באַם פּאַרלאָזן סאַנפֿראַנציסקאָ, איז אונזער שיף מיט אמאָל געבליבן שטיין ניט ווייט פון האַפֿן. געווארט אויף עפּעס. און שפּעטער האָט מען דערציילט, אז איינער פון די הייצער האָט זיך באהאלטן אויפן ברעג און מען האָט געשיקט נאָך אים. ערשט אז מען האָט אים געבראכט מיט גוואלט האָבן מיר זיך געלאָזט אין וועג אריין.

דאָס אייגענע איז געווען אז מען האָט געדארפט פּאַרלאָזן דעם אינזל טאהיטי. שוין בא א האלבן מיל פון ברעג האָט מען זיך געכאפט אז ער איז ווידער פּאַרפּאַלן געוואָרן. די שיף האָט זיך פּאַראַנקערט און שטום געווארט. און א מחנה היי־פּיש האָט זיך צונויפּגעקליבן ארום שיף. האָבן אויך אויף עפּעס געווארט. אים האָט מען אויפן אינזל געפּאַקט. אַרטיקע פּאַליציי, פּאַלינעזער געזונטע יונגען, האָבן אים געבראכט א געבונדענעם אין א קליין שיפל און מיט גוואלט אים ארויפגעשלעפּט צו אונז. ער איז געזעסן צווישן די אויסלאדונגס מאשינען שטיל. זיך מער ניט געווערט. מיט א ביטערן שמייכל און מיט עקל האָט ער באטראכט דעם עולם נייגעריק ארום. פון אונטער דער צוריסענער העמד וואָס אויף זיין בריייטער האָריקער ברוסט האָט ארויסגעקוקט א בלוי טאטואירטער אנקער. א יאָר דרייסיק איז ער אלט געווען. אנקערס זיינען געווען אויסגעטאטואירט אויף זיינע שווערע אַרעמס.

אָבער ווי נאָר די שיף האָט זיך אָפּגעריסן פון אנקער און גענומען זיך לאָזן אין אָפּענעם ים אריין, איז ער אויפגעשפּרונגען פון אָרט ווי א פּאַרוואונדעטער טיגער, אריינגעשפּרונגען אין ים אריין און זיך געלאָזט שווימען צום ברעג. א פּחד אויסגעשריי האָט זיך בא אלעמען ארויסגעריסן. מען האָט געציטערט אז די היי־פּיש זאָלן אים ניט צורייסן אויף שטיקער ביז ער וועט זיך דערקלייבן צום ווייטן ברעג. און ער איז אלץ געשוואומען און געשוואומען, געלייגט קלאָפּטער מיט גבורה און זיך אלץ דערנענטערט צום ברעג. מען איז ווידער געבליבן וואַרטן. און ווידער האָבן אים די אייגענע פּאַלינעזער געזונטע יונגען געבראכט צו אונז א געבונדענעם. עס

זיך געקליבן ארום אָרט וואו די פורטקע איז געווען אָפן אין ים אריין.

פיר מאטראָסן האָבן פון דער טונקלקייט ארויסגעבראכט אויף די אקסלען א טראג־ברעט און אויף איר א לאנגע, שווערע זאך אריבערגעדעקט. צוויי מאטראָסן מיט ליכט גייען נאָך אין גאָר פון הינטן דער קאפיטאן מיט א סידור אין האנט. שטיל האָט מען די ברעט אראָפגעלאָזט אויף דער ערד מיט דער ליינג צום אָפענעם טויערל. דער קאפיטאן האָט באם שיין פון א ליכט אָנגעהייבן טרויעריק א תפילה. עס האָט זיך דערהערט פון עולם א שלוכצן. אימיצענם א צובראכענער, איינגעהאלטענער און אָפגעריסענער געווויין. שטיל. דער קאפיטאן האָט געמאכט א צייכן און דאָס האָט זיך שנעל איבערגעטראָגן אין דער מאשינען אפטיילונג און די מאשינען האָבן זיך אָפגעשטעלט. בלויז מיט איר אימפעט האָט זיך די שוף גערישן פאָראויס.

דער קאפיטאן האָט מיט א וואונק באפוילן און מען האָט די ברעט געגומען אויבן פון איין זייט כדי די משא וואָס אויף איר זאָל זיך אראָפגליטשן אין ים אריין. אָבער די אריבערגעדעקטע זאך האָט זיך ג'עקשנט. צוגעקלעפט געווארן צום ברעט.

— ניט געגוג אויל אָנגעשמירט, — האָט אימיצער געמורמלט.

— גליטשט זיך ניט.

— אפשר א צו שווערע וואָג האָט מען צו אים צוגעבונדן, — האָט א צווייטער צוגעגעבן

די ברעט איז צוריק אויפן דעק געפאלן מיט דער משא אינ־איינעם.

דער קאפיטאן האָט וויידער צו אימיצן אנדערש אין עולם זיך געווענט און באפוילן. מען האָט די ברעט נאָך צווייטער ארויסגע־רוקט דורכן טויערל און טיפער, טיפער ארויסגעבויגן צום ים אראָפ און מיט אמאל האָט זיך די משא א גליטש געטאָן און ווי א טונקלער בונט שמאטעס האָט זיך עס אראָפגעגליטשט אין ים אריין.

אלעמען — איך דערקען אין אים אז ער לייענט אראָפּ פון מיין פּנים מיינע געדאנקען. ער שמייכלט איראָניש מיט דעם אייזער־נעם דראָנג באם זייט. דאכט מיר ער ווי׳ל מיר זאָגן:

— מיינסט טאקי איך האָב געוואָלט פון שיף אנטלויפן? איך וויים אליין מיין גורל. איך האָב נאָר געוואָלט ווייזן ווי אזוי איך קאָן שווימען צווישן הויי־פיש און האָב ניט קיין מורא.

א געבונדענעם האָט מען אים צו אונז געבראכט. די הויי־פיש האָבן אים ניט געטאָן קיין בייזן. און אזוי האָט מען אים גע־צוואונגען צו שאָפלען די קויל־ן אין אויוון אריין, מיט דעם אייזער־נעם דראָנג פאנאנדערצורירן און וועקן די פלאָמען ביז א שטראם בלוט האָט ארויסגעזעצט פון זיינע צוברענטע לונגען. —

און אזוי איז ער נאָך דריי טעג רו אין שיף־האָספיטאל אויפן פערטן טאָג אויסגענאנגען.

די פאסאזשירן האָבן פון דעם ניט געוואוסט. דעם טויט פון זיי באהאלטן. ווי דער שטייגער, האָט דער קליינער ארקעסטער־געשפילט צו מיטאָג און שפעטער צו טיי פארנאכט. אָבער אויף די פנימער פון די מאטראָסן האָט גערוט א סוד און א טיפער טרויער. חשבון־הנפש. א שעה נאָך האלבער נאכט האָט דער גרייזגרויער דאקטאָר שטיל אנגעקלאפט אין מיין טיר מיט א וואונק מיר געגעבן צו פארשטיין אז איך זאָל ארויסקומען.

עס איז געווען א שווער אויסגעשטערנטע נאכט. דער דרום־דיקער ש ט ע ר ן ־ צ ל ם האָט דאָם מאָל לויטערער ווי שטענדיק געלויבטן. די שיף האָט זיך געצויגן מיט איר געווייגטלאכן וועג, נאָר אונטן אויפן דעק פון דריטן קלאָס איז אין פארענטש געווען אפן דאָם טויער׳ל דורך וואנען מען לאָזט פאסאזשירן ארויף אויפן שיף דעמאָלט וועו מען איז אין פּאָרט. איצטער איז עס געווען גרייט אראָפצולאָזן אימצען. קיין פאסאזשירן איז ניט געווען צו זעען דרויסן, בלויז די מאנשאפט, נאָך טונקעלער פון שאָטנס, האָט זיך געצויגן פון פארשידענע ווינקלען, אייניקווייז און שטום און

איבער דעם דרום פון פּאַם־פּישן אָקעאַן. א בייזער כשוף, וואָס האָט זיך פּערשטעלט אין געשטאַלט פון אינזלען צווייטע און פּאר־וואַרפענע איבער דעם דרום פון שטילן אָקעאַן. האָבן דען די יונג־אַלטע שבטים פון אָריענט געוואוסט דעם וועג פון ווינט און וואוהין ער וועט זייערע שיפלאַך פּערטראָגן. האָבן געוואוסט זייער ציל און האָבן נישט געוואוסט זיין אָרט. איצטער, אין צייט פון חשבון און קאָמפּאַס זיינען די אינזלען פּערשאָלטן געווארן צו האָבן א באַשטימטן אָרט אין ים. אין די אַלטע צייטן זיינען דאָך די אינזלען אומגעשוואומען אין דעם קינדערשן מוח פון מזרח־מענטשן. די אינזלען זיינען געטריבן געוואָרן פון ווינט ווי עס זיינען געטריבן געוואָרן די שיפלאך אָנגעלאָדענע מיט פּאַרלאַנג פון ווינט.

אָט די רויטע, ברוינע, גראָע און שוואַרצע מזרח־מענטשן זיינען דאָך געווען די ע־שטע וואָס האָבן אין חלום די אינזלען דערזעען און אינאיינעם מיט זייער חלום זיך צוועקגעלאָזן איבער אלע ים־ען. ערשט שפּעטער איז אָנגעקומען דער ווייסער מענטש און געפונען דעם חלום א באַשיידטן. געפונען אינזלען און אויף די אינזלען גראָע, רויטע, ברוינע און שוואַרצע מענטשן.

אז עס קומט אָן די נאכט אין דרום־זייט פון שטילן אָקעאַן דאַכט זיך אויס: פון אונטערן וואַסער קומען ארויס שורות שיפלאך מיט געשטאַלטן פון געטער אויפן שארף פון שיפל. עס בלאָזט דער ווינט אין די זעגלען פון אַלע פיר זייטן. די שיפלאך טראָגן זיך צו צפון און צו דרום, צו מזרח און צו מערב. עס גייט אָן דאָס שפּיל פון בלאָנדזשען — א שפּיל פון לעבן און טויט. זעסט אפילו ווי עס טראָגט זיך אויף די כוואַליעם אן איינזאָם שיפל ארויסגע־שיקט פון כ־נא, פון די מאַנגאָלישע ברעגעס. אין שיפל א מצורע, א פּערשאָלטענער און ארויסגעטריבענער פון דער מחנה. אַביסל שפּייז און אַביסל וואַסער האָט מען אים מיטגענעבן אָבער נישט מיטגענעבן קיין רודער צום רודערן. אוועקגעלאָזן אים אין מיטן ווינט אין ווייטן ים אריין. אויך אים, דעם פּערשאָלטענעם, האָט

א ווייַע איז דער עולם נאָך געשטאַנען פֿאַרגליווערט, געקוקט צו דער אָפּענער פֿורטקע און צום ים, ביז עס האָט זיך ווידער דער־הערט דער גערויש פֿון מאשינען. אימיצער האָט נאָך אַרויסגעגעבן א פֿאַרשטיקטן שלוכצן, אָבער די שיף איז שוין געגאַנגען איר פֿולן גאַנג.

דער לאַנגער חזיר

די קאָניבאַלן פֿון די מאַרקיזן־אינזלען האָבן גוט געוואוסט דעם טעם פֿון מענטשן־פֿלייש און האָבן אויך געוואוסט דעם טעם פֿון חזיר. ער, דער קאָניבאַל, האָט דעם צוויי־פּיסיקן, דעם מענטשן געקרוינט מיטן נאָמען — ל א נ ג ע ר ח ז י ר. אויך ער, דער קאָניבאַל, האָט געהאַט א שווערן וועג דורכצומאַכן ביז ער האָט פֿון די מזרח־ברעגעס דערגרייכט צו די דרום־וואַסערן. לאָמיר פֿאַר־אייביקן אַוא נאָמען, אויב דער קאָניבאַל אליין איז נישט אייביק.

— ד ע ר ל א נ ג ע ר ח ז י ר.

אָט ווי די שפּינען וואָס שפּינען זיך אוים א לאַנגען פֿאָדים יונגערהייט און לאָזן זיך שוועק מיטן ווינט אין דער ווייטער וועלט אַריין. האָט איר דאָך געוועזן סוף זומער ווי שפּינוועבסן טראָגן זיך אין לופֿטן. שפּינען טראָגן זיך אין לופֿטן מיט די שפּינוועבסן. אויף אַוא אופן האָבן זיך גלאָזט וואַנדערן איבער ים'ען די יונגע־אַלטע שבטים פֿון מזרח אין זייערע קינדערשע שיפֿלאַך אין מיט זעגלען פֿון ראָגאָזשע אָנגעצויגן אנטקעגן ווינט. עס ווייל דער ים פֿארשווייגקען די שפֿורן פֿון שיף און שיפֿער. ער ווייל פֿארשווייג־עקן די שפֿורן פֿון וואַנדערער מיט ווינטיקע מוחות, ווינטיקע פֿאַר־לאַנגען. עס זיינען אָבער די שפֿורן נישט געגאַנגען פֿאַרלאָרן, ווי עס וואַנדערן נאָך דאָ איבער די ים'ען די ווינטן וואָס האָבן אין די זעגלען געפֿאַטשט.

עס אי'ז געלעגן אין די אַלטע צייטן אויסגעשפּרייט א כשוף

איצטער טראָגן ביידע דעם קאַמפּאַס אויפן האַרצן. אָבער ווייסן ווייסט דער ווייסער מענטש וואוהין זיין קאַמפּאַס צילט. און עס גע־דיינקט נאָך אַלץ דער רויטער, ברוינער און שוואַרצער אין די פאַרבאַרגענע ווינקעלאַך פון די אינזלען, ער געדיינקט דעם טעם פון מענטשן־פלייש, כאָטש צום מעסער און פולוועך האָט אים דער ווייסער מענטש א נייע אמונה צוגעגעבן.

אזוי האָבן זיך געלאָזן אין זייערע קינדערשע שיפלאַך פון די מזרח־ברעגן ברוינע, רויטע און שוואַרצע מענטשן און זיי אנטקעגן זיינען אינזלען אָנגעקומען.

האָבן זיך אוועקגעלאָזן אין זייערע קליגערע שיפן קינדער פון איראָפּא — אויך צו זיי זיינען געקומען אנטקעגן די אינזלען פון די דרום־וואסערן.

און אזוי שניידן איצטער זייער וועג דורך ים און שטורם־ווינט די שווערע שטאָלענע שיפן, און זייער וועג איז א זיכערער. עס וואַרטן די אינזלען יעדערער אויף זיין ארט. עס צילט דער קאָמ־פּאַס צום ריכטיקן אָרט. צו דער ריכטיקער שעה וועט זיך באווייזן באַם ברעג היפל א טונקעלער שנור, גלייך אָדער געבוינן, און אַלע אויף די שיפן וועלן זיכער און קלאָר אהין וויזן מיטן מיטלסטן פינגער:

— ל א נ ד!

און ערגעץ אויף א פאַרוואָרפענעם אינזל גופסט דער לעצטער קאַניבאַל און זעט אין זיין גסיסה דעם אַלטן כשוף, וואָס האָט גע־הערשט איבער די דרום־אינזלען אין שטילן־אָקעאַן. ער זעט ווי עס טאַנצט זיין שבט און זיינע העלדן ארום דעם געבראָטענעם פלייש פון לאַנגן־חזיר, פון דעם לאַנגן־וויסן־חזיר.

דער ווינט אויפגענומען אויף זיינע פליגל ווי אן אייגן קינד, אויך צו אים, דעם קרעציקן, איז אָנגעקומען א גרינער אינזל אנטקעגן.

אזוי ציען זיך אין שורות די שיפלאך פון די מזרח־ברעגעס. אין די שיפלאך געטער. אין די שיפלאך טראדיציעס. אין די שיפלאך ווייבער, נייע דורות אויפצושטעלן. אין די שיפלאך ווייבער און מיט זיי די חכמה פון געווען. אין די שיפלאך העלדן און מיט זיי דער חשק צו מלחמה. געווים האָט מען אויך דעם קורצן חזיר דעם פיר־פיסיקן מיטגענומען און אים געצערטלט אין שווערן וועג, ווי ער ווערט אויך איצטער געצערטלט אויף אלע אינזלען דאָ. עס האָבן זיין פלייש געגעסן די קאניבאלן און געמישט מיט פלייש פון מענטשן, מיט פלייש פון דעם צוויי־פיסיקן־לאנגן־חזיר — אין א גרויסן יום טוב נאָך א זיג.

דער קורצער חזיר, דער פיר־פיסיקער, שמוציקער און עקשנותדיקער.

דער לאנגער חזיר, דער צוויי־פיסיקער, נאָטם א קינד, אנאויסדערווייטער, ווען ער איז זיגער אין מלחמה.

און אזוי האָט די אלטע אייראָפּא געהאט אין פריערדיקע צייטן קינדער וואָס האָבן געחלום'ט פון ווינט און ווייטע ים'ען, פון אינזלען און גאלה. עס האָבן יענע ווייסע מענטשן באגריפן זייער באגער און נישט געווואוסט דעם ציל. ווייל זייער חלום איז צופלויגן געוואָרן ווי נאָר זיי האָבן זיך באגענגט מיט ברויגע, רויטע און שוואַרצע קינדער פון אריענט, וואָס האָבן געטאנצט זייער ווילדן טאנץ ביים ברעג ים און געפראווועט א סעודה איבער פלייש פון לאנגן חזיר. דאָס קינד פון דער ווייסער ראסע האָט געציילט לענדער צו ענטדעקן, גאלה צו געפינען אָבער נישט קיין מענטשן צו געפינען. וועלן מענטש האָט מענטש געפונען האָט דער ווינט געקלאָגט אויף זייער ביידנס גורל. האָט זיך דער קאניבא׳ פאר פרייד די האָר פון קאָפּ געריסן.

האָט זיך אָנגעהויבן דער אויסבייט פון שטיקלאך גלאָז אויף זנות. א מעסער און טשווערל פאר דאָס רעכט אויפן ווינט.

נישט ווייט פון ברעג שטאַרצן ארויס פון וואסער די איבער־בלייבאכצן פון א צובראָכענער שיף. א טראַגעדיע האָט זיך דאָ אָפּגעשפּילט מיט א צייט צוריק. א פּאַסאַזשיר שיף איז אָננעקומען אהער אין א שטילער רגע, זיך פּאַרטרויט דעם ים, געלאָזן אז די קעסלען זאָלן זיך אויסקילן. איז אָננעקומען פּלוצלונג א שטורם־ווינט און די שיף איז פּאַרטראָגן געוואָרן אויף דעם ווייסן קאָראַלן־פעלז וואָס שטעקט ארויס אזוי אומשולדיק זיין קאָפּ פון אונטערן וואסער, און איז אויף שטיקער צושמעטערט געוואָרן. שוין פיר יאָר אז דאָס איז פּאַרלאָפן, אָבער די קעסלען די קאַלטע שטאַרצן העלפט צובראָכן ארויס און איבער זיי ווערן כוואַליעס צושלאָגן. צו דעם טראָגן זיך די בליקן פון פּאַסאַזשירן און שפּיציקע מחשבות קריכן אין קאָפּ אריין.

ראַראַטאָנגא טראָגט אויך די סמנים פון אויסגעלאָשענע וואולקאַנען. הויך, שארף, ארויסגעשאָסן צו די וואָלקן, פּאַרלויפן די קאָנטורן פון אינזל. ס'איז ארום האַלבן טאָג און פּאסן ליכט וואָס רייסן זיך ארויס פון צווישן וואָלקן־שטיקער און דער ליכטער דורכ־זיכטיקער נעבל וואָס וויקלט זיך אין די פאַלדן פון אינזל גיבן אים צו די טראָפּישע וווייכקייט, די טראָפּישע מידקייט.

עס קומט אָן פון ברעג א בארקע מיט ארבעטער אויסצולאָדן די משאות פון שיף. משאות וואָס געהערן צום אינזל. ווי אין טאהיטי אזוי אויך דאָ טוען אלע שוועדע ארבעטן פאר דעם ווייסן מענטשן די קינדער פון אינזל. אָבער אין טאהיטי זענען זיי אָננע־קומען צו דער ארבעט מיט ברוגזע פּנימער און דאָ האָבן זיי גע־בראכט צו אונזער שיף געלעכטער און געזאנג. א גאנץ אנדערער טיפּ איז דער מאָרי פון ראַראַטאָנגא. כאָטש ער איז פון דער אייגענער פּאָלינעזישער אָפּשטאַמונג ווי דער טאהיטיער. דער ראַראַטאָנגער האָט א ברייט, שוועד און אָפּן פּנים און איז גוטמוטיק ווי א קינד. לאַכט, לאַכט און נאָר ער אליין ווייסט פּאַרוואָס. איז ער צופריידן מיט דעם וואָס א שיף איז אָננעקומען און ער וועט זיך קענען אָנהאָרעווען?

ראַראַטאָנגא

מיט הונדערט זעקס און פערציק יאָר צוריק האָט קאפּיטאן קוק אויפגעזוכט די גרופּע קלייניע אינזלען אויפן שטילן אָקעאן אין דרום זייט פון עקוואַטאָר. די קוק אינזלען, אזוי הייסן זיי איצט די עלף קלייניע אינזלען. ראַראַטאָנגא איז דער גרעסטער פון זיי.

ראַראַטאָנגא — צו דרום זייט — אזוי באַטייט עס אין דער שפּראַך פון די מאָריס, די קינדער פון די אינזלען.

ראַראַטאָנגא. אז מען דערווייטערט זיך א פּיר מעת־לעת מיטן שיף פון טאהיטי, נענטער צו דרום זייט, באווייזט זיך ראַראַטאָנגא פון ווייטן ווי א גרינע קעמפּע וואָס ווערט געטראָגן פון די כוואַליעס.

דער דרום ווינט אויף דער דרום'דיקער זייט פון עקוואַטאָר איז אזוי נישט באַליבט פונקט ווי אין דער אַלטער וועלט דער צפון ווינט. דער דרום ווינט בלאָזט כמעט אָן אויפהער און כמעט א גאַנץ יאָר איז דער ים ברוגז און אָנגעבאָלזן. נישטאָ קיין האַפן דאָ וואוהין שיפן זאָלן קאָנען אריינקומען און זיך אויסרוען פון שווערן וועג, קאַראַלן־פעלזן שטאַרצן ארויס פון וואַסער ארום אינזל און א שיף אז עס קומט אָן בלייבט די שיף שטיין פון ווייטן — זוכט פאַרזיכטיק אן אָרט וואו אראַפּצולאָזן דעם אַנקער. געגוג פּאַרע מוז מען האַלטן אין די קעסלען. וויל זייער אָפּט צוברוגז'ט זיך דער ים און דער שטראָם שלעפּט די שיף מיט דעם אַנקער אינאיינעם. איין וועג איז דעמאָלט פּאראַנען וויי זיך צו ראַטעווען פון די קאַראַלן־פעלזן און דאָס איז דער וועג צוריק אין בריטן ים אריין. נישטאָ דאָ דער שטילער וואַסער־קוישל ארומגעשטעלט מיט א קאַראַלן־וואַנט ווי אין טאהיטי. אָפּן און פריי טראָגן זיך די כוואַליעס צום אינזל און גרוי און בייז און וויילד זעט אויס דער צופּוסנם פון ראַראַטאָנגא.

ווי מען טרעט ארויף אויפ'ן ברעג, און אויפ'ן שיפֿל: ל. קאהן, סוחר און אימפּאָרטער.

פון דער הויפּט גאס וואָס ציט זיך מיט דער ליינג פון ברעג, וואו די וויסע פּאָרשטייער וואוינען, צולויפן זיך שמאָלע געפלאָך און ווערן פּאַרפּאַלן טיפער אין אינזל — צווישן וועלדלאך פון קאָקאָנוס־בוימער. צווישן די בוימער — הייזלאך פון די מאָריס, קינדער פון לאנד. הייזלאך פון באמבוק־שטעקלאך און דער דאך מיט לולבים געדעקט. די הייזלאך איינס אין אנדערן גערָאטן. מעבל אינווייניק נישטא. אויף דרערד איז דיק אָנגעשאָטן וויסער זאמד. אויפ'ן זאמד דראָבנע שטיינדעלאך פון ים און אויף דעם אלעמען א ראָגאָזשע געפלאָכטן פון דער דינער קאָרע־הויט. אנדערע פּאַרמאָגן צו צווי סוכות אזעלכע. איינע פאר בייטאג צום פאר־ברייגגען און די אנדערע צום שלאָפֿן. אביסל ריינער דער זאמד אויף דרערד. אביסל ריינער די ראָגאָזשע. די גאנצע משפּחה און שכנישע ווייבער זיצן אויף דרערד און מען רעדט ווען נעכטיקע מעג.

באווייזט זיך אין טיר, נעמט מען דיך אויף גוטמוטיק און מיט א צופרידענעם געלעכטער. אלץ רופט ארויס א געלעכטער. מאכסטו א צייכן אויף ג ו ט מ א ר ג ן — לאכט מען. טוסטו א גלעט א קינד — געלעכטער. גיסטו א מטבע א קינד — ווידער געלעכטער. ס'איז חלילה נישט קיין חוזק. מען דערקענט שוין א חוזק־געלעכטער. פשוט, מען איז צופרידן מיט דיר. מיט אזא צופרידנקייט האבן דאָך די אמאָליקע מאָריס אויפגענומען די ערשטע וויסע מענער און — אפשר וויסן אנדערע פון זיי מיט וואָס זיי האבן באצאָלט פאר דער גאסטפריינטליכקייט.

מישטיינס־נעזאָגט, זייער גאנצע קונסט באשטייט אין מאכן האלדז־בענדער פון קאָליר־טע ים־קעפלאך און ים־שיסעלאך. פון דעם אייגענעם מאטעריאל פלעכטן זיי אוים רייפלאך צום טראָגן ארום קאָפּ. די ים קעפלאך וועלן אין רייפל אזוי צונויפגעשטעלט און די קאָליר־ן זייערע אזוי געבונדן, אז אנדערע פון זיי זענען אוים ווי געפלעקטע שלאנגען.

עס קומען אָן שיפֿלאך אַראָפּצופֿירן די פּאַסאַזשירן וואָס ווילן באזוכן דעם אינזל. דער ים שלייַדערט זיי און עס ווערט אונהיימלאך זיך אַראָפּצולאָזן פון אזא זיכערער היים ווי אונזער שיף. אָבער דער חשק צו שפּירן ערד אונטער די פֿים איז גובר די שרעק. און נישט מיט קיין לייטער לאָזט מען זיך אַראָפּ פון שיף. דער ים שלייַדערט און אונזערע גאַסט־שיפֿלאך קענען זיך צו אונזער היים נישט דערנענטערן. אין א קיילאַבדיקן, געפֿלאָכטענעם גרויסן קויש שטעלן זיך אריין א צענדליק פּאַסאַזשירן און די אויסלאָזונגם מאַשין פּאַרנעמט דעם גאַנצן פּעקל, א פּאָר ארויס מיט אים איבערן ים ארויס און שפּעטער לאָזט אים די מאַשין פּאַרזיכטיק אַראָפּ צו דער בּאַרקע וואָס וויגט זיך אין ים. א סענסאַציע. עס געפֿעלט דעם עולם. פּריידיקע אויסגעשרייען וועט דער קויש שלאָגט זיך אָפּ אין דער בּאַרקע.

עס טוט א שלאָג א היץ פון ברעג ווי נאָר מען דערנענטערט זיך צום אינזל. ווי דער שטייגער באווייזן זיך אויפֿן ברעג צווישן די נייגעריקע וואָס קוקן ארויס צום שיף, גלחים, פּאַרשטייער פון אַלערליי סאָרטן קריסטלאכע אמונות — זיי טוען דאָ זייער הילליקע ארבעט צווישן די איינגעבוירענע און מאַכן אויך אַז פון אינזל זאָל זיך טראָגן דער זויערער ריח פון שווייס אינאיינעם מיט דעם ריח פון טראָפּישע בלומען. דער אינזל איז ענגלאַנד איז ענגליש. אָבער בא ענגלאַנד איז די האַנט שוין אביסל קורצלאך צו דערלאַננען אומעטום. און די השגחה איבער די קוק אינזלען איז איבערגעגעבן געוואָרן צו ניי־זעלאַנד. ענגלאַנד קען זיך גוט פּאַרלאָזן אויף אירע גרעסערע ווייסע, טרייע קינדער פון ניי־זעלאַנד און אויסטראַליען. זייער השגחה איז א ריין בריטישע און אזוי ווי ניי־זעלאַנד פּאַרבאָט געלע און שוואַרצע קאָלירטע ראַסן אריינצוקומען אין די אייגענע גרענעצן, דאריבער פעלן דאָ באַם ארויפקומען אויפֿן אינזל די אלע כינעזישע קרעמלאך און דער ספּעציעלער ריח און בלאָטע ארום די קרעמלאך ווי אין טאהיטי.

דערפּאַר אָבער שיינט אראָפּ א שילד איבער א געשעפּט באלד

קריסטן. און אלץ איז אזוי טיפיש ענגליש. און אלץ איז אזוי אומעטיק. קאלט און שטרייענג. ווי לאנג וועט עס דען דויערן ביז דאס לעצטע ביסל מאהרים וועלן פארשווינדן? נאך דעם וועלן דאך אייניציקוויז די ווייסע פארשטייער אין דער שטיל דעם אינזל פארלאזן. בלייבן וועט דאס אלטע מיסיאן־הויז, און ארום דעם א קריסטלאכער בית־עולם.

עס פאלט צו די נאכט. זי קומט אן שנעל פון אלע זייטן. א פייכטע קילקייט ציט פון אומעטום און נעמט דורך דאס לייב. מען דארף זיך אומקערן צורויק צום שיף, צו דער צייטווייליקער היים. ארום שיף גייט נאך אן געשמאק די ארבעט. א מחנה שיפלאך מיט גרינע באנאנעס ווארטן מען זאל פון זיי די משא אויסלאדן צו אונז אין שיף ארײן. די מאהרים בא דער ארבעט זעט אויס, זיי זענען נאך גאר נישט מיד געווארן. לאכן און פאר־ציען אלע מאל א מאנאטאנעם אומעטיקן נגון און רייסן איבער דעם נגון מיט געלעכטער.

איך קלייב זיך ארויף אויבן. דער אינזל שניידט זיך טיף אריין אין דער נאכט ארײן. איבער אים א שווערער אויסגעשטערנטער הימל. עס ציט דער דרום־ווינט און זאגט אן אויף ווייטע שטורם־דיקע ימען.

ראראטאנגא — צו דרום־זייט.

צו דרום־זייט ציט זיך מיין וועג, אבער מיינע מחשבות זענען נאך אלץ מיט'ן אינזל ראראטאנגא פארנומען: ווייל דא האב איך אויך דעם אידן קאהן באגעגנט, וואס שוין מער ווי דרייסיק יאר שטייט ער אין זיין קרעמל און קוקט אוים די שיפן וואס ציען פארבײ זיין אינזל.

א קליין אינזל איז ער אווען פון פויזן, און איצטער שוין אן אלטער גרויער איד. געהאלפן ענגלאנד אין אירע אמביציעס. גע־געבן צו פארשטיין דער אמאליקער קעניגן פון די אינזלען אז שענער וועט זיין פאר איר וועו די ענגלישע פאן וועט פלאטערן איבער אירע אינזלען. ער איז געווען איר עצה געבער און זי האט אים

דאָס איז די אויפציקע סחורה וואָס זיי לייגן פאָר דעם פּרעמדן און וויסן שוין וויפֿל דערפֿאָר צו בעטן. שוועד צו זאָגן צי די לייט זיינען געווארן גוטע קריסטן. עס איז אָבער קלאָר אז די קריסטלאכע מיסיאָנערן האָבן בא זיי צוגענומען דעם אויפגעבויערענעם גלאָנץ. צוגענומען בא זיי די אויפגעבוירענע פוילקייט וואָס איז געווען פארבונדן מיט פרייקייט און פֿאַרפלאָנצט אויף דעם אָרט די קנעכטשאפט וואָס פירט בא דער האנט זייער אונטערגאנג.

אמאל געווען בא אכט טויזנט מאָרים אויף דער גרופּע אינזלען, און איצט אפשר צוויי טויזנט.

— פארוואָס שטאַרבן זיי אוים? פרעג איך בא א מיסיאָנער.

— שטאַרבן אוים וויי נאָר זיי קומען אין בארירונג מיט דער וויסער ראסע, סע מיינט דער ציוויליזאציע.

— און וואָס וועלן דאָ טאָן די מיסיאָנערן אז אלע מאָרים וועלן אויסשטאַרבן?

— וועט טאקי זיין שלעכט, — ענטפערט ער נאָך א לאנגן שווייגן. — יא, וועט טאקי זיין שלעכט. מען האָט זיי צוגעוואוינט אָנצוטאָן זיך אין ווארימע קליידער, פֿאַרקילן זיי זיך און שטאַרבן, גיט ער צו פילאָזאָפיש.

אָט אזוי האָט מען אין נאָמען פון גאָט בא זיי ארויסגערופן חרפּה און בושה פאָר דעם אייגענעם לייב. פאָר די אייגענע שיינע גלידער.

גייענדיק דורך א וועלדל האָב איך זיך אָנגעשלאָגן אויף אן עולם אינגלאך פון א יאָר צען־צוועלף, אדם־נאקעט און מיט די הויזן אויף דער פּלייצע. ווי נאָר זיי האָבן דערזעען א וויסן מענטשן האָבן זיי גלייך געכאפט זיך אָנטאָן.

א גאנצן טאָג האָב איך מיר אזוי ארומגעדרייט אויפֿן אינזל צווישן זייערע הייזלאך, אוועקגעאָנגען און וויידער זיך אומגעקערט. אָט שטייט אן אלט געמויערט מיסיאָן־הויז. ארום הויז א בית־עולם. מצבות אויף די קברים פון אלטע מיסיאָנערן, מצבות אויף די קברים פון די עלטסטע, וואָס האָבן זוכה געווען צו שטאַרבן גוטע

ניי־זעלאַנד.

א גרויער פרימאַרגן שפּראָצט ארויס פון צווישן הימל און וואַסער. דער ים יאָגט און טרייבט זיינע כוואַליעס צום באַווימערט־בערגיקן פּאַס לאַנד וואָס ציט זיך פון דער רעכטער זייט האַלב אייגנעוויקלט אין נעבל. א ברוגזקייט קוקט ארויס פון צווישן די בוימער און א קאַלטקייט פון די נאַקעטע פעלזן וואָס היינגען ארויס צום וואַסער. מען באַמערקט נאָך נישט קיין ישוב. אזוי האָט עס אויסגעזעהן מיט הונדערט פופציק יאָר צוריק ווען קאַפּיטאַן קוק איז דאָ נעטראָגן געוואָרן מיט די כוואַליעס אין זיין שיף „ע נ ד ע ־ ו ו א ר". אזוי האָט דאָס לאַנד געווירקט אויסגעזען דעמאָלט ווען די מאָרי־פּאָלינעזיער האָבן זיך אויף הפקר געלאָזן אין זייערע קאַנוס, ווער ווייסט ווען און פון וואַנען, אָהער האָט זיי דער ווינט פּאַרטראָגן.

מען קומט אריין אין דעם קוק־ים־פּאַס, וואָס צוטיילט ניי־זעלאַנד אויף צווייען און וואָס כמעט קיינמאָל זענען דאָ די וואַסערן נישט רואיק. פון רעכטס און לינקס קומען ארויס גרויסע פעלזן אנטקעגן. א גאַנצער לאַבערינט מיט שפּיציקע שטיינער וואָס באַדעקן זך אין גרויען, בייזן ים. א קאַלטקייט טראָגט פון דעם געגנט און קלייבט זיך אריין אין געמיט אריין. נאָר דעם קומט א שטילע ביינקשאַפט.

פיר און צוואַנציק טעג האָט געדויערט די רייזע פון סאַן־פראַנציסקאָ. אין פאַרלויף פון די פיר און צוואַנציק טעג האָט מען יעדן פרימאָרגן איבערגערוקט די וויזערס פון זייגער. דער סך הכל: א גאַנצן טאָג פאַרלוירן. געלייגט זיך שלאָפן זונטיק באַנאַכט און אויפגעשטאַנען דינסטיק אין דער פרי. אויף אייביק אָנגעוואוירן דעם מאָנטיק. אָבער ווער קלאָגט אויף פאַרלוירענע טעג און בפרט אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט?

עס איז מיר א שאָד וואָס איך האָב נישט געמאַכט די רייזע

געפֿאַלגט. אַזוי דערציילט ער און איז שטאַלץ. און פּאַרוואָס זאָל איך נישט גלויבן? די אינזלען בא ענגלאנד. די קעניגן — נישטאָ מער, און קאהן אליין, דער גרויז־גרויער האָט געווינט וועו איך האָב אים דערציילט אַז אַזוי פיל אידן זענען פּאַראַנען איבער גאָר דער וועלט און אַז דאָס אידיש פּאַלק —

ער אליין האָט זיך פּאַר מיר באַווייזן אויפֿן אינזל ווי א סימבאָל פון דעם אידישן פּאָלק. —

ראַראָטאָנגא — צו דרום־זייט.

צו דרום־זייט ציט זיך מיין וועג. מיינע מחשבות זענען אָבער מיט דעם אינזל ראַראָטאָנגא פּאַרנומען. ווי א טונקעלע שטיק נאַכט שנייט ער זיך אַרויס פון דער נאַכט און צופוסנם בלאַנקען פייערלאַך און ציטערן, ציטערן איבער די כוואַליעס. אונטן אַרום שיף קלינגט נאָך געזאַנג און געלעכטער. די הויב־מאַשינען שלעפּן מיט זיך אַרויף מיט א גערויש די פּירות פון אינזל. איין שטערן האָט זיך צוגליט אין מערב־זייט און ווארפט א ליכטיקן וועג איבער די כוואַליעס.

און אין דרום־זייט האָט זיך א שטערן אַרויסגערוסן פון הימל און געפאלן אין ים אריין.

ראַראָטאָנגא — צו דרום־זייט.

א נייע שטאָט. די רויטע דעכער מאכן די שטאָט אויסזען נאָך נייער ווי ניי. באַרג־אַרויף, באַרג־אַראָפּ זענען צוואוואָרפן נישט קיין הויכע הייזער און צוווישן זיי בלייכן זיך גאַסן און געסלאַך.

— וועלינגטאן. די הויפּט־שטאָט פון נייזעלאַנד.

און עס וואונדערט פּאַרווואָס האָט מען באַדאַרפט פּאַרוואָגלט ווערן גאַנצע פיר און צוואַנציק טעג, איין טאָג אַנוואוירן, כדי צו דערזען אויפֿן פינף און צוואַנציקסטן טאָג די דאָזיקע הייזער מיט די רויטע דעכער.

די מאַראַמא, אונזער שיף, האָט שוין אַראָפּגעלאָזן איר אַנקער אין מיטן האַפן, און זי פייפט, און איז מודיע אז מיר זענען אַנגעקומען. פון ברעג קומט אונז אנטקעגן ארויס א קליין מאָטאָר שיפל. באַאמטע, בעלי בתים פון לאַנד, זוכה געווען פריער פאַר אונז אַנצוקומען אהער. פּנימער ערנסטע, טרויִקענע און קאַלטע. ענגליש, אָבער נאָך אביסל טריקענער ווי ענגליש. מאכן א מינע ווי מען איז זיי געקומען שטערן זייער רו.

מען הייסט זיך אויסשטעלן אין א שורה און גיין אייניקווייז דורך דעם רויכער־צימער. אין מיטן צימער שטייט א יונגערמאן, א דאָקטאָר, מיט בליקן בלאַנדזשענדיקע און וואַסערדיקע. ער באַטראַכט יעדנם רעכטע האַנט און די נעגל. א קוק אין די אויגן און אויערן. א קוק אונטערן היטל אַדער קאַפּעלוש... יעדער אייניער וואָס ווערט פון אים באַטראַכט, גייט אַוועק רויטלאַך פּארשעמט, אַדער בלאַס פאַרבראָגזט.

עס קומט א באַפויל מען זאָל זיך אויסשטעלן אין א שורה און גיין אייניקווייז צום עס־צימער פון ערשטן קלאַס. דאָרטן ווארטן שוין אויף אונז בא טישן פרעמדע לייט מיט ערנסטע פנימער. האַלב זויער און האַלב אומצופרידן, זיצן זיי בא טישן מיט פּאַפּירן און ביכער און טינטערס — באַטראַכטן מיט חשד דעם עולם וואָס ציט זיך אין א לאַנגער שורה פון דרויסן.

א פאַספּאָרט איז ווינציק. פראַנק, פראַנק. טאַטע־מאַמע, זיידע־באָבע, וואו געבוירן? וואָס פאר א פאַלק? וואָס פאר א

קיין נייזעלאנד מיט א יאָר פּופּצן צוריק, וועו פּאלאָרוס דזשעק איז נאָך, ווי דער שטייגער, ארויסגעקומען פון דער טיפּענישן אין אָט די ערטער און באגלייט די שיפן בא זייער אריינקומען אין נייזעלאנד דורך דעם פעלזיקן וועג וואָס פירט צום אָרט וואו איצט איז די שטאָט וועלינגטאן.

נישט קיין לענגער. געווען אזא פיש פון דער דעלפין משפּחה. א גרויסער פיש, אפשר פופּצן פים לאנג, וואָס האָט יאָרן, יאָרן לאנג אָפּגעווארט די שיפן און וועו א שיף האָט זיך דערנענטערט צום אָרט וואו מיר זענען איצט, איז ער פון דער טיפּענישן ארויס און פרייליך, טאנצנדיק פון וואסער ארויס האָט ער זיך געלאָזט אפריער און אָנגעוויזן דעם וועג פּאר דער שיף. נייזעלאנד האָט א געזעץ וואָס פּארבאָט שטרייכן דעם פיש שלעכטס צו טאָן. נייזעלאנדס א ליבלינג און בא די מאָרים פּארעכנט פּאר א וואסער־גאָט וואָס האָט אָנגעוויזן דעם וועג זייער עלטער־עלטער־זיידעס, וועו זיי האָבן זיך אין זיערע קאנוס דורכגעקליבן צווישן פעלזן צו די ברעגעס פון נייזעלאנד.

פּאראנען דער געזעץ. אָבער פּאלאָרוס דזשעק איז מער נישטאָ. עס דאגהן נאָך אים פּאסאזשירן וואָס האָבן אים נאָך זוכה געווען צו זען און געווארן פון אים אָנגעפירט. מען דערציילט אז פרעמדע פישער זענען אָנגעקומען פון נאָרווועגיען צו כאָפן וואלפיש און דורך א טעות האָבן זיי פּאלאָרוס דזשעק געהרגעט. און אז די פישער האָבן זיך דערוואוסט וואָס זיי האָבן געטאָן, איז אויף זיי אָנגעפאלן א שרעק. נישט געווען מער קיין פלאץ פּאר זיי אין נייזעלאנד, און אין דער שטיל האָבן זיי זיך אומגעקערט צוריק צו זייער היים קיין נאָרווועגיען. אומזיסט נישטערן איצטער די בליקן צווישן די כוואליעס. דער וואסער־גאָט קומט אונז נישט אנטקעגן פון צווישן די כוואליעס.

אונזער שיף קלייבט זיך ארויס צו א שטילערן וואסער ארומגעשטעלט מיט הויכע פעלזן און קליינע אינזלען. באווייזט זיך א בריטער ברעג, א בארגיקער, און אויף אים א שטאָט אויסגעשאָטן.

באוויזן. דאָס אידישע פּאָלק. אזן אָט איז אַ האָלענדישער נאָמען, אָבער מיט אַ צוגאָב ר ע ו ו ר ע נ ט.

— אפשר איז דאָס א אידישער רב? — און איך האָב אָנ־געקלונגען.

א ענערגישע יונגטלאכע שטימע האָט זיך אָפּגערופן און ge־פרעגט — ווער רופט?

— ענטשולדיקט, זענט אִיר דער אידישער רב?

— יאָ, איך בין דער וועלינגטאנער אידישער רב. און ווער זענט איר?

— א אידישער שרייבער פון אמעריקע. ערשט איצטער אָנ־געקומען און איך גאָר צו זען א אידן.

— גוט. אָט באָלד וועל איך אריבערקומען.

בא מיר איז געזונן קלאָר אַז דאָס רערט צו מיר א יונגערמאן. וויל ענערגיש האָט געקלונגען זיין שטימע און דערצו די גרייטקייט זיינע באָלד אריבערצוקומען. איך בין אָבער נתפּעל געוואָרן אין א האָלבע שעה ארום, ווען צו מיר איז אריינגעקומען א גרויז־גרויער כאָן, אריבער זיבעציק יאָר אַלט. זויבער, אין א סורדוט און צילינדער. ער האָט גיכער אויסגעזען ווי אן אלטער גר איידער א אידישער רב.

דער שמועס האָט זיך אָנגעהויבן גאָנץ וואָרים פון זיין צד. מיט א ברוך־הבא, און נאָך א פּאָר העברייאישע פראָזן.

אָבער וען איך האָב אָנגעהויבן צו פרעגן וועגן אידן אין נייי־זעלאַנד: זייער צאָל, זייער לעבן, זייער אָרט אין דער געזעלשאפט — איז ער מיט אמאָל שטיל געוואָרן, שארף מיך אָנגעקוקט און אַביסל שטרייניג געפרעגט:

— פארוואָס פרעגט איר זיך אזוי פיל נאָך אויף די אחינו בני ישראל?

— פּשוט מיר אינטערעסירט די לאָגע פון אידן אין ווייטע לענדער. בין דאָך אליין א איד. איך ווייל וויסן ווי־פיל אידן גע־פינען זיך אין נייי־זעלאַנד.

גלויבן? מען פֿארהערט צי דו קענסט שרייבן. אָנגעקומען ניין איז דער פּרי, און עס איז שוין האַלבער טאָג און אַזוי פֿלאָנטערט מען זיך ארום צווישן פּרעמדע־אייגענע געזעצן. עס שלאָגט די גרינע גאַל צום האַרצן נאָך מער ווי פּון א שטורם אויפֿ'ן ים, קוקנדיק ווי א פּרעמדע האַנט גריבלט זיך אין דיינע פּעקלאָך, קערט און מישט און זוכט און פֿרעגט און נישטערט און ווייסט אליין נישט וואָס ער וויל.

דער גוטער דעלפּין וואָס האָט געלעבט אין די וואַסערן ארום ניי־זעלאַנד, געווען דער וועג־ווייזער פֿאר פּרעמדע שיפֿן און וואָס איז טאַנצנדיק געשפּרונגען פֿאָרויס דער שיף ווי א הונט א גע־טרייער — אפשר האָבן אים גאָר די נאָרווועגישע פּישער נישט דערהרגעט. אפשר איז ער טאקי געווען א וואַסער־גאָט וואָס האָט זיך פֿארשטעלט פֿאר א פּרייַנדלאכן פּיש. אזוי גלויבן דאָך די מאָריס. אפשר איז ער גאָר נישט אומגעקומען דורך די הענט פון בייזע פּישער:

— האָט זיך דערוואוסט פון דעם געזעץ וואָס איז וועגן אים ארויסגעגעבן געוואָרן אין טויזנט ניין הונדערט עלף, אז ווער עס וועט אים בייַ טאָן — וועט באשטראָפט ווערן מיט הונדערט פונט. און האָט זיך פֿארשעמט. פֿאַרשעמט פֿאר די מענטשן און זייער פּירונג. פֿאַר די מענטשן און די וועגן פון זייער ליבע און פּריינט־שאפט און אויף שטענדיק זיך אוועקגעלאָזן אין טיפן ים ארויַן צו שפּילן מיט דעלפּינען זיין גלייכן...

* * *

אין שטאָט איז געווען ווינטיק. און וועלינגטאָן האָט א שם פֿאר א ווינטיקער שטאָט. די שטאָט איז ניי. מאָדערן. פֿארמאָגט בא א זיבעציק טויזנט איינוואוינער. אָבער נאָך איידער איך האָב באַטראַכט די פּיר וועגט פון מיין צימער, האָט זיך אין מיר אויפֿ־געוועקט א פֿארלאַנג צו זען אידן.

איך האָב געגומען דעם טעלעפֿאָן בוך און אָנגעהויבן נאָכ'ן אלף־בית זוכן אידישע נעמען. זיי האָבן זיך אויף יערן זייט

מסכים געווען. און עס איז דאָך געווען זייער נאריש, אז אנשטאט זיך צו באגעגענען מיט לעבעדיקע אידן האָט ער מיך פארפירט אין דעם אָרטיקן מוזייאום. מישטיינס געוואָגט. עטלאכע קליינע צימערן, וואו פארשטויבטע און צופלאָצטע זענען געשטאַנען אויס־געשטאָפּטע חיות אלערלייַ, פויגל אויסגעשטאָפּטע, פארגליווערטע אין אלערלייַ פּאָזעס אויף געקינצלטע צוויגעלאך און נאָך אזוינע זאכן וואָס זענען מיר אין דער רגע גאָר אין קאָפּ אריין נישט גע־קראָכן. ארויסקומענדיק פון דאָרטן אין פּארק אריין האָב איך מיר דערקוויקט דערזעענדיק עטלאכע מימאָזן — בוימער באשאָטן מיט גינגאָלדענע פוך־קעפּעלאך. איך האָב געשווינגן. ער האָט גע־שווינגן. נישט געווען מער פון וואָס צו רייַדן. שטיל זענען מיר בייַדע געגאַנגען דורך די גאַסן. א שווערע אָנגעצויגענע שטימונג האָט זיך אריינגעקליבן צווישן אונז בייַדן, ביז מיר זענען צוגעקומען צו א קליידער געשעפט.

— דאָ וועל איך אייך באקאָנט מאכן מיט אייערע אידן, און אויב איר פּאָרט מאָרגן אַוועק, טאָ פּאָרט געזונטערהייט.

ער האָט מיך אריינגעפירט אין געשעפט. פּאָרגעשטעלט צום ר ו ס י ש ן אידן, און איז אַוועק מיט א שטאָלצער מינע.

אָבער דער רוסישער איד אין די מיטלע יאָרן מיט א גאנץ איידעלן פּנים, האָט אויף אידיש אָנגעהויבן אויסצופרעגן ווער איך בין, און געפּינענדיק אז איך בין מיט אים פון איין גובערניע, האָט ער זיך צוואוויינט ווי א קליין קינד, און זיין גרויסער זון, שוין א יונגערמאן אין נייַ־זעלאַנד א געבוירענער, דערזעענדיק ווי זיין טאַטע ווייַנט, האָט ער אויך אָנגעהויבן וויינען די טרערן קוקנדיק אויף מיר.

דער איד האָט אָפּגעכאפּט דעם אָטעם און זיך אביסל פאר־שעמט פאר זיינע אייגענע טרערן, א שמייכל געטאָן און האָט זיך צורודערט:

— אוי וויי, אוי וויי, איך באדאַרף דאָך באלד מודיע זיין אז איר זענט געקומען. אוי וויי, א אידישער שרייבער. זענען עס

— מען טאָר פון זייער צאָל אזוי הויך ניט רעדן.

— עס קאָן חלילה זיי טרעפן אן עין־הרע?

— אונזערע שכנים באדארפן אונזער צאָל נישט וויסן. בא אונז אין וועלינגטאן פֿארמאָגן מיר שוין אפשר זיבן הונדערט נפשות און די שכנים אונזערע וויסן מער נישט פון א צוויי, דריי הונדערט.

— ? ? ?

— יא, זיי וויסן נישט דעם צאָל, וואָרום נישט, וואָלט געווען שלעכט.

— די ניי־זעלאַנדער זענען דאָך א ליבעראַל פאָלק, וואָם הייסט מען טאָר נישט רעדן הויך וויפיל אידן זענען דאָ פֿאראַן?

— יונגערמאַן, — מאַכט ער צו מיר, — אז איך זאָג וויים איך וואָם איך זאָג. און דער עיקר טאָרן זיי נישט וויסן דעם צאָל פון די רוסישע אידן. זייער צאָל איז גרעסער פון אונזערן און זינט זיי זענען אהער אריבערגעקומען — איז נישט. איך בין שוין דאָ אריבער פינף און דרייסיק יאָר. איך האָב די ערשטע צען אידן צונויפגענומען. אלץ איז געגאַנגען כשורה ביז די רוסישע אידן זענען אָנגעקומען און אריינגעבראַכט מחלוקת, קריטיק — זיי טויגן נישט.

— איך וואָלט וועלן, רבי, איר זאָלט מיר באקענען מיט די רוסישע אידן.

ער האָט מיך אָנגעקוקט, אין זיין פנים האָט זיך באוויזן אזא פאַרבאַרגענער כעס און אומצופרידנקייט. איך האָב דערשפירט, אז ער האָט חרטה וואָם ער האָט זיך אזוי דערנידעריקט און גע־קומען צו מיר. ער האָט מיר אויף דער ביטע נישט געענטפערט. האָט זיך אויפגעהויבן פון אָרט ענערגיש, געקוקט צום טיר, ווי ער וואָלט וועלן ארויסגיין און מיט אמאָל זיך געוונדעט צו מיר:

מיר האָבן דאָ א שיינעם מוזייאום, אויב איר ווילט קאָן איך אייך פירן אהין.

מיר איז געווארן אומבאקוועם. פונדעסטוועגן האָב איך

פון א יאָר צוועלף האָט זיך צו מיר געווענדעט מיט א שטאמלריקן אידיש:

— מיר דאנקען דיר וואָס דו האָסט גערעדט צו אונז אויף אידיש, אָן אונז דערציילט אז די שפראך פון מיין טאטע־מאמע איז אויף דער גאנצער וועלט פאראן.

איך האָב צוויישן די וועלינגטאנער אידן פארבראכט נאָך עטלאכע טעג. דער רב האָט מיך שפעטער נאָך אמאל אויפגעזוכט אָן פארנומען צו זיך אין שטוב אריין אויף אן אוונט. אין זיין אייגענעם קריין, צווישן זייַנע דערוואקסענע קינדער, זין אָן טעכטער, האָט ווידער דער ר ו ס י ש ע ר איד אין מיר געליטן. ער האָט זיך באקלאָגט: נישטאָ בא זיי קיין דרך ארץ.

— ער איז שוין בא אונז אריבער פינף אָן דרייסיק יאָר. ער האָט מער חן אין די אויגן פון גוים ווי בא אידן. אָן אפשר האָט ער די גוים ליבער פון די רוסישע אידן.

אזוי האָט מען פאר מיר זיך באקלאָגט צווישן די רוסישע אידן.

אָן פונדעסטוועגן האָט זיך די גרייז־גרויע געשטאלט פון וועלינגטאָנער רב שטארק אייַנגעקריצט אין מיין זכרון. שפעט ביינאכט בין איך יעמאָלט ארויס פון זיין שטוב. געווען א קאלטע נאכט. א שווערע אויסגעשטערענטע נאכט. ער האָט מיך ארויס־באגלייט פון שטוב. האָט אויסגעשטרעקט זיין בלאסע האנט צום הימל אָן באמערקט:

— זעט סאראַ גרויסע שטערן דער ניי־זעלאנדער הימל פארמאָגט.

אָן יערעם מאָל ווען איך בין שפעטער אליין אומגענאנגען אין די קילע, אויסגעשטערנטע נעכט פון ניי־זעלאנד איז אויף מיין געדאנק אויפגעקומען די בלאסע האנט וואָס האָט מיר איינמאָל צו די שטערן אָנגעוויזן.

טאקי פּאַראַן אידישע שרייבער? שוין אריבער דרייסיק יאָר דאָ. אינגלווייז ווועק פון דער היים קיין לאָנדאָן. אהער געקומען. מיין זון איז שוין דאָ געבוירן געוואָרן. זעקס און צוואַנציק יאָר אַלט. איר פּאַרט דאָך ווועק אזוי גיך. אפשר וועט איר בא אונז עפּעס „זאָגן". מיר האָבן דאָך קיין עין הרע אן עדה אידן. אָט באַלד וועל איך אָפּרופן.

און ער האָט דורכן טעלעפאָן אָנגעהויבן אָפּרופן איין אידן נאָכ'ן אַנדערן. אייגנציקווייז האָבן זיי זיך באַוויזן אין זייַן געשעפּט און פּאַרוואַנדערט געקוקט אויף מיר. קונים וואָס זענען אין געשעפּט אַרייַנגעקומען, אפילו קריסטן, איז אנשטאט פּאַרקויפן זיי סחורה האָט מען מיך גאָר פּאַר זיי פּאַרגעשטעלט. אנשטאט בסודי סודות, האָבן זיי אין דער הויך געזומען רעדן פון זייערע אידן. מען האָט געקענט מיינען אז נישט זיבן הונדערט נפשות פּאַרמאָגט וועלינגטאן, נאָר א סך, א סך טויזנטער.

דאָך געווען א גרויסער חידוש וואָס אויף מיין פּאַרטראג אין וועלינגטאן, אין א פּאַר טעג ארום, האָבן זיך צונויפּגענומען אריבע' דריי הונדערט נפשות: טאַטעס, מאַמעס, זין, טעכטער, זיידעס, באָבעס און אייניקלאך. מיט אזא נייגעריקייט זענען זיי געזעסן און געווארט אויף דעם רעדנער.

און אז דער פּאַרזיצנדער פּאַרשטעלנדיק מיך האָט זיך ענטשולדיקט, וואָס דער רעדנער וועט מוזן רעדן צו זיי אין אידיש, — האָט אים איבערגעשלאָגן א גרויסע פרייד וואָס האָט זיך בא אלעמען פון האַרצן ארויסגעריסן.

— אוי אידיש! אוי אידיש!

אין האָב לאַנג גערעדט. דערציילט פון אידן אויף דער וועלט. פון אונזער לעבן, אין אמעריקע, אין אנדערע לענדער אויף וויפיל מיר איז געווען באקאנט. דערציילט פון אונזער ליטעראַטור און שריפטשטעלער. מיט אן אייגנהאלטענעם אָטעם איז דער עולם געזעסן און זיך צוגעהערט. מיין באלוינונג איז געווען, אז נאָך מיין פּאַרטראג זענען צו מיר צוגעקומען יונגע קינדער און א מיידל

מיל גרוים. ס׳איז כמעט אין מיטן איבערגעשניטן מיט א רוישיקן ים־פּאס, וואָס איז פון זעכציק ביז נייַנציק מיל ברייט. דאָס איז דער בארימטער קוק־פּאס. און אזוי איז דאָס לאַנד צוטיילט אויף צפון און דרום. דרום — די קאַלטע זייט און צפון — די וואַרימע זייט. די העכסטע בערג, וואו א גאַנץ יאָר רוט דער שניי, זיי פּאר־מאָגט דער דרום־טיל. דאָרט געפינט זיך דער בארג „קוק" וואָס איז הויך אריבער צוועלף טויזנט פוס. דער דרום־טיל פּארמאָגט אויך פּלאַך־לאַנד און הייסע קוואַלן. אָבער דער צפון־טיל בליט שענער און די בערג, כאָטש נישט אזעלכע הויכע, נאָר עס ברומען נאָך פון שלאָף פון צווישן זיי די האַלב איינגעשלאָפענע וואולקאַנען. אין צפון־טיל געפינט זיך ד ר א ט א, וואו די ערד וויל נאָך אויף א רגע נישט אנטשלאָפן ווערן, וואו די ערד ברענט, וויל זיך נישט אָנקלייַדן אין גרין.

געווען אמאל ניי־זעלאַנד באדעקט מיט געדיכטע וועלדער — נישט דורכצוקוקן. עס האָבן די מאָרים געוואוסט זייערע סודות. די מאָרים האָבן געפלאַכטן זייערע לעגענדעס און אוועקגעשיקט אין דער טיפעניש פון די וועלדער, וואו די לעגענדעס זענען אויס־געוואקסן און זיך באוויזן צו דער ברוינער ראַסע אין געשטאַלט פון נעטער און גבורים. אָבער זינט קינדער פון דער וויסער ראַסע האָבן זיך אהער אריבערגעקליבן, איז געקומען אן אָנשויקעניש אויף די וועלדער. די וויסע ראַסע האָט די וועלדער אָן אויפהער געצונדן און געברענט. איצטער רייסן זיך די ווינטן פראַנק און פרייַ, און טראָגן זיך פון איין עק לאַנד צום אנדערן. פריער האָבן די וועלדער דעם ווינט זיין וועג פארשטעלט. עס איז דאָך דער צפון אינזל אינגאַנצן צוויי הונדערט מיל ברייט אויף זיין בריימטסטן פּלאַץ, און ערטערווייז איז דער אינזל בלויז זעקס מיל ברייט, בלאָזן די ווינטן פון אַלע זייטן, און ווינט מיט ווינט גיט זיך די האַנט איבער בארג און טאָל. ערטערווייז ביינקט מען שוין איצטער נאָך די פארברענטע וועלדער און מען פּלאַנצט נייע וועלדלאַך פון ווינט זיך צו באשיצן.

שעפסן.

גרויליך־גרין זעט איצטער אוים ניי־זעלאַנד. עס איז אַנהייב זומער און די מאנוקא־קוסטעם וואָס וואקסן אומעטום געריכט זענען באשאַטן מיט וויסע בלימעלאך, און מאכן ניי־זעלאַנד אויסזען גרוי־גרין. וואו נישט וואו איז א בוים באשאַטן מיט רויטע בלומען און שפּילט מיט דער רויטקייט אנטקעגן דעם טיף בלויען הימל. אין ניי־זעלאַנד האָבן די הימלען זיך נידעריק אריבערגעבויגן איבער דער ערד, און הימל מיט ערד קומען זיך זייער נאָנט צוזאַמען, ממש מיטן האַנט צו דערלאַנגען. באַנאַכט איז דער אויסגעשטערנטער הימל נידעריק און אזוי שטאַרק אויסגעשטערנט, כאָטש שטערק אוים די האַנט און ריים די שטערן פון הימל. און שטערן פאר־מאָגט דער ניי־זעלאַנד הימל גאָר א סך, און גרויסע זענען זיי און שטראַלנדיקע. אז דער אָוונט־שטערן וואַרפט זיינע שטראַלן איבערן ים ארוים, ווערט א לויטערער וועג אויסגעשפּרייט איבערן וואַסער, קענסט מיינען א יונגע לבנה האָט זיך באַוויזן צווישן די שטערן.

די געגנט איז א בערגיק־צובראַכענע; שווער זיך צו דערקלייבן צו א געגנט א פרייער וואו דער בליק זאָל זיך טראָגן וויט און ברייט און נישט געשטערט, ווי אין די סטעפּעס פון קאַנאַדע אָדער זיד־אַמעריקע, וואו די הימלען אנטלויפן וויט, וויט צו באַגעגענען זיך מיט דער ערד.

וואולקאַנען האָבן אָנגעהורבעט דאָס לאַנד ניי־זעלאַנד. אויף יעדן טריט און שריט איז צו דערקענען די שפּורן פון אויסגעלאָ־שענע קראַטערס. פאַראַן אין ניי־זעלאַנד ערטער וואו די ערד ווי־ל נישט אנטשוויגן ווערן, רויכערט און שיסט מיט פייער אין הויסע קאָכעריקע שטראָמען. אָבער דאָרט וואו די וואולקאַנען זענען אויף אייביק אנטשוויגן געוואָרן, האָבן זיי געלאָזן א געגנט א בערגיקע, און וואו עס זענען אמאל געווען קראַטערס זענען איצט אָזערעס טיף־בלוי און בלוי־גרינע.

דאָס גאַנצע לאַנד איז אריבער הונדערט טויזנט קוואַדראַט־

אים. שעפסן בלאָנקען זיך ארום תם'עוואטע און צופן די גראָזן ארום די פארברענטע שטאמען. א טרויער צו קוקן אויף אזא וואלד.

וויטער, וויטער טראָגט זיך דער צוג, און מען באגעגנט זיך מיט דעם טייך וואנאנואי. שטאַרק און בריים איז דאָ דער שטראָם וועו זיין צייט קומט אן. די בעט פון טייך איז אויסגעבעט טיף; און בריים זיך ארויסגעשניטן אין די ריפן פון די בערגלאָך. הויך היינגען אריבער איבערן שטראָם די זאמד־און־לוימיקע ברעגעס. איצטער איז דאָס וואסער נישט זייער טיף און עס וואונדערט זיך צוליב וואָס אזוי בריים זיך אויסגעבעט די בעט. מיט אמאל קומט די וואנאנואי צו א שטיינערדיקער און קארגער געגנט, וועו איינ די וועגט פון בעט, וועו טיף דאָס וואסער פון דער וואנאנואי. טיף און פאמעלאך און פארטראכט, און נעמט גרויז אין וואסער־ שפיגל די הימלען פון אויבן און די בערגלאך בא דער זייט. אבער קומט די וואנאנואי ארויס פון קלעם, כאפט זי אף דעם אטעם און צושפרייט דעם וועג. בריים און צושפליטערט וועו דער טיפער שטראָם. ציט דער שטראָם אויס הענט אויף אלע זייטן און יעדע האנט וואשט פאר זיך א באזונדערן וועג.

אזוי זעלטן צו באגעגנען א הויז. אזוי זעלטן כאפט אויף דער בליק א מענטשן שפרייזנדיק מיט וועג אדער שטעג צווישן די גרינע בערגלאך און וויסע, וויסע שעפסן. די ערד איז צוטיילט פון דער בריים האנט. צו אימיצן געהערט שוין די ערד. און אפשר צו עטלאכע אימיצענס. און יעדערער האט זיין גרויסן חלק ערד ארומ־ געצאמט מיט שורות שטעכעדיקע דראָטן. און ווי א שעפס דורכן צאם דורכקריכן לאזט ער אויף די דראָטן א בינטל וויסע וואל און מוז זיין קאף צוריק ארויסנעמען. און טאמער איז ער דאך אדורכ־ געקראכן צו א שכנס סטאדע איז אויך קיין בייז נישט. אויף זיין וויסער פעל איז אויסגעברענט דער סימן פון זיין בעל־הבית, און פונקט ווי דער סימן וועט פון אים נישט אנטלויפן, אזוי וועט ער שוין פון זיין בעל־הבית נישט אנטלויפן. פארגן א שומר מיט א געטרייען הונט. דער בעל־הבית דארף נישט וויסטן דאָ אין וויסטן

ניי־זעלאנד האדעוועט שעפסן. פאר די שעפסן באדארף מען פאשע. האקט מען בוימער, ברענט מען וועלדער און מען פארזייט גראז אויף זייער ארט, און כאטש מען פלאנצט נייע וועלדער, אבער צוליב דעם מענטשנס זכות עלטערן זיך נישט קיין וועלדער. שעפסן, שעפסן, שעפסן. ווייסע אומשולדיקע שעפסן און אויף דער ווייסער פעל א חתימה אן אויסגעברענטע. א סימן צו וועמען זיי געהערן.

אז מען שניידט דורך דאם לאנד מיטן באן, און מען קוקט ארויס צו דער באשעפסנטער געגנט קאן מען מיינען, אז אין ניי־זעלאנד איז דער מענטש א טפל, און דער עיקר פון אלע עיקרים זענען שעפסן. שעהנווייז בלאנדזשען די בליקן צווישן די קיילאכדיקע גרינע בערגלאך, ווי גרינע קעפ ארומגעשוירענע, און פון דער גרינ־קייט ווייסן זיך ארויס ווייסע, ווייסע פלעקן. די פלעקן בייטן אלע ווילע זייערע ערטער, אמאל צושאטן, און אמאל דערנעטערט, און אמאל קומען זיך אלע באזונדערע ווייסע פלעקן אינאיינעם, אין איין ווייסן שטראם, און דער שטראם טוט זיך מיטאמאל א גאם אראפ פון בארג אראפ: א סטאדע שאף וואם האט זיך דערשראקן פאר א יאסטרעב אדער אן אנדער פויגל און האט זיך גענומען לאזן בארג אראפ.

שעהנווייז פארסטו מיטן באן, און זעלטן ווען צו באגעגענען א תבואה־פעלד. עס לוינט נישט. גרינגער א וואלד צו פארברענען און מאכן אז גראז זאל וואקסן, און אויפן גרינעם גראז סטאדעס שאף ארויפלאזן. אבער א טרוייער איז צו קוקן אויף אבגעברענטן וואלד. ווייל א גרינער וואלד לאזט זיך נישט פארברענען אינגאנצן ביז צו די וואלצלען ווי עס ווייל דער אונטערצינדער. עס כאפן זיך אן און עס פלאקערן די נאדל־צווייגן, עס פלאקערט די קרוין פון בוים און קנאקט און שיסט מיט רויך און פייער אויף אלע זייטן, אבער דער שטאם בלייבט שטיין א פארויכערטער, פארברענט ביז צו דער העלפט, וואו נישט וואו האט זיך א בוים א גאנצער אפגע־ראטעוועט און גרינט צווישן דעם עולם אפגעברענטע בוימער. ער לעבט און זעט צו ווי עס טרינקט און גייט אונטער א וואלד ארום

אַלטע וועגן.

נײַ־זעלאַנד האָט זיך איר אויגענעם חן, א מיניאטור־לאַנד מיט חן־גרויבעלאַך. אָבער מענטשן גיבן א נאָמען א לאַנד, און די מענטשן מיט זייער אָרדנונג באשאפן דעם פנים פון לאַנד. נישט די ימען וואָס רינגלען ארום נײַ־זעלאַנד, נישט די פעלזן און די האפנס, נישט די הייסע אָדער קאַלטע אָזערעס וואָס זויגן זיך אין די בערג און אין די אויסגעלאָשענע קראַטערס, נישט זיי גיבן דיר אַף דעם ערשטן ברוך הבא.

— עס קוקט צו דיר דאָס לאַנד ארוים מיט די אויגן פון די איינוואוינער.

דער נײַ־זעלאַנדער האָט ליב זיין לאַנד. די ליבע קוקט ארוים פון דער יונגער בלאַסלאַכער פּאָעזיע. און ס'איז באמת פאראן וואָס צו באזינגען אין דער נאטור. אָבער נײַ־זעלאַנד קוקט שוין מיט אויגן פון א פאַלק, א שטאָלץ פאַלק. א פאַלק פון א מיליאָן מענטשן — איז דאָך א פאַלק. און די פאָר גרעסערע שטעט וואָס די גרעסטע פון זיי, אָקלאַנד, האָט בלויז אריבער הונדערט טויזנט איינוואוינער, איז דאָ א גרויסע, גרויסע שטאָט. די גרעסטע אין דער וועלט, די שענסטע אין דער וועלט. וואָס טוט מען נישט אוים ליבע? וואָס זאָגט מען נישט אוים ליבע? מען פלאַפּעלט אוים ליבע. בלויז א מיליאָן מענטשן, און דאָך איז נײַ־זעלאַנד א לאַנד מיט א פאַלק. אַן אַנגלאָ־זאַקסישע פאַלק מיט ספּאָרט, מיט א סך פלייש, מיט שטאַרקן ליולקע־טאַבאַק און מיט וואָלענע זאָקן אין זומער.

איינאַנצן מיט א זיבעציק יאָר צוריק, האָט נײַ־זעלאַנד געקראַנט איר זעלבסטשטענדיקע רעגירונג — פּאַרלאַמענט. אימיצער האָט געוואָלט אַוועקשטעלן דאָס געזעלשאפטלאַכע לעבן אויף בעסערע יסודות. ווער איז דער אימיצער? דער גייסט פון פאַלק? ניין, נישטאָ קיין סמנים פון א לעבן וואָס זאָל האָבן אמתע ליכטיקע זייטן.

סוף כל סוף האָט דער ענגלענדער זיך קיינמאָל נישט אַוועק־

פּעלד. אָן אים וועט דאָס גראָז וואקסן. אָן זיין ברכה וועט דער שעפּס באוואקסן וועלן מיט וואָל. וועלן עס באווייזט זיך יא א הויז דאָ אָדער דאָרטן, בלאָזט נישט קיין עלנט פון דעם. זעט מען אז אינוויניק איז פּראָנען שפּע און רחבות.

טרעפט אָבער מען באגעגנט א דערפל, עטלאכע הייזער אינ־איינעם, א שטעטעלע א קלוינם מיט א קלויסטער און א טרויערדיקן בית־עולם'ל מיט פּלאכע, בלאסע שטיינער צוקאָפּנס בא די קברים, טרעפט שוין ווייב און קינד, אלט און יונג. זעסט אן אלטן גע־בויגענעם מאָרי, איינעם אָדער צוויי וואָס פּארמאָגן נישט קיין ערד מיט דראָטענע צאמען ארומגעצאמט — קוקסטו שוין צו דעם אלעמען און טראכסט:

— אלע טייכן גיסן זיך אין ים אריין, און עס האָט דער מענטש דאָ אויך ארויסגעצייכנט זיין לעבן מיט א שנור פון עלענד און גרוי, פון שטויב און דערשלאָגנקייט.

ציט זיך דער וועג דורך בארג און טאָל. דער הימל נידעריק איבערן קאָפּ. דאכט זיך באלד וועט דער צוג זיך אריינשנייַדן אין די ברעגעם פון בלויען הימל און זיך ארויסרייסן פון דער בערגיקער געגנט אין דער פרייער וועלט ארוים. אָבער די בערגלאך מערן זיך און מערן און צו די ברעגעם פון הימל איז נאָך אלץ אזוי ווייט...

רעדער אויף א זאמדיקן וועג. די לאגע פון דעם ארבעטער דאָ איז נישט בעסער ווי אין ענגלאנד. טרוקענע שבירות. אָרימע דירות. א פּנים אן אָפּגעצערטער. ווי אין ענגלאנד אזוי דאָ קוקט דער בעל־הבית צום ארבעטער פון אויבן אראָפּ, און דער ארבעטער צום בעל־הבית פון אונטן ארויף.

די ערד פון ניי־זעלאנד וואָס איז צוטיילט געווארן אויף צווייען דורך דעם בריטן פּאַס־וואסער וואָס הייסט דער ק ו ק פּ א ס, וועלכער אמאָל, אין די אוראַלטע צייטן האָט א ערד ציטערניש ניי־זעלאנד אויף צווייען צוריסן — אָט די ערד איז שוין גוט צוטיילט צווישן בעל־הבתים. צו טויזנט, צען טויזנט און אפשר צו הונדערט טויזנט אקער לאנד פּאַרמאָגט אייגער. ווער עס האָט עס אויסגענארט בא די מאָרים און ווער עס האָט זיין שטיק ערד באקומען אויף אן אנדער אופן. נישט קיין גרויסער אונטערשייד. אין פּאַר־לאמענט זיצו פּאַרשטייער פון די לאנד־מאַגנאַטן. די פּאַרשטייער שטאַרקן די העכט פון די פּאָליטיקער און פירער. די רעגירונג פּאַרמאָגט געווויסע שטיקער לאנד וואָס זי פּאַרקויפט נישט צו קיינעם — נאָר זי פּאַרדינגט אויף א געווויסע שורה יאָרן. דאָס קען אפשר מיינען אז די ערד געהערט צום פּאָלק. אָבער נישט דאָס בעסטע פּאַרמאָגט די רעגירונג און נישט גרויס איז די הילף וואָס די רעגירונג גיט צו אזעלכע וואָס קומען צו איר נאָך ערד. עס פּאַרמאָגט דאָך די נאָרד אמעריקאנער רעגירונג אויך געווג מדבריות און שטיינערנע געגנטן. עס פּאַרמאָגט דאָך די קאנאדער רעגירונג אויך געווג לאנד — כמעט ביז צום נאָרד פּאָל. און אזוי איז מיט ארגענטינע און בראזיל. פּונדעסטוועגן וועט קיינער נישט זאָגן אז אין יענע לענדער געהערט דאָס לאנד צום פּאָלק. דאָס לאנד געהערט צו אימיצן. דער אימיצער רעגירט אין לאנד און האָט פּאַר דעם אנדערן שטייגער אין בווזם. ווייל נישט גרויס איז די הילף וואָס די רעגירונג גיט צו אזעלכע וואָס קומען זיך באזעצן אויף דער ערד. ווי אין ענגלאנד אזוי אויך דאָ זעט מען בולט ארויס דעם רייכן און בייס זייט דעם אָרעמאַן. עס פּעלט נישט אין די

געלאָזן ווייט, ווייט כדי צו באשאפן דאָרטן אין ווייטן לאַנד נייע פאַרמען פון לעבן. דער ענגלענדער — באוואוסטזיניק, צי נאָר אָן א באזונדערער כוונה — האָט שטענדיק געזוכט נייע לענדער כדי אהינצוצו אריבערפירן אלטע פארשימלטע פאַרמען. און סוף כל סוף זענען דאָך די קריסטלאכע מיסיאָנערן געווען די ערשטע וואָס האָבן דעם פונדאַמענט אַנידערגעלייגט פאַרן לעבן אין די נייע לענדער. און האָט דען אימיצער מער געקאָנט באווייזן אזוי פיל באנאליטעט צו באשאפן אין א ניי לאַנד ווי די פאַרשטייער פון קריסטענטום? מיט א ג־ווסן שאבלאָן אין איין האָנט, און א עמער גרוי פאַרב אין דער אנדערער גייען פאַראויס די שלוחים פון דער קריסטלאכער אמונה און שמירן אומעטום דאָס אייגענע גרויע בילד. מאכן גרוי דאָס לעבן פון פונדאַמענט צום דאָך. די וואָס קומען שפעטער געפינען שוין די טיר אָפן צו דער אלטער־נייער קירכע. דער שטעג אן אויסגעטראָטענער. און בא היינטיקע צייטן, אין צייטן פון דראַטלאָזן טעלעגראַף, צייטונגען און וועלט מלחמות — עס שלייפט זיך די קריסטלאכע וועלט אויף דעם אייגענעם שלייף־ראָד. זי שלייפט איין פנים פאַר גאָר דער וועלט.

איך האָב פיל מאל געהערט אז די אהדענונג אין ניי־זעלאַנד איז א סאציאליסטישע. ניי־זעלאַנד פארמאַגט שוין דאָס פון וואָס די אלטע וועלט הלומט נאָך. אין אמתן איז ניי־זעלאַנד קאָנסער־וואטיוו ווי נאָר עס קען זיין קאָנסערוואטיוו א לאַנד, וואו די ערד איז צוטיילט אין גרויסע חלקים צו אייגצעלנע מענטשן, וואו ברויט און פוטער און פלייש איז דאָ געוג. די ארבעטער פראָגע איז נישט ברענענדיק, ווייל דאָס לאַנד פארמאַגט נישט קיין זייער וויכטיק ארבעטער קלאַס. צווישן א זיבעציק דעפוטאטן אין פארלאמענט זענען אין מיין צייט געווען אכט סאציאליסטן.

פאראנען גוטע ארבעטער געוצען. אפשר מיט א פאָר מער געוצען ווי אין אַנדערע לענדער. אָבער ארבעטער־געוצען אין א נישט־ארבעטער־לאַנד און פירונג, זענען ווי נישט קיין געשמירטע

דאריבער האָט ניי־זעלאַנד, אין פארגלייך, גאַנץ שיינע מוזאומס, וואו מיט גרויס ליבע זענען צונויפגענומען אלע זאכן וואָס האָבן צו טאָן מיט דער היסטאָריע פון לאַנד — עס מיינט גיכער מיט דעם לעבן פון די מאָריס. ביבליאָטעקן. אלטע מאַנוסקריפטן, ווי אין לאָנדאָן. עס פארמאָגט אקלאַנד — די גרעסטע שטאָט פון ניי־זעלאַנד — א בילדער גאלעריע. כאָטש די בילדער זענען כמעט נאָר פון ענגלישע מאלער, און נישט פון די בעסטע, דאָך איז עס פאר ניי־זעלאַנד נאָך מער ווי א סך.

און אז א פרעמדער גייט פון איין אינסטיטוציע צו דער אנדערער פילט ער, אז אין ניי־זעלאַנד לעבט א יונג־קליין־אלט פאלק, וואָס האָט זיך זייער אינגעפונדעוועטע באגריפן און וועגן אין לעבן: די אייגענע וועגן, פון וועלכע די אלטע וועלט איז שוין אזוי מיד געוואָרן.

בלומען.

אין א זוניקן און היימן פארנאכט בין איך אָנגעקומען קיין אקלאַנד, די גרעסטע שטאָט אין ניי־זעלאַנד וואָס פארמאָגט אריבער הונדערט טויזנט איינוואוינער און צווישן זיי בא א פינף הונדערט אידישע נפשות. עס איז מיר שווער געווען אייניצוזיצן אין צימער פון האָטעל ווי נאָר איך האָב דעם אבק־הדרך פון זיך אראָפגעשטויבט. דער פארנאכט איז געווען צו שיין, און די וואָסערן ארום שטאָט האָבן געצויגען צו זיך. און וועג נאָך א שפאציר דורך די זויבערע, שיינע, באבוימערטע גאסן האָב איך מיר אומגעקערט צוריק אין האָטעל אריין, האָט מען מיר איבערגעגעבן א ווייזט־קארטע און א בונט פרישע בלומען. לויט דער פארשידנארטיקייט פון די בלומען און זייער פרישקייט, האָב איך פארשטאנען אז די בלומען קומען נישט פון קיין געשעפט, נאר פשוט, איצטער נאָר וואָס אין גאָרטן אָנגעשניטן. אָבער נאָך מער חידוש איז געווען צו

גאסן פון די קליינע־גרויסע שטעט אזעלכע וואָס שטרעקן אויס די הענט און בעטן נדבות.

די שרעק וואָס מען האָט אָנגעוואָרפן אויף די ווייטע, יונגע מדינות אז דער דיטש גייט זיי איינשלינגען כדי די ווייטע, יונגע לענדער אריינצושלעפּן אין דער וועלט מלחמה אריין, די שרעק ענטוויקלט זיך נאָך ערשט איצטער. די מורא פּאר יאָפּאן איז נאָך טאָפּלט גרעסער, דאריבער האָט מען דאָ געצוואונגענע מיליטער דינפט. פון אינגוויים אָן באדארף דער מאן זיך לערנען ווי צו האלטן א ביקס אין האנט. דאָס לאנד איז נישט דעמאָקראַטיש לויט דעם איראָפּייאישן נוסח.

אויך דאָ איז עפּעס פּאראן גוטעס אין לאנד, וואָס עס מעגן זיך א מוסר אראָפּנעמען די פּאראיניקטע שטאטן פון אמעריקע. דאָ וועלט נישט אָנגענומען קיין דירעקטע מיטלען צו פּארטיליקן די עטלאכע און פופציק טויזנט מאָרים וואָס לעבן דאָ אין לאנד. און כאטש מען האָט בא זיי די בעסטע ערד ארויסגענארט אדער מיט גוואלד צוגענומען, און כאטש מען האָט זיי פּארטריבן נענטער צו די וואולקאנען און הייסע אזערעס, דאך מעג זיך אמעריקע אראָפּנעמען א ביישפּיל בנוגע דעם אופן וו' זי באהאנדלט די אינדיאנער. די מאָרים וויסן נישט פון קיין רעזערוואציעס. האָבן פּריוויליגיעס און פּרייהייטן. אין פּארלאמענט האָבן זיי פירער, אייגענע פּארטעער. איך האָב באמערקט אז אין ניי־זעלאנד האָט מען כמעט א טראדיציאָנעלע אכטונג צו די ברוינע מאָרים.

בכלל איז דאָס פּאָלק פון ניי־זעלאנד א געטריי קינד פון ענגלאנד. בלוט פון דער מאמע ענגלאנד. איך וויים נישט אויב די מאמע ציטערט אזוי איבער אירע קינדער ווי די ווייטע קינדער בעטן גאָט פּאר דער מאמען. און סיי דאָס גוטע און סיי דאָס שלעכטע איז געקומען בירושה. כאטש דער וועג איז א ווייטער, דאך פּאָרט מען צו דער מאמען צו גאסט און מען קוקט זיך צו ווי עס פירט זיך בא די עלטערע בריידער און שוועסטער. מען קוקט זיך צו ווי אזוי עס פירט זיך אין דער גרויסער שטאָט לאָנדאָן.

טערשטן שטאָק איז די זונטאג שולע פאר אידישע קינדער. אהין האָט ער מיך פארפירט. און נאָך דעם ווי ער האָט דערציילט פון זיין לעבן, ארבעט און אלערלי אינגלשע שוואכקייטן, איז ער אוועק אין א זייטיקן, פינצטערן צימער און האָט פון דאָרטן ארויסגעבראכט א פארשטויבטע שייד און פון אינווייניק ארויסגענומען אן אלטן וועלאָנטשעל.

— איך האָב אין די יונגע יאָרן געשפילט. איצטער אביסל זיך אפגעלאָזן. האָט איר ליב צו הערן כל־נדרי שפילן?

איך בין געזעסן אין ווינקל און באטראכט דעם אלטן אידן וואָס איז פארליבט אין זיינע אינגלשע יאָרן און איצטער איז ער רב ערגעץ אין עק־וועלט. אים איז אייגנעפאלן צו שפילן דוקא כל נדרי דעם פרעמדן, וואָס איז פון א ווייט לאנד געקומען. מען האָט געקאָנט דערקענען נאָכן שטויב וואָס אויפן שייד, אז לאנג, נאָר לאנג האָט ער שוין נישט געשפילט. און אז דער אלטער וועלאָנטשעל ברוגזט זיך פאר דער אומזיסטיקער שטערונג. ערשט איצטער, אז ער האָט זיך איבערן וועלאָנטשעל אריבערגעבויגן און זיך פארמאָסטן מיטן בויגן איבער די סטרונעם, האָב איך דערזען, אז אלץ איז פארשפילט. די הענט ציטערן, און נישט נאָר די הענט זיינע האָבן געציטערט...

—איצטער האָט זיין האַרץ, זיין גאנצער וועזן געציטערט און געטריבן זיינע פינגער צו בלאָנדזשען איבער די פיר אָנגעצויגענע סטרונעם ווי דורך א גרויסן לאָבערינט.

קוקנדיק אויפן פרעמדן פון יענער זייט זיבן ימען, האָט ער זיך דערמאָנט אן זיין יוגנט און זיין אייגענעם וועג אהער. פון זיין אויפס־נייַ־אָנגעצונדענעם בליק האָט דער וואָנדערער ארויסגעקוקט. אן אלטן אידישן וואָנדערער האָב איך פאר זיך געזעען, אָבער נישט קיין רב.

זיינע פינגער האָבן אָנגעהויבן צו ציטערן איבער די סטרונעם. דער ציטער פון זיין גאנצער האָנט האָט איבער זיינע פינגער געוועלטיקט. דער כ ל נ ד ר י איז ארויסגעקומען א צובראָכע־

לייענען אויף דער קאַרטע דעם נאָמען פון אָקלאַנדער רב. כאָטש אין וועג פֿאַרלירט מען אַ סך סענטימענטאַלע שטריכן, פונדעסטוועגן בלייבט נאָך איבער אַ פּלאַץ אין דיין וועזן פֿאַר אומגעריכטע בלומען, וועו עס בריינגט זיי דיר אַ פֿערזאָן פון וועמען נישט קיין בלומען האָסטו געווארט אין דיין לעבן.

ווידער האָב איך מיר פֿאַרגעשטעלט, אַז דער רב איז אַ יונגערמאַן. וואַרום ווי קאָן עס גאָר זיין אַנדערש? אָבער אין א ווייל ארום האָט מען אָנגעקלאַפּט אין טיר. איך האָב געבעטען אריינקומען, און דאָס איז געווען דער רב.

א גרייז־גרויער איד, א בן־שבעים. מיט א קלוגן און מידן פּנים, מיט אַלע סמנים פון א תלמיד חכם אין זיין בליק.

— יא, דאָס האָט ער עס פֿריער געבראכט די בלומען.

אין זיין שלום־עליכם איז געלעגן די וואַרימקייט פון אליבן פעטער, אָבער נישט דער אָנגעצויגענער שטאַלץ פון א זיידן אדער אַלטן רב. איך האָב מיר נישט געקאָנט איינהאַלטן און באַמערקט:

— איך דערקען, אַז די בלומען קומען פון אן אייגענעם גאָרטן.

— יא, פון מיין גאָרטן.

— א חידוש.

—יא, פון מיין אייגענעם גאָרטן, — האָט ער געענטפֿערט מיט שטאַלץ. — אַלץ, וואָס מיר איז געווען ליב אינגלווייז, האָב איך נאָך אפילו איצטער אויך נישט צוועקגעוואַרפן. נאָר מיט א פּאָר טעג צוריק איז בא אונז געווען א גרויסער שטורם־ווינט, האָט ער געמאכט א גרויסן חורבן פון מיין גאָרטן.

— ווי לאַנג זענט איר שוין דאָ רב?

— געווען נאָך גאָר א יונגערמאַן וען איך בין אהער אָנגעקומען פון ענגלאַנד. אָבער געבוירן בין איך ערגעץ אין דער ליטא. געדיינק נישט דעם אָרט. געדיינק נישט די שטאָט.

מיר זענען ארויס דרויסן, און ער האָט מיך פֿאַרפירט אין דער אריסטאָקראַטישער גאַס, וואו די אידישע שול געפינט זיך. א וויסער, זויבערער בנין קוקט אַריבער צום ים אויסגוס. אין אונ־

— וואָס מיינט איר?

— גאָר נישט מיין איך. פשוט. איך זע אַ שיינעם אידן מיט אזא אידישן אויסזעען, פרעג: איך ווי עס גייט אים אין אזא ווייט לאַנד.

— יונגערמאַן. איך בין נישט סיין איר.

— איר רעדט דאָך אידיש און איר זעט דאָך אויס אַזוי אידיש.

— איך בין אַ קאַטאָליק.

— סטייטש!

— יא, יונגערמאַן, — האָט ער שוין מיט כעס צוגעגעבן, — וואָס וואונדערט עס אייך אזוי? מיין זון איז אַ קאַטוילישער גלח, בין איך געווארן אַ קאַטוילִיק. נו, איז וואָס אז איך רעד אידיש?

האָט מער גאָר נישט געזאָגט און זיך פארנומען צוריק מיט זיין ארבעט. האָט אַ שווארצן בגד געסטריגעווען מיט וויסן פאָדים.

אזוי קריגט מען אמאָל בלומען אין ווייטע לענדער.

ראָטאָרוא.

די ערד פון ניי־זעלאַנד וואַרפט זיך נאָך גאַנץ אָפט פון שלאָף. ווייל זיך נישט באַרואיקן און ווערן אינגאַנצן אונטערטעניק. וואו נישט וואו רויכערן נאָך וואולקאַנען. זודיקע שטראָמען פליסן דורך די אָדערן פון דער ערד און זוכן אַ וועג צו דער פרייער וועלט ארויס. אין ראָטאָרוא קאָן מען נאָך אריינקוקן אין די בלוטן פון דער ערד, און שמעקן דעם הייסן שוועבל־ריח וואָס קומט ארויס פון איר טיפענישׂ.

ראָטאָרוא — צוויי אָזערעס. די מאָרים האָבן דעם אָרט הייליק געהאַלטן און מיט לעגענדעם ארומגעוועבט. צוויי אָזערעס, אָבער אין זייער שפראָך וואָס האָט כמעט אַ העלפט פון אונזער אלף־בית, קלינגט עס שענער: ראָטאָרוא.

נער, א חרובער, א טראגישער און גוסטער. וועו ער האָט געענדיקט, איז ער א ווייל געבליבן זיצן אזוי, דער קאָפּ געבויגן, פֿארטראכט איבערן וועלאָנטשעל. אויפהויבנדיק זיך האָט ער באמערקט:

— יאָ, די הענט ציטערן, מען וויים עס אליין נישט ביז מען פֿרואווט נישט אויס די פינגער אויף די סטרונעס.

דעם אייגענעם פֿארנאכט האָט ער מיר נאָך באוויזן זיין גרויסע ביבליאָטעק און די ספֿרים אין אלערליי שפֿראכן בנוגע אידנטום. שפֿאציירט צווישן זיינע בלומענבויטן וואָס הינטער זיין שטוב.

איך האָב נאָך שפּעטער אויסגעפֿונען ווי באַליבט ער איז אין זיין קהילה. און וואָס פֿאר א גוטער מורה־דרך ער איז צו זיין קהילה און צו זיינע אידן וואָס דער עיקר באשטייט פון רוסישע אידן.

אָבער וען איך האָב געהאלטן מיין פֿארטראג מיט א פֿאר טעג שפּעטער אין דער אייגענער זונטאג־שולע וואָס אונטער דער שול, זענען מער ווי צוואנציק אידן נישט געקומען, כאָטש דער רב אליין האָט זיך באמיט דעם עולם מודיע זיין וועגן דעם. און כאָטש ער אליין איז געווען דער פֿארזיצנדער, אָבער דער עולם איז נישט געקומען. א גוטער מורה־דרך איז ער געווים, און אונזערע רוסישע אידן האָבן זיך געלאָזט פון אים אוועקפֿירן אָן א זייט פון דעם בארג, פון וואָנען מען קען באַטראַכטן אונזערע צואוואַרפענע מחנות.

עס איז מיר פֿיל ליבער געוואָרן וועלינגטאן, וואו דער רב איז נישט קיין תלמיד־חכם און וואָס אונזערע רוסישע אידן לאָזן זיך פון אים נישט פֿירן. מיט א טרויעריקן געפֿיל בין איך אומגענאַנגען אין אָקלאַנד דורך די שיינע באבוימערטע און ליכטיקע גאסן, און אזוי איינמאָל האָב איך באמערקט אין א שניידער־קרעמל אן אלטן פֿאטריאַרכאַלישן אידן פֿארטיפט אין זיין ענגיי. איך בין אריין אינווייניק און אים איבערגעשלאָגן. ער האָט געמיינט אז דאָס איז אימיצער געקומען באשטעלן בא אים ארבעט. ער האָט מיך פון אהינטער די ברילן באַטראַכטט פון קאָפּ ביז פֿיס. איך האָב אָבער אָן הקדמות אָנגעהויבן אין אידיש:

— ווי גייט עפּעס א אידן אין ניו־זעלאַנד?

— וואָס פֿאַר אַ גוטער יאָר האָט געצוואונגען דיינע לייט דאָרטן זיך צו באַזעצן?

— האָבן ליב צו וואוינען בא די הייסע וואַסערן. און זעסטו דאָרטן, וואו עס קאָכט און בלאָזט אויף דעם זאַמד? דאָרט זענען געווען די באַרימטע ראָזע און ווייסע טיראסן וואָס פון דער גאַנצער וועלט איז מען געקומען זיי זען.

— וואו זענען איצטער די טעראסן?

— ס'האָבן די פייערן פון דער ערד זיי אויפגעריסן. יע סער, די פייערן פון דער ערד האָבן זיי אויפגעריסן. אויף הונדערטער מיילן האָט מען געהערט דעם אויפרייס. אונזער גרויסער מלך האָט געזעגן מיט אַ טאָג פריער ווי פון דער טיפעניש פון דער הייסער אָזערע איז ארויסגעקומען אַ קאָנו, אין איר אַ גרויסער פירער וואָס האָט אָנגעוויזן צו די ראָזע און ווייסע טעראסן. אַלע האָבן פֿאַרשטאַנען דעם סימן. אויף מאָרגן איז עס געשען. לאַנג, לאַנג וועט דויערן ביז נייע טעראסן וועלן ווידער געבוירן ווערן. די שטראָמען וועלן קאָכן און שיטן פון דער טיפעניש און וועלן אַנדערע טעראסן באַשאַפֿן, נאָך שענערע, ביז וואַנען עס וועט זיך ווידער באַווייזן דער גרויסער פירער אין זיין קאָנו איבער דער הייסער אָזערע.

די פעלזיקע בערג און די וואולקאַנען וואָס רויבערן ארום, דער טיפער געמורמל וואָס טראָגט פון ארום און ארום, און דער ריח פון שוועבל, אייזן און קופער — זיי נעמען צו דעם געדאַנק פון וועגווייזער און זיינע רייד. פון הינטער אַ פעלז שלאָגט אַ געדיכטע הייסע פּאַרע. עס קאָכט אינווייניק. דער ערויש — ווי אַן אָזערע וואָלט דאָרט זידן אין דער טיף אריבערגעדעקט מיט אַ פעלז. פון צייט צו צייט שיסט ארויס אינאיינעם מיט דער פּאַרע אַ קאָכעדיקער שטראָם. דאָס וואַסער קאָכט נאָך אַ צייט דרויסן לויפֿנדיק באַרג אַראָפּ. פון ערגעץ קומט אָן אַ רויט טייכעלע. פון דעם שלאָגט אַ ריח פון פֿאַרשוואַרצטע אייזן. פון אַן אנדער געגנט קומט אָן אַ גרינער שטראָם, טיף גרין, און בא די ברעגעס דער זשאַוואַר פון קופּער.

ראָטאָרוא. איין אָזערע איז א בלויע און די אַנדערע א גרינע. ביידע טיפֿע. קאַלטע. געפֿינען זיך אין מויל פון אויסגעלאָשענע קראָטערס.

אָבער נישט די צוויי אָזערעס באַשאַפֿן די גרויסקייט פון דעם געגנט, מיט וועלכער נייַ־זעלאַנד באַרימט זיך און גרויסט זיך. געווויס דער שענסטער ווינקל אין לאַנד. אָבער די שיינקייט איז א גרויליקע, א אוראַלטע און ברענענדיקע, א יונג־יונגע און צאַרנדיקע. אויף מיילן און מיילן ליגט די ווילדע בייזע שיינקייט אויסגעגאָסן. אויף מיילן און מיילן ליגט צוואוואַרפן לאַוואַ־בערג און פעלזן־בערג. נאַקעטע. אָן א שמייכל. האַלטן אין זייער שוים אָזערעס קאַלטע און הייסע. גרינע און בלויע. עס שמייכלט נישט צו דיר קיין איין ווינקל פון ראָטאָרוא. אפֿילו דער רעגנבויגן־באַרג וואָס קוקט ארויס כמעט העכער פון אַלע בערג און שיינט ארויס מיט זיין נאַקעטער נאַקעטקייט וואָס איז אין רעגנבויגן־פֿאַסן צושניטן — עס שיינט די זון אויף אים — און מיט זיין גאַנצן פּאַרבן־שפּיל דריקט ער אויס צאָרן און ווינקט:

— דערווייטער זיך פון דאַנען!

און וואָס ווייטער דו קומסט אריין אין דער געגנט אַלץ מער שפּירסטו ווי די געגנט ווארפט אויף דיר איר מאַנטל, און באַלד וועסטו ווערן פֿאַרמשפּט צו ווערן פֿאַרשטיינט אָדער פֿאַרשטיי־נערט. אפֿילו אין קאַלאַראַדא און אריזאָנא ווערט מען נישט אזוי צודריקט פון דער בייזער שטיין־ממשלה. אדרבה, צייטנווייז ווערסטו פֿאַרבריידערט מיט די פעלזן. אָבער דאָ — עס העלפֿט נישט צו פֿאַרגינגערן דיין געמיט אפֿילו דער געניטער וועגווייזער, א יונגער, שלאַנקער מאָרי מיט שפּאָרן אויף די שטיוול. ער גייט און דערציילט:

— אָט דאָרטן, אין טאָל, וואו עס גייט איצטער א פּאַרע פון דער ערד, דאָרטן איז געווען א דאָרף פון עטלאכע הונדערט מאָרים, האָט די ערד א ציטער געטאָן און זיי אינגאַנצן פֿאַרשאָטן מיט הייסער לאַווע.

ערד. אונטער לאווא־בערג ליגט אלצדינג באגראבן, נאר איך אליין בין אנטרונען געווארן און פארשאלטן געוואָרן אומצוגיין איצטער אין דער סרום־געגנט, אטעמען דעם היסן שוועבל־ריח און זיך צוהערן צו די געשרייען און גסיסה־קרעכצן וואס קומט ארויס פון אונטער דער אויפגעהורבערטער לאווא.

אט קומט א קאלטער שטראם. א קאלטער קוואל שלאגט פון דער ערד ארויס. שוין נישט מיט אזוי פיל גערויש. דאס וואסער איז קלאר און דורכזיכטיק. א קאלטע דורכזיכטיקייט.

ווי אזוי האבן זיך די שטראמען אויסגעמיטן אונטער דער ערד? פונקט ווי פון אייזבערג וואלט דער שטראם דער קאלטער געקומען דעמאלט, וועו די זון הויבט אן דעם אייז צו שמעלצן, און נישט פון א גלוטיקער ערד ארויס.

— ווי אזוי גייען זיי דארט זייט בא זייט די קאלטע און הייסע שטראמען, די הייסע שוועבל־שטראמען מיט די לויטערע קאלטע, קוואליקע וואסערן?

נישט אומזיסט האבן די מאורים דא געטער באשאפן. גוטע געטער און בייזע, צארנדיקע געטער.

און די נעמען פון די אלע ערטער: ראטארוא. ראטא־מאהאנא. וואקא־רעוואַ־רעוואַ. טיקא־טערי...

איר הערט א גערויש פון קאכעדיקע וואסערן אין דעם קלאנג. א גערויש פון זודיקע שטראמען אין דער טיפעניש. א גערויש פון פייער און וואסער־שטראמען, וואס באגעגענען זיך און מיידן זיך אויס...

אָט איז די ראָטאָ־מאָהאנא! די הייסע אָוערע. הויס־קאָכע־דיק. מען ווייסט נישט איר טיף. די מויל פון א קראָטער אפשר־א מויל לאַנג און ברייט. גרין איז דאָס וואסער. שוועבלדיק גרין. און אפשר ווי די צארטע גרינקייטן פון די בערגעז בלעטלאך בשעת זיי ווידלען זיך ארויס פון די קנאספן. פליט דורך אויבן א ווייסער וואסער־פויגל, פליט אין ערגעץ צו א קאלטן וואסער, קומט ער איבער דער ראָטאָ־מאָהאנא און א גרינקייט שפיגלט זיך אין זיינע ווייסע פעדערן, בויך און פליגל.

צום פנים פון וואסער קומען פון דער טיף בלעזלאך און פענ־כערלאך און דימענטלאך און ווערן צופלאצט מיט א שטיל קלינ־גענדיקן וואסער־קלאנג. אין דער טיפעניש ערגעץ פלאקערן פייערן, און דער אפגרונט זידט און קאכט.

א מאטאר־שיפל נעמט אונז איבער דער ראָטאָ־מאהאנא. נעמט אונז דורך דעם מויל פון קראטער. איך שפיר די פייערן וואס שלאגן אין דער טיפעניש. די פייערן וואס לעשן זיך אין די ארעמס פון דער ראָטאָ־מאהאנא, דער גערויש פון קאכעדיקע וואס־סערן ווערט שטארקער ווען מען דערנענטערט זיך צו דער אנדערער זייט צו א שורה צופלאצטע פעלזן, וואס פון די שפאלטן ארויס פיפט און פאפט און פייפט און שיסט מיט פארע און וואסער. זיילן הייסע פארע. שטראמען קאכעדיקער וואסער.

נישט נאר א וואסער־גערויש דערטראגט זיך פון דער טיף, נאר אן אפקלאנג פון ווייטע דונערן. פון שווערע, טעמפע צוזאמענ־שטויסן. שפירסט ווי די גאנצע געגנט ארום ציטערט. דער אפ־גרונט ציטערט. פארגעסט אז ערגעץ ווואו האט זיך די ערד שוין מילר געמאכט און אונטערטעניק: מען אקערט און זייט. די ערד איז מיט גרין באדעקט, און בוימער וואקסן צוגעדעקטע מיט ווייסע בליטן אדער באהאנגענע מיט זאפטיקע פירות. דאכט זיך, דו ביסט אנשלאפן געווארן, און זיך אויפגעכאפט און געפונען אז די גוטע ערד איז חרוב געווארן. פייערן האבן זיך פון דער טיפעניש אויפגעכאפט און חרוב געמאכט אלץ וואס האט צוגעדעקט די מילדע

געטער זענען געווען פול אין אלע וועלדער, אין אלע וואסערן וואס ארום ניי־זעלאנד און אין ניי־זעלאנד. אנדערע געמער זענען פאר־שאלטן געוואָרן צו ווערן פארוואנדעלט אין אינזלען און אנדערע זענען געוואָרן פארוואנדעלט אין פעלזן, וואס קוקן ארויס פון רוישיקן ים. עס איז א פאלק וואס ציילט נישט די טעג, נאר די נעכט. מען פרעגט נישט: וויפל טעג ביסטו שוין דא? נאר: וויפל נעכט ביסטו שוין דא.

זיי האבן פארקויפט זייער נשמה צו טויזנטער געטער און צו אלעמען געבראכט קרבנות. אין גאט האט פארלאנגט דאס בלוט פון קלענסטן פויגעלע און דער אנדערער — דאס פלייש פון מענטשן־קינד.

בא א פופציק טויזנט זענען זיי דא. דער גרעסטער צוויי פון די פאלינעזער שבטים דא אויף די דרום אינזלען. נישט אזוי שיין ווי דער טאהיטיער, אבער מיט מער כחות צום ווידערשטאנד ווי יענע. מיט מער קאפ און מח. כאטש מיט א הונדערט יאר צוריק זענען די מאָריס געווען די ברוטאלסטע קאניבאלן. כאטש מיט א קנאפע הונדערט יאר צוריק האט מען נאך געגעסן דאס פלייש פון שונא און מקריב געווען מענטשן־הערצער צו די געטער. זייערע קאנוס זענען די פיינסטע און זייערע שניצערייען איז צו באוואונ־דערן. הייזער געשניצטע פון אוסנווייניק און אינווייניק מיט די פיינסטע סימעטרישע ליניען און פיין געצייכנטע פיגורן. ביז די ווייסע זענען אנגעקומען האבן זיי נישט געוואוסט פון קיין אייזן און שטאל. פון שטיין און ביין האט מען געמאכט האק און מעסער, דלאטע און נאדל — פון מענטשן־ביין, דאס פיינע אינסטרומענטל צו טאטואירן דאס לייב. און פון מענטשן־ביין האט מען געמאכט דעם פיינעם האטשיק פיש צו כאפן. און ווי אזוי האט מען ge־קאנט מיט א שטיינערנעם מעסער אזעלכע וואונדערליכע שניצ־רייען באשאפן? פון די שניצערייען קוקט ארויס געדאנק, פאנ־טאזיע — רעליגיאנס־פילאָסאפיע. פון די שניצערייען קוקט ארויס א פולבלוטיק פאלק.

די מאַרים.

אין ניי־זעלאנד באגעגנט מען זיי אומעטום. אין שטאָט צי אין דאָרף, אין פעלד אדער באם באן, ארום די אזערעם אדער הייסע קוואלן בעגעגנט מען זיך מיט זייערע מיסטעריעזע בליקן. דאָס לאנד האָט מען בא זיי צוגענומען, אבער פריי אומגיין אין לאנד קאנען זיי. נישטאָ פאר זיי קיין פארצאמטע וועגן.

בא א פופציק טויזנט מאָרים פארמאָגט ניי־זעלאנד. פופציק טויזנט צווישען א פאלק פון א מיליאָן איז צו דערקענען. בפרט ווען דאָס מיליאָנען־פאלק איז ציטעריק־וויים און דער מאָרי — פון זיינע אויגן קוקט ארויס די וואולקאנישע ניי־זעלאנד.

— ווען זענען די מאָרים אנגעקומען קיין ניי־זעלאנד?

נישטאָ בא זיי קיין געשריבענע היסטאָריע. פארמאָגן טראַדיציעס רייכע, וואָס הייבן זיך אן מיט אין מלחמה און ענדיקן זיך מיט דער אנדערער. באבע־מעשיות וואָס זענען נאָך פארבונדן מיט די קאניבאלישע אינסטינקטן. אבער דאָס איז קלאָר אז אין פערצענטן יאָרהונדערט זענען זיי שוין געווען אין ניי־זעלאנד. יעדער ווינקל פון לאנד טראָגט אויף זיך דעם מאָרים א נאָמען. אלטע נעמען וואָס אפילו די פריסטער און זקנים האָבן שוין זייער באַטיי־ט פארגעסן.

אחוץ די נעמען פון די עטלאכע גרעסערע שטעט ווי אקלאנד, וועלינגטאן, קרייסטשורטש און אפשר נאָך א פאָר, זענען די נעמען פון טייכן, אזערעס, וואסער־פאלן, קוואלן, בערג און טאל — זייערע נעמען. און מיט די נעמען באנוצט זיך די וויסע ראסע: א ר א ט י א נ א וואסער־פאלן. די ק א ר א פ י ט י ווינטהייל. ה א מ א ר א נ א קוואל. ט א ר א ו ו ע ר א אזערע. ו ו א נ ג א נ ו א י טייך. און אזוי ווערן זיך די האלב פארגעסענע טראַדיציעס פון עק לאנד צו עק לאנד. זייער מיטאָלאגיע איז אפשר אזוי אינטערעסאנט ווי די סקאנדינאווישע, און זייערע

מלחמה. זעלטן וועו ט א ה ו — דער גאָט פון שלום האָט זיך באוויזן. מלחמה צוליב מלחמה. מלחמה צוליב גאָרנישט. אזוי האָט געוואָלט דער שטרייניגער מלך וועמען עס האָט זיך געחלומ'ט אז א פרעמדער שבט האָט אים באליידיקט. אוי האָט פארלאנגט דער שטרייניגער הערשער מיטן שטרייננן טאטואירטן פנים. און אויב איין שבט האָט מיט דעם אנדערן יא געלעבט בשלום איז עס געווען נאָר דערפאָר כדי מיט פאראיניקטע כחות צו באפאלן א ושכנישן שבט. נישט ווינציקער מלחמה־קונסט האָבן זיי ארויסגע־וויזן אנטקעגן ענגלאנד. איינע פון זייערע לעצטע מלחמות מיט ענגלאנד וואָס האָט אנגעהאלטן צען יאָר — פון טויזנט אכט הונ־דערט איין און זעכציק ביז איין און זיבעציק — האָט עס גוט באוויזן. ענגלאנד האָט זיי נישט באזיגט. נישט דורך מלחמה זענען זיי געווארן אונטערטעניק נאָר דורך פאליטיק. דורך קלוגע פשרות. האָבן ר ע כ ט. האָבן פארשטייער אין פארלאמענט. בא זיי האָט יא די קריסטלאכע אמונה צוגענומען דעם כח פון מלחמה און די ק א ק א ט י אדער פ א ט ו איז ארויסגעפאלן פון האנט. פון דעם שטיינערנעם כלי־זיין איז געווארן א צירונג. אפשר וואו אין די פארווארפענע ווינקלען פון צפון־אינזל זיצט נאָך אן אלטער פירער מיט א טאטואירטן פנים, שטערן, באקן, נאָז און מאָרדע בלויז טאטואירט, אנגעטאן אין זיין פערערדיקער מ א ט ע, ארום אים אלטע חסידים און לערנט נאָך מיט זיי סדר מלחמה. דאָס איז אבער בלויז קבלה. טראדיציע. שטימונג און דביקות. נישטא מער קיין מלחמות. דער יונגער דור איז שוין נישט מער העלדיש. אינייאנעם מיט דעם מלחמה־עקסטאז איז בא דעם יונגן דור געווארן פארשוואונדן געצנדינסט און מענטשנפרעסעריי. זייער גאָט האָט געפאדערט מענטשן־קרבנות. מענטש־בלוט. דאָס האָרץ פון שונא האָט געגעסן דער פריסטער. פון דעם האָט געגעסן דער מלך און זיינע גרויסע פירער. דאָס פלייש פון שונא האָט מען געשיקט מתנות צו גוטע פרוינט. די קעפ האָט מען געטריקנט און באהאלטן עס טייער. ליגן נאָך אזוינע געטריקנטע קעפ אין

דאָס פּנים ברוין־בלאַסלאָך און אויגן שוואַרצע. מענער בריט־פֿליִציקע. אַנדערע מיט אָדלער־נעז, שוואַרצע בערד און געדיכטע שוואַרצע גלאַטע האָר באַדעקט דעם קאָפּ. די פֿרויען קרעפּטיק גראַציעז און מיט א דורכזיכטיקייט אין דער ברוינקייט פון פּנים. די לִיפֿן עטוואָס פֿאַרקאַשערט, וואָס גיט צו חן צום פּנים. עפּעס סעמיטישעס פֿאַרמאָגט דער פּנים. פֿילסט צו זיי א נאַנטקייט. אָבער וואָס פֿאַר א תהום עס לִיגט צווישן דעם אַלטן און נייעם דור!

די לִיפֿן פון דער אַלטער מוטער זענען נאָך טאַטואירט מיט בלויע פֿאַרב און מיט בלויע קרייזלאָך איז באַזעצט איר מאָדנע ביז צום האַלדז. ווייל נאָך מיט א דור צוריק האָט זיך נישט געטאָרט באַווייזן אין גאַס א חתונה־געהאַטע פרוי ווען אירע לִיפֿן זענען נישט געווען בלוי טאַטואירט. די נאַטירלאַכע ראָזע לִיפֿן זענען געווען א חרפּה און א שאַנד נאָך דער חתונה. און דער פּאָטער פון אַלטן דור — אַז שטרייגט מיסטישע שאַרפּקייט קוקט אַרויס פון די אויגן באַם אַלטן מאַן, וועמעס פּנים איז באַדעקט מיט אָן א צאָל קרייזלאָך געטאַטואירט בריט און לאַנג, און וועמעס נשמה עס באַדט זיך נאָך אין נעבל פון אַלטע קאַניבאַלישע טראַדיציעס, און באַם זייט דער יונגער דור, מאַן אָדער פרוי, בחור אָדער מיידל — אַזוי פיל אייגנעבוירענע גוטסקייט און צערטלאַכקייט, נאַטירלאַכער שמייכל און נאַטירלאַכע פרייד קוקט אַרויס פון פּנים און די אויגן! וואונדערט זיך ווי אַזוי איז דאָס מעגלאַך, אַז אָט די אַלע חנ'עוודיקע ברוינלאַכע מיידלאָך און בחורים זענען קינדער פון די קריגערישסטע שבטים. קינדער פון די בלוטיקסטע שבטים, וואָס האָבן דורך אַלע דורות געפֿאָרשט ווי אַזוי בעסער צו פֿאַרניכטן דעם שכן און ווי אַזוי צו מאַכן שאַרפּער די תאוה פון פֿאַרניכטונג. וואַרום אַזוי איז געווען דער מאָדי אין די פריערדיקע צייטן. צווישן שבטים פון איין בלוט, כמעט איין לשון, נאָר אייגנעפֿלאַנצט אַהינטער פֿאַרשיידענע וועלדער, בערג און אָזערעס, האָט זיך געווענדט און געצויגן דאָס לִיד פון מלחמה צווישן זיי. צווישן שבט און שבט האָט ארומגעשפּאַנירט ט ו, דער גאָט פון

אָט גייט די פרוי
מיט די נאָקעטע ליפּן
טרא־לא־לא־לא.

און איצטער — דער יונגער דור — ער פּארשענערט מיט זיין פּנים דעם פּנים פון נייַ־זעלאַנד. דער יונגער דור קוקט אויף זיין לאַנד און רעדט מיט פּאַרדרוס איבער דער ממשלה פון די ווייסע. דער יונגער דור האַלט הויך זיין קאָפּ. עס קען גאָר אַנדערש ניט זיין. וויַיל דער געפּיל פון קנעכטשאַפט איז פּרעמד געווען שטענדיק בא די מאָריס. קנעכטשאַפט איז בא זיי א פּינצטערער סימבאָל. דער קנעכט האָט שוין זיין קאָפּ קיינמאָל נישט אויפּגעהויבן. דער גע־פּאַנגענער האָט שוין קיינמאָל נישט געהאַט קיין האָפענונג זיך אומצוקערן צו זיין אייגענעם שבט. דער וואָס האָט זיך געלאָזט נעמען געפאַנגען איז נישט ווערט געווען צו טראָגן דעם נאָמען פון זיין שבט. זיינע אייגענע וואָלטן אים צוריסן אויף שטיקער און דער כהן וואָלט זיין האַרץ אויפּגענעמען.

זיי שפּירן זיך נישט ווי באַזיגטע, וויַיל זיי זענען נישט גע־וואָרן באזיגט. שפּירן זיך אפשר באַלויידיקטע, וויַיל אימיצער האָט זיי באַלויידיקט. איצטער איז שווער פּארן יונגן דור אויסצוגעפינען ווער דער אימיצער איז.

— איצטער איז מען שוין קריסטן.

איצטער לאַכט דער יונגער דור פון דער גרויסער מאַכט וואָס זיינע אלטע פירער און פּריסטער האָבן געהאַט. לאַכן פון דעם חרם אָדער ט א ב ו, וואָס יענע לייט האָבן געקענט אויף יעדער זאַך ארויפּלייגן. וואַרום אַז דער מלך אָדער כהן איז אריין אין א הויז איז דאָס הויז געווָארן הייליק און קיינער האָט שוין יענעם שוועל נישט געטאָר אריבערטרעטן. עס האָט דער מלך געקענט הייליק מאַכן טייכן און אָזערעס. און אַז ער האָט אויסגעקליבן א ווארט פון דער שפּראַך פּאר זיין נאָמען, איז דאָס ווארט געווָארן הייליק. האָט ער זיך א נאָמען גענעבן ל א נ ג ע ר ט י י ך, אָדער

מוזייאום און זאָגן אויף עפּעס ערות. לויגן ביים זייט זייער געווער אין מוזייאום. לעבן נאָך אלטע פּירער. געווענענע מלכים מיט טאטוירטע פּנימער. און דער יונגער דור שעמט זיך מיט די מעשים פון די זיידעס. שעמט זיך שוין מיט זיין אייגענער שפּראך. ער מישט זי אזוי גערן מיט דער ענגלישער שפּראך. און אז מען פרעגט אים דעם באטייט פון א נאָמען. פון א פּלאץ, ענטפּערט ער צופֿריידן:

— מיר ווייסן שוין נישט דעם באטייט. אונזערע טאטעס ווייסן שוין אויך נישט.

איך פרעג א יונגע פרוי:

— פֿאַרוואָס זענען דיינע לייפּן נישט טאטוירט? ביסט דאָך שוין א מאמע פון קינדער?

— דאָס איז נישט שיין — ענטפֿערט זי שטיל.

און מיט פּופּציק יאָר צוריק איז דאָס געווען אזוי שיין. אז א מיידל האָט באַקומען חתונה האָבן האָט מען מיט גרויס צערעמאָניע טאטוירט אירע לייפּן און מאָרדע. מיט א דינעם שאַרפּן ביין־אינסטרומענטל, געמאכט פון מענטשן־ביין האָט מען אויפּגעריסן די הויט פון די פּאַרקאַשערטע ראָזע לייפּן און אין דער וואונד אריינגעלאָזן בלויע פּארב. וואונדיקע קרייזעלאך אריינגעשניטן אין דער מאָרדע און בלוילאכע און רויטלאכע פּארב אריינגעלאָזן אין דער רויער וואונד אריין. זענען שוין אויף אייביק פּאַרבליבן די קרייזעלאך בלויע און רויטע אין דער הויט. שיין איז עס געווען. באם טאטוירן האָט מען געזונגען:

לייג זיך, לייג, דו יונגע פרוי,
טרא־לא־לא־לא —
לאָז די לייפּן טאטוירן
טרא־לא־לא־לא.
כדי מען זאָל נישט זאָגן
אז דו ווערסט צו מענטשן קומען
טרא־לא־לא־לא.

האָט נאָך א סך מיליאָנען אהינטער זיבן ימען. אָבער די פופציק טויזנט האָבן נישט מער קיין סך טויזנטער אהינטער די זיבן ימען. און אויב עס זענען פאראן נאָך טויזנטער ערגעץ וואו אויף אינדזלען, מאכט מען שוין אז איינער פון דעם אנדערן זאָל בלייבן ווייט און פארגעסן. סוף כל סוף וועלן די פופציק טויזנט אונטערגיין. די וויסע ראסע וועט זייער בלוט צו זיך אין די אָדערן איבערנעמען. צייכן וועט מען די מיליאָנען, אָבער נישט די פופציק טויזנט.

אוסטראליע.

פאר די רייזנדער פון אלטע צייטן, וואס האָבן זיך אויף הפקר אוועקגעלאָזט איבער וויטע ימען צו אומקלאָרע־קלאָרע פארלאנגען און פון קיינעם נאָך נישט קיין ענטדעקטע לענדער, פאר זיי, וועלן נאָך חדשים וואנדערן האָט זיך מיט אמאָל באוויזן פריער א ברעג־פויגל און שפעטער באם האָריזאָנט א גרויער אָדער גרוי־גרינער פלאם לאנד — ווי גרויס איז געווען דער קוואל שמחה וואס האָט זיך פון הארצן ארויסגעריסן! א נייע וועלט ענטדעקט, און דאָס בלוט האָט געטאנצט פאר פרייד.

דער היינטיקער רייזנדער, וואס וואנדערט מיט פארנעבלטע געראנקען און אומבאשטימטע צילן, ער וועלט נישט איינמאָל ענטוישט, וועלן נאָך א שורה טעג און אפשר וואכן פון וואנדערן קומט אים אנטקעגן דאָס לאנג דערוואַרטעטע לאנד — אָן זון און בלאם.

אזוי באווייזט זיך אין א היסן פרימארגן אוסטראליעם ברעג — גרוי און פלאך. פון וויטן איז אזוי דער אינדרוק. א זאמדי־קייט שלאָגט זיך דורך דער פארנעבלטער וויטקייט וואס באם האָריזאָנט אנטקעגן אונז. דער גאנצער עולם לאָזט זיך אלוים אויפן דעק נערוועז און אויפנערעגט, אלעמענס, אלעמענס וועלן ציט זיך צום פארגליווערטן פלאם האָריזאָנט, וואס אנטקעגן אונז. א

גרויסער אדלער, האָט מען שוין יענע ווערטער באַ־
דאַרפט אַרויסווּאַרפן פון דער שפּראַך און פאַר טייך און אָדלער
אַנדערע נעמען זוכן. איצטער ווען די שפּראַך ווערט צוביסלאַך
פאַרגעסן, איצטער ווען דאָס מיידל גייט שוין נישט זוכן איר חתן,
נאָר דער חתן בחור גייט שוין אליין זוכן די שטעגן פון זיין געליב־
טער — איצטער איז דער חרם געשטאָרבן און מיט אים שטאַרבן
געטער, טראַדיציעס. עס שטאַרבן די געטער פון די בערג און די
געטער פון די טייכן. געשטאָרבן דער גרויסער גאָט פון די ימען.
די יונגע קלאָגט נישט אויף זייער אונטערגאַנג. שמייכלט, ווען
מען רעדט פון זייערע טראַדיציעס.

איצטער, אז עס קומט א גאַסט א וויכטיקער, גייט ער שוין
דורך דער טיר. מען באַדאַרף לכבוד אים די וואַנט נישט דורכ־
ברעכן. איצטער, אז עס קומט א גרויסער גאַסט, גייט ער דורך
דעם פֿשוטען טויער. מען באַדאַרף פאַר אים קיין צאַם נישט ברעכן.

און דאָך קוקט נאָך אַלץ די נאַטור ביים יונגן דור פון די
אויגן אַרויס. מען זעט דאָס קינד ווּעמעס עלטערן עס האָבן גע־
צייגט די חדשים נאָך לבנה און שטערן. און נאָך דעם סדר ווי די
געוויקסן האָבן זיך באַווּיזן פון דער ערד, נאָך דעם סדר ווי עס האָבן
געבליט די בוימער, האָבן זיי איינגעטיילט די צייטן פון יאָר. אין
געזאַנג פון די פויגל האָבן זיי די צייט באַגעגנט. די מיסיאָנערן
די קריסטלאכע האָבן זיך דאָ באַווּיזן מיט הונדערט און זעקס יאָר
צוריק. זיי האָבן שוין געפונען אַלע גוטע זאכן, ווּאָס די ווייסע
סוחרים האָבן אהער געבראַכט אין זייערע זעגל־שיפֿן און פאַר־
האַנדלט. זיי האָבן שוין געפונען צווישן די מאַרים פּולווער און
ביקסן. האָבן געפונען שערלאכע געטראַנקען און שרעקלאכע אנ־
שטעקענדיקע קראַנקייטן. ציוויליזאַציע און קריסטלאכקייט האָבן
זיך דאָ אויך געגעבן די הענט. און ציוויליזאַציע מיט א קריסטלאכן
פּנים, מיט א פרומען פּנים האָט שטענדיק געטראָגן א קללה אנ־
שטאט א ברכה. גרינג צו דערקענען.

זיי זענען די פופציק טויזנט צווישן א מיליאָן. דער מיליאָן

פֿארבראכט אין יענער צייט. פֿאר גנבות קלייניע אָדער גרויסע האָט די מאַמע ענגלאַנד דעמאָלט אירע קינדער פֿארשיקט אוש קיין אוסטראַליע. עס וועלט. זעלטן וואָן אימיצער האָט אהער געצויגן מיט זיין אייגענעם וויללן. אפֿשר איז צווישן זיי געווען איר עלטער זיידע? וואר ווייסט? איצטער, ווי מען דערציילט, שעמען זיך די אייניקלאך און אוראייניקלאך מיט די נעמען פון יענע עלטער־זיידעס — ענגלאַנדס פֿארברעכער און פּיאָנערן. און פונקט ווי עס איז שווער פֿאַרן בליק דורכצודרינגען דורך דעם נעבל וואָס וויקלט זיך נידעריק באַם פּאָם לאַנד, אזוי איז שטענדיק שווער צו באגליטן דעם בליק פון די ענגלישע שטאַטסלייט און זייערע צילן. איצטער שטייט א יונגע טאַכטער פון אוסטראַליע און צווינגט אונז אלעמען אָנצושטרינגען די אויגן און זוכן שיינקייט דאָרט, וואו עס איז שווער דעם געדאַנק צו פֿאראַנקערן.

אז מען קומט נענטער, טיילן זיך ארויס קאָנטורן פון נישט קיין הויכע בערגלאַך מיט א פעלזיקייט. אונזער שיף שניידט זיך אנטקעגן א גראַניט־וואַנט, וואָס הויבט זיך ארויס פון ים ארויס. דער ערשטער אייndרוק איז, אז מען וועט אָנקומען און זיך אָנשלאָגן אָן דער גלייבער פעלזן־וואַנט. שווער צו דערקענען פון ווייטנס אז דאָרטן איז ערגעץ פֿארן א דורכגאַנג אינווייניק אין לאַנד אריין. מען דערציילט אז נישט נאָר איין שיף האָט דער שטורם אין פֿאר־שיידענע צייטן פֿארטראָגן אויף יענער וואַנט. אפילו קאַפּיטאַן קוק, וואָס האָט אין יאָר טויזנט זיבן הונדערט און זיבעציק געקרייזט בא די דאָזיקע ברעגעס, ער האָט זיך נישט פֿארטרויט דעם דורכ־גאַנג אהינטער דעם פעלזן און האָט די ענגדעווארד פֿאר־אנקערט אין דער בוטאַניש ער בוכטע, נאָר אָן א זייט.

אָט איז שוין אונזער שיף נאָר נאָנט. נייגט זיך אין א זייט פון דעם פעלזן און דורך א שפֿארונקעלע רייסט זיך דער בליק אריין אין אן אנדער וועלט אריין. און נאָך דעם בליק קומט די שיף. א פּלוצלונדיקע איבערראַשונג. א נייע ליכטיקע וועלט. פֿאר די אויגן דעקט זיך פּלוצלונג אָפּ מיט זיין גאַנצער גרינער און זאפטיקער

יונגערמאן, וואָס קען נישט באהאלטן זיין ענטוישונג, רייסט זיך נישט ווילנדיק בא אים ארויס:

— אָט דאָס איז אוסטראַליע? א חודש צייט געבראַכן מיט דער גרינער גאַל, כדי אָט דאָס צו דערזען?

דאָס קען נישט פארלירן א שלאַנקע, בלאַנדע יונגע דאַמע. עס טוט איר ווייַ פון זיינע ווערטער. עס קומט איר די פּאַרב אין פּנים אריין און זי שלאָגט אים איבער:

— ווארט אביסל, מיר וועלן הערן וואָס דו וועסט זאָגן וועגן די שיף ווען אריין אין אונזער האַפן. דער שענסטער אין דער וועלט!

מיר וועסטו שוין נישט אַיינרעדן — עקשנט זיך דער יונגער מאן — דער שענסטער האַפן אין דער וועלט איז אין בראַזיליען, אין ריא־דע־זשענעראָ. אויך אין אזא פרימאַרנן בין איך אהין אָנגעקומען. אָבער וואָס פאַר א גלייכענישׂ! שוין מיט צוויי שעה פריער האָט די גאַנצע געגנט דאָרטן זיך געריסן צו די וואָלקנס אזא באַוועלדערטע און גרינע. דאָרט איז דער שענסטער האַפן פון דער וועלט.

אָבער די יונגע דאַמע, אַוסטראַליעס טאַכטער, האָט זיך פאַרטיידיקט מיט טרערן אין די אויגן אלץ מיט דעם אייגענעם: „וואַרט, וואַרט ביז מיר וועלן אַריינקומען אינווייניק. אונזער האַפן איז א סוד א פאַרבאַרגענער ביז מען קומט נישט אריין אינווייניק. און ווי קען עס גאָר געמאָלט זיין אז בראַזיליען און נישט אַוסטראַליע זאָל האָבן דעם שענסטן האַפן אין דער וועלט? עס איז נישט דערפאַר, וואָס איך בין געבוירן אין אַוסטראַליע און דאָס לאַנד איז מיר צום ליבסטן, נאָר איך בין טיף איבערצייגט אין דעם".

עס טראַכט זיך ניט ווילנדיק קוקנדיק אויף איר: ווי אזוי האָט אויסגעזעען מיט הונדערט עטלאכע און דרייסיק יאָר צוריק דער אייגענער ברעג. אין די אויגן פון די ערשטע טויזנט אימיגראַנטן, וועלן זיי האָבן דערזעען דעם אייגענעם פאַס לאַנד פון דער ווייטנס נאָך חדשים וואַנדערן. פּאַרמשפּטע זענען זיי געווען. כלומרשטע

— בלויז מיין באגלייטערן און איך, דאָס אייגציקע נייע וואָס מיר האָבן געבראכט צו דיר אין לאנד אריין, אָבער אונזערע קאסטנם — אלט.

ער פארשטייט דעם וויץ און עס געפעלט אים. לאָזט צורו אונזער באגאזש און באמערקט: —

— איר זענט אָנגעלייגטע געסט בא אונז אין לאנד.

און דאָס איז א סך, גאָר א סך ווערט באָם שוועל פון א ווייט לאנד, ווען א חודש צייט דויערט ביז דו גרייכסט צום שוועל פון ווייטן לאנד.

סידני.

אז מען קלייבט זיך ארויס פון שיינעם סידנער האפן אין שטאָט אריין און דער ערשטער נערוועז־ציטער גייט פארבי, קומט דיר די ווירקלאכקייט אנטקעגן. כאָטש איך האָב זיך שוין לאנג מיאש געווען צו געפינען אין ווייטע וועלטן א ניי לעבן, וואָס דער אייראָפייער האָט באשאפן. נישט ער איז דאָס ביכולת צו טאָן.

איך דערמאָן זיך, ערגעץ וואו אין די טראָפישע לענדער האָבן מיר באנאכט די וויסע מוראשקעס אויפגעגעסן די שיך און א צוגאָב דעם לעדערנעם טשעמאָדאן. בויען דאָך די מוראשקעס אויך. בויען פאלאצן פאר זיך און עסן אויף אימעצנם שיך.

אפשר אביסל איבערגעטריבן, אָבער אזוי איז דאָס פאָרט מיט דעם וויסן מענטשן אין די ווייטע לענדער. איך בין אויסן דעם אייראָפייער מיט זיין ציוויליזאציע. עפעס בויט ער און דאָך צו־שטערט ער. זיינע שיינע חלומות צושטערט ער געווינס. אודאי לאָזט זיך דאָך יעדערער איינציקער אוועק אין א ווייט לאנד מיט ליכטיקערע כוונות. קיין אווסטראליע ציט מען נאָר אויף די פליגל פון דמיון. סידני, די גרעסטע שטאָט פון אווסטראליע, וואָס פאר־מאָגט ארום א מיליאָן נפשות, זאָגט עדות אויף א צו גרויסער מאָס

רחבות דער סידנער האפן. א שטיל רואיק וואסער, מיילן ארומ־
גערינגלט מיט באוועלדערטע, הויבע בערגלדיקע ברעגעס. די אמתע
קינדער פון לאנד, די עקאליפטוס בוימער וואקסן געדיכט און הויך,
בלאנקען אין דער זון מיט די נאקעטע שטאמען און דער עקאליפטוס
ריח שטארקט איבער דעם ריח פון ים. קליינע באוועלדערטע
אינזלען זענען צואוואַרפן איבער דעם בלוי שטילן וואסער. די בא־
בוימערטע ראנדן מאכן וויבער די קאַנטורן פון דער שטאָט, וואָס
ציט זיך אוועק עט וויט פון ברעג. דער גאנצער האפן אטעמט מיט
גרויסקייט און באהאלטענער גאוה, נעמט אריין אונזער קליינע שיף
אין זיינע רחבותדיקע ארעמס. דאָ וואלטן זיך, דאכט מיר, אלע
שיפן פון דער וועלט געקענט אויסשטעלן און באשיצן זיך פון די
ציקלאנען, וואָס ווילדעווען גאנץ אפט ארום לאנד.

אבער וואָס נענטער מען קומט צום ברעג אלץ נענטער דער־
שפירסטו דעם הויך און אטעם פון דער גרויסער שטאָט. דער ריח
און דער רויך פון אלע גרויסע האפן שטעט אין היינטיקע טעג, אז
מען קומט צו זיי אָן מיטן ים, איז שטענדיק דער אייגענער. סידני
באווייזט זיך אין גאַשטאלט פון א גרויסער שטאָט.

די היץ איז ווילד און געדיכט ווי נאָר דער טאָג וואקסט. אז
מען קומט נאָך נענטער צום ברעג זעט מען ווי די בוימער און גע־
וויקסן ארום ראנד שמאכן פארחלומט. אין צפון זייט איז ווינטער.
און דאָ אין דרום־זייט איז זומער. און וואָס פאר א זומער א ברע־
נענדיקער, א אָן רעגנדיקער. אבער דער אווסטראַליאנער, וואָס
קומט דיר אנטקעגן, סיי מאן, סיי פרוי, יונג אדער אלט, שמייכלט
צו דיר גוטמוטיק. הויך און שטארק זענען די קינדער פון לאנד
געוואקסן. און דאכט מיר, אז אין בליק זייערן רוט פרייַנדלאכקייט
צו מיר. און אזוי דאכט מיר, שמייכלט מיט פרייַנדלאכקייט דער
טרוקענער גרונט.

— דו האסט עפעס נייע זאכן מיט זיך געבראכט? — פרעגט
דער צאל־באאמטער, וועג ער באטראכט אונזערע קאסטענס גלייך
באם אריבערטרעטן דעם שוועל פון לאנד.

— אָ, וואָס מאכסטו, דערקענסט מיך נישט?
— איך? דאכט מיר אז... וואו האָב איך דיך געזען?
— אַווי גאָר, דו דערקענסט מיך נישט. און פֿאַרוואָס האָב איך דיך דערקענט?
— דערמאָן מיר, אַוואו האָב איך דיר געזען?
— כאַ־כאַ־כאַ — איך בין דאָך דיינער א ברודער — ווייסט נישט אז אַלע מענטשן אויף דער ערד זענען ברידער?
— א שיינעם דאַנק דיר וואָס דו האָסט עס מיר דערמאָנט. איך האָב שוין טאקי באַלד פֿאַרגעסן. און וואָס קען איך טאָן פֿאַר דיר, ברודער טייערער?
— גיב מיר נאָר אויף א טרונק בראַנפֿן. דאָס אַלץ.
און אפשר איז דאָס א סך...
אין די פֿענצטער אונזערע סחורות. וועלט סחורות. פֿאַבריצירט אין אַמעריקע, ענגלאַנד און... אין לעבן וואָס אין גאַס שפּירט מען אַמעריקאַנער ריטם. רעקלאַמעס מיט דער אַמעריקאַנער שרייעדיקייט. די שפּראַך פֿאַרמאָגט א סך פון דעם ווילד־געבוי־רענעם אויסדרוק. קנאַקט דער סלענג. מיט ספּאָרט איז דאָס לעבן פּול. אין צייטונג, די ערשטע צייטונג וואָס איך כאַפּ נייגעריק צו לייענען — ספּאָרט, ספּאָרט, ספּאָרט. פערד־גייעג האָט סידני גאהאט אין די טעג פון מיין אָנקומען דעריבער האָט מען קיין צימער נישט געקאָנט קריגן אין א שטאָטישן האָטעל. געמוזט צום ים אַרויס וואוינען. בעסער אזוי. ווייל אז מען שטייט מיטן פּנים צום בריטן און ווייטן אָקעאַן הויבט ווידער דער גערַאַנק אָן צו וועבן עקזאָטישע געוועבן. וואונדערט דיך פונדעסטוועגן וועז דו דערשפּירסט אזא גרויסע שטאָט אהינטער דיין פּלייצע. טראכסט שוין פון דעם ים ענערגיע וואָס מענטשן האָבן אהער אַריבערגעטראָגן. טראכסטו שוין פון דעם סאָלידן פונדאמענט וואָס דער ווייסער מענטש האָט אין דער ווייטער אוסטראַליע טיף אין דער ערד אַוועקגעלייגט. פֿאַרגעסט אפילו אין דער גרויסער טורמע וואָס דו האָסט אויפן וועג צום ים באַגעגנט. די גרויסע

ציוויליזאציע אין א גרויער ראם פון קולטור. כמעט דורכאויס אייראָפּייער. ענגלענדער. נאָר גאָר א יונגער שטאָט. אריבער הונדערט יאָר אלט אינגאנצן. די גרעסטע שטאָט פון דער פֿראָווינץ ניו־סאוט־וויילס, אָבער מיט קנייטשן אין פּנים און בלאָטע אין די פּאלדן.

— ווי בא אונז, ווי בא אונז, ווי אין שלעכטן אומעטום.

ווי נאָר מען קומט ארויס פון שיינעם האפן פֿארקריכט מען אין אזוינע פּאלדן אריין. קומסט אין איינגע שמאָלע גאסן, וואו עס טרעט דער דלות זיין שטעג. וואו עס לעבן ארבעטער מאסן. זעט מען שוין דעם ארבעטער אליין אן אויסגעצויגענעם און אויס־געשווויצטן. גאָר נישט ענלאך אויף דעם אימעצן זאטן, גרויסן און געזונטן, וואָס איך האָב שוין געזען. זעט מען שוין אָרעמע, בלאסע פרויען און בלאָסע, נישט קיין גוט דערנערטע קינדער. און וען נישט די גרויסע היץ און די בלענדיקע זון, וואָלט מען געקאָנט מיינען, אז ערגעץ אין די ארעמע ארבעטער קוואַרטאלן פון לאָנדאָן האָבן די פּים פּארבלאָנדזשעט.

גאנץ ענערגיש טראָגן זיך די מענטשן אין די גאסן פון צענטער שטאָט. די גאסן שטראָמיק מיט לעבן. אויף א סך מענער רוען בולט סמנים פון דער וועלט מלחמה. כאָטש וואו איראָפּע — און וואו אַוסטראליע. אָבער א פּאקט איז אז די פּינף מיליאָניקע בא־פעלקערונג פון אַוסטראליע האָט כמעט א האלבן מיליאָן פון אירע זין אַוועקגעשיקט אין מלחמה אריין. זעט מען דאריבער דעם קאליקע אין די גאסן. וועג עס סטוקעט מיט דער הילצערנער פוס און וועג עס קומט דיר אנטקעגן מיט א לוידיקן ארבל אָדער מיט א צו־קריפּלטן פּנים. בעטלער אין די גאסן. א וואונדער. איינער בעטלט מיט מוזיק און דער אנדערער מיט אן אויסגעשטרעקטער האנט. קומט דיר אנטקעגן גאנץ אָפּט א שכור אויף דיין וועג. דער טיפּ מענטש זעט אוים צו זיין א גוטער אָדער א גוטמוטיקער. פּארגייט מיר דעם וועג א יונגערמאן, אן ענגלענדער און כאָפּט מיר פּאָרן האנט:

צום ברעג ים און אזוי אין פאלאטקעס — א זומער לאנג, דאס איז א הויכע הדרגה.

די אויגן זוכן ארום דעם איינגעבוירענעם, דעם פאפואנער, וואס האט אמאל דא געלעבט אין די געגענטן, איך זוך דעם שוואַרצן, שוואַרצהאַריקן און שוואַרצגעקרויזט בערדיקן מענטשן — נישטא אים ארום. איצטער איז דאס פאלק ווייס. פאר אווסטראַליע — בלאס. דאס קינד פון לאנד, די איבערבלייבאכצן פון אים איז ערגעץ ביים עקוואטאר. צווישן דעם איראפייער נישטא זיין שפור.

זע איך א הויז ביים ברעג ים. אויפן הויז א שילד: א דאמען שניידער. דער נאמען באקאנט. היימיש. דער שניידער אליין אין טיר. אויף די טרעפלאך זיין ווייב, א פאר קינדערלאך. קילן זיך אין ים־ווינטל. קוקן צו מיר א ביסל מיט צושראקענע אויגן. וועגד איך מיר צו אים אויף אידיש מיט א גוט מארגן און דערנאך: —

— וואוינט איר שוין לאנג אין אווסטראליע?

— הא?

— איך זע, ער גלויבט נישט זיינע אויגן. און גלויבט נישט זיינע אויערן און איך גיב צו: —

— איר זענט דאך א איד, אפשר מאך איך א טעות?

שווייגט ער און קוקט זיך איבער מיט זיין פרוי. און איך פרעג ווייטער: —

— ווי לאנג וואוינט איר שוין אין סידני?

שווייגט ער און קוקט פארדעכטיק. דאבט מיר אז ער וויל מיך לאזן און גיין אין שטוב ארײן. אבער איך שטיי צו: —

— ווי גייט עס אייך דא?

— וואַרום וואס, איר ווילט דא אויפעפענען א שניידעריי?

— ניין. חלילה.

— טא וואס טוט איר דא? שטייט ער צו צו מיר און איך זע קלאר אין זיינע אויגן, אז ער איז מיר חושד, אז איך בין געקומען אונטערגראבן זיין פרנסה.

טורמע מיט די הויבע מאסיוועס וועלט וואָס די פֿארשיקטע אהער האָבן אליין מיט אזוי פיל געדולד אומגעדולדיק געמויערט פֿאר זיך און פֿאר לייטן. פֿארן געדאנק שפֿרייטן זיך סטעפּעס שוין צעאקערטע און סטעפּעס וואָס וואַרטן אויף דעם הויכן, שטארקן מאן וואָס זאָל מיט דעם אקעראייזן דורך זיי א וועג זיך מאכן.

אָבער סידני איז נישט די שטאָט וואָס א רייזנדער באדארף גלייך ביים אָנקומען אהער באגעגענען. וויל עס האָט אפשר געלוינט צו קומען אהער און איינזאפֿן אין זיך דעם ריח פון די עקאליפּטוס בוימער. וויל עס האָט אפשר געלוינט צו קומען אהער און אין דער היגער זון זיך אויסווארימען. און אפשר זיך צוהערן צו די טריט פון די ציקלאָנען וואָס קומען אהער פון ווייטן דרום אָן.

איך לייען אין צייטונג. א מחלוקת: — די צווייטע גרויסע שטאָט, מעלבאָרן, די גרעסטע שטאָט פון דער פּראָווינץ וויקטאָריע, זאָגט מוסר סידני פּארוואָס זי, סידני איז אויסגעלאָסן און נישט פרום. פּארוואָס אין סידני כאפּט מען איבער די מאָס מיטן ביטערן טראָפּן. צו ליכטיק איז ביינאכט אין די גאסן וואו עס באדארף זיין פינצטער. סידני פּארגינט זיך צו ענגיסן פון צופיל עולם־הזה. און סידני וויסט ווי אזוי צו ענטפערן און מיט וואָס אויפצואוואַרפן דער פרומער שוועסטער וואָס איז מיר נאָך אומבאקאַנט.

לייענט מען, דערוויסט מען זיך, אז ערגעץ וואו זענען סטרייקן פּאראַנען, מען סטרייקט אין די קוילן־מינען. מען סטרייקט אין פּאַבריקן. מען סטרייקט אין די מינען וואו מען גראָבט די שטיינער מיט דעם פּארבאָרגענעם גלי און פייער־אָפּאַלן.

צום ים קומט דאָס פּאָלק ארויס זיך ראָטעווען פון די גרויסע היצן. איז עס מונטער און גלייך און דערמאָנט שטארק דעם געזונטן עולם אין קאַליפֿאָרניע. דא דערווייס איך מיר אז אווסטראַליע האָט דאָך בא א געווישן עולם ארבעטער איינגעפֿאַנגט א געפיל פון לעבן מיט דער נאַטור. דערציילן מיר ארבעטער, אז א סך פון זייערע ברידער, שוועסטער, ארבעטן בלויז זעקס חדשים אין יאָר. די וויכטערדיקע חדשים. אין די זומערדיקע חדשים קלייבן זיי זיך ארויס

מיטן ווינט

דער ווינט איז א קאכעדיקער. קומט פון צפון זייט, פון עקווא־טאר. ווי עס טרעפט גאנץ אפט אין אוסטראליע. די ענערגיע חלשט אוועק און פונדעסטוועגן ציט עס אין ערגעץ. אזוי איז די טבע פון דעם, וואס זוכט כסדר נייע געגענטן וואו די טריט איינצוקריצן.

פארא א סך פייכקייט אין דער לופט און דער מוח דרימלט צוביסלאך איין. אבער פונקט ווי אין שטילסטן טאג אפילו צאפלט זיך דער זוים פון בוים ביים ברעג, אזוי קומען שטענדיק אומגעריכטע ווינטן און פירן דיך צו באפרידיקן דיין פארנעבלטן ווילן. אין אוסטראליע האט זיך דער מענטש געמעגט אביסל מער צו פארג־נען ליידיקגייעריי. כאטש אפילו א צאל ארבעטער וואלפט די ארבעט זומער צייט און לאזט זיך אויף גאטס בארא מיט ווייב און קינד צום ברעג ים און מען לעבט אין געצעלטן ביים ים, אין שטאט אבער ציען דעם גאנצן טאג דורך די גאסן מענטשנשטראמען נישט קוקנדיק וואס די היץ דערגרייכט אין צימער הונדערט און פופצן גראד פארענהייט. ווי קאן מען שלאפן צווישן וואכעדיקע? בפרט דאס בלוט רעדט פון שלאף.

א ריח פון בלומען האט מיך אין אזא טאג פארפירט צום באטאנישן גארטן. סידני האט א געווסע צייט פארמאגט דעם שענסטן גארטן אין דער וועלט, ביז עס האט אים גענומען איבער־שטייגן דער בראזיליאנער, אין ריא־דע־זשאנירא. וועג טראכט אבער איצטער פון יענעם. בלויז די צוויי שורות געוואלדיק הויכע און שלאנקע ארארקאסא־פאלמען פון דעם בראזיליאנער גארטן זויגן זיך פארחלומט אין מיין געמיט.

דער ריח פון פארחלשטע מימאזן פילט אן דעם גאנצן וועזן און די גלידער ווערן אזש שכור פון אים. שטייגט איבער אלע בלומען ריחות. בלויז דער ריח פון עקאליפטוס־בוים טראגט זיך

— איך האָב אין שטאָט נישט געקאָנט געפינען קיין דירה דעריבער בין איך אַהער אַרויסגעקומען. און איך רעד אַזוי כדי אים צו באַרואיקן. אָבער איך זע בא אים אין פּנים האָט זיך ערשט די אומרו צעוואַרימט און ער גיט צו: —

— איך קוק שוין אויף אייך די לעצטע עטלאָכע טעג, עפּעס גייט איר אַרום דאָ און טראַכט און באַקוקט, קלער איך אפשר א קאָנקורענט.

— ניין איך בין נישט אייער קאָנקורענט. איך בין בכלל נישט קיין קאָנקורענט. איך וועל אינגיכן פון דאנען אַוועקפאָרן קיין אַפריקע.

איך האָב געזעען אז דער איד האָט אָפּגעאָטעמט פרייער און שוין מיט א שמייכל האָט ער צוגעגעבן: —

— יאָ, איר טוט גוט. מען זאָגט אז פּאר אונזער פּאַך איז אַפריקע א סך בעסער. הלואי וואָלט איך געקאָנט זיך אַהין אַריבער־כאַפּן.

און ער האָט זיך נישט באַרואיקט. איך האָב געזעען ווי טאָג נאָך טאָג קוקט ער נאָך מיינע טריט. א קאָנקורענט.

און דאָך בין איך אין אַוואָסטראַליע. עפּעס ווייעט מיט ווייט־קייט און ברייטקייט. א גאַנצער וועלט טיל און איך פּאַרצייכן אויך מיינע טריט אין דעם ווייטן, ווייטן און שוין אַזוי נאָענטן וועלט־טיל. אפשר בלויז נישט דורך סידני האָב איך געדאַרפט קומען מיט חלומות קיין אַוואָסטראַליע. צו אַן אַנדער ברעג האָט מיך די שיף באַראַרפט דערפירן, כאָטש סידנער האָפן איז אייגנער פון די שענסטע אין דער וועלט.

קיין שטייג מיט אייזערנע גראטעס און דאך זענען זיי געפאנגען. דאָרטן וואו דער זומער הערשט א קיילאכדיק יאָר איז גרינג אזא תפיסה פאר חיות צו באשאפן:

מען קלייבט אוים פארן פארק אזא געגנט וואו די ערד גייט באַרג ארויף און באַרג אראָפּ. צאמט מען ארום א בערגל מיט געמויערטע וועגט פון דריי זייטן און די פערטע זייט אין דער נידער גראבט מען אוים א טיפן, בריטן גראבן. ביים גראבן א געמויערטע פּארעגטשע מענטשן זאלן נישט ארויפקלן און דאס אלץ. פון דערווייטנס באמערקט מען גארנישט דעם גראבן וואס אין דער נידער. פון דערווייטן דערהויבט זיך א בערגל און אויף אים די חיות. וועז די לייבן קלייבן זיך ארויף אין דער הויך קאן מען מיינען, אז קיין שום צאם און תפיסה שטייט נישט אין וועג. אבער דאך זענען זיי געפאנגען.

נאָר דעם שטארקסטן איינדרוק מאכט א גרויסער אראנגאטאנג מיט א באָרד, וואס זיצט דוקא פארשפארט אין א באוונדער שטייג. זיין שטייג איז א צוויי גאַרנדיקע. זיצט ער אויף דער שווערער פּאדלאגע פון צווייטן גאַרן, ברויזט אין אים די ווילדע ענערגיע אפילו אין אזא הייסן טאג. ער נעמט נישט ארָאָפּ די אויגן פון מיר און מיט די פּיס — איינס־צוויי! איינס־צוויי — זעצט ער אין דער פּאדלאגע מיט אזא גבורה אזש דער גאנצער בּנין ציטערט. דער קלאפּ איז א שווערער און א שטאלענער. אז מען גייט אוועק פון אים בלייבט ער שטיל. פארנעמט זיך מיט פאנאנדערלייגן אין אָרדענונג די פארשיידענע פרוכטן וואס ער קריגט צום עסן, נאָר בעת אימיצער קומט צו נאענט צו זיין שטייג קלאפּט ער אוים זיין ווילדן טאקט:

— איך בין נישט געפאנגען!

אבער נישט פיל אנדערש זעט אוים אין מיינע אויגן די ארומ־געצאמטע געגנט וואו די פאפואס געפינען זיך. דאס זענען די אוסטראליאנער איינגעבוירענע, די אמתע קינדער פון לאנד. דער עיקר פון זיי איז שוין לאנג נישטא. עטלאכע צענדליק טויזנט

פון ווייטן און גייט צו דיר מיט זיין אייגענעם וועג און וועקט און מינטערט. אויף רעכטס און אויף לינקס ציען זיך אוועק שורות, שורות פלאנצן פון אלע עקן וועלט. נאר גרינג איז צו דערקענען צווישן די אלע בוימער און בלומען ווי אזוי דאס קינד פון דעם היגן לאנד שפירט זיך הייטיש אין גארטן און א קינד פון די טיף טראפישע לענדער איז פארחלשט. די גרינקייט פון בלאט איז נישט קיין טראפישע. נישטא די גרינקייט אין די בלעטער פון די אמאזאנען טאלן. איך מוז מיר מודה זיין, אז זינט איך האב אנגעהויבן צו באזוכן טראפישע לענדער, וואו ערד ווידט זיך אונטער דער גרינער משא, האב איך אנגעווארן דעם טעם אין די באטאנישע גערטנער, וואו יערער בוים, יערע בלום איז קלאסיפיצירט און אונטן צופוסענם א ברעטעלע אין דער ערד ארויסגעשטעקט מיט אן אויפשריפט: ווער און וואס און פון וואנען. א מין פאספארט אדער יחוס בריוו. איך גלויב, אז די בינען וואס טראגן זיך פון בוים צו בוים, פון איין בלומען־קוסט צום אנדערן, אפשר זיי קלייבנדיק האניק זענען פאראינטערעסירט אין דעם יחוס פון יערן בלום און בוים. דא האט זיך מיר דוקא פארבייגקט צו באגעגענען די שלאנקע, פראסטיק־הויטיקע בערעזע. איך האב זי באגעגנט און נישט דערקענט. נישט אין דער היגער ערד שפירן זיך הייטיש אירע וואורצלען. איר הויט איז גלט.

דער הייסער ווינט האט מיך פארפירט אין זאלאגישן גארטן אויך. אויף וויפיל מיר איז באקאנט, איז סידנער גארטן איינער פון די מאדערנסטע אין דער וועלט, וואו די ווילדע חיות גייען אום פריי אונטערן הימל. אז איך בין ארויסגעקומען אין דער ערשטער אלייע איז מיר פלוצלונג אנטקעגן געקומען א גרויסער ברוינער בער — בארג אראפ איז ער אנגעקומען. א ביסל ווייטער האבן זיך באווייזן א גרופע גוט געהאדעוועטע לייבן, נאר פרייע אונטערן הימל. אויף א שטיין איז געשטאנען א לייב, דער קאפ פארריסן מיט דער שוועדער גריווע, ממש גרייט א שפרונג צו טאן אויף מיר. אבער דאס איז די מאדערנע תפיסה פאר חיות. זיצן נישט אין

— פארוואס טאָרסטו נישט ארויסגיין?

— ווייל איך טאָר נישט.

— ווער האָט דיר געזאָגט, אז דו טאָרסט נישט?

קוקט ער מיך אָן. און איך פון מיין זייט וויל דורכבויערן זיין בליק און אויסגעפינען אין אים כאָטש א פונק פון אומצופרידנקייט וואָס זאָל באַלויכטן דעם בליק זיינעם. אָבער אין זיינע שווארצע אויגן שלאָפט די אייגענע אפאטיע וואָס אין דעם קאָנגאָרו, אויך אוסטראַליע א קינד, וואָס איך האָב דעם אייגענעם טאָג אָנגעקוקט אין זאָאָלאָגישן גאָרטן.

שפעטער פארפיר איך א שמועם מיט א פרוי אין די מיטעלע יאָרן און וואָס האָט שוין דעם וויסן מענטשנס בלוט אין איר לייב. און דער פייער אין די אויגן איז שוין גאָר אן אנדערער:

— ווי אזוי שפירסטו זיך דאָ? פרעג איך איר.

ענטפערט זי:

— א וויסער מענטש זאָל עס פרענן?

— מער האָט זי מיר אויף קיין שום פראָגע נישט געענטפערט. אין איר שווייגן איז געווען פארטייעט די פארביטערטקייט פון יענעם אראָנגאָטאַנג. דאָס האָט געווייס דעם וויסן מענטשענס בלוט אין איר דעם אויסדרוק באשאפן, אָבער נישט בא דעם וויסן מענטש וועט זי און אירע שבטים רו און פרייהייט געפינען. אין טאסמאניע איז דאָך שוין לאָנג דער לעצטער פון די איינגעבוירענע פארשוואונדן פון גאָטס ערד און פונדעסטוועגן לערנט מען מיט די קינדער פון טאסמאניע וואָס לעבן נאָך דאָרט זייער לעבן אוו מען וויזט אן אויף זייערע בילדער. נישטא מער קיין איינגעבוירענע אין טאסמאניע. אזוי וועט עס גאָר אין קורצן זיין מיט די פאָואָאס פון אוסטראַליע. און דאָס איז דאָך דער גורל, דער אייגענער גורל פון די רויטע אינדיאנער אין אמעריקע.

אויף איינעם מיט א געקרויזטער בארד א ביסל גרוילאך, מיט אן אויסגעשלאָגענער אויג האָט מען מיר אָנגעוויזן.

— ער איז אין דער יוגנט געווען איינער פון די גרעסטע

געפינען זיך נאָך אַרום עקוואַטאָר אין קווינסלאַנד. אַהין האָט מען זייער געביין פּאַרטריבן. אָבער דאָ, אין ניו־סאוט־וועלס געפינען זיך אַ פּאָר קאָנצענטראַציאָנס פֿונקטן, וואו זיי זענען ווי בהמות אַרומגעצאָמט. איין צענטער אַזאַ געפינט זיך אַרום סידני ביים ברעג ים בא דער באָטאַניישער בוכטע.

דאָבט מיר, אַז קאַפּיטאַן קוק האָט אין יאָר טויזנט זיבן הונדערט און זיבעציק דעם פֿלאַץ א נאָמען געגעבן באָטאַני ביי צולׅיב די פּאַרשיידענע געוויכסן וואָס האָבן דאָ געוואַקסן אין א גרויסער צאָל. איצטער איז די געגענט א זאָמדיקע. דעם זאָמד האָבן ווינטן אין הורבעס אויסגעהורבעט און דערנער קוקן פון זאָמד ארויס. וואו נישט וואו וואַקסט בויסער שוין שפּעטער געווים פּאַרפלאַנצטע. אַהער האָט מען עס צונויפגעטריבן עטלאַכע הונדערט נפשות, אַלט און יונג, אַרומגעצאָמט מיט דראָטענע צאָמען. בלׅעכענע כאַלׅופּקעס זענען איבער דעם זאָמד צעוואָרפן. אין זיי פּרוכפּערן זיי זיך און אויך אין דער אומגעבונג שטאַרבן זיי אויף אייביק אוים.

אַנטלׅויפן פון אַזא תפיסה איז גרינג. אַריבער איבערן צאָם און געגנוג. אָבער וואוהין וועט ער אַנטלׅויפן? וואָס זאָל ער טאָן מיט זיין ברוינער צי שוואַרצער הויט, מיט זיינע וואָלׅיק געקרייזלׅטע האָר פון קאָפּ אָדער געדיכטער שוואַרץ־געקרייזלׅטער בארד? מען האָט זיי שוין געמאַכט פּאַר גוטע און פרומע קריסטן. געפינען זיך צווישן זיי וויסע שלׅיחים פון זיין ליבן נאָמען.

גייען אַרום אויף יענער זייט צאָם קינדער שוין געבוירענע דאָ און דאָך אין דער אַרומגעצאָמטער טעריטאָריע. דערנענטערט זיך צו מיר א צען יאָריק אינגל מיט א שוואַרצן פּנים און בלׅוי־שוואַרצע אויגן און שטרעקט אוים די האַנט איך זאָל אים עפּעס געבן. פרעגט איך אים:

— ווי רופט מען דיך?

— פּאַרוואָס האָט מען דיך דאָ אַרומגעצאָמט?

— ווייל איך טאָר נישט אַרויסגיין פון דאָנען.

דאָס פּאָלק האָלט זיך גרויס מיט דעם נאָמען. דאָכט מיר, אַז קיין שום לאַנד האָט נישט אַזעלכע שטרייקנג געזעצן אוּן באַגרענ־ צונגען בנוגע דעם נישט־וויס־הויטיקן ווי אוסטראַליע. דער נעגער קען אַהער נישט אריינקומען אוּן נישט בעסער איז דער גורל פון אַלע אַנדערע מענטשנקינדער, וואָס זייער הויט אָיז נישט אינגאַנצן בלאָס. געווים וואָלט דאָס לאַנד געהאַט בא מיר פיל מער חן, ווען די עטלאַכע צענדליק איינגעבוירענע, טונקלהויטיקע קינדער פונם לאַנד וואָלטן האָבן זייער באַשיידענעם אָרט אין לעבן ווי עס קומט זיי. וויל לויט ווי מענטשן דערציילן איז נאָך אין קיין שום יונג לאַנד דער איינגעבוירענער אזוי ברוטאַל נישט באַהאַנדלט געוואָרן פון א וויים פאָלק ווי, די איינגעבוירענע פון אוסטראַליע. אין געוויסע געגנטן האָט מען זיי פּשוט אויסגעסמט ווי מיז. אוּן אפשר טוט מען ערגעץ־וואו איצטער אויך דאָס אייגענע. ווי הויך שטייט אין מיינע אויגן ניי־זעלאַנד, וואָס באַהאַנדלט דאָך די מאָרים טיילוויז מענטשליך! אמת, די מאָרים אין פאַרגלייך מיט אוסטראַליאַנער שוואַרצע זענען א קולטורעל פּאָלק. אָבער איז דאָך שוין גלייבער, אז אָט די אַלע פרימיטיווע באַגריפן וועגן קאָליר אוּן הויט זאָלן בעסער אָפּשטאַרבן אויידער די פרימיטיווע שבטים. אוּן דאָס קומט אויפן געדאַנק דוקא דעמאָלט, וועו דו ציסט דורך דער קולטויוירטער געגנט אוּן באַראַכסט די בעסערע מעשים פון ווייסן מענטשן. דעמאָלט, וועו די ערד אַליין זינגט צו אים א לויב־געזאַנג.

פון דער רעכטער זייט ציט זיך די שורה בלויע בערג, א בלוי־ לאַכער נעבל וויקלט איין די בערג אוּן די ברעגעס פון הייסן טאָג. אוּן די עקאַליפּטוס בוימער געוועלטיקן אומעטום. אוסטראַליע איז זייער היים. פון דערווייטנס זעען זיי אויס אייגטאַניק. די קאָרע קלעפּט זיך נישט צום שטאַם אוּן פאַלט כסדר אראָפּ. בלאַנקען די נאַקעטע לייבער פון די בוימער. דאָס איז בלויז פון דערווייטנס אזא איינדרוק. אז מען באַטראַכט דעם עקאַליפּטוס פון נאָנט, כאַפּט אַרום דעם ווען א צערטליכער ציטער. די נאַקעטקייט זיינע איז נישט די טרוקענע נאַקעטקייט פון טויטן בוים, אָדער די נאַקעט־

גבורים און קריגער. שלאָגנדיק זיך פֿאר זיין פֿרייהייט האָט ער אין אויג פֿאַרלוירן. איצטער איז ער רואיק. איז צופֿרידן מיט זיין גורל. האָט זיך ליב צו בארימען מיט זיינע אמאָליקע גבורות פֿון די יונגע יאָרן.

ער האָט געקוקט אויף מיר מיט זיין אין און איינציקער אויג. פֿון זיין אויג האָב איך יא עפּעס ארויסגעלייענט.

— פֿארפֿאַלן זענען מיר צווישן דייניקע, פֿארפֿאַלן.

א גרויסן אָדלער, א קאנאדער, האָב איך אמאָל געזען אין דעם פֿארק פֿון סאָאָ פֿאולאָ אין בראזיל. אין א שטייג איז ער געזעסן אייגער אליין. אין זיין מלחמה פֿאר פֿרייהייט האָט ער אויך זיין רעכטע אויג פֿאַרלאָרן. פֿון דעם אדלערס איבערגעבליבענע אויג האָט אויך צו מיר דער אייגענער בליק ארויסגערעדט בייז און שמאָלץ:

— פֿארפֿאַלן איז אונזער גורל צווישן דייניקע. פֿארפֿאַלן.

די וויסע אוסטראַליע

דער וועג פֿון סידני קיין מעלבאָרן וואָס דויערט בא א האַלבען מעת־לעת פֿארשאפֿט פֿיל פֿארגעניגן, כאָטש דרויסן איז ברענענדיק היים. מען דערקענט די טרחה וואָס דער וויסער מענטש האָט דאָ געהאַט קולטיווירנדיק א יונג לאַנד. און אז מען באַטראַכט נאָך ווי ווינציק רעגן עס גייט דאָ און ווי ארים דאָס לאַנד איז אין טייכן, קריגט מען אויף א ווילע דרך ארץ פֿארן מיניאַטור וויים פֿאַלק אין דרויסן לאַנד. מען דערקענט וויפֿיל מאָל דער אקאראיזן האָט דאָס פֿעלד שוין דורכגעשניטן און וויפֿיל מאָל די גליבעס ערד האָבן זיך שוין איבערגעקערט. מען דערקענט אז א סך תבואות האָט מען שוין דאָ געשניטן און נאָך מער וועט מען שניידן.

די וויסע אוסטראַליע.

צייטן אין ענגלאנד. זיכער, אז די אייניקלאך ווילן דאריבער זיין ווייסער פון ווייס. ווייסער ווי די הויט פון עקאליפטוס־בוים און ווייסער ווי די פעדערן פון אוסטראליאנער קאקאדו.

דאס וועט אבער שטענדיק שטערן דער נאטירלאכער ענטוויק־לונג פון פאלק. ווייל כאטש פון איין זייט וואונדערט מען זיך ווי אזוי אין אזא קורצער צייט איז פון אן ארעמטאנטן־היים געוואקסן א לאנד פון א פינף מיליאניק פאלק אין פון דער אנדערער זייט וואונדערט מען זיך פארוואס די ענגלישע שפראך האט נישט מיט־געהאלפן, אז דאס פאלק זאל זיין א סך, א סך גרעסער.

אויך דאס איז מיר באשערט געווען צו זען אין דעם אייגענעם טאג פון אזלכע מחשבות — ווי א יענער, רייטנדיק אויף א גלוטיקן פערד האט זיך מיטן ביקס אנטקעגן הארצן, גרייט צו שיסן, נאכגעיאגט נאך א קענגארו, די בארימטע אוסטראליאנער באשע־פענישן, מיט א קאפ מייזיש און אנטלאפיש און מיט צוויי גוואל־דיק לאנגע הינטערשטע פים און מיט גאר קורצינקע פאדערשטע פיסלאך און וואס צו הילף קומט אים דער שוועכער, לאנגער עק אויף וועלכן ער שפארט זיך אן בעת ער בויגט אויף אינווייניק די הינטערשטע פים צום זיצן.

דער קענגארו איז אנטלאפן שפרינגענדיק אויף די הינטערשטע פים. אפשר איז דאס געווען א „זי" מיט א קינד אין איר בויך־זעקעלע, וואס די נאטור האט דער מאמע קענגארו באזאורגט? ווארים צו גרינג איז דעם יענער אנגעקומען אז איך זאל שוין זען פון דערווייטנס די אומגעלומפערטע און אומבאהאלפענע באשע־פענישן לויגן אויסגעצויגן און דער יענער זאל איבער איר אריבער־גאלאפירן. אין די צוויי פאדערשטע קורצע פים פון קענגארו, וואס ער קען העכסטנס מיט זיי דערלאנגען דעם אויער אויסצוקראצן, ליגט א שטיק סימבאל פון דעם וויסן מענטשן אין זיינע ווייטע, נייי־דעראבערטע לענדער. פאר אוסטראליע איז עס געווים א סימ־באל. עס איז אויך א סימבאל פאר די נייע פארמען פון דער רעגירונג, וואס פון וויטנס זעען זיי אוים אזוי שיין און וואס פון

קייט פון אויסגעהאקטן בוים וואָס מען רייסט פון אים אַראָפּ די קאָרע נאָך דעם ווי ער וואָלגערט זיך שוין אויף דרערד.

דאָ פילט מען לעבן אין דער נאַקעטקייט פון שטאָם און צווייגן פון דעם עקאָליפּטוס בוים. אנדערע זענען בלויאָך־וויים און אַנדערע ראָזיק־ליכטיק, ווי די הויט פון א נייגעבוירן עופּעלע. די נאַקעטע צווייגן, וואו זיי בויגן זיך ארויס פון נאקעטן שטאָם ארויס זענען אזוי מיט לעבעדיקע קנייטשעלאָך אין דער ראָזער הויט, דאָכט זיך אז דו וועסט א שניט געבן וועט זיך בלוט גיסן ווי פון א צערטן לייב ארויס. און די גרינע זאפטיקע בלעטער און די טיפגרינע און זילבער־באַהויכטע קערנער וואָס צווישן די בלעטער און דער שאָרפער ריח וואָס עס שפּרייט אין דער לופט ארום דעם עקאָליפּטוס — דאָס זאָגט עדות אויף א סך זאפטן אין דער ערד. פּאַראַן אַנדערע עקאָליפּטוס־בוימער וואָס דערהויבען זיך צו אזא הויך וואָס מען באַדאַרף גוט דעם קאָפּ פּאַרייסן זייער קרוין ארויסצוזען. און די נאַקעטקייט פון אזא בוים ווינקט מיט גבורה און מיט צערטקייט אינאיינעם.

אפשר טאָקי די וויים־הויטיקייט פון די עקאָליפּטוס־בוימער האָט געווירקט פּסיכאָלאָגיש אויף דעם בלאָנדן פּאָלק, וואָס האָט זיך פּאַרשוואַרן צו בלייבן בלאָס אונטער דער ברענענדיקער זון?

אויך וויים איז דער אַוסטראָליאַנער פּאָפּוגיי. דער קאַקאדו איז קלאָר וויים ווי די וויסקייט פון א וויסער טויב און מיט א געלבלאָך טשובּיקל פעדערן אויפן קאָפּ, וואָס די געלע פעדערלאָך שטעלען זיך אויף דעמאָלט, ווען ער קאָקעטירט אָדער בעת ער איז אין כעס. איך האָב זיי געזען אין דער פרי איבערפליענדיק פון בוים צו בוים און לאָנדיק צווישן די עקאָליפּטוסן א גרילצנדען געשריי.

— איז ער דער סימבאָל פון דער וויסער אוסטראָליע?

און אפשר איז שולדיק אין דעם וויסן, צו־אריסטאָקראַטישן שטריך פון פּאָלק דאָס, וואָס די ערשטע פּיאָנערן זענען געווען אַרעסטאַנטן, פּאַרשיקטע קיין אוסטראָליע פון ענגלאַנד. נישט וויכטיק וואָס פּאַר א קלייַדער אַרעסטאַנטן האָבן געטראָגן אין יענע

אידן אין אוסטראליע

אלס איד בין איך אין סידני ארומגענאנגען א וואך דריי ווי א פרעמדער צווישן פרעמדע. אין די ערשטע פאר טעג האב איך אויפגעהערט צוויי ענגלישע אידן, אנגעזעענע לייט אין סידני. צו זיי האט מען פון ניי־זעלאנד געשריבן וועגן מיין רייזע קיין אוסטראליע. דער ערשטער, א באנקיר און ג ר ו י ס ע ר ציוניסט האט מיר אויפגענומען העפליך, כמעט מיט פריינטליכקייט און נאך א קורצן ניט וויכטיקן שמועס, באם געזעגענען זיך, האט ער צו מיר געזאגט:

— אויב איר וועט דא פארבריינגען ליינגער, וועל איך אנזאגן דעם שמש אין שול, ער זאל אייך איבערגעבן מיין שטאט אין שול, וועו איר וועט קומען אהין דאוונענען.

דער צווייטער, אן אנגעזעענער יוריסט, ער האט מיך אויפגענומען נישט מיט ווינציקער העפליכקייט ווי דער ערשטער. בא אים האב איך געקראגן א פאר ידיעות וועגן אידן אין אוסטראליע און באם געזעגענען זיך האט ער מיר געבעטן נאך וואדטן אביסל, וויל ער וויל מיר עפעס געבן. ער האט אויפגעזוכט אן אלטן פארשטויבטן יאר־בוך, א פאר פונט שווער, וואס די אוסטראליאנער רעגירונג גיט ארויס. א דיקער בוך מיט אלע ידעות פון אוסטראליעם באלעבאטישקייט: שעפסן, רינדער, אייזענבאנען, לוחות, קארטעס, שטויב, ציפערן, און נישט געפונען פאר נויטיק אפילו דעם שטויב אראפצונעמען, האט מיר דערלאנגט דעם בוך און צוגעגעבן:

— ער איז פון פאר דריי יארן, אבער פאר אייך איז דאך קיין חלוק נישט. איך האף אז ער וועט אייך צונוצקומען.

וועגן אידן האב איך אין יאר־בוך נישט געפונען. אבער איך האב דאך גוט געוואוסט, אז אין סידני געפינען זיך אריבער אכט טויזנט אידן. און א סך פון אונזערע זענען דא פאראנען. כמעט

נאָנטן איז עס אזוי גוט ווי אויף דער גאַנצער וועלט, אומעטום וואו אונזער לעבן ווערט געפירט פון ווייסע מענטשן מיט די קורצע הענט.

עס קען אויך דינען פאר א סימבאָל דאָס, וואָס דער עקספּרעס וואָס פירט פון סידני קיין מעלבאָרן בלייבט שטיין אויף דער גרעניץ פון ביידע שטאַטן: פון ניו־סאוט־ווייל̈ס און וויקטאָריע, וואו מעלבאָרן געפינט זיך. אַלע פּאַסאַזשירן מוזן איבערשטייגן אין אַנדער צוג, ווייל די בריים פון דער ליניע איז אַנדערש: דער צוג פון איין שטאַט קען נישט גיין אויפן וועג פון אַנדערן שטאַט. איך וויים נישט אויף קלאָר צי ניו־סאוט־ווייל̈ס האָט דעם בריטערן וועג, צי וויקטאָריע. עס איז קיין חילוק נישט. איינס איז אָבער קלאָר — וואָס ביידע שטאַטן קענען נישט האָבן איין וועג אין לעבן.

מיט דעם דערנענטערן זיך צו מעלבאָרן זעט אויס די ערד אַלץ מער קולטיווירט. די בהמות זאַט. שעפּסן לרוב. די הייזער פון די גוטבאַזיצער ווינקען מיט רחבות. די געגנט איז פלאַך און ווי אין זומער היינגט איבער די פעלדער א צעגליטער, דינער נעבל. אָבער דער עקאָליפּטוס־ריח טראָגט זיך נאָך פיל שטאַרקער אין לופט און אַזוי קומט מען אָן קיין מעלבאָרן.

א גרויסע שטאָט. דער חיפּך פון סידני. בריטע גאַסן. א סך גערטנער. אויך דער עולם זעט אויס פעסטער, אַריסטאָקראַטיש. עכט ענגליש.

מעלבאָרן איז די קרוין פון דער ווייסער אוסטראַליע.

קומען אָן אידן אויך. און אזוי, פֿארשטייט זיך, איז דער ציוויליזער און דער דריטער און דער פֿערטער. פּונדעסטוועגן האָט ער דאָך פֿאר מיר געפֿאָרן דעם שליסל צום אידישן וועלטל אין סידני, וואָס מיר איז נויטיק געווען. ער האָט דורכן טעלעפֿאָן אָפּגערופֿן א פֿאָר מענטשן און אייגער, א יונגערמאן איז טאקי באלד אריבערגעקומען צו אים אין געשעפֿט אריין. דאָס איז געווען אייגער, יואָס איז חיין סידני געהיימען פֿון דרום־אפֿריקע. דאָרטן אויפֿגעוואקסן און דערצויגן געווארן. און דאריבער איז ער שוין געיוון אינגערער א איד. באקאנט מיט אלץ וואָס עס הויבט פֿאר אין אידישן לעבן אויף נאָר דער וועלט. וווייסט אונזער ליטעראטור. א דאנק אים אין נאָך א פֿאָר פֿון זיין חלאָם איז אייגעפֿרעגט געוואָרן א פּאָרטרעט. וואו איך האָב געדאַרפֿט רעדן ווענן אידן אויף דער וועלט. אין א נוסח, פֿינסטערליכן זאל האָבן זיך צונויפֿגעקומען בא א הינדערט אין פּופּציק נפֿשות און דער פֿאָרזיצנדער איז געווען דער סידנער רב. א מענטש שוין אין די עלטערע יאָרן. א געלערנטער מענטש. א סך ידיעות אין מווזיק אוּן וועלטאבער ליטעראטור. פּאַרגעשטעלט דאָס ער מיך, ווי דער שטויגער, אין ענגליש און אזוי געזאָגט:

— דאָ שטעל איך אייך פֿאָר א זשארנאַליסט שיפּטשטעלער. צו מיין באדויערן האָט זיך די זשארנאַליסטיק שפּראָך עמטויקלט א דאנק אירע שרייבער. אויך גרויסער דור פֿון זייער ווייטיק שרייבער איז אין די לעצטע עטלאכע יאָר אויסגעשטאָרבן. יצחק לייבוש פּרץ איז געווען דער לעצטער פֿון זיי. דער ערשטער, וועמען איך שטעל אייך פֿאָר, געהערט צו א אינגערן דור, אייך זייער א גרויסער דור, אפֿשר דער בליענדיקסטער. נאָר איך בין זיכער, אז דער דור וועט אויך אָפּשטאַרבן אין שוין אויף אייביק. ייאָ, זיין זשארנאַליסטישע ליטעראטור אין שפּראָך בפֿאַרפֿאָן מיר נישט. אידן האָבן אין שפּראָך, דאָס איז די חיוליקע ציט דאָוועגען אין נאָט בעטן אוּן מיר נישט. וווייטער דינט פֿאָר זיי די מדינה שפּראָך, אין יעדער מדינה, וואו זיי געפֿינען זיך. דאָ האָבן מיר ענגליש אונזער מדינה שפּראָך.

נאָר נישט שפּירנדיק ווי שווי בין איך אַמאָל, שוין אויף דער פּערטער וואָך, אריין אין א קליידער געשעפט. אידישע פּנימער. מאָן, וויב, אפּאָ ארויסזעלפּער, אפּאָ קריסטלאכע קונים.

— דאכט מיר, אז איר זענט אידן, הויב איך אָן.

— יא, מיר זענען אידן, — ענטפערט ער מיר אויף ענגליש.

א געוונטער איד אין די מיטעלע יאָרן. נאָר אז ער האָט עס ארויסגעוואָגט, איז ער אוש בלאָס געוואָרן אין נישט באקוועם האָט ער זיך דערשפּירט פּאָר די פּאָר קריסטלאכע לויט.

— וואריכט איר שוין לאנג אין אמעריקע? בין איך ווידער צו אים צוגעשטאנען.

— נעם אים אריין אין אנדערן חדר, — האָט ער זיך נעוועדעט צו זיין פרוי.

זי האָט מיך פארבעטן אין חינטערזיצונג פון געשעפט, וואו עס איז אָנגעוואָרפן פּעק מיט פּלעטע בגדים, און א לייכטע אויפרעגונג האָט געשפּולט אין איר פּנים. זי האָט זיך נישט געשעמט ארויסצואיידיין איר שמחה, וואָס א איד אין אומבאַקאַנטער איז צו איר אריין אין געשעפט. אוך נאָך דעם וי איך האָב איר דערציילט, אז איך בין א פרעמדער אין אז איך וואָלט וויער געוואָלט דאָ באַגעגענען אונזערע אידן, האָט זי דעם וואָרט א ו נ ז ע ר ע פּאָר־שטאַנען אויף איר אייגענעם אופן:

— איר ווילט זענען אידן מיט בעדר מכּתּמא, אויך איר זוא איז דאָ פּאָרן בא אונז, מען קען אים כייענען אָתער. ער וואריכט נישט ווייט פון דאָנען.

— נייו, זאָג איך, — אלע אידן זענען דעכט. נישט הוקא מיט בערד.

דערווייל איז דער מאן אויך אריינגעקומען, צוגעמאכט די מיר חינטער זיך און מיר גענגען שלים. איך האָב אים נענעבן צו פּאַרשטיין, צו איך נויטיק מיר חלילה אין נאָרישט, נאָר פּשוט, איך זוכ זיך זענען מיט אידן. עס איז אים נעווען די נאַנצע מעשה א נייעער חדוש. ער וואריכט שוין דאָ יאָרן אין קען אויס־

געשטערט לעבן זיי אין אוסטראליע. פארען נאך א סך שול אידן און כמעט ליידיקע שולן. זייער לעבן אין לאנד איז ווי אין אלע לענדער, וואו ענגליש איז די מדינה שפראך. נישט בעסער ווי אין אמעריקע און נישט ערגער ווי אין ענגלאנד. מען איז זיך משער, אז אין גאנץ אוסטראליע געפינען זיך בא א צוואנציק טויזנט אידן. איך האב דא באגענט א גרויסע צאל אידן, וואס זענען אהער געקומען דורך פאלעסטינע און פון פאלעסטינע. אין פערט, מערב אוסטראליע, געפינען זיך ס באר הונדערט משפחות, דער גרעסטער טייל פון ארום פאלעסטינע. מען רעדט דארט העברעאיש. אזוי האט מען מיר איבערגעגעבן. צום באדויערן איז געווען עפעס א טעות אין דער קארעספאנדענץ, שלעכט זיך צונויפגערעדט פון ווייטן. איך האב אויף זיי געווארט אין פערטער האפן און זיי האבן אויף מיר געווארט אין שטאט. נישט באשערט געווען צו טרעפן זיך מיט זיי.

דרום אפריקע

אכט און צוואנציק טעג זענען צושמאלצן און צערונען געווארן זינט מיינע אויגן האבן צום לעצטן מאל געקוקט צו אוסטראליעס מערב ברעגעס. דער אינדישער אקעאן האט זיך דעמאלט געשפילט מיט ציקלאנען און דורך וואסער־גערויש און ים־געפילדער האט דאס אין־ביינקשאפט־פארווויגטע־נעמיט אויסגעשפרייט צום שטורם זיי־נע פליגל. אבער דער אוראגאן האט אין קרייז געדרייט אלץ העכער, העכער די כוואליעס געשטורמט. פארשוימט און פון ווינט־בייטשן געבייטשט און צושמיסן, האט דער אינדישער אקעאן אין קאנ־ווולסיעס זיך געקארטשעט. און ווי נאר אוסטראליעס ברעג האט זיך אין נעבלען באהאלטן, האט דאס אויג זיך אפגעוועדט צו מזרח־זייט. די ניגעריקייט האט מיט הונגעריקע אויגן געזוכט און ג־נישטערט ביים ראנד פון מזרח־זייט, ביים ראנד פון דרום־זייט.

אין דער אייגענער שטאָט איז צו מיר געקומען אַ יונגערמאַן מיט זיין פרוי און צוויי קינדערלאַך, איינס באַם האַנט און איינס אויפן האַנט. ער, אַ רוסישער איד, אַ ראַדיקאַל, וואָס האָט לשם מענטשלאַכקייט חתונה געהאַט מיט אַ בלאָנדער שאָטלענדער פון טאַסמאַניע. און איצטער —

— וואָס זאָל איך טאָן, וואָס זאָל איך טאָן, — באקלאָגט ער זיך פאַר מיר, — זי וויל זיך דוקא מגייר זיין, האָט שוין אָנגעהויבן צו בענטשן ליכט און מאכן שבת. טענה איך צו איר: נו, גוט, ביסט דאָך שוין אַ אידיש קינד. וויל זי דוקא אז דער רב זאָל זי מגייר זיין. און איך האָב פיינט א רב.

זי האָט זיך פאַרווּטלט, אָבער נישט פאַרשעמט און פריי געַרעדט וועגן אירע אידישע געפילן און געבעטן איך זאָל אויף אים ווירקן אז ער זאָל זען וואָס פריער זי אריינברייננגען צום אידישן גלויבן.

— די קינדער וועלן שוין זיין אמתע אידן, — האָט זי מיט לײדנשאַפט געקושט די קינדער.

אָבער גאָר אַנדערש איז מיר אויסגעקומען צו לעבן די עטלאכע וואָכן אין מעלבארן וואו עס געפינען זיך בא א זעקס טויזנט אידן. הייַמיש, צווישן הייַמישע האָב איך געלעבט אין מעלבאָרן. דער ווינט האָט אהין פאַרטראָגן א גרופּע יונגעלייט פון ליטע און פוילן, א טייל דירעקט פון רוסלאַנד, אַנדערע דורך פאַלעסטינע, און אין דער וויטער פאַרוואַרפענער וועלט האָבן זיי באשאפן א אידישן ווינקל. גלייך פון באן האָט מען מיך פאַרפירט אין א ביבליאָטעק און גרויסן לעזע־זאל. ביכער מאָדערנע. אידיש. העברעאיש. אי־דיש צייטונגען פון אלע עקן וועלט. די שפּראַך איז א לעבעדיקע. פּראַגן לעבעדיקע, היינטיקע. מיט אלע נערוון פאַרבונדן מיטן אידישן לעבן איבער גאָר דער וועלט. איך האָב אין דער אייגענער צייט געפונען בא זיי ליבשאפט און צוגעבונדנקייט צום לאַנד. דאָם באווייזט אויף א געוונטן שטריך אין זייער לעבן. וויל כאָטש נישט רייך לעבן זיי אין אוווסטראַליע, אָבער פריי און פון קיינעם נישט

וועג געווים דורך לאנד געטראָפן. איצט שטייען זיי אויפן ברעג און ציילן די שיפן וואָס קומען אָן פון אלע לענדער דורך אלע זיבן ימען. איך צי אויך צום ברעג און צי אין זיך דעם ווינט וואָס קומט צו מיר פון ברעג זיך צוטראָגן. ווי עלעפאנט אָדער בושמאן אזוי פרואוו איך דעם ווינט כדי צו דערקענען דעם אומבאקאנטן ריח וואָס איז מיר שוין באקאנט פון לאנג, נאָר לאנג.

אומרואיק איז דאָס געמיט. כאָטש נישט צו לאָזן זיך נאָך די שפורן פון ווילדע חיות בין איך אהער געקומען. אויך נישט אייגצוקויפן שוואַרצע קנעכט, מענער, פרויען, בחור אָדער מיידל, און זייער שוואַרצע, ברוינע נאקעטקייט אוועקצופירן אויף די גרויסע וועלט־מערק. איך טראָג אויך נישט קיין קראַנקייטן אין מיין בלוט, כדי זיי איבערצוגיסן אין בלוט פון די שוואַרצע, ברוינע, געלע קינדער פון לאנד. דער ריח, וואָס דער ווינט ברייננט צו מיר פון לאנד צו טראָגן, אטעמט מיט דעם אייגענעם פרידן וואָס איך טראָג פון ווייטן צו די קינדער פון לאנד. איך וועל דאָך גיכער זיך לאָזן פארכשופן פון דעם איידעלן, בלוילאכן ריח פון דער צארטער, בלוי־לאכער וויסטעריע־בלום, אָדער לאָזן די אויפגעבליטע קאקטוסן זיי זאָלן מיינע הענט צושטעכן.

נענטער, נענטער ווערט דאָס לאנד. באַרג־ארויף גייט אוועק דער ברעג פון נ א ט א ל. באווייזן זיך הייזער. קוקן פרידלאך פון א געדיכט באוואקסענער געננט ארוים. נישט קיין דזשאנגל. בוימער פון מענטשן געפלאנצטע, פון מענטשן געבויטע הייזער. וועו דיאז אָדער וואסקא־דע־גאמא האבן דאָ געקרייזט מיט זייערע זעגל־שיפן, האָט נאָך נעווים דער עלעפאנט דאָ ארומגעשפרייזט און געבראָכן מיט זיינע ריפן יונגע בוימער.

ביים סאמע ברעג שוואַרצט זיך דער מאָדערנער פאַרט. אויס־לאדונגס מאשינען וואַרטן אויף שיפן אויסצולאָדן סחורות. עם שלאָגט די היץ אין פנים אריין און דער ווינט פון לאנד איז א הייסער, טראנט מיט זיך דעם ריח פון זומער, א ריח פון צובליטע

אבער דאָס לעבן ווערט פון שטורם געשפייזט און געשטארקט. שוין לאַנג אז איך האָב דעם אוראַגאַן געלאָזט הינטער זיך. איצט איז באַגינען און א ניי לאַנד קוקט ארויס צו מיר. א ליכטיק לאַנד קומט אנטקעגן: —

— אַפריקעס ברעג לאַכט אין פרימאָרגן צום ים ארויס. עס קערט זיך אום צוריק דאָס לעבן לאַכנדיק און שאַלנדיק.

קנויללנווייז קנוילן זיך ליכטיקע קנוילן פון די ברייטע צושפרייטע הימלען און ווערן צושאַטן איבער די כוואַליעס וואָס וואַשן די ברעגעס פון דרום־אפריקע. עס האָט זיך אויפגעבאַפט פון שלאף א יונגער באַגינען און רייסט שטיקער פון דער זון און שליידערט זיי אין אָפּגרונד אריין. וויגט זיך דער ים, און וויגט זיך, שלינגט דאָס ליכט און קען זיך מיט ליכט נישט אנזעטיקן. דאָס געמיט רייסט זיך צום ברעג וואָס שפרייט צו מיר אויס זיינע אראַנזש גלוטיקע ארעמס, זיין היים־גרינע, ברוין־פלאַמיקע ברוסט.

לאַנג, שוין לאַנג האָט צו מיר דאָס לאַנד ארויסגעקוקט. אין איראָפּאַס גרויסע אַלטע שטעט, אָדער אין אמעריקעס נייע אויפגעקומענע שטעט, צפון צי דרום, דאַכט מיר — אייביקייטן בין איך אָפּגעשטאַנען בא די אייזערנע, קאַלטע גראַטעס פון אפריקעס גפאַנגענע קינדער: לייב, לעמפערט, עלעפאַנט אָדער תאוהדיקער באבון. פון זייער אומרואיק בלוט האָט ארויסגעשריען דער ווידערקול פון אפריקעס ברעג. פון זיין ברוינעם אויג שיסט דער אייגענער שטראַל וואָס קלאַפּט איצטער איבער מיין נאַקן. געווים בין איך נישט דער ערשטער וואָס לאָזט זיך אהער נאַכן סליאד פון אומרואיקן געמיט, זיין אומרו צו קילן. אויך נישט דער לעצטער וואָס בלענדט זייַנע אויגן אין פרעמדע, אייגענע זונען, אין פרעמדע אומבאַקאַנטע נעבלען, כאָטש אין מיין בלוט ליגט אפשר דער אָפּקלאַנג פון יענע אַלטע אוואַנטוריסטן, וואָס האָבן געקרייזט ארום און ארום בא די אייגענע ברעגעס. האָבן די לופט געשעפט פארגאַפּטערהייט און אַליין נישט פארשטאַנען, וואָס דער ווינט האָט צו זיי פון לאַנד געבראַכט. עס האָבן דאָך אַלטע פעלקער פון אריענט אהער דעם

ד ו ר ב א ן. א האַפֿן־שטאט. ווי גרויס די שטאט זאָל נישט ווין. א הונדערט בייס סאַמע ברעג, און ענגליש. מיט אלע מעלות און אלע חסרונות. גאַסן, קראַמען, פענצטער מיט גוט באַ־קאַנטע סחורות — גרוי.

אָבער עפּעס ערגעס קומט גאַנץ אומגעריכט אנטקעגן דאָ אין דער שטאָט דורבאַן, בייס ברעג פון דרום־אפריקע: —

— ר י ק ש א ־ י ו נ ג ע ן! נעגער־יונגען וואָס האָבן זיך איינגעשפּאַנט אין צוויי־רעדערדיקע בריטשקעס און פירן ארום ווייסע פּאַרשוינען פּאַר אין פּערטל פון א שילינג.

ווי אומגעלומפּערט, אויסגעלאַסן, און פּאַרדאָרבן מיין ווייסער ברודער זעט אויס זיצנדיק בריטלאַך צושפּרייט אין וועגעלע און לאָזט זיך פירן פון דעם פּאַרשוויצטן און אטעם־פּאַרשלאָגענעם נע־גער, וואָס גאַלאָפּירט פערדיש צופרידן און אומצופרידן.

פון ז ו ל ו ל א נ ד, וואָס פּאַרמאָגט די בראַווסטע פון די נעגער, זעקס פוסיקע, קליין שטערנדיקע, גראַב־ליפּנדיקע און בריט־נעזיקע ברוינע גבורים. פון דאָרטן קומען זיי אויסגעפּוצטע אין האַלב־ווייבערישע אויפּגעצויטע קירצע קליידלאַך. א קרוין פון פּערלען און אָקסן־העלצער אויפן קאָפּ און פון פּאַטשערקעס אויס־געהאָפּטענע ברוסט־טיכער און האַלדז־בענדער. קופּער דראָטענע ארעם־רינגען און דראָטענע רינגען אויף די פיס, וואָס זענען ביז צו די קני אָפּגעקאַלכט. מיט פּערלען אָדער העלצלאַך אין די לעפּלאַך פון די אויערן און דאָס רעשט פון נאַקעטן לייב מיט אייל אָנגע־איילט. גלאַנצט.

אָט אזוי ווּפּאַנט ער זיך אויף אין די האַלאַבלעם פון דער בריטשקע אויף צוויי הויכע רעדער. טאַנצט אין די האַלאַבלעס, ווי א ווילדער פערד, אין הויפּ און חנדלט זיך צום וויסן פּאַרשוין — מאַן אָדער פרוי. אליין פערד, אליין אָנטרייבער. יאָגט זיך, טאַנצט אין די האַלאַבלעם, טרייסלט מיט די הערנער, ווי א ווילדער אָקס. אין די הונדערטער טראָפן זיי זיך פּאַרבי. איז דאָס אפשר קיין בייז נישט. אפשר האָבן זיי ביידע הנאה. מיין ווייסער און שווער־

בוימער און בלומען. און אזוי דערנענטער איך זיך נענטער, נענטער.

עס האָט שוין מיין שיף זיך צוגעטוליעט צום ראַנד פון לאַנד, צו דער גרוי־שוואַרצער שטיינערנער וואַנט פון מאָדערנעם האָפן. שטייען אויבן, אויפן דעק פון שיף די מענטשן געדיכט זייט בא זייט, קוקן נייגעריק אפער צום קוילן־שטויביקן האָפן און צו די מענטשן דאָרט אונטן. שוואַרצע, ברוינע, געלע, וואָס קוקן נייגעריק צום שיף ארויף. די זון וואַשט מיט איר ליכט דעם שטויביקן האָפן און וואַשט די שוואַרצע, געלע; ווייסע מענטשן וואָס האָבן אהער זייער נייגעריקייט ארויסגעבראַכט. מיינע אויגן זוכן אויך צווישן די אַלע אומבאקאַנטע וואָס שפּרייזן אום אומרואיק אויפן ברעג מיט פּאַריסענע קעפּ צום שיף ארויף. שפּירסט אז דו ביסט שוין נישט אליין דאָ. אימיצער קוקט דיך שוין אויס און וועט דיך געפּינען: האָט דאָך דער אַלט־יונגער שטאָם ווייט, ווייט זיינע צווייגן ארויסגעשיקט. ווייט, גאָר ווייט קינדער פּארוואָרפן אין ווייטע לענדער — אויך קיין אפריקע. אויך קיין נאטאל. אויך קיין דור־באן, די שטאָט וואָס שפּרייט זיך איצט פּאַר מיר באַרג־ארויף און באַדט זיך אין ליכט פון פרימאָרגן.

— אידן!

יעדערן ציט צו זיינס. יעדערן צו זיין שטאָם.

* * *

היים. טראָפּיש. מיט ליבשאפט באַטראכט איך נאָך אמאל דעם ים. ווי שניי־פעלדער שפּרייטן זיך די כוואַליעם אויפן ווייסן רונד־אויסגעבויגענעם ברעג. די לעצטע שפּיל זייערע. בלאנקען שנייעדיק, בלענדן אין טאָג אריין. דאָ איז זייער ברעג און דאָ איז אויך דערווייטע מיין ברעג. אפריקעס ערד שמייכלט מיט א רויטלאך־ברוינעם פּנים. דאָס לאַנד רופט צו זיך אין די בערג אריין. אָבער שטאָט שטעלט זיך אוועק ווי א וואַנט א גרויע צווישן לאַנד און בריטן ווילן.

איבער אלצדינג, און וואם נאך פארלאנגט דיין בלוט? יערער גליד בעט:

— וואוהין פון מיר די פארשטויבטע קליידער אראפ. זאל דאם לייב ברוין פארברוינט ווערן, ווי דאם לייב פון שטארקן זולו, וואם קומט דיר אנטקעגן.

יעדעם לאנד איז געווענדט מיט וואם פאר א אויגן זי באגעגנט דיך צום ערשטן מאל, — פונקט ווי די אויגן פון א מענטשן, ווען ער קומט דיר צום ערשטן מאל אויף דיין וועג. פארען א לאנד, וואם קוקט אויף דיר מיט די אויגן פון אירע איינוואוינער, אבער דרום־אפריקע קוקט אויף דיר מיט אירע אייגענע, לויטערע, ברייט גע־עפנטע אויגן. איך וויים נישט וואוהין פריער זאל איך שיקן מיינע בליקן. עס רופט דער ווייטער האריזאנט. עס רופט יעדער בארג וואם האט זיך נאקעט אויסגעטאן. דא, ביים שוועל פון לאנד שפירסטו, אז נישט אפריקע וועט דעם מענטשן געלינגען צו בא־הערשן און אונטערטעניק מאכן. נישט אפריקע וועט דעם מענטשן געלינגען איר יונגען פנים אלט צו מאכן. אונטער אזא ליכט שפע וועט דער מענטש זיך ניט אפגעבן אראפצושלעפן דעם הימל אויף דער ערד און אים פארוויכערן. ווייל צו הויך איז ביז צו די הימלען דא, אז מען זאל קענען אין זייערע ברעגעס זיך איינוויקלען. די ברוין־רויטלאכע ערד ווינקט:

— ריים מיך טיפער אויף, ביז צו מיינע אדערן ריים מיין לייב אויף, וועסטו דארטן דיין תאוה קענען לעשן. עס האט נאר דער ווייסער מענטש דעם רוף פון דער ערד אנגענומען און רייסט אירע אדערן, אבער ער שטילט דא נישט זיין תאוה. דאם נארט אים אפ מוטער ערד. זי גיט אים גאלד, צעריצט זיין דארשט. אפשר בלויז דער שוואַרצער מענטש, ער וויסט ווי די תאוה זיינע אויפצוריצן און ווי אזוי איר גלוט צו לינדערן.

צוויי קליינע קאפיר קינדער פירן זיך בא די הענט, בלייבן ביידע שטיין און קוקן מיר אן. זאגן גארנישט קוקן מיך אן מיט דעם פארבארגענעם פייער, וואם אין זייערע שוואַרצע אויגן.

צער ברודער. און פֿאַרוואָס איז אויף מיין גורל אויסגעפֿאַלן צו זען, ווי אזא נעגער־פֿערד איז געפֿאַלן אין די האַלאַבלעס מיט א שווארצער בלאַסקייט אין פּנים און שוימיק בלוט ארום די ליפּן?

אָבער אפֿריקעס זון שטאַרקט דאָס געמיט. דעקט אָפּ ווייטע רויסען, אומבאקאַנטע וועלטן און בריינגט זיי נאָנט צו דיר. און כאָטש דיין הויט איז בלאַס, און כאָטש דיין בלוט איז ציטעריק, פונדעסטוועגן שפּירן די טריט דעם אטעם פון דער ערד. גוטמוטיק נעמט דאָס פּנים אָן דעם רויטלאַך־ברוינעם שטויב וואָס דער ווינט בריינגט מיט זיך צוטראָגן.

א ביסל ווייטער, אז מען דערווייטערט זיך פון ברעג, א ביסל ווייטער אהינטער דער שטאָט — דאָרט לאָכט שוין דאָס לאַנד אנטקעגן פון א זוניקער ברוסט ארויס. דער גרונט איז פעט. האַרט, רויט. וואו מען האָט געפֿלאַנצט, וואקסט א בוים א שיינער. וואו פאַרלאָזן — וואקסן דערנער. פרוכטפּערן זיך דערנער. אפֿריקעס דערנער. פלאַטערן שמעטערלינקן אין דער לופֿטן, גרויסע, בריט־פּאַרביקע. אויף דער ערד — שפּרינגערס. זשוקעס, יאשטשערקעס. בליען בוימער, רויט, געל, אלבאַסטער־ווייס און פּורפּור. בליען פּאַר זיך. בליט די איביסקאס לילינדיק אויפגעפּנט און רויט מיט א גרל צינגעלע ארויסגעשטעקט. בליט דער פּאַפּיר־בוים א אָן בלעטערדיקער, שוואַרצלאַך־ברוינער מיט צושפּרייטע צווייגן און אויף די צווייגן — שארלאַך־רויטע בלומען, ווי רויטע פּאָפּוגייען. גרינען האַלב צייטיקע אפּעלסינען צוגעשוישן גרדיכטע, גרינע בלעטער. פון צוגעשוישן בערשטלדיקע, שטעכערדיקע קוסטעס גאלדיקט זיך ארויס דער אנאנאס.

דער ליכטיקער טאָג רופט אלץ ווייטער ארויס פון דער שטאָט, ווייטער פון דער שיין באַוואוינטער נעגנט. די ליכטיקייט איז א קלינגענדיקע. טראָפּיש איז די לופֿט. גלעטנדיק־היים. בלענדנדיק־וואַרים, ווייל זיבן זונען גיסן זייער ליכט איבערן לאַנד. וועמען גייט עס אָן וואָס די היץ איז כמעט א טראָפּישע און די ערד אליין אטעמט פון זיך א גלוטיקייט ארויס. די שפּע פון ליכט הערשט דאָך

לאכן לעבן. זיינע שפיציקע אויערן הערן זיך צו צום גאנג פון טאג ארום זיין שטייג, וואס האט סיין דאך נישט.

אויך דער לעמפערט איז בא זיך אין דער היים, אהינטער גראטעס, ליגט און קוקט אויף די רעשטלאך פון צוגריזשעטע בייר־נער. זיינע טונקל־ברוינע פלעקן אין דער העל־ברוינער פעל — ווי אויגן גלאנצן זיי און קוקן פון דער פעל ארויס.

אט איז דער באביאן, דער לאנג־נאזיקער מיט די קליינע וואר־סערדיקע, תאוהדיקע אויגעלאך, שטייט אויף א קייט צו א סלופ צוגעבונדן. אט איז די אווסטראליאנער קענגורו, זיצט אויף אירע הינטערשטע לאנגע פיס אנגעשפאנט אויפן לאנגן עק, און פון איר בויך־זעקעלע קוקט ארויס איר קינד, שפיגלט דאס פייכט גלאנציק נעזעלע אין דער וואסערימער זון. איך וויים נישט אויב דער מאמע קענגורו ביינקט זיך אזוי שטארק נאך די פלאכע סטעפעס פון אוסטראליע, איר מוטער־לאנד פון וואנען מיין וועג פירט מיך איצטער.

און פון צווישן די בוימער פון דער פרייער וועלט דערטראגט זיך דאס ווארקן פון דער טירקל־טויב. דער דריי־טאקטישער רוף. דער אזוי מיר באקאנטער רוף. וויפל ווילדע שטימונג באשאפט דאס ווארקען פון דער ווילדער טויב! אזוי פיל וויטע לענדער רינגלען מיך ארום. אזוי פיל וויטע לענדער ווארן מיר מיט אמאל נאנט. וואס פונקט אזוי האט די טירקל־טויב געוואלקעט, וען איך האב מיר געווארימט אין דער טאהיטיער זון. אזוי געוועקט דאס בלוט, וען ניי־זעלאנדס ווינט האט געבלאזן איבער מיין פנים. אזוי האט זיך איר וואלקן געקויקלט צווישן די בוימער אין אווסטרא־ליעס עקאליפטוס־וועלדער. און איצט — די אייגענע טירקל־טויב, די ווינטיקע טירקל־טויב. אזוי פיל וויטקייט ליגט אין איר רוף. זומער, פרילינג און וויטע לענדער ווען זיך אין איר רוף.

ביים ברעג פון לאנד. דער ווינט דערטראגט נאך דעם גע־זאלצענעם ריח פון ים. אבער אפריקעס שווארצע און זוניקע האנט

— וואָס קוקט איר אויף מיר, קינדער, אזוי פרעמדע און דאָך אזוי נאָנטע?

ביידע קינדער לאָכן זיך פֿאַנאַנדער. זאָגן גאָרנישט און גייען פֿאַרבי.

אין דער טיף פֿאַרדריסט עס, וואָס איך פֿארמאָג א שפּראַך און וועל זיך קענען צונויפֿרעדן מיט די מענטשן וואָס באַגעגענען מיך אָן, וואָס אפשר וועל איך אליין זיך גאָר דער ערשטער וועגן צו פֿאַרבייגייער און פֿרעגן וויי אזוי איז דער וועג אהער? וואו איז די גאס, וואו עס וואוינט דער און דער?

עס וואָלט מיר נישט ארן, וועז איך וואָלט אזוי פיל לשון גע־האט, ווי אָט די מאַלפּע, וואָס קריכט ארום צווישן די ווילדע באַ־נאַנע בוימער, אָדער ווי די שארלאַך בלומען פון דעם פֿאַנאַנדער־געבליטן קאַפּיר־בוים. איך וואָלט מיר שוין אויף זיכער דערקליבן אהין, וואוהין די לאַנגע שאטנס פון די בוימער וואָלטן מיר פֿאַר־גאכט אָנגעווויזן.

אין ערגעץ זענען מיר אזוי ווינציק נישט אָנגעגאַנגען מיינע ברידער, שוועסטער, מענטשן־קינדער, וואָס דרייען זיך אָרום אָרום מיר, ווי איצטער דאָ ביים ברעג אין אפריקע. וואָס גייען זיי מיר אָן, וועז זונען־גלאַנץ וועקן אָלע אייגנעשלאָפענע נערוון און פירן זיי אַרויס אנטקעגן דעם ליכטיקן טאָג? אפריקעס טאָג האָט מיך פֿאַרפירט צו די אייזערנע גראָטעס, וואו עס זיצן די אמתע קינדער פון לאַנד געפֿאַנגען:

דעם ערשטן האָב איך באגענגט אים, דעם מלך פון די חיות. דעם פעלזן־שטאַרקן און ברוטאַלן לייב. נישט אויף זייגע אויסגע־טראָטענע שטעגן פון זיין לאַנד האָב איך זיך מיט אים געטראָפֿן אויג אויף אויג. ער איז שטאַלצער פון זיינע ברידער, שוועסטער וואָס זיצן געפֿאַנגען אין די ווינטער לענדער. דאָ איז זיין לאַנד. דער לייב אטעמט מיט זיין לופט, וואַרימט זיך אין זיין זון. דורך די גראָטעס קומט די זון צו אים אריין. זיין פעל גלאַנצט מיט נאַטיר־

דעם שווערן בונט באַנאַנעס, וואָס איז אויסגעפֿאַלן אויף דעם גורל פון אזא קליין בוימעלע אויסצוטראָגן. א סך, א סך בוימעלאך זענען מיט די באַנאַנע־בונטן באַלאָדן און באַ אַנדערע פֿורפורט זיך נאָר ארוים פון צווישן די בלעטער די שווערע, פעטע באַנאַנע בלום. אַנדערע בערגלאך זענען בערשטלדיק מיט אַנאַנאַסן באַפֿלאַנצט. בלויען גאָלדיק צייטיקע אַנאַנאַסן, קומט פון ווייטן זייער ריח און באַשאַפט א געשמאַקע וואַסערדיקייט צווישן גומען און צונג.

העכער, העכער, בויגט זיך, קרימט זיך און קלעטערט פֿארויס דער וועג. די לופט איז בלוילאך־קיל. פון דער רעכטער זייט זיל־בערט זיך א פֿאַס ים. דער אינדישער אָקעאַן. דאָס בערגיק לאַנד טרייבט אים צוריק צו די ראַנדן פון הימל אַוועק. און דאָ, צו די ריפֿן פון די בערגלאך טוליען זיך הייזלאך פון הינדוסן. בלעכענע פאַר־זשאַווערטע הייזלאך אָן פענצטער. דורות־לאַנג ציען הינדוסן אַהער מיט דעם אינדישן אָקעאַן. אפשר האָבן אַנדערע פון זיי פֿאַלאַצן דאָ אין לאַנד. איך וויים נישט. דערווייל זע איך זייערע פּאַרזשאַ־ווערטע, בלעכענע באַלופֿקעס.

אין טיר — דראָבנע ווייבער מיט א סך קליינע קינדער. האַלב נאַקעטע, בלאָטיקע. די בלאָטע קוקט פון זייער שווארצקייט ארויס. אָבער די גרינקייט און דער ליכטיקער פּארנאַכט — זיי נעמען אַלץ אריין אין זייערע ארעמס. גייט א נעגערטע, יונג, שטאַרק, מיט א בונט טרוקענע צווייגן אויפן קאָפּ. איר לייב ביז צו דער טאַליע מיט א שמאַטע ארומגעוויקלט און דער אָפּגעדעקטער טייל קערפער גיסט זיך צונויף מיט דעם קאָליר פון אפריקעס ערד. שפּרייזט זי ריטמיש, און אירע שווערע נאַקעטע בריסט וויגן זיך, ווי עס וויגן זיך פון ווינט די באַנאַנע־בוימלאך, באַלאָדן מיט שווערע אומציי־טיקע באַנאַנע־בונטן..

פּאַרט מען נאָך ווייטער אָפּ פון ברעג, נאָך העכער אין דער געגנט אריין, און דאָס לאַנד ווינקט שוין מיט פּארדרום:

ווי וויט און דערווייטערט עס זענען די הייזלאך איינס פון דעם אַנדערן. אזוי האָט מען זיך געשלאָגן איבער מיר און אזוי

ווינקט און רופט און זי האָט עס באפוילן דער טירקל־טויב די אומ־רואיקייט אויפצוואוועקן.

און אזוי האָב איך פֿארלאָזט דורבאן, די האַלב שיינע און האַלב מיאוסע שטאָט, וואָס ליגט אין נאטאל, ביים ברעג ים. העכער אויפן וועג קיין טראנסוואל.

אָבער צי דען וועט מיך דער ווילדער רוף פון דער טירקל־טויב אהער נאָך אמאל נישט פֿארפירן?

קיין יאָהאַנעסבורג

בארג־ארויף גייט דער וועג. בארג און טאל האָבן צווישן זיך צוטיילט די געגנט. בארג און טאל שניידט דורך, וועג מען לאָזט זיך קיין טראנסוואל דורך נאטאל.

פֿארנאכט. אָבער דער טאג האָט נאָך זיין ממשלה נישט אויפגענעבן. עס האָבן די הימלען נישט געקאָנט זיך בריטער פֿאנאנדערשפרייטן און העכער אויפהויבן ווי דאָ, איבער אפריקעס ערד. און אין ערגעץ דאכט מיר, פֿארלויפט דיין בליק נישט אזוי ווייט ווי דאָ, אין אפריקע, וואו יעדעס מינדסטע בארג קריגט צו זיך מזרח, מערב צפון, דרום, מיט אלע זייערע ליכטיקייטן ארומ־גערינגלט. כאטש די זון איז שוין נידריק, אָבער די לופט איז לויטער און די גאנצע געגנט וויגט זיך אין דער ליכטיקייט. נאטאל האַלט אין גרינען און די בארגלאך כוואליען זיך אין טאל אריין און דער טאל שיקט זיינע טיף־גרינע, געריכטע בוימער־פלעקן צו די בארגלאך ארויף. אפילו דאָרט, אוואו דער מענטש האָט נאָך זיין ברכה און זיין קללה נישט פֿארפלאנצט, גרינט עס אויך. ציען זיך אוועק בארג־אראָפּ, בארג־ארויף שורות, שורות באנאנע־בוימלאך. אָט די קליינע, גרינע, גראָזעריקע בוימלאך מיט די דריי־אייגנדיקע, שמאָלע בלעטער. שטענדיק רופן זיי ארויס התפעלות, אז מען קוקט אויף

— מיט דער אייגענער שארפקייט האָבן די פרימאָרגן־שטראָלן אָנגעהויבן צו שמייסן און מיך אויפגעוועקט. דער טאָג איז געקומען מיט דער אייגענער פֿשוט'קייט און שנעלקייט ווי ער איז נעכטן פאָרשוואונדן. אָבער די זון, ווי נאָר זי האָט זיך אָפּגעריסן פון האָריזאָנט און א ביסל העכער זיך אויפגעהויבן איבער דער געגנט, האָט זי זיך אריינגעשניטן אין א גרויען וואָלקן אריין און מער זיך נישט באַווײַזן. דעם האַלב טראָפּישן נאַטאָל געלאָזן הינטער זיך. איצט שפּרייט זיך ארום און ארום דער טרוקענער, רויטלאכער, שטיינערדיקער טראַנסוואָל. עטלאכע טויזנט פוס הויך. זעלטן ווען, זעלטן־ווען א גרינער בוים. אומגעלומפּערטע קאקטוסן בעל־הבית'ווען. קאַרלִיק־בוימלאָך דאָרניקע. שטיינער קוקן גרוי פון דער ערד ארויס. נישט דערוואַקסענע שפּיציקע פּאַלמען. כאָטש די הימלען זענען גרוי פֿאַרהאַנגען, פונדעסטוועגן קוקט די טרוקנקייט פון דער גרויקייט ארויס. די טרוקנקייט איז נישט אין דער גרויקייט באשאפן געוואָרן. געווים ברענט דאָ כמעט שטענדיק די זון און ברענט דעם גרונט. דאָס איז אויף מיין גורל די גרויקייט אויסגעפּאַלן. באַווײַזן זיך פון ווייטן וואו־נישט־וואו א הויז מיט א עטלאכע בוימער ביים שטוב. אָבער דער גרונט איז מער פּאַרלאָזן ווי באמערקט. מער שטיינער ווי הייזער. אויפן באַרבעטן פּעלד נעמט ק ו ק ו ר ו ז ע די אויבערהאַנט — א טריי קינד פון דעם היגן פּויער.

און אָט קומט מיטן ברוינעם וועג אן אקסן־געשפּאַן, אָבער א געשפּאַן ן זעכצן אָקסן פֿאַרווייז אייננעשפּאַנט. אכט פֿאָר אומעטיקע אָקסן מיט לאַנגע הערנער. געלע, רויטע, ראַבע, אלע שלעפּן זיי כמעט א לִיידיקן וואָגן. א נענערל פון א יאָר אכט, האַלב נאקעט, פירט פאר א שטריקל די ערשטע פֿאָר, גייט פֿאַראויס און בא דער זייט וואָגן — א גרויסער נענער מיט א לאַנגער, לאַנגער בייטש אויף א לאַנגן, לאַנגן באַמבוק־בייטש־שטעקן — דער אַנטרייבער. און אז ער גיט א כוואַשטש מיט זיין געהויבענער בייטש איבער די רוקנס פון דער שורה אָקסן, טוט זיך דער געשפּאַן אביסל

לאָזט מען מיך אליין. פּוילן זיך דיינע שוועסטער, ברידער, ווייסע, שוואַרצע, פּוילן זיך צו טרינקען פון מיין וואַרימקייט, לאָזן אויף מיר דערנער וויילדעוועון, האָבן מיך אויפגעוועקט מיט זייער היים פֿאַרגאַסן בלוט און געלאָזט, אז דערנער זאָלן אויף מיר וויילדעוועון, געלאָזט מיר אָט אזוי אליין.

א מאָלפּע מיט א ווייסן פּנים האָט זיך פֿארגנבעט אויף א באַנאַנע־בוים און עסט אין אייַלעניש גרינע באַנאַנעס. דערשרעקט זיך פּלוצלונג, לאָזט פּאָלן די באַנאַנעס פון האַנט, שפּרינגט אַראָפּ פון בוים און אַנטלויפט אויף אַלע פּיר. דער פֿארנאַכט הויבט אָן צו הויכן פון דער געגנט. די זון נידערט אַלץ נידעריקער פון דעם ניט־פֿאַרוואָלקנטן הימל און די לעצטע שטראָלן אירע זענען אזוינע שטעכנדיקע, אזוינע שארפע, ברענענדיקע, אָט באַלד וועלן זיי דיך דורך און דורך דורכלעכערן, וועו זיי רייסן זיך אריין צו מיר דורכן אָפענעם פענצטער. אָבער א רגע נעדויערט עס. דער וועג נויגט זיך אָפּ און שניידט איבער די ברענענדיקע שטראָלן. נאָר נישט לאַנג נעדויערט און די זון באהאלט זיך אינגאנצן אהינטער די צו־בראָכענע קאַנטורן אין מערב־זייט. שאָטנס שווערע שפּרייטן זיך אין טאָל. דאָס איז אַלץ. די זון איז פּלוצלונג פֿארגאַנגען. נישט געלאָזט קיין צוגליטן וואַלקן הינטער זיך. נישט געלאָזט קיין וואַרי־מע קאַליר איבער דער געגנט. נישטאָ קיין בין השמשות. נישטאָ קיין צווישן־טאָג־און־נאַכט־שפּיל. די נאַכט קומט אָן מיט דעם קילן ווינט, וואָס הויבט אָן צו ציען דורך דעם פענצטער פון וואַנאָן. די נאַכט קומט אָן פלינק. בוים צו בוים דערנענטערט זיך. בארג צו בארג טוליעט זיך און דער חלום וואָס יעדער פֿארנאַכט הויבט אָן צו וועקן אין דיין נשמה — וועלט מיט אמאָל איבערגעריסן. א בליקייט כאַפּט אַרום די געגנט. די בליקייט וועלט שווערער, שווערער, און אזוי לאָזט זיך אַראָפּ אומגעריכט די גרויסע אפריקאַ־נער נאַכט איבער דער נאַנצער געגנט. און אזוי וויקלט זיך אין סודות די ברוינלאַך־גרינע תאוהדיקע געגנט, וואָס האָט אזוי דאָס בלוט געוועקט. — — —

ארוים און זעצט זיך אויף די הינטערשטע פיס — שאקלט מיט די ליפן און באטראכט דעם צוג. און אט באווייזט זיך א צווייטער האז, א דריטער.

— אפנים דאַרט, דאַרט וואו מען ראט אוים לייבן, פארמערן זיך האזן אויף זייער אַרט.

איך וויים גוט, אז דער גרויער טאג איז שולדיק אין דעם, וואס די גרויסע טראנספואלער געגנט זעט מיר איצטער אזוי גרוי אוים. זעט אזוי ארעם אוים. א יונגער הירש טראגט זיך פארביי, פון וויטן, שווינדלט ריטמיש זיינע דינע פיס איבער דעם טרוקענעם פעלד און באהנט מיט זיך דאס טרוקענע פעלד.

די ערשטע רעגן־טראפנס האבן אנגעקלאפט אין די שויבן פון וואגאן און באלד האט טראפיש א גאס געטאן. לאנגע, שווערע רעגן־שניר האבן זיך געדיכט געצויגן צו דער ערד און געדאכט האט זיך, אז אט באלד וועלן די רעגן־שטריק דעם גרויען הימל אראפ־שלעפן אין דער נידער צו דער ערד.

אזוי איז אריבער דער טאג. עס האט געדיכט געריעגנט, ווען דער צוג האט זיך פאמעלאך דערנענטערט צו יאהאנעסבורג, צו דער שטאט וואס ערנעט אין עק וועלט ליגט זי, אז מען וויל זי געפינען אויפ'ן גלאבוס. און איצט — א מחנה אידן, אלט, יונג, אין די הונדערטער שטייען זיי און שווייגנדיק גייען נאך זייערע בליקן נאך דעם פארריגנטן צוג וואס דערנענטערט זיך.

שנעלער א רודער און פיר און זעכציק אָקסן־פּיס פֿלאָנטערן זיך אזוי נישט ריטמיש מיט דעם ברייטן וועג. אויפן וואָגן, די באָר־וועסע פּים אונטער זיך און מיטן עלנבויגן אויף די קני אָנגעשפּאָרט זיצט א מיטל יאריקער בור מיט א רויטלאכער באָרד.

— איז דאָס א קינד פון בראוון פֿאָלק, וואָס האָט זיך ווי א לייב געשלאָגן פאר זיין לעבן מיט א צוואַנציק יאָר צורוק? וואוהין ציט עס אזא שטאָלצער אָקסן־געשפּאן?

בלויז די צוויי נעגער אָנטרייבער און א צוויי, דריי אָקסן וואַרפן א בליק צום צוג, וועו ער ציט פֿארבי, אָבער נישט דאָס קינד פון בראוון פֿאָלק, וואָס זיצט אין לויזיקן וואָגן, די פּים אונטער זיך. טראנסוואל. זיין לאנד.

דער צוג ציט זיך אלץ טיפער אין לאנד אריין. אהין, וואו די מוטער־ערד איז געבונדן מיט גאָלדענע שטריק, וואו איר הארץ איז פארקלעמט אין גאָלדענעם קלעם. קומט אן נאָך אומעטיקער און נאָך קריכערישער א צווייטער געשפּאן. פערצן אייזלען מאָגערע, אויסגעטריקנטע און איינגעשרומפּענע, פּאָרווויז, זיבן פּאָר אין דער לינג אויסגעצויגן ציען דעם וואָגן. און ווי פריער, א קליין אָפּגעריסן נענערל שלעפט בא א שטריקל די ערשטע פּאָר אייזלען און ביים וואָגן — אן עלטערער מיט דער מיללן־לאנגער־בייטש. אויפן וואָגן א יונגע, דיקע בורטע. נעבן איר צוויי קינדער מיט פֿלאקסענע האָר און א געבונדענע ציג. זי באטראכט שוין דעם צוג מיט א לעבעדיקן בליק. א טאכטער פון ב ו ר ן פּאָלק. קעניגט איבער דעם גרויסן וואָגן און פערצן אייזלען.

אָבער פיל שענער איז שוין צו דערזען א שטיק פעלד, וואָס איז הייגט באגינען צואקערט געוואָרן, און וואָס נלאָנצט מיט דער פייכטער ברוינקייט אין גרויען טאָג אריין. קומען אן אנטקעגן די זעקס פּאָר אָקסן מיט לאנגע הערנער, שלעפן דעם שווערן אָקער־אייזן, איבערקערנדיק גליבעם דארנדיקע ערד. דער שווערער הילצערנער יאָך פאלדעוועט די פעל אויף דעם שווערן נאקן פון די אָקסן. קומט צושפּרינגען א האָז פון צווישן דערנערדיקע נעוויקסן

פון דאָרטן טראָגט אים דער ווינט אין שטאָט אריין. נעגער, געגויע צוויי הונדערט טויזנט, וואָס זיי רעכנט מען נישט צו צו די אייגוואוינער פון שטאָט, זיי לעבן אונטער דר'ערד און ווערן פון ווייסע קנעכט געטריבן צו בויערן, האָבן אוּן אויפרייסן דעם פעלד, דעם גליקלאָך אומגלויקלאָבן פעלד, וואָס האָט נאָלד בא זיך אין די אָדערן. ווערט דער פעלד אין זיין אייגענער טיפקייט צוריסן אוּן אויפגעריסן. אוּן זיינע גאָלד דורכגעשפריצטע שטיקער ווערן צושטויסן דין, נאָר דין. אויף שטויב. דאָס גאָלד ווערט פון שטויב אַרויסגעוואשן אוּן דער אָפפאָל, אזא גרויסער, ווערט אויפגעהורבעט וואָל נעבן וואָל, בארג נעבן בארג — א שפיל פאר די ווינטן. וויכערס טראָגן זיך אמאָל אין דער לופט אַרום יאהאנעסבורג, וועו די ווינטן צושפילן זיך צווישן די שטויב-בערג. ווייט, ווייט טראָגט זיך דער שטויב. ווייט איבער די גרענעצן פון טראנסוואָל. אריבער די גרעניצן פון לאנד.

דער גילדענער שטויב, וואָס האָט אפשר נישט נאָר איינעם בלינד געמאכט, האָט געווים מער ווי איינעם די אויגן אויפגעפנט. אוּן ווי וואָל איצטער דער געדאנק נישט זינדיקן אנטקעגן דער שטאָט אליין?

גאָלד!

אָבער יאָהאנעסבורג איז דאָך די גרעסטע שטאָט אין לאנד, כאָטש אין אייראָפּע אויפגעבויט. פון לייוונטענע בוידלאָך, בלעכענע הייזלאָך הויבט זיך אָן איר אָנהויב. איצטער איז יאָהאנעסבורג א שטאָט. מאָדערן. מויערן. שיינע גאָסן. גרויסע געשעפטן. קלייגע פּאַלאַצן. גערטנער אוּן בילדער גאלעריייען. וואָסקן אין די גאָסן עקאָליפטוס-בוימער, וואָס וואָסקן פלינק אוּן מאכן אז א געגנט וואָל אויסזען אַלט אוּן איינגעפונדעוועט. די שטאָט איז אָבער אויפגעשטעלט געוואָרן אין בהלה. דא אוּן דאָרטן געבליבן סימנים פון דער בהלה. פאראן דא ווינקעלאָך, וואו נאָך עד היום זשאוורן די ערשטע בלעכענע הייזלאָך. זייערע איינוואוינער זענען קיינמאָל נישט באגליקט געוואָרן. זייערע איינוואוינער האבן קיינמאָל נישט

יאָהאַנעסבורג

די גרעסטע שטאָט אין לאַנד. בלויז עטלאכע און דרייסיק יאָר אלט. פּאַרמאָגט אריבער צוויי הונדערט טויזנט נפשות, וויים און נישט וויים. א גרויסע שטאָט, און איז פּאַרטראָגן געוואָרן אויף א הויך פון זעקס טויזנט פּום.

עס וואָלט געווים נישט באַשערט געווען דער גרעסטער שטאָט אין לאַנד אזוי צו ד ע ר ה ו י ב ן וועלן, ווען נישט דער גאָלדענער פּונדאַמענט. צו זיין די גרעסטע שטאָט וואָלט אפשר אויסגעפּאלען דער גורל אויף אייניער פון די שטעט וואָס ליגן ביים ברעג, בא די טויערן פון לאַנד, ווען נישט דאָס גאָלד וואָס האָט זיך אזוי הויך פּאַרקליבן. א גאָלדענער פונדאַמענט!

דערווייל איז יאָהאַנעסבורג דער צענטער, נישט דער צענטער פון אָפריקע. אויך נישט דער צענטער פון טראַנסוואל — נאָר דער צענטער פון אימיצענס געדאַנק, דער צענטער פון אימיצענס בלוט. גאָלד!

אָבער גאָלד פּאַרמאָגט אויך אָפּפאל. שטויב. בערג מיט שטויב. דעם שטויב געדיינק איך צום בעסטן. אָנגעקומען בין איך קיין יאָהאַנעסבורג אין א רעגנדיקן פּאַרנאַכט אָבער אין זכרון זענען פּאַרחתמעט בערג מיט שטויב און כאָטש נישט נאָר איין ליכטיקער טאָג איז מיר שפּעטער דאָ אנטקעגן געקומען ,אָבער אין זכרון לעבט א גרוי־וויים־לאבער, שאַרפער און דינער שטויב וואָס קומט נאָנץ אָפּט מיטן ווינט אין די גאַסן פון יאָהאַנעסבורג, קריכט אין די אויגן, אויערן אריין. לייגט זיך אויף די קלייַדער און קריכט אין די לונגען אריין. עס איז אפשר נישט קיין בייז. ווער פון אונז איז נישט צוגעוואוינט צו שטויב? אָבער דער שטויב — גאָלד'ס אָפּפאל איז שווער. ריין און דאָך בלאָטיק.

ביים שוועל פון שטאָט, וואו די מינען געגנט איז, ציען זיך אוועק שורות, שורות שטויב־בערג אויף צענדליקער טיילן. און

וואָס איז דען דער חילוק פאר דעם וואָס איז באַשערט צו זיין קרע־מער אויף גאָטס ערד — זאָל עס זיין איד, שאָטלענדער אָדער הינדוס?

מען זאָגט, אז דאָס לאַנד איז דורך גאָלד אויפגעקומען. זענען לענדער אויך דורך מלחמה אויפגעקומען. נאָך די פאַרברעכער, פאַרמישפּטע, וואָס ענגלאַנד האָט מיט גוואַלד געשיקט קיין אַווסטראַ־ליען זענען שפּעטער אָנגעקומען פרייוויליקע גאָלדזוכער. דאָס גאָלד איז שוין דאָרט אויסגערונען און פונדעסטוועגן איז די ווייסע באַ־פעלקערונג אין אַווסטראַליע פיל מאָל גרעסער, ווי דאָ אין דרום אפריקע, וואו מען האָט דעם גרעסטן אוצר גאָלד געפונען. וואו מען האָט דעם גרעסטן אוצר דימענטן געפונען. דאָס לאַנד איז פוסט כאָטש יאָהאַנעסבורג איז א גרויסע שטאָט.

ענגלאַנד איז אפשר די אייניציקע מדינה, וואָס האָט דורך דעם שטויב די אויגן געעפנט. דורך דעם גאָלד־שטויב האָבן אירע טרייע קינדער דערזען דאָס לאַנד פון ראַנד ביז ראַנד. אַזש ביז צום זאַמ־ביזי טייך, אַריבער די דייטשע קאָלאָניעס, אַזש ביז צו אוגאַנדע, אַזש ביז...

און מען זאָגט, אז דאָס קליינע בורן־פאָלק האָסט די אויפגע־קומענע יאָהאַנעסבורג, וואָס איז מיט די גרויס־שטויביקע בערג ארום־נעריננלט. דאָס קליינע בורן־פאָלק, כאָטש עס איז ניט פאַרבלענדט געוואָרן אָבער דער שטויב פון גאָלד־אָפּפאָל רייצט די אויגן און נערוון. האָט דאָך א בורישער געוראָלן אין צייט פון דעם בורן קריג געשריען:

לאָמיר די ענגלענדער אַוועקגעבן די גאָלד־בערג, וועלן מיר אפשר אונזער לאַנד נישט אָנווערן.

ווער ווייסט? און אזוי האָט זיך די גרעסטע שטאָט אויסגע־בויט אויף א הויך פון אריבער א מיל. און אזוי ציטערן די פונדא־מענטן אונטער דער שטאָט א מיל טיף אין דער ערד. איינגעליבטע זענען אין דער שטאָט אירע קינדער. סיי די אויפגעקומענע, סיי די אָנגעקומענע. אויף גאָלד זענען אירע פונדאַמענטן, און דאַריבער

פֿארשטאַנען די קאַפּריזן פון מוטער ערד און ווי אַזוי מען קען די נעגער באַפּוילן גאָלד צו שמידן. געבליבענע קבצנים. אפילו אין יאָהאַנעסבורג. אפילו דרייסיק יאָר אויף א גילדערנעם פונדאַמענט וואוינענדיק. אין יאָהאַנעסבורג בין איך געווען דער גאַסט בא דעם חסיד ה' פעלדמאן מיט זיינע ליבע קינדער. אַזוי גוט איז מיר געווען בא זיי, אזוי פריינטלאך געווען צו מיר.

נאָר באַנאכט האָט עס מיר א פּאָר מאָל שיעור פון געלענער נישט אַראָפּגעוואָרפן. די ערד אונטער מיר האָט זיך געטרייסלט פון שלאָף. אויפלכעם האָב איך געשפּירט אין ניי־זעלאַנד. געוואוסט, אז דאָס מיינט ערד־ציטערניש. דאָ זענען דאָך קיין לעבעדיקע וואולקאַנען נישט פאַראן אין שכנות. אָבער די ערד אין דער טיף טרייסלט זיך און קאַנוואולסירט.

— וואָס ציטערט די ערד אונטער דער נייער אויפגעקומענער שטאָט?

— עס זינקען איין אלטע גאָלד־שאַכטעס אונטער יאָהאַנעסבורג, א מיל טיף אין דער ערד אויסגעהוילט. שאַכטעס איבער שאַכטעס, נישט אונטערגעשפּאַרט און פּאַרלאָזן. טרעפּט, עס זינקט איין איין שאַכטע אין דער אַנדערער אריין.

א סכנה!

— ניין, איר קענט רואיק שלאָפן.

די ערד שפּירט איר פּוסטקייט. טרייסלט זיך און ציטערט. בייגקט, אז מען זאָל איר כאָטש דעם שטויב צוריק אוועקגעבן, אויב מען קען איר נישט אומקערן צוריק דעם גראַניט, וואָס מען האָט פון אירע געדערים ארויסגעריסן.

און אימיצער ציטערט טאָמער וועט זיך דאָס גאָלד אויסשעפן. וואָס וועט דעמאָלט פון יאָהאַנעסבורג ווערן. און וואָס וועט אפשר דעמאָלט פון טראַנוואָל ווערן? רייך און ארים — ביידע ציטערן. אַנדערע באדויערן וואָס דאָס גליק האָט זיך פון גאָלד אַנגעהויבן.

— פון וואָס דען?

— געווים וועט זיך דאָך דאָס גאָלד אמאָל אויסשעפן. און

קרובים ברייננען קרובים אריבער. איינער דערלאַנגט דעם אַנדערן די האַנט איבער אַלע ימען.

א אידישער צענטער.

שוין גלייך ביים ברעג, אין דורבאן, האָב איך באַגעגנט די הייסישע בליקן, וואָס האָבן זיך צו מיר געצויגן. אין יאָהאַנעסבורג האָב איך געטראָפן א אידישע היים. און דאָס אייגענע אין קייפטאַן. דאָס באַגערט דאָך א אידישער רייזנדער אין א ווייטן וועג. דער פּאַרלאַנג מיט אייגענע זיך צו באַגענענען. די עלטער האָט געקוקט און זיך געחדושט:

— ווי קומט עס אַהער א מענטש בלויז א קוק צו געבן?

די יוגנט האָט שטאַרק די האַנט געדריקט און געשמייכלט צופרידן:

אפריקע איז שוין מער נישט קיין ווייטע מדינה. א אידישער שרייבער קען שוין אַהער פּאַרבלאַנדזשען. מיר ווייסן וואָר עס איז. מיר וועלן אים שוין דערקענען נישט נאָר אין מיטן העלן טאָג.

די עלטער האָט צוגענעבן:

— הייסט עס, אז מען האָט נאָך נישט אויסגעקוילעט אלע אידן דאָרט, אין יענע מדינות. געלויבט איז דער אויבערשטער.

אז א איד איז אַהער אַנגעקומען קיין יאָהאַנעסבורג מיט א דרייסיק יאָר צוריק, איז דאָ געווען היים אונטער אַפריקעס הימלען. די איצטיקע יאָהאַנעסבורג — מיט א דרייסיק יאָר צוריק — נישט געווען נאָר קיין שטאָט. בלעכענע כאַלופּקעס האָט מען צונויפגעשלאָגן בא דער זייט פון די גאָלד־גרויבער. עס האָט יעדער איינער מער געטראַכט פון גאָלד, ווי פון א היים. אפשר האָט יעדער איינער געחלומט אין דער שטיל פון שנעלער עשירות. א ביסעלע שווערער ווערן און זיך צוריק לאָזן אַהיים אין דער קילער, שטילער ליטע. ווייל די זון דא ווייסט נישט קיין חלוק פון צוויישן דעם בלאַסן ליטוואַק און ברוין־שוואַרצן קאַפּיר. און דאָס איז אפשר דער סוד וואָס דער בלאַסער איד האָט זיך דא אַנגעהויבן איינצואוואַרצלען. און כאָטש איצטער זענען זיי צושפּרייט איבערן גאַנצן לאַנד,

ציטערן אירע פונדאַמענטן. אָבער רואיק, א סך רואיקער ווי ערגעץ וואו אין טאָל, האָב איך מיר געשפּירט אין יאָהאַנעסבורג. דוקא דאָרטן האָט זיך מיין געמיט פּאַרשטאַרקט. כאָטש איצטער קומט מיר אויס אַזוי פיל צו רעדן איבער דעם אָפּפּאָל פון גאָלד.

אידן אין דרום אפריקע

צי האָט זיי דער גאָלד־כשוף אַהער געצויגן? גיכער האָבן זיי גוטע ווינטן אַהער פּאַרטראָגן — די אייגענע ווינטן וואָס טראָגן קערנדלאַך אויף זייערע פּליגל און פּאַרזייען זיי דאָרט וואו די ערד ביינקט נאָכן קערנדל.

ווארום אַזוי ווייט. אַזוי ווייט איז דאָך אמאָל געווען דרום־אפריקע. כמעט מיט דער האַנט צו דערלאַנגען פון איראָפּע. איצט ווען איך אליין בין שוין געפּאַנגען אין דער נעץ פון אפריקעס זוניקע טעג, וואונדערט מיך: פּאַרוואָס בלויז א פּופּציק טויזנט אידן זענען דאָ פּאַראַן און נישט מער?

ליטע האָט דאָך געלייגט דעם עיקר יסוד פון א אידישן ישוב. פּאַר א ליטוואק קוקט נאָך עד היום אויס א רייזע קיין דרום־אפריקע ווי א צו גרויסע אַוואַנטורע. אידן פון קאָוונער גובערניע זענען דאָ רוב מנין און רוב בנין. צו זיי קומען צו קורלענדער און אידן פון ארומיקע שטעטלאַך. נישט נאָר איין ווילנער ש"ס האָט מען אַהער אַרייננעפירט. אויך דעם א ה ב ת צ י ו ן האָט מען מיטגענומען. געקומען למדנים, געקומען משכילים, געקומען דער פּראַקטישער מענטש און אויך דער שטענדיקער בעל־התלומות. נישט נאָר בא איינעם פון די אמאָליקע קאָוונער לייט געפינט מען נאָך העברע־אישע שירים אין בוזים־קעשענע, צוויישן געשעפט פּאַפּירן.

א דריי צענדליק יאָר, אז די שמאָלע שורה אידן ציט זיך אַהער.

בוריש — לויענט נישט. און די בורישע שפּראַך האָט טאקי אויף א גרויסן אופן גורם געווען, וואָס אין לעבן הערשט נאָך דערווייל אידיש. פילט מען זיך מיט דער אייגענער שפּראַך אויך נישט זייער ארים. פונדעסטווענען איז מען דאָך פון קאָוונע, שאוול, פּאָנעוועזש — דער שורש אן אמתער.

מען האָט אויסגעמוירט בתי־מ־דשים. כּפר תורות האָט מען מיטגעבראכט. די שוועדע ווילנער ש"ס'ן האָבן פּאַרנומען דעם אויבן אָן אין די פּאַליצעם. דער קול־התורה האָט געמומען קלינגען פון אינווויניק. עס האָט נישט געפעלט צווישן די ערשטע קיין משכילים, פיינע העברייער מיט א בייקעניש נאָך שיינקויט. האָבן זיך אויך צייטונגען באווויזן מיט א כך לשון־קודשדיקע לידער. גייען נאָך אפילו היינט ארום שוין עלטערע אידן, שוועדע סוחרים, און פון זייער בווזים־קעשענע, פון צווישן וויכטיקע געשעפט־פאפּירן, וויינען ארויס שירים, געשריבן אין דער יוגנט. ציטעריקע שורות, פערלדיקע אותיות. דער פּאפּיר שוין צוריבן. אָבער שירים פון דער יוגנט זענען עם.

דורכשניטלאך איז די פרנסה פון דעם ערשטן אימיגראנט געווען פון נישטיקן קוואל, פון שלעכטן פעלד געשניטן. פון ערגסטן ווינקל געמומען. מען האָט געפּעדלט אויפן ישוב צווישן די גוטע, פשוטע בורן. וועד מיט זיין פּעקל אויפן פלייצע, און וועד עס האָט זיינע סחורות אויף א וועגעלע אומגעפירט. עס האָט דער בור פון אלטע צייטן ליב די ביבל און שוואַרצע קאָוונע. און אז דער איד איז געקומען און געקלאפט אין זיין טיר, אז דאָס קינד פון דער ביבל האָט זיך באווויזן, האָט דער בלאנד־באָרדיקער בור אים אָנגעווויזן אויף אלע פיר ווינקלען פון זיין שטוב:

— אלץ איז פאר דיר אָפן, פאר דיר מיין שטוב און פאר דיין פערד — מיין שטאל.

בא א טעפּעלע שוואַרצע קאָוונע האָט מען זיך צושמועסט. דער איד האָט זיין אידיש אביסל א בויג געטאָן אויף רעכטס, אביסל

דאָך האָבן זיי אַ צענטער די אידן פון דרום־אַפֿריקע. זיי טראָגן אויף זיך דעם אידישן חותם, און דאָס לעבן פון גאַנצן פֿאָלק איז זייער צענטער. אין די איצטיקע טעג, אין דער צייט וואָס איך האָב זיי באַזוכט, איז דער אַלגעמיינער אידישער צער געווען דער מיטל־פונקט פֿאַרן אידישן געדאַנק דאָ אין לאַנד. אָבער איך גלויב, אַז אויף אַ געוויסן אופן היט נאָך אונזער שכינה דעם היגן טרוקענעם באָדן. און אַ גאַסט, אַז ער קומט אַהער, זעט ער און שפּירט, אַז ער איז אין צענטער פון אידיש לעבן, מיט אַלע מעלות און אַלע חסרונות.

א טאַפּלטע סיבה איז אין דעם בייגעשטאַנען, וואָס אין דרום־אפֿריקע האָט זיך אויסקריסטאַליזירט אַ אידיש לעבן. ערשטנס, וואָס אַהער האָבן זיך פֿאַרקליבן דורכשניטלאַך אידן פון איין געגנט. אַ געגנט פון וואַנעט עם שטאַמען נישט קיין גרויסע אַוואַנטוריסטן. אירע לייט האָבן נישט פֿאַרשטאַנען ווי אַזוי צו ווערן צו גרויסע עשירים. האָבן בלויז פֿאַרשטאַנען ווי זיך איינצופֿונדעווען אויף אַ באַלעבאַטישן אופן. אָבער דער עיקר וואָס דאָס בורן־פּאָלק איז נאָך דעמאָלט געזעסן אין זאָטל. אַזוי איז דאָס געווען מיט אַ דרייסיק יאָר צוריק, און דאָרטן, וואו דער גרעסטער טייל אידן גרופּירט זיך איצטער, הערשט נאָך אויך דער בור מיט זיין כח און ווילן. צום בור האָט זיך דער איד דערנענטערט. פּשוט. לעבן אים איז גרינגער צו לעבן. און פון בור האָט דער איד, אויסער די מידה פון הכנסת אורחים, מער נאָרנישט געהאַט וואָס איבערצונעמען. דאָס איז דאָך טיילווייז אונזערע אַן אייגענע מידה. נישט געווען פון בור וואָס צו לערנען. קיין שום קולטור האָט דער בור אויפֿן אידנם האַלז נישט אָנגעהאַנגען. און די שפּראַך פון לאַנד, וואָס א איד כאַפּט זיך אַזוי גערן אין איר אָן, פֿאַרוואַרפֿנדיק זיין אייגענע שפּראַך, מוטער־שפּראַך, איידער ער האָט נאָך די פּרעמדע אויסגעלערנט — דאָ אין אפֿריקע האָט אים דעם בורם שפּראַך נישט פֿאַרכאַפּט. וואַרום שלעכט ענגליש איז נאָך יחום. שלעכט דייטש — געווים. ארום קאָוונער גרעניץ באָדט מען זיך אין דעם. אָבער שלעכט

שטייט פאר די אויגן. אבער אז די נאכט קומט אן איז די ביינק־שאפט א גרויסע, א ברייטע. אז מען ליגט נאך א היסן טאג ערגעץ וואו בא א בור אין שייער אין די היי — טראגט זיך דער רעזון איבער ימען און בלאנדושעט אין קאוונער סביבה.

דרייסיק יאר — וואס איז דרייסיק יאר פאר א לאנד אין דער אלטער היים? העכסטענס האט מען צושטערט דא און דארט אין דער אלטער היים. אבער אין די נייע מדינות, יעדער יאר קען מען פארצייכענען סמנים פון בויען און צושטערונג אינאיינעם. יענע צייטן זענען שוין כמעט פארשוואונדן. ווייב און קינד שוין דא. די בלעבענע הייזלאך האט מען אראפגעווארפן און געבויט מאסיווע הייזער. די פערלער האבן זיך אין שטאט ארויסגעצויגן. און אזוי ווערט צושוואומען דעם חלום פון אן אלטער היים ערגעץ אויף יענער זייט פון ווייטע ימען. דא דערשפירט יעדערער זיינע וואורצלען.

און די איצטיקע צייט, ווען אלע ווינקלען פון דעם אידישן לעבן האבן אויפגעציטערט, איז דען א וואונדער וואס אזוי פיל אידן, אזוי פיל האבן זיך אין יאהאנעסבורג צונויפגעקומען אויס־הערן דעם גאסט, וואס איז צו זיי געקומען? זיכער איז דער גרעסטער טייל פון אלטן דור און א סך פון אינגערן דור האבן פון גאסט נישט געהערט. אבער א גאסט, זייער גאסט. וואס איז דער חילוק?

איך האב באמערקט דעם עולם, שבתדיק אנגעטאן, אלטע פאר־פאלק אזוי פיל. און יונגע, אינגערע, בחורים, מיידלאך — דער נייער דור — אלע האבן ברייט די אויגן אויפגעעפנט. אלע האבן מיט פאר־וואונדערונג צוגעהערט צו די ווערטער — גאנץ פשוטע און נאטיר־לאכע, וואס דער גאסט האט צו זיי גערעדט. דער גאסט אליין האט זיך געשפירט ווי אין די אמאליקע גוטע צייטן, אין סאמע הארץ פון ליטע: טאקי אין דער אייגענער קאוונע בלויז איין האלב יאר פאר דעם מלחמה חורבן.

אבער מען קען אויך נישט זאגן אז דאס אינווייניקסטע לעבן

אויף לינקס, און דער איד האָט אָנגעהויבן צו רעדן מיט אמאָל בורישׁ. וואונדערט זיך דער בור:

— א גרויס פאָלק, דאָס פאָלק ישׂראל. צושפּרייט איבער דער גרויסער וועלט. געלויבט איז זיין נאָמען וואָס אהער, קיין דרום אפריקע דערנענטערן זיך שוין זייערע טריט.

האָט דער בור ביים איד א פּאָר ברילן געקויפט. אריינגעקוקט אין דער ביבל, האָט דערזען, אז אין די אויגן איז טאקי ליכטיקער געוואָרן. האָבן די בחורים שוין דערזעען ביים אידן אין פּעקל זייגערלאך, קייטלאך, קעמעלאך. האָבן די מיידלאך דערזעען פּאטשערקעס און סטענגעס, זיידענע טיכלאך. האָט די מאמע דערזעען ליילאכער און טישטוכער און מען האָט אָנגעהויבן צו האנדלען. ביז אייניער איז דעם אנדערן מיאוס געוואָרן. אזוי פּעדלענדיק מיט ביליקע סחורות, פארדאַרבן די ליבע וואָס דער בור האָט געטראָגן צום אלטן פּאָלק פון דער ביבל. איך וויים נישט אויב דער בור זוכט איצט די שפּורן פון דעם אידן אין דער ביבל. וויל עס וויסט שוין דער בור דעם וועג אין שטאָט אריין. אין די גרויסע פענצטער, וואָס אין דער גרויסער שטאָט, ליגן סחורות אויסגעלייגט און וואַרטן אויפן בור און אפילו אויף דעם נאקעטן קאפיר.. און אנדערע האָבן זיך באַזעצט צווישן די גאָלד־מינען אָדער בריליאנטן־גריבער. א שפּייז קרעמל פון בלעך אויפגעשלאָגן, געשפּייזט דעם קאפיר, וואָס האָט אין מינען געאַרבעט. דער חיי־מישער תלמיד־חכם האָט באַדינט דעם פּרימיטיוון מענטשן. געקאָכט פּאר אים זיינע מאכלים און מיט א ליבלאך שמייכל אים אין די אויגן געקוקט.

געלעבט האָט מען אין בלעכענע הייזלאך אויף גיך צונויפגענעלאָגענע, וואָס האָבן זיך געברענט אין דער זון בייטאָג און געשאַוועט פון בייגאכטיקן טוי. וויב און קינד האָט מען איבערגעלאָזן אין דער היים. אויף יענער זייט ים אין וויטן לאנד. געבויגט אָן אויפהער, שטיל געהאָפט און געשאָלטן דעם גורל. אפריקע, אז דער טאָג קומט אָן פּארבלענדט ער אלץ וואָס עס

גאָר נאָנט דערנענטערן זיך די ווינטן, וואָס קומען פון ווייטע לענדער אהער אינאיינעם מיטן טרויער. מען קען מיינען אז „ר ע כ ט ס" און „ל י נ ק ס" מישן זיך נישט אינאיינעם. אָבער ל י נ ק ס און ר ע כ ט ס אינאיינעם שטרעקן אוים זייער הילף ווייט איבער אלע ימען. רעכטס און לינקס באגעגענען זיך אויף דעם וועג, וואָס פירט צו הילף.

כמעט די גאַנצע אידישע גאָס האָט אויפגעציטערט, מיט אָנגעשטרענגטע נערוון געווארט צו באגעגענען די יתומים, וואָס זענען אהער אָנגעקומען. זאל עס פארצייכנט ווערן. כאָטש אויפגע־צויגן וועלן זיי מסתמא ווערן אזוי גוט און אזוי שלעכט. ווי נאָר עס קאָן טרעפן אין אונזער אייגענער גאָס. וואו דאָס לעבן איז נישט אָרגאניזירט און וואו, צוליב דעם סכסוך צווישן צוויי שפראכן, לערנט מען אפילו קיין איינע נישט, וואו אויף דעם חשבון פון אונזער טומל טרעט אריין גאָר שטיל און גאָר אָן טומל א דריטע שפראך, אונז א פרעמד ווילדע, אונז וויי א דאָרן א שטעכעדיקער. ווי עס זאל נישט זיין, איך האָב געזעען ווי די קינדערס בלאסע, מאָגערע באקן האָבן זיך אָנגענאָסן מיט א זוניקער ראָזיקייט און ווי די שיטערע מוסקולן זענען שטייפער געוואָרן. זאל דאָס זיין א נחמה. אפשר וועט אין די קינדער אליין זיך צאפלען דער אידישער גורל, אפשר וועט דורך די קינדער רערן דאָס בלוט פון גאנצן פאלק.

צ י ו ן איז דאָ אויסגעקריצט אויבן־אָן אין אידישן לעבן. און אפילו דער דאָזיקער איר, וואָס רעדט שלעכט ענגליש און שלעכט בוריש און אויך שלעכט אידיש. ווייל ער רעדט שלעכט דעם קורלענדער דייטש — און קען אויך נישט קיין העברעאיש — ער, דער שטומער איר, האָט זיין קאָפ אויסגעגליכן און האָט זיך אַוועק־געשטעלט אונטער דער פאָן ו ו י י ס און ב ל ו י. ארץ ישראל איז א נאָנטע מדינה. אפשר די נענטסטע וואָס קוקט צו אידן אהער אריבער כמעט פון אריבער דעם אייגענעם אסל.

עם קומען אָן אהער פון צייט צו צייט פרישע אימיגראַנטן,

האָט סמנים פון אַ נייער בעסערער פּאָרמע. עס איז דאָס היימישע שטאַרק אייגענוואַרצלט, סיי דאָס גוטע סיי דאָס שלעכטע, און דאָרט, וואו דאָס גוטע ווערט אָפּגעקראָכן פון דער היגער זון, דאָרטן ווערט דאָס שלעכטע און דאָס גרויע פון דער אייגענער זון אויפּגעבראַכט. דאָס איז שטאַרק צו דערקענען אויף דעם נייעם דור, וואָס שטייט אַ צייטיקער און לאָזט זיך באַטראַכטן.

זיי, די קינדער פון נייעם דור דאָ געבוירענע, זוכן שוין דעם תיקון זייערן נישט אין טאַטע־מאַמעס ד' אמות. אויך נישט די בייַנקשאפט פון דער מאַמען האָט שוין זייער מהות אָנגעריכט. און אפשר אפילו דער איצטיקער גרויסער טרויער — טאַטע־מאַמעס טרויער — האָט זייער נשמה נישט אזוי שטאַרק פּאַרוואָלקנט. וויל אייגער רופט שוין אָן זיין היים דאָס לאַנד, דאָס ווייטע, וואָס איז פון די אַטלאַנטישע וואַסערן געוואַשן. די מאַמע לאנדאן איז זיין מוטער־שטאָט. עדינבורג, וואָס אין שאַטלאַנד ווינקט צו אים פון ווייטן. אַהין פּאָרט ער שטודירן. און דער אַנדערער באַווייזט מיט שטאָלץ אויף אפריקעס בריטע שטרעקעס, ווינט זיך דאריבער די בריק, וואָס פירט פון קאָוונער טאַטע־מאַמע צום היגן געבוירענעם קינד.

אָבער אַהער האָט דערגרייכט די מאָדערנע אידישע ליד, דאָס מאָדערנע בוך, סיי אין אידיש און סיי אין העברעאיש. וויל שטאַרק, ווי א יונגער דעמב, שטייט אין דער אידישער גאָס א יונגער דור, וואָס איז יונג אַהער אַריבערגעקומען. גלייך מיט די טאַטעס זיך געברענט דאָ אין דער זון. געוואַלגערט זיך אין שטויב און אויסגעוואקסן שטאַרק, מיט די אויגן צום מאָדערנעם אידישן לעבן געווענדעט. מיט די אויגן געווענדעט צו היינטיקער צייט. עס ליגט א זיכערע בריק צווישן דער דאָזיקער יוגענט און אידישן פאלק. איז וואַך צו יעדן צאפל אין אונזער לעבן.

וואַרום ווי ווייט דרום־אפריקע זאל נישט זיין, אָבער גאָר נאָנט האָט צו אירע אידישע קינדער דערגרייכט דער צער פון כלל.

אין שאטן פון גאלד.

וואולקאנישע ענערגיע און וואולקאנישע כחות קאכן דא אונטער דר'ערד אין דעם גאלד־דאיאן. א נעיז וואס מען קאן נישט אויסמיידן אז מען קומט אהער. די שטאט יאהאנעסבורג מיטן גאנצן שטאטישן לעבן איז צו גארנישט געגליכן אז מען קומט אריין אין הארץ פון די גאלד־גרי׳בער. כמעט נישט צו באגרייפן ווי ס'איז מעגלאך געווען אין א דרייי צענדליק יאר אזוי פיל שטיין פון אונטער דער ערד ארויסצובריינגען, צומאלן עס און באשאפן אזעלכע שטויב־בערג אויף צענדליקער מיילן. די מילן וואס מאלן די שטיינער באשאפן אזוי טעמפן און גאר אן א סוף עזותדיקן געלעכטער אזש דער מוח פון קאפ הויבט זיך אן רירן, וועו מען קומט אינווייניק ארויין. שריי אויס דיין וואונדער אין דער הויך אדער זידל זיך אוים — אלץ איינס — קיינער וועט עס נישט הערן. אין קאנטראסט מיט די רוישיקע שטיין־מילן זענען די טויזנטער נעגער, זייער נאקעטקייט בלויז אין קאלדרעם איינגעוויקלט, וואס דרייען זיך דא ארום פלעגמאטיש שווייגנדיק. דרייען זיך ארום אין די טויזנטער — וועו מיט סמכים פון גבורה און וועו מיט אייגע־צויגענע באקן און וועו עס הוסט און וואונט זיך שוין מיט דער לופט. וווייטער פון דעם ראיאן טארן זיי נישט ארויסגיין. אויף דריי יאר האט זייער מלך זיי פארקויפט דורך אגענטן צו די מינען־הערשער. דא שלאפן זיי אין די קאזארמעס. דא עסן זיי וואס מען ניט זיין צו עסן, ביז עס קומט זייער צייט ארויפצולאזן זיך אונטער דער ערד, דרייען זיי זיך ארום שטילע אונטער דער ברענענדיקער זון, וואריפען אויס א ביסל דאס לייב אין דער זוניקער וואריפקייט איידער זיי לאזן זיך ארויף אונטער דער ערד צום באדן דאס לייב אין אייגענער און פרעמדער אונטערערדישער וואריפקייט און שוויים.

איך קען די גרויסע גאלד־מינען פון קאלגארדא אין נאדד

אײנציקע און נאנצע משפּחות. כמעט אלץ פון קאָוונע און ארומיקע שטעטלאָך. קומען און ווערן אײנגעשלונגען אין דעם אלטן ישוב.

בא א פּופּציק טויזנט רעכנט מען דאָ די אידן אין דרום־אפֿריקע. פון זיי האָט יאהאנעסבורג און פּאָרשטעט כמעט א העלפֿט. קיפּטאון די צווייטע גרויסע קהילה. און אפֿשר איז נאָר א חידוש צו באגעגענען דאָ נאנצע פּופּציק טויזנט אידן אין דער צייט וואָס דער נאנצער ווי ס ע ר עולם אין דרום־אפֿריקע דערגרייכט נישט קיין אָנדערהאלבן מיליאָן. א צווייג פון דעם אידישן שטאם האָט אהער דערגרייכט. א שטאַרקער וואָרצל האָט זיך אהער דערשלאָגן.

די עלטער לעבט מיט אירע געפילן, טראַדיציעס. שולן. בתי מדרשים. חסידישע שטיבלאָך.

די יוגענט וואָס שפּירט דעם נייעם ווינט פֿארמאָגט ביבליאָטעקן. מאָדערנע ליטעראַטור. העברעאיש־אידיש. אידיש־העברעאיש. נייען ארום יונגע דיכטער. נייען ארוים פון צייט צו צייט זאמלביכער אין אידיש — הערן אויף און גייען ווידער ארוים. ווי דער שטיינער. ווי אומעטום.

עס זעט אזוי אוים, אז אונזער צווייג ווערט זיך דאָ אין דרום־אפֿריקע פֿארשטארקערן. די וואָרצלען פֿארטיפֿערן.

פונדעסטוועגן ווערט דער בליק פון דער פינצטערניש אינ־גאנצן נישט פארגוואלטיקט. עס טראגט דער בליק מיט זיך זיין אייגן ליכט און ווייסט אמאל ווי אזוי מיט אים די פינצטערניש דורכצולעבערן.

די מענטשן וואס דרייען זיך דא ארום זענען דאס רוב ברוין־שווארצע, אבער פון די פינצטערניש לייכט זיך נאך דאס שווארצע לייב מער ווי דאס ווייסע ארוים. די שווארצע געשטאלטן, ווי שטיקער פינצטערניש, גייען ארום און צושניידן מיט זיך דעם צינישן געלבלאכן חושך.

פלוצלינג צינדט זיך אן דאס עלעקטרישע ליכט און אלץ ווערט מיט אמאל אפגעדעקט;

— א גרויסער און ברייטער אונטערערדישער וואקזאל אין גרוי־געלן גראניט אויסגעהאקט. א עלעקטרישער צוג, וואגנעם אנגעלאדענע מיט פייכטע שטיקער שטיין קומט אן מיט א געפייף און טעמפן נערוויש און בלייבט דא שטיין. אונטערן צוג איז אן אפגרונט אפן. יעדער וואגן עפנט זיך אויף פון אונטן און די שטיינער ווערן אין אפגרונט ארייננעשפיגן. דארט ווארט אויף זיי געווים א מיל, וואס צוברעכט זיי אויף קלענערע שטיקער, דראבנערע שפליטערס.

דער וועג וואס ציט זיך אוועק פון צענטער אויף רעכטס און לינקס איז א ברייטער. דער טונעל א גראמער. קאפירס, קאפירס, קאפירס. נאקעטע ביז צו די לענדן. צווישן זיי איינציקע ווייסע, בלייכע מענטשן. זיי באפעלן. אבער וואס איז דער חלוק דא אונטער דער ערד צי מען הערשט אדער מען ווערט באהערשט? ביידע, סיי דער ווייסער, סיי דער קאפיר, אויף ביידן געוועלטיקט די קללה.

קומט אן פון ערגעץ א שורה אייזערנע וועגעלאך אנגעלאדענע מיט שטיינער, לויפן אויף א שמאלע פאר רעלסן. הינטער די וועגעלאך קאפירס אונטערשטופערס. בארוועסע לויפן זיי אויף די רויע, שפיציקע שטיינער. וואונדער זיך וואס זייערע פיס ווערן נישט צושניטן אזוי לויפנדיק בארוועס אויף שפיציקע שטיינער.

אמעריקע, אבער וואס פאר א דמיון איז עס? נאר אנדערע כחות וועלן דאָ צוברעכן, דאָ גיסט זיך דאס גאלד איבער די ראנדן. אבער דאס גאלד צו באקומען דארף מען רייסן דעם פעלז אין דער טיף מיט געדונגענע טיוולשע ציינער.

די פיר־שטאקיקע עלעווייטארס נעמען ארונטער אונטער דער ערד גאנצע מענטשן־קנויל פאר א מאל און שלייפערן זיי אין א מינוט, צוויי מינוט א מיל טיף אונטער דער ערד. פיר אזוינע עלעווייטארס יאגן זיך ארויף און אראפ אין דער מינע, וואוהין איך גיי מיך איצט אראפלאזן.

איך הויב אן אראפ צופאלן אין דער נידער אראפ און אראפ געבאדן אין א פייכטער לופט וואס איז פון אנהויב קילבלאך און וואס ווייטער — ווארימער, ווארימער. און באלד דערפילסטו אז דאס לייב איז עפעס נישט רוין. קלעפעדיק און קלעפט דאס העמד צו זיך. פיר טויזנט פוס — דאָ לאזט מען מיך ארויס. אבער איידער איך באטראכט ארום דעם גרויסן חלל אין געשטאלט פון דער צענטראלער סטאנציע אין דעם גראניט אויסגעהאקט, לעשט זיך די עלעקטרע מיט אמאל אויס ארום און ארום און אלץ ווערט פארוויקלט אין דער פינצטערניש — א צופאל, ווען מסתמא לאנג נישט דויערן. באלד ווען ווידער ליכטיק ווערן. אבער דאס איז ווי א סימבאל פאר מענטשן, וואס ווייל א סך זענען. עפענען בריים אויף די אויגן א סך צו זענען.

באלד באווייזן זיך דאָ און דאָרט פייערלאך, ליכטלאך אין אימיצענס הענט. די פינצטערניש איז א געדיכטע. לאזט די שטראלן נישט פאנאנדערשפרייטן זיך צו־ווייט. די פינצטערניש קריגט א געלבלאכן שמייכל און רעדט צינוש:

— האסט דיין הארץ רוין געוואשן. עס איז בלאטיק סיי־ווי. פון מיין שטויב האט זיך קיינער זיין הארץ נישט רוין געוואשן, ווייל פון זיין בלוט איז דאס גאלד ארויסגערונען און צו מיר געקומען. דו האסט דאך באפוילן איך זאל איבער אים וואכן! כא־כא־כא!

זיינע וואָל־בינטעלאך אנשטאט האָר, וואָס אויף זיין שארבן, קויקלען זיך טראָפנס שוויים און לויפן ביז צו אים אין מויל אריין. פון ווייטן קומט א דונער־כוואליע און זי זינקט איין אין שטיינערנע וועגט.

דינאמיט האָט ערגעץ אויפגעריסן. — פילן אלע וועגט די קראמפן.

אויך קוואלן וואסער האָט מען אונטער דער ערד איבערגע־שראָקן נאָך דעם גאָלד זיך יאָגענדיק, שטראָמען זיי און זוכן זייער וועג. טייכן גאנצע שטראָמען פון ערגעץ מיט א געוויש און פארשווינדן ערגעץ אין דער ווייט. מען היט שוין די שפורן פון אזא קוואל. עס ווערט דאָס וואסער ארויסגענארט אויף דרויסן מיט ריזיקע פאָמפעס וואָס וויסן נישט קיין רו סיי טאָג און סיי נאכט.

שוין אויפן וועג צום דרויסן גיי איך ווידער פארביי דעם פלאץ וואו מען בינדט איבער וואונדן. זיצט נאָך אלץ דער האלב נאקעטער קאפיר אויף דער פארשוויצטער באנק, קוקט אויף זיין שווארצער פוס, וואָס מיט א ווייסן באנד ארומגעבונדן. און דער ווייסער באנד איז אזוי רויט, בלוט־רויט. ער, ווי איך, ביידע וואונדערן זיך, וואָס בלוט איז אזוי רויט, אזוי רויט.

דרויסן הערשט דער ליכטיקער טאָג. אפריקעס א ליכטיקער טאָג. איך האָב די זכיה צו ווערן ארייננעלאָזט אינווייניק אין שמעלץ־הויז אריין, וואו מען שמעלצט גאָלד. דאָס אָרט איז הייליק. — שעפטשעט עפעס פון יערן ווינקל ארויס. די אוויוענס אין די וועגט איינגעשלאָסענע און פארשלאָסענע. קומט פון די וועגט ארויס א ווייטער, איינגעהאלטענער אונטערערדישער ווינט־נערוויש. כאטש אין די פארבאָרגענישן פלאקערן געווים פייערן ווילדע. אָבער דאָ אין טעמפל איז א שטילע קילקייט. א צוויי ווייסע מענטשן, א דריי קאפירס, ערנסטע פנימער. דאָ געפינט זיך דער אמתער האר. אויפן טיש — א געלער, קאלטער ציגל. דיין גאָלד! אָפגענאָסן און געלייטערט גאָלד. ערשט באמערק איך אז ניערויק, כמעט אין דער ערד, שטייט אַ גרויסער טאָפ טיף איינגעמויערט. דער טאָפ

וועלט דער וואונדער אָבער פּאַרענטפערט. אָט איז אַ קאַמער אין דער שטיינערנער וואַנט וואו מען בינדט איבער אויף גיך וואונדן. שטייען ביינק נאַסע, פון אייגענעם שוויים אויסגעוויקט. אויף אַ באַנק זיצט אַ קאַפּיר מיט אַ נאַקעטן פּוס און פון פּוס רינט בלוט. מיט אַ ווייסן באַנד דעם טראָט פּאַרבונדן. טריפט דאָס בלוט דורכן באַנד איז דער באַנד רויט. אויך פון זיין בלוט וועלט דער וויסער באַנד בלוטיק־רויט.

טיפער אין טונעל. די באַוועגונג איז נערוועז און דאָך אויס־גערעכנט. נאָך אַ צוג מיט שטיינער פּאַרבייגעלאָפן. מיין שוויים באָדט מיר מיין לייב אונטער מיינע קליידער. און קאַלט איז דער שוויים גלייך גאָרנישט פון מיין לייב איז ער אַרויסגעקומען. אפשר איז ער קאַלט ווייל דאָס בלוט איז דאָך קאַלט צו דער גאַנצער באַוועגונג. וועלט ווייסט, אפשר.

אין דרייען איינגעבויגן קריכט מען אַריין צו יענעם עקשנות־דיקן אוצר דורך איינעם פון די טונעלן. אַ טוץ קאפּירס און איין וויסער ארום איין עקבויער, וואָס ציטערט און וועלט געטריבן פון געפּרעסטע לופט אין פּעלז אַריין. אַלע שטעלן אָן אויף מיר די אויגן. די קאַפּירס מיט ווייסע, קאַלטע וויסלען, וואָס רינגלען ארום גרויסע שוואַרצלען. אויגן. קאַפּירשע אויגן. אין דער קאַלטער וויסקייט איז די שוואַרצקייט אַ פּרעמדע, אַ ביטערע. מיט אַזעלכע וויסלען און שוואַרצלען קוקט אַ קאַלב אַ געבונדענע וועלט איר קאַפּ איז שוין צו דער ערד געבויגן און דער האַלדז צום חלף אויסגעצויגן. און דער ו ו י ס ע ר, די כלומרשדיקע אויבערהאַנט וואָס איבער זיי, ער לאַכט. זיין פּנים איז צובראָכן פון טויזנטער שמייכלען. מיין פּנים איז פּאַרשוויצט פונקט ווי זיינס. אָבער אין זיין פּנים ליגט דאָס גרויסן זיך און שטאַלצקייט. יענער באַוואוסט־זיניקער שטאַלצער שטריך, וואָס איך האָב שוין איינמאָל דערקענט בא די וויסע גאַלד־גרעבער ערגעץ וואו אין אַנדער לאַנד. דאָס נאַקעטע ברוין־שוואַרצע לייב פון די קאפּירס איז בלאָטיק־נאַס. די מוסקולן שיטער. בא איינעם מיט האָטענטאָטיש בלוט, צווישן

אפריקעס קינדער

דער ברוין־הויטיקער מענטש האָט געטראָטן אפריקעס וועגן און שטעגן. און נאָך איצטער געוועלטיקן זיינע בליקן אומעטום. דער ק א פ י ר. אזוי ווערט ער דאָ אָנגערופן. פון דער טונקל־הויטיקייט בליקט ערויס דער שבט־שטריך און ווי שבט מיט שבט האָט זיך באַהעפט און ווידער צושיידט. אין דרום־אפריקע זענען זיי אריבער זיבן מיליאָן און דער וויסער מענטש מיט זיינע אָנדערטהאַלבן מיליאָן בלייבט זיך דאָ אויף אפריקעס ערד ווי א שוואַכער מאָרגן־בלאַסק אָדער אפשר — אָוונט־העל.

אינאיינעם מיט דער ברוינער אפריקעס ערד קוקט פון אומעטום ערויס דאָס ברוין־בראָנזענע פנים און לייב פון קאפיר. וועלן ער גייט ערום אין שטאָט איינגעוויקעלט אין איראָפייערס שמאַטעס גיסט ער זיך צונויף מיט דעם שטויב פון די גאַסן. אָבער וועלן ער לויפט ערום א נאַקעטער אין א זייט פון בריטן וועג, איז ער געראָטן אין א קאפיר־בוים וויינטער צייט, בעת ער שטייט אָן בלעטער אונטערן בלויען הימל און די נאַקעטע צוויגן מיט שארלאַך־רויטע בלומען ערומגעהאנגען.

אלערלייי שבטים פאַרמאָגט אפריקעס ערד אָבער דער שענסטער איז דער ז ו ל ו־שבט. דער זולו איז דאָס אמתע קינד פון לאַנד. שטאַרק, גיגאַנטיש געבויט, ווי נאָר עס פאַסט זיך פאַר די היגע רויטען. אז דער זולו שפרייזט מיט פייל און בויגן אויף דעם שמאָלן שטעג צווישן הויכע ווילדע, שטעבעדיקע גראָזן בוקן זיך צו אים די ווילדע גראָזן. און אזוי אויך די ז ו ל ו טאַכטער, איידער דער חשק חתונה צו האָבן האָט נאָך אויף איר שטאָלצן און שטארקן קאָפּ נישט ערויפגעוועבט דעם הויך־אויסגעפלאָכטע־נעם, רויט־געפארבטן טעפל־הוט און איידער עס האָט דאָס מזל אירם אָנגעבונדן און אָנגעהאנגען איר א קינד אויפן פלייצע. דעמאָלט, מיידלווייז קרייזלט זיך אוים אין א צאָל פלעכטלאך פון

איז פֿול מיט א געלבלאַך און זילבערדיק־שוואַרץ פֿליסיקייט, צושמאַלצן גאָלד און מיט א זילבערדיקע הייטל באדעקט. אונטן ברומט און פייער נישט ארויסצוזעען. מען באפעלט און צוויי קאפירם נעמען דעם טאָפּ ארויס מיט אייזערנע צוואַנגען. און א ווייסער מיט אַן ערנסט פּנים נויגט דעם טאָפּ מיט א לאַנגער צוואַנג און גיסט דאָס גאָלד אין א שוואַרצער, קאַלטער פאָרמע אַריין. גיסט זיך נישט קיין גאָלד, נאָר א זוניקייט, פון טאָפּ אין דער קאַלטער פאָרמע אַריין. אָבער באַלד ווערט די זוניקייט טונ־קעלער, אויסגעלאָשן און נעבן דעם ערשטן קאַלטן, געלן ציגל לייגט מען דעם צווייטן אַנידער. מען קלאָפּט אויף אים אוים אימעצענס חתימה. אין עטלאכע שעה ארום וועט ער זיין אזוי קאַלט ווי דער ערשטער. דאָס איז אַלץ.

מען עפנט אויף א זייטיקע טיר אין א וואַנט. א טיגל. דאָרט לייטערט זיך דער גאָלד־שטויב. א גערויש פון פאַרשטיקטע ווינטן אין אויוועז. און די לויטערקייט — נישט אַנדערש, שטיקער פון דער זון האָט מען אָפּגעריסן, וועז די זון האָט געהאַלטן בא דער שקיעה און דאָ אין אויוועז האָט מען די זונענשטיקער פאַרשפּאַרט און זיי רוישן און זיי ביינקען צו דער זון. רייסן זיך פון דער תפיסה ארויס.

און אפשר איז עס די נשמה פון דער וועלט, וואָס ברומט און ביינקט אזוי און ווערט פאַרברענט אין אונזער תאוה צו גאָלד.

ווערט פאַרברענט אינאיינעם מיט אונזער גורל.

דרויסן הערשט דער ליכטיקער טאָג. אפריקעם טאָג.

בראָנזענעם קאָביר. פון דעם ג ע מ י ש ט נ ס פּנים קוקט די וויסקייט ארויס פון דער שוואַרצקייט און מוסרט דעם אייראָפּייער. און פון דער בלאָסקייט ברעכט זיך דורך די ברוינקייט און ווינקט בייז צום קאָפּיר.

איך פרעג אַמאָל א זולו מיידל:

— ווילסטו האָבן א ווייסן מענטשן פאַר א מאַן?

האָט זי פּאַרקרימט דעם נאָז מיט עקל:

— ניין, איך וויל נישט. אפילו דער באבון גייט אויך נישט אונעק פון זייַנע באבונעס צו זוכן זיך א ווייב צווישן אַנדערע מאַלפּעס.

האָט פונדעסטוועגן דער מאַלייער, כינעזער, פראַנצויז בור, צי שטאָלצער ענגלענדער איר באַווייזן אז די באבונעס האָבן נישט קיין גאט און אז די ברוינקייט פון איר קינדערס פנים קען אויך געבראָכן ווערן, ווען דער ווייסער מענטש וועט עס נאָר פּאַרלאַנגען. געווים האָט זיך די דעגענעראציע גרינגער באהעפט מיט דעם פּרימיטיוון מענטשנס בלוט ווי די רעליגיאָן זיינע מיט דעם קאפירס פּרימיטיוועס נשמה. וויל אונטער קריסטוס בריטע פאַלעס קען דאָס קאפיר־קינד דעם קאָפּ נישט באַהאַלטן בשום אופן. פונקט ווי עס קאָן נישט אויסבאהאלטן די קאפיר מאמע איר קינד, ווען עס טוליעט זיך א נאקעטע צו דער מאמעס נאקעטער פלייצע, ווען זי שפּרייזט דורכן הייסן טאָג מיט דעם שטויביקן וועג.

די שטאָט וואו עס איז דעם אייראָפּייערס ממשלה, זי קאָן אָן שוואַרצן מענטשן נישט אויסקומען. דער קאפיר איז ביים ווייסן מענטשן — פערד און אנטרייבער, קוכער און סארוואר, שיק־איינגל און משא טרעגער. ביים בור איז ער א קנעכט. אָט דער אַלטער האָלענדער, דער ביבליש געשטימטער, האָט פּאַרשטאַנען ווי אזוי פון אים א קנעכט צו מאכן. ביים בור קריגט ער געשמיסן, קריגט קלעפ און דאָך לעבן זיי בוידע בשלום. דער קאפיר־מאן קען שוין אָן דעם ווייסן מענטשן אויך נישט אויסקומען.

אירע קורצע, געקרייזלטע וואליקע האָר, און אויף יערן צעפּעלע — וויסע פּאטשערקעס. יעדער צעפּעלע מיט אויל אויסגעשמירט, אוש דער אויל טריפט פון יערן פּלעכטעלע. און דאָס אויל באזאלבטע לייב אירס, וואָס איז נאקעט ביז צו די היפטן און נאקעט פון די לענדן ביז צו דער ערד־גלייך, ווי א יונגע סארנע שפּרייזט זי מיט דעם קאָפּ פאָרויס. אזוי שפּרייזט זי מיט דעם שמאָלן שטעג, ציען זיך צו איר די ווילדע גראָזן און די טיגער־לילייע פון ביידע זייטן שטעג. ציט זיך די ברוינע ערד צו אירע פולע אָנגעקוואָלענע גלידער.

אפילו ווען דו פארשטייסט נישט די שפּראך פון זולו איז דיר ליב צו הערן איר קלאנג. קלינגט מעלאדיש. געזאנג אין קלאנג. דער אייגענער קנייטש וואָס אין דער טירטלטויבס געזאנג. דער קנאַפּ מיט דער צונג, וואָס אין אנדערע וועלטער איז אפשר אויך בא די פויגל געבארגט.

אָבער צווישן קלאנג און שפּראך און פלינקן טראָט, צווישן שטאָלצן געבוי און ברענענדיקן בליק האָט זיך באזעצט א באציל וואָס עסט זיין לייב און זיין נשמה. טאָטשעט אונטער זיין אָריגינאַלקיטעט און זיין קיום. ווייל ווי אומעטום אין אלע פארוואָרפענע, וויטע, וווייטע לענדער, אזוי אויך אהער, צו די קינדער פון לאנד, האָט דער אייראָפּייער אינאיינעם מיט זיין רעליגיאָן מיטגעבראכט זיין בלוט און זיינע קראנקהייטן. אזוי גייט עס שוין האנט אין האנט. — דער אייראָפּייער, וואָס האָט זיך כלומרשט געמיאוסט צו שטיין אין שוואַרצנס ד' אמות, האָט זיך דער תאוה אונטערגענעבן און זי האָט שוין אים דערנענטערט צו דער פולבלוטיקער פרוי מיט איר שוואַרצן פייער. אמאל האָט ער זי באגעגנט אין פעלד ווען די זון האָט געברענט און געצונדן די געגענט ארום און אמאל אין די קילע, בלויע אויסגעשטערנטע נעכט. עס האָט זיי שוין דער ווינט צונויפגעבראכט. אויף דעם זאנן עדות אלע בלאסלאכע, געלבלאכע פנימער און אלע דראבנע נישט דערוואקסענע מענער, פרויען וואָס לייגן א שלעכטע בריק צווישן בלאסן אייראָפּייער און

אז אָנקלאָגן וועט ער דעם ווייסן, אָבער ער, אליין וועט אין טורמע ניין. דאָס איז דערפאַר וואָס אין שטאָט איז דער קאפיר אָן די מינדעסטע רעכט. קיין איין טריט קאָן ער פריי נישט מאכן. אפשר א טיץ פּאסטפּאָרטן אַלערלייי באַדאַרף ער האָבן. און אין אַוונט אז דער זייגער שלאָגט אכט טאָר זיך זיין פּוס נישט געפינען אין גאס. סיידן זיין ווייסער בעל הבית גיט אים ארויס א פּאס. עם לויערן אויף אים פון אהינטער יעדן פלויט זיינע אייגענע ברידער — שוואַרצע פּאָליסלייט. ווי א הונט כאפט מען אים אין דער פינצטער־ רער נאכט און ווי א הונט שלעפט מען אים אין טורמע ווי נאָר דער זייגער האָט אכט געשלאָגן.

צי באגרייפט דער קאפיר זיין אייגענעם באטייט אין לאַנד, פונקט ווי עס ווייסט דער ווייסער פון זיין שוואכקייט? ווער ווייסט? דער ווייסער מיטן שוואַרצן פּארטרויען זיך קיינמאָל נישט זייערע הערצער. דעם טעם פון מלחמה האָט דער קאפיר שוין באלד אינגאַנצן פארגעסן. זיין אינציקע כלי־זיין, דעם ה א ס י ג עי י, א שטעקן מיט א פּיקע, דאָס איז שוין פארוועדט צו טראָגן. שטעקנס מעג ער טראָגן וויפל ער וויל אָבער דער שטעקן זאָל קיין שטאָלענעם שפּיץ נישט האָבן. איז דאָס זיין אייגציקער געווער געבליבן. גייט דאַריבער דער קאפיר אין וועג און טראָגט אין האַנט צווויי, דריי און אמאָל פיר שטעקנס. געבליבן זענען נאָר די מלחמה טענץ און אז דאָס בלוט ווערט פון טאגיז און ביר צוהויצט רייסט מען זיך אמאָל ארויס פון קלעם און מען שלאָגט אן אייגענעם און מען דער־ שלאָגט אן אייגענעם. מלחמה לידער לעבן נאָך. דער שונא איז איצטער א דאָפּלטער. איז פון דעם א שפּאט־ליד ארויסגעקומען:

האָבן זיך געשלאָגן די בורעס
מיט די זולוס
זיך געשלאָגן, זיך געשלאָגן
און געוואָרן —דערשלאָגן.

אין שטאָט אריין קומט ער צום ווייסן מענטשן פֿאַרדינען קלעפּ און דאָך לעבן זיי ביידע בשלום. דער קאָפּיר־מאן קאָן שוין אייגקויפּנדיק אַלטע סורדוטן, קאָמיזעלקעס, מיט צילינדער היט בײַם ווייסן מענטשן, אויב ער האָט טאַקי אָפּגעשפּאָרט פון דעם קאַרג און שווער פֿאַרדינטן געלט — דעמאָלט קויפֿט ער זיך א קו אָדער אן אָקס. דאָס איז שוין דער וועג וואָס וועט אים קאָנען צוועקפֿירן צום הויז פון א טאַטן וואָס האָט טעכטער. ביסלאַכווייס, אין עטלאַכע יאָר, זו ער פֿאַרמאָגט שוין א צען בהמות, דעמאָלט קאָן ער קומען מיט שטאָלץ צו א טאַטן פון א טאָכטער און זאָגן: — דיין טאָכטער ווי? איך פֿאַר א ווייב. דאָ באַקומסטו דיר דיינע צען קי און אָקסן און איצטער גיב מיר דיין טאָכטער פֿאַר א ווייב.

ווי? דאָס איז דער קלענסטער פֿרייז וואָס א טאַטע, נישט קיין יחסן פֿאָדערט פֿאַר זיין טאָכטער. פֿאַר צוויי יאָר אַרבעט אין שטאָט וועט ער נאָך קיין צען אָקסן נישט קויפֿן. וועט ער נאָך קיין ווייב נישט קריגן. אָבער מיט אין ווייב זאָן אין און איינציקע לעבט דער קאָפּיר נישט אָפּ זיין לעבן. חתונה געהאַט, זיך אויסגעטאַנצט, באַזאָרגט זיין ווייב מיט א קינד, מיט אַרבעט אין פּעלץ, אויסגע־כאָלעט אַביסל דעם נאָקעטן גוף אין דער ליכטיקער זון, וויקלט מען זיך ווידער איין אין די שמאָטעס אין די שטאָטישע און מען לאָזט זיך אַוועק ווידער צום ווייסן מענטשן געלט פֿאַרדינען. ביז מען פֿאַרדינט ווידער אויף צען אָקסן, ביז מען פֿאַרדינט אויף נאָך א ווייב.

וואָן די ממשלה איז געלעגן בא די בורן האָט דער קאָפּיר נישט געקאָנט זיך קלאָגן בא קיינעם און פֿאַר קיינעם פֿאַר דאָס שלעכטעס וואָס דער ווייסער מענטש האָט אים געטאָן. דער ווייסער האָט אַליץ געמעגט און דער שווארצער — נישט. געשאָסן א קאָפּיר — ווי געשאָסן א הונט. איצטער, אונטער ענגלאַנדס ממשלה, איז שוין דאָ און דאָרטן פֿאַראן כלומרשט א משפּט פֿאַר דעם אומרעכט וואָס אימיצער האָט דעם קאָפּיר געטאָן. דאָכט זיך אָבער דעם שווארצן מענטשן אויס, אז תמיד וועט ער די שמיץ באַקומען,

זיך נישט ארויסדרייען און מיטן אנדערן שטעקן גיט מען א קלאפ איבערן קאפ און די שלאנג — איז שוין א סוף צו איר! אזוי באם הרגעט מען שלאנגען.

גייט פארבי איינער נאר אן א שטעקן. פארשטעל איך אים דעם וועג:

— פארוואס האסטו נישט קיין שטעקן, מענטש?

ענטפערט ער וואויערוש:

— יא, באם, איך באדארף נישט קיין שטעקן. איך שלאג זיך נישט מיט קיינעם.

— און אז אימיצער וויל דיך שלאגן?

— איך אנטלויף אז מען וויל מיך שלאגן.

און ער האט דערבי באוויזן ווי אזוי ער אנטלויפט.

צווישן זיך פארנעמט אין אמתן דער שטעקן דעם ארט פון אמאליקן האסיגיי, מיט צוויי שטעקנס פעכט מען זיך: מיטן רעכטן דערלאנגט מען דעם שונא און מיטן לינקן באשיצט מען דעם אייגענעם פנים. נאר דער ק ל ו ג ע ר פארשטייט שוין ווי צו אנטלויפן אויך. געווים האט דער זולו נישט געוואוסט די חכמה פון אנטלויפן דעמאלט, ווען דער גרויסער מלך איז געגאנגען מיט זיין שבט. ווען זיין מלכה באפעל האט אויפגעכוואליעט דעם זולום בלוט.

עם וואלט אפשר צייטנווייז דער וויסער מענטש זיך אוועקלאזן אין א טאנץ אין מיטן גאס, אין מיטן העלן טאג, ווי עם טוט אמאל זיין שווארצער ברודער. טאנצן דעמאלט, זעהן טאנצן וויל זיך. ווי עם פאסט נאר אונטער אפריקעם הימלען. אפשר דורך טאנץ זיך דערנענטערן.

צי וועט עס —אמאל געשען?

האָבן זיך געשלאָגן די בורעס
מיט די ענגלענדער
זיך געשלאָגן, זיך געשלאָגן
און געוואָרן דערשלאָגן.

ניין, מיט א שטעקן קען מען קיין מלחמה נישט פירן. אפילו מיט פיר שטעקנס אויך נישט. אפילו דעם שטעקן פאַרלייקנט שוין אויך דער קאַפּיר אוים מורא פּאַרן ווייסן מענטשן.

איך שטעל אמאל אָפּ אין מיטן וועג א קאַפּיר וואָס האָט נעטראָגן צוויי לאַנגע שטעקנס:

— פּאַרוואָס טראָגסטו צוויי שטעקנס?

ענטפערט ער צוטומלט:

— יא, באָם, איינעם באַדאַרף איך פּאַר זיך און דעם אַנדערן טראָג איך א מתנה פּאַרן טשיף.

און דערביי פּאַרשט ער דערשראָקן מיט די בליקן צי מען האָט אים נישט געכאַפּט ביים ליגן זיינעם.

שטעל איך אָפּ א צווייטן און פרעג:

— פּאַרוואָס טראָגסטו צוויי שטעקנס?

ענטפערט ער:

— יא, באָם, עס וועגדט זיך ווי לאַנג דער וועג איז. אויב נישט גאָר לאַנג, נעמט מען איין שטעקן. א לאַנגער וועג נעמט מען צוויי שטעקנס.

— אָבער צוליב וואָס די שטעקנס?

— שלאַנגן מיט זיי צו דערהרגענען, באָם. מיט איין שטעקן איז א סכנה, באָם, א שלאַנג צו דערהרגענען. טאָמער דערלאַנגסטו נישט גוט, טאָמער טרעפּסטו נישט גוט און הויבסט אויף דעם שטעקן ווידער צו דערלאַנגען, באָם וועט די שלאַנג דיר דערווייל אַ בים טאָן. מיט צוויי שטעקנס — דערלאַנגט מען דעם שלאַנג פריער מיט איין שטעקן און מען האַלט צו די שלאַנג מיטן שטעקן, זאָל

ברענענדיקער זון. פונקט אזוי האָט ליב די האַרעם־לילי ארויסצו־
ציען זיך פון צווישן הויכע גראָזן ארום, פון אהינטער א קוסט
ארום אין זינען די זוניקייט. פונקט אזוי פארנאכט ציט זיך די
טיגער לילי צו דער זון וואָס פארגייט און וויל פארברענט ווערן
און פארגיין אינאיינעם מיט דעם לעצטן פארנאכטיקן ציטער. דו
אַליין דערשפירסט אין אייגענעם בלוט די נאקעטקייט פון שווארצן
מאן — און פרוי. דיך כאפט ארום א ליכטיקע פרייד, גלייך ווי
דיין נאקעט ליב צע־טלען אָן אויפהער לינדע, וואַרימע ווינטן.

אָבער דער אימפעט, וואָס טראָגט זיך מיט דעם קאפירם ג׳ע־
זאנג, געהערט נישט דעם ווייסן מענטשן. און די ענערגיע, וואָס
ברויזט אין א קאפיר־טאנץ ווען זיך קיינמאל נישט פארבינדן מיט
דעם ווייסנס תנועות.

גייען מיטן וועג דרוי מיידלאך, איינע הינטער דער אנדערער,
די גרעבטע פאַראוים אוז די אינגסטע פון הינטן. אין ערגעץ
וואַנדערן זיי, וויל איטלאכע פון זיי טראָגט א שווארן פאק אויפן
קאָפּ. גאָר פון הינטן באַגלייט זיי א מאן, אָן מצא, מיט דרוי
שטעקנס באַוואָפנט. אלע נאקעטע ביז צום בויג פון קערפער. אלע
בלויזע ביז איבער די קני. די אקסלען גלייך. די ברוסט פאַראוים
אויסגעשטרעקט. מאַרשירן דרייסט און שטיל.

טוט זיך מיט אמאל א רים ארוים א געזאנג פון דער ערשטערס
האלז. פון א קייט האָט זיך אפגעריסן איר שניידנדיקע, הויכע,
שרייענדיקע שטימע און פליט וויבלד ארוים. נאָך איר שטים רייסט
זי זיך אליין, צאפלען זיך אירע יונגע ברוסט. אט באלד וועלן אירע
שווארץ־פייערדיקע אויגן זיך ארויסרייסן און צווקלאָזן נאכן גע־
פליגלטן געזאנג. אבער מיט דער אויגענער שארפקייט האקט זיך
איבער איר ליד און אירע באַגלייטער מורמלען, מורמלען טיפער,
סודותדיקער, רופן זיך אָפּ אויף איר רוף, שפרייזן צום טאקט. אין
ריטם באַווענען זיך די הענט און די מצא אויפן קאָפּ, ביז עס ברויזט
ווידער ארוים דער ערשטער צוויוטאַניקער געזאנג־געשריי, וואָס
צושיט זיך בריט און לאַנג איבערן וועג. דאָס ברוינע מיט אויל־

וויטע קלאַנגען.

וויפֿל מאָל רייסט זיך דער פּאַרלאַנג צו אַנטפּלעקן דעם סוד, וואָס ליגט אין דעם אָנגעצונדענעם און פּאַרטייעטן בליק פון קאָפּיר־פּרוי און וואָס באַטייט דער איינגעוויקלטער שמעוודיקער פּייער וואָס טליעט אין אירע אויגן? דעם אימפּעט פון זייער לעבן און אפֿשר דעם ריטם פון זייער לעבן האָט דער וויסער מענטש איבערגעריסן מיט זיין אָנקומען אַהער. נאָר צעריסענע קלאַנגען טראָגן זיך נאָך אין לופֿטן. ליכט און שאָטן שפּילן אויף זייטיקע שטעגן און דערמאָנען נאָך אָן צייטן, וועו דאָס פּרימיטיווע לעבן האָט דאָ געשלאָגן וויי די הייסע גייזערס אין די וואולקאַנישע געגנטן. דער ריטם פון זייער לעבן איז איבערגעריסן געוואָרן וויי נאָר עס איז געוואָרן אונמעגלאַך צו פירן מלחמות — שבט מיט שבט. דער גרויסער טאָנץ פון האָס און נקמה וועבט זיך אויס. די געפֿליגלטע לידער וועלן טראַדיציע. אָבער קלאַנגען איינציקע זענען נאָך וואַך אין דרום אפֿריקע. זיי וועקן דיך, וויקען צו דיר און מאַכן דעם סוד נאָך טיפֿער.

עס טרעפֿט, ביינאַכט, דערהערסטו מיט אמאָל א געזאַנג, וואָס רייסט זיך פון א מענער ברוסט מיט אזא אימפּעט, ווי עס רייסט זיך דער געבריל פון לייבהאַלז, וועו זיין בלוט און ענערגיע טוט דעם לייב א זעץ אין קאָפּ אריין. אפֿריקעס זומער־נעכט וועקן ביים קאָפּיר זיינע בלוטן. מאָלן שרים־טענץ אויף די שטילע שטעגן אהינטער זיין קראָאל. וויבל אפֿריקעס נעכט זענען וואַכע. האַלטן אויף דער וואַך דיין בלוט. אפֿשר נאָר דער וויסער מענטש מיט זיין ניכטער־רער נשמה, נאָר ער פֿארגינט זיך געשמאַק צו שלאָפֿן אין אזוינע נעכט. דערפֿאַר קען ער זיך נישט אנידערליגן אין האַלבן טאָג מיטן פּנים צו דער זון, ווי עס טוט דער קאָפּיר, און אייגזאָפֿן אין זיך דעם טאָג. איך וויים נישט, צי דער קאָפּיר שלאָפֿט, צי ער איז וואַך, דעמאָלט אזוי ליגנדיק מיט פּארמאַכטע אויגן אונטער דער־

ברודער, שאָטן־איך וואקכט דאָרט גוואַלדיק אוים. אין זיינע גע־קרייזלטע לאָקן קרייזלען זיך גרינע און שוואַרצע שלאַנגען. טאַנצן דאָרט רוחות און שדים. א דערשטיק־שלאָג האָט א יונגן הירש אין זיינע רינגען אריינגעכאפט און ער שטיקט אים פאַמעלאך און רואיק, אוש די קנאַכן ביים הירש קנאַקן און ברעכן זיך.

אמאל קומט צו דיר ארוים דיין אייגענער שאָטן און פאר־שטעלט זיך פאר א גרויסן מלך. פאר אים טאַנצן זיינע גבורים דעם גרויסן טאַנץ, זינגען צו אים א לויב־געזאַנג:

דו, ביטערער געווינסט,
וואָס איז נאַליק אין טעם,
סם'ט און שרפעט די געדערים,
נישט צו הילן און נישט צו לינדערן!
קניט, אָקס און קו און מאו־אוקעט
א לויב צו זייער קעניג!

די קלאַנגען זענען ווייטע און שארפע, אזוי שארף לייגט זיך דיין שאָטן ביים זייט פון דיין וועג אין אפריקעס פארנאכטן.

געוואלבטע לייב שפּיגלט זיך מיטן טאָג און שלינגט איין דעם ווידערקול.

שפּעטער גייסטו אליין אויפן אייגענעם וועג, לעבן די קלאָנגען אויף בא דיין זייט און מאָנען עפּעס בא דיר, רייסן די פּאר־שטויבטע קלוידער פון דיין ציוווילזירט לייב. ביים זייט וועג דערזעסטו די אייגענע קינדער אפריקעס, ליגן ביים זייט וועג, דער פּנים ארויף, אויסגעצויגן הענט און פּיס און די ברענענדיקע זון איז איבער זיי און ארום זיי — די הייסע רו פון האלבן טאָג, וועו אלץ שמאכט און וועלט געלייטערט אין דער אייגענער אָנגע־גליטער רו.

אָבער דער ברייטער וועג, וואָס איז שוין פון אונזערע מענטשן אויסגעלייגט געוואָרן, ער וועקט נאָכן אנדערע געפילן. דו ווערסט מיט אמאל קליין אונטער אפריקעס הימלען. קוקסט אהינטער זיך און זוכסט דעם תכלית פון אזא ליבט־שפּע בא די קינדער פון לאנד, וואָס ליגן מיטן פּנים ארויף ביים זייט וועג און פון די מיידלשע לייבער זוגן די שפּיציקע, בריענדיקע שטראלן.

עם איז נישט קיין וואונדער, וואָס דער קאפּיר רעכנט צו צו זיין א י ך דעם שאָטן זיינעם און האָט פּאראיבל, אז דו טרעטסט אן אויף זיין שאָטן, גלייך ווי אויף אים אליין וואלסטו אָנגעטראָטן. דער ווייסער מענטש שפּירט נישט נאָך דעם שאָטן זיינעם, פּונקט ווי ער שפּירט נישט נאָך די ליכט־שטראָמען, וואָס מאכן דעם וועג אויף זיין וועג.

דער שארפער שאָטן, אפריקעס שארפער, לאָנגער שאָטן, מיט שארפע קאָנטורן, וואָס באגלייט דיך שפּעט נאָך האלבן טאָג — ער היפּט פון בוים צו בוים, וואָס ביים זייט וועג, שלייכט זיך אוועק אויף יענער זייט וועג, שלייכט זיך איבער די שטעכעדיקע קאקטוסן און מימאָזע־בוימער און שרעקט די פויגל אין זייערע נעסטן. עם וואלט זיך וועלן מיט דעם לאנגן שאָטן פארבריידערן, פּונקט ווי דער קאפּיר טוט עס. ביינאכט וועבט זיך דער שאָטן דיינער אריין אין דער אומרואיקער נאכט אריין — און דיין שאָטן־

לאנדם מטשלה וואס האט שוין לאנג געהאט זיך איינגעווארצלט אין קאפשטאט.

דער ארגאנוש טייך, דער גרעסטער אין דעם שטאט אין דער וואלל טייך, דער שטראמיקער — עס לעבט אין זיי די נשמה פון דער גענט. צום דריטן מאל ציט דורך דאנען מיין ווע. צום דריטן מאל שנייד איך דורך די צוויי טייכן. וועז איך האב צום עדשטן מאל דורכגעשניטן דעם ארגאנזש טייך, האב איך געקוקט פארוואנדערט צום שמאלן, אויסגעבויגענעם וואסערל, וואס גנבעט זיך אונטער דעם הויכן, זאמדיקן ברעג און עם האט זיך נע־אבט, אז דאס וואבער זוכט א וועג זיך אומצוקערן צוריק וויל מ'האט מורא וויטער צו וואנדערן און ווערן פארלאָרן אין דער טרוקענער גענט. שיער גענוען צו פארשטיין ווער האט דא אזא ברייטע בעט פאר זיך אויסגעבעט אין דער שטיין־און־זאמדיקער וועלט. איבער דער כמעט לידיקער בעט האבן זיך אריבערגעבויגן פארשמאבטע וועדבעם אין פארטריקענטע מימאזע־בוימער.

צום צווייטן מאל האב איך דעם טייך נישט דערקענט. איך האב געמיינט, אז אין דער לידיקער בעט האט זיך די ביסטרע מיסיסיפי אריינגעקליבן. ברייטער, ברייטער האבן זיך ארויסגע־שפרייט די ברעגעס, די וואסערן גאלאפירן באדג־אראפ און ביז זיי דערגרייכן צום אטלאנטישן אקעאן וועלן זיי א וועלט פארפליצן אדער א וועלט באפרוכטפארן.

אבער עדות זענען איצטער די איינגעבויגענע ווערבעם און די הויכע, זאמדיקע ברעגעס אויף מיינע קרומע מחשבות. איך בין שוין דא צום דריטן מאל אן פונקט ווי דעמאלט. נאר צום ערשטן מאל, גנבעט זיך איצטער דאס וואסער אונטער דעם הויכן, אויסגע־קרימטן ברעג. אבער די מימאזן־בוימער לעבן איצטער זייער שיי־נעם לעבן. אויך די אווסטראליאנער ווערבע האט זיך מיט מיליאנען זוניקע פוך־קעפלאך צוגעדעקט און דער ליכטיקער ריח טראגט אזש ביז צו די זיבעטע הימלען. אפריקא. עפעס בליט דא שטענדיק. עפעס טריקנט דא שטענדיק. אפריקע. און ווי אומגע־

דורך דעם פּרייען שטאָט

די זון קלײבט זיך אַרויס העכער איבער דער געגנט. און די טויען וואָס לינן אויף דעם גרוי־ברוינלאכן פּנים פון דער ערד ציען זיך צו דער זון און ציטערן אין דער לופט. אויסגעקרימט און צוקרימט און צובויגן איז דער פּנים פון דער ערד. שטיינער צוקרישלטע שטאַרצן אַרויס און די שטיינער, מיט אייזן פּאַרזשאַוועדטע און ווי בלוט פּארטרוקנטע פלעקן שפּיגלען אין זיך אָפּ דעם פּרימאָרגן, ציען זיך צום טאָג, וואָס קומט אָן געשווינד.

באווייזן זיך סטאַדעם שעפּסן געל־גרוי, שמוציק, שוואַר מיט וואָל באלאָדן, טולין זיך זייט צו זייט און שפּירן נאָך די קילע נאַכט אין דער געקרייזלטער פעל. בא א פּיר טויזנט פּוס הויך, און די נעכט דאָ זענען קאַלטע. לינט נאָך דאָרטן פון ווייטן א בריטער, טונקעלער פלעק אויסגעשפּרייט: אייזלען כאָפּן א דרעמל מיט האַלב אָפּענע אויגן פוילן זיך נאָך אויפצושטיין, צערטלען זיך מיט איין זייט פון ברודער, שוועסטער אייזל, און פון דער אַנדערער זייט לעקן די פּרימאָרגן שטראָלן אַראָפּ דעם טוי פון דער נאַכט. און כאָטש די געגנט זעט אזוי מאָגער אוים, אויסגעטריקנט, פונדעסטוועגן וואו מען מען פלאַנצט — וואקסט. וואו מען האָט שטאַרק געזוכט וואַסער האָט מען געפונען. איך וויים נישט ווי טיף מען האָט אין דער ערד געבויערט, אָבער דאָרטן זע איך דרייען זיך בלעבעדיקע פליגל, געטריבן פון א מזרח ווינט און אונטן קומט א קרישטאַלענער שנור, א ליכטיקער, דורכזיכטיקער וואַסער־שטראָם — שטייען קי און טרינקען דאָס וואַסער.

דאָס איז דער פּרייער שטאָט, וואָס איז שוין מער נישט פּריי. און וואַר וויסט צי דאָ וועט אזוי' גיך ווידער ציטערן דער בראַוער גייסט פון די ערשטע האַלענדער נאַמאַדן וואָס האָבן זיך פון ברעג ים אהער פּארקליבן כדי זיך צו דערווייטערן פון ענג־

מיט זעכצן אָקסן אין וואָגן איינגעשפאַנט. ווייל זעכצן אָקסן וועלן קיינמאָל נישט לויפן שנעלער פון אַין אָקס, פונקט ווי פערצן אייזלען וועלן בלויז זייער עקשנות פארגרעסערן.

די זון האָט זיך שוין גאַנץ הויך אויפגעהויבן. סטאַדעם שעפּטן פארמערן זיך. אָבער הייזער־ווען נישט וועלן. נישט גאָר רייך און נישט צו פיל רחבות. די ערד איז באַדעקט מיט א גראָבן געל־בלאָסן גראָז. אָבער די אויבערהאַנט נעמען קאַרליק־בוימלאָך, ווי בעזימלאָך קלייניקע נידעריקע בּא דער ערד. זעלטן וואו א פעסטער, גלייכער בוים. בלויז א דאַרער, דינער מימאָזן־בוים רייסט צייטנווייז איבער דעם מאַנאָטאָנעם גרוי־גרינלאָכן און געל־גרינלאָכן אָנבליק. טיפער און ווייטער אין דער טרוקענער געגנט. פון ווייטן שפּילט דער ווינט מיטן זאמד, ווירבלט אויף א זייל ביז צו די וואָלקן, און דער זייל מארשירט געטריבן פון ווינט. קינדער פון דער ווייסטעניש. שלוחים פון דער ווייסטעניש. אָבער דאָ איז נאָך נישט קיין ווייסטעניש.

ביים האָריזאָנט ציען זיך שורות בערגלאָך געקייטלטע איינס אין אַנדערן. האַרבאָטע איז די ערד, און דאַריבער איז מען חושד דער מוטער ערד, אז זי טראָגט אוצרות אין איר הארב באהאלטן. איך אַליין הויב שוין אָן חושד זיין, אז יעדער בלישטשל פון דער זון, וואָס שפּיגלט זיך אין א ברוינעם שטיינדל איז א וואונק, א מיין. האָט מען דאָך טאקי ערגעץ אין דער אייגענער געגנט מיט א פופצן יאָר צוריק געפונען דעם ערשטן גרויסן דימענט אין א הויז פון א בור. עס האָט זיך דעמאָלט געפונען די גענויטע אויג צו גאַסט ביים בור אין הויז, וואָס האָט דערקענט ביים ליכט פון א פּראָסטן לאָמפּ, אז דאָס מיידעלע מיט די פלאַסטענע הערלאָך וואָס שפּילט זיך אין צ י י כ נ ס אויף דער ערד, שפּילט זיך עס גאָר מיט גרויסע דימענטן אַנשטאָט שטיינער.

דעמאָלט איז נאָך דער פרייער שטאָט טאקי געווען דער שטאָט פון בור. אפשר פריי. כאָטש די האַרבאָטע ערד האָט עס געווים נישט געשפּירט, ווי עס שפּירט נישט איצטער דער אומגע־

לומפערט עס זאָל נישט זיין דער ווילדער קאקטוס, דאָך איז ער אַן עדות, אַז זאפטן פּארמאָגט די מוטער ערד אפילו דאָרט, וואו שעפּס און סארנע ווייכן דעם פּלאַץ.

באַווייזן זיך קינדער, אינגלאַך, מיידלאַך מיט פּלאַסטענע הערצלאַך, מיט ביכלאַך אונטערן אַרעם, רייטן אויף אייזלאַך — האָצקען זיך מיט די ביכלאַך אונטערן אַרעם. פּאַרן צו דער נאָכטער שולע, וואָס געפינט זיך ערגעץ אהינטער יענע בערגלאַך.

עס איז דער שטאָט, וואו אַלץ באָדט זיך נאָך אין גייסט פון בור. קוקט דאריבער אפשר אוים דערווייל פון דער ערד עדם מענטשנס ענערגיע מיט א בלאַסן פּנים. גערָאטן אין דעם וואַסערל, וואָס גנבעט זיך איצטער אונטער די הויבע ברענן.

אָט אזוי איז צייטנווייז פרעמדלאַך דער בור און זיינע דרכים. קוסטס ווי ער גאַלאָפירט רייטנדיק אויף זיין האַלב ווילד פערדל — פונק ווי דער קאובאי אין נאָרד אַמעריקע אָדער ווי דער נאַוטשא אין ארגענטינע. פּארמעסט זיך מיטן ווינט אין זיין געיעג. אָבער נישט מיט אזא טעמפּא גייט זיין לעבן. מיט באשיידנקייט האָט ער אפריקע געווענט צום לעבן. נישט אזוי שטראָמט זיין ענערגיע פּאָרויס אויף דעם וועג פון זיין לעבן. אויפן פערדל גאַלאָפירט ער און אפשר ציילט ער די שטיינער פון זיין פעלד אָדער ווי ווילדע קאקטאָסון ביים זייט פון זיין שטויביקן וועג. אָבער מיט א שווערן וואָגן און וואָגן זעבצן שווערע אָקסן אָדער פערצן פויע אייזלען איינגעשפּאַנט — אזוי שלעפּט ער זיך דאָ אויף די שטויביקע וועגן זיינע. מיט פערצן אייזלען איינגעשפּאַנט טרעט ער אוים א וועג פאר זיינע קומענדיקע דורות. באַקלאָגט זיך דאָך דער בראָוסטער מלחמה מאן זייערער, וואָס איז פון פ ר י ע ן שטאט אויפגעשטאַנען און געפירט זיין פאָלק צום קריג אנטקעגן דעם ר ו י ט נ ע ק י ק ן שונא, וואָס איז געקומען זיין פריעון שטאָט אונטערטעניק מאכן, קלאָגט ער דאָך אויף דעם גורל פון זיין פאָלק, וואָס איז אין מלחמה ארויסגעקומען נישט רייטנדיק אויפן פלינקן פערד, נאָר אין א שווערן וואָגן, אָנגעלאָדן מיט ווייב און קינד און

דער בור

אז מען לעבט ווייט פון דרום־אפריקע קומט דאָס בורן פאָלק ארויף אויבן זיגען ווי א לעגענדאַריש פאָלק. א ביבליש פאָלק, וואָס האָט זיך פארמאָסטן צו מאַכן א חיים אין א מרבר און וואָס האָט זיך פארמאָסטן בייצוקומען א שונא, וואָס איז אזוי שטארק און אזוי מעכטיק ווי אפריקעס לייבן. קיינער קלערט נישט צי די גבורים לעבן נאָך אוו צי זענען זיי גאָר אמאָל געווען אויף דער ערד — יענע גבורים, וואָס האָבן סך הכל מיט עטלאָבע און צוואַנציק יאָר צוריק ווי לייבן זיך געשלאָגן אין דעם לייבן־לאַנד. א לעגענדע. א לעגענדאַריש פאָלק דאָכט זיך אוים פון ווייטן.

קומט מען אָבער נענטער צום בורם מחיצה, אז מען גענפינט זיך מיט אים אונטער זיינע ברייטע און לויטערע הימלען, דערשיינט פאָר דיר א געשטאַלט פון א קליין פאָלק, וואָס האָט נאָך זיין מלחמה נישט אויפגענעבן. די מלחמה פון לעבן אוו טויט. מלחמה פארן קיום האָט נאָך קיינמאָל אזוי נישט געפלאָקערט ווי איצטער. דאָכט מיר, אז א איד קען עס שפירן שארפער אוו טיפער.

אמאָל איז ענגלאַנד געווען דער גרויסער שונא. מען האָט אים קלאָר ארויסגעזוען. מיט שווערד אין האַנט האָט מען זיך פארמאָסטן אנטקעגן אים אוו געזוכט נצחון. אָבער איצטער, ווער איז דער שונא?

אפשר איז די גאַנצע וועלט נעשיקט פון ענגלאַנד. די גאַנצע וועלט שטייט אהינטער ענגלאַנד. אפשר יעדער אייניציקער פרעמדער, וואָס קומט אהער מיט גוטע אוו געטרייע מחשבות אוו וואָס הויבט אָן צו רעדן די ענגלישע שפראַך, נאָר די ענגלישע אוו נישט די בורישע, דאָס אלץ אוו נישט מער — אפשר איז ער דער גע־פערלאכער שונא? אוו ווי הויבט מען אויף די שווערד אנטקעגן אזא שונא? טראַגיש.

וויל דער חשק פון בור צו לעבן זיין אייגענעם לעבן איז א

לומפּערטער קאקטוס אָדער די דאָרנדיקע מימאָזע — ווער עס צאָלט די ציכזן און ווער עס מאָנט די צינזן. אויך דעם ווינט איז א קלייַנער חלוק ווער עס טראָגט דעם נאָמען פון לאַנד אזוי לאַנג ווי מען פּאַרצאָמט אים נישט זיין ווע. און וואָס גייט עס אָן די שעפּסן און די אייזלען וואָס קילן זיך איצטער אייַנער אין דעם אַנדערנס שאָטן, עס אַרט זיי ווינציק אויב דער פּרייער שטאָט האָט זיין פּרייהייט אָנגעוואָרן מיט א צוואַנציק יאָר צוריק.

די לופט ווערט הייסער, אָנגענלִיטער. די שטיינער גלאַנצן ברוין־רויט. ברייטער ווערט די געגנט. די בערגלאַך פּאַרלויפן ווייטער, ווייטער צום האָריזאָנט. אין דער לופט ציטערט א ליכטיקער שטויב און אלץ, אלץ נעמט די ליכטיקייט ארום. אזוי פיל וועלטן אַנטפּלעקט דער טאָג. פּריי קייטלען זיך בערג און בערגלאַך אונטערן הימל ווידער פּאַר מיר. אין דעם פּרייען שטאָט, וואָס האָט זיין פּרייהייט אָנגעוואָרן, הערשט א ליכטיקער טאָג, פּריי און פון קיינעם נישט באַהערשט.

פון ווייטן האָט ווידער דער ווינט א זייל שטויב אויפגעהויבן, טראָגט זיך מיט אים דורך לאַנד און טאָל.

מערער אפגעריבן ווערן. וועט נישט מאכן קיין שטארקערן איינדרוק אפילו פון דעם מאנומענט וואס שטייט אין פרעטאריע. דער מאנומענט פון יענעם פרעזידענט. די פיגור פון פרעזידענט קרוגער א שווערע, מאסיווע, אין א לאנגן סורדוט מיט א צילינדער הוט אויפן קאפ. נאר מען דערציילט אז אין בראנזענעם צילינדער הוט איז אויבן קיין דעק נישטא כדי דארט זאל זיך קלייבן רעגן־וואסער פאר די פויגעלאך צום טרינקען. אזוי האט געוואלט די פרוי פון פרעזידענט. שטייען טאקי פויגעלאך ארומגעשטעלט ארום ראנד פון צילינדער הוט, וואס ערטער אז א רעגן זאל גיסן אין פאר זיי צום טרינקען אנגיסן.

— נישט דאס איז דער סימבאל פון זייער לעבן.

ענגלאנד האט זיך דערווייל כלומרשט פארקליבן אין דער טיף, צו די פונדאמענטן פון דער ערד און גראבט דארט גאלד־אוצרות, און פון יעדן אויפרייס אין דער טיף ציטערט דאס הארץ ביים בור אין פעלד. דער ענגלענדער זיצט אין דער טיף, אונטער דער ערד, אבער זיין אייגפלום איז אויבן, אויף דער ערד. די ענגלישע שפראך גייט פאטעלאך און זיכער טריט בא טריט פארויס און א סך פון בורס קינדער הערן זיך צו צום קלאנג פון דער פרעמדער מ י א ו ס ע ר שפראך. אבער ווי קאן מען מיט קורצע ארעמס ארומנעמען אזא גרויס לאנד ווי דרום־אפריקע?

דער בור וואלט צייטנווייז וועלן ארויסגאפן אין זיינע ארעמס דאס קאפיר פאלק, דאס פארשאלטענע שוואַרצע פאלק, אבי די אייגענע רייען זאלן ווערן געריכטער און שטארקער.

צי וועט דען אזא נס געשען? צי וועלען דען די שוואַרצע שבטים איבערנעמען ווען עס איז די קולטור און שפראך פון בור? אט זעט מען דאך ווי דער קאפיר אליין באמיט זיך זיין אייגענע שפראך צו לייטן ארויסצופירן.

דאס איז דאך צייטנווייז א טרויער פאר א אידן וואס קומט אהער, ווען ער דערשפירט אזא גייסט דא אין לאנד. קלינגען לידער, דעם ענגלענדערס לידער. קלינגען לידער, דעם בורס לידער. זענען

פּולבלוטיקער, א געזונטער און טיילווייז מרברדיקער. דער בור בא־
טראכט זיך פֿאר'ן פֿאלק פון דרום־אפֿריקע. דאָס איינציקע פֿאלק,
דאָס נעזאלבטע פֿאלק. באָטש זיין צאל דערגרייכט בלויז אין די
הונדערטער טויזנטער און נישט אין די מיליאָנען. צו אים קלינגט
איצטער נאָר זיין ליד, זיין אייגענע ליד. אין דער אפֿריקאַנישער
שפּראַך. די הויך־האַלענדישע שפּראַך, וואָס האָט געהאַט איר היים
אין קלויסטער, ווערט פון קלויסטער אויך ארויסגעראַמט. ארום
זעט אויס צום בור די שפּראַך פון דעם האַלענדער, זיין זיידן, אויב
זי האָט נישט אויסגעמישט איר בלוט מיטן בלוט פון קאַפֿירס
שפּראַך, מיטן בלוט פון ענגלענדערס און פראַנצויזישע שפּראַך.
דאָס פֿאדערט אפֿריקעס ברויגע ערד דורך די בלוטן פון בור. זיין
שפּראַך, די בורישע שפּראַך. דער גייסט פון בור הערשט נאָך דער־
וויל אין דרום־אפֿריקע. וויל שוין א סך דורות, אז ער וועקט די
מוטער ערד. און פון דער ערד ארויס וואקסט דאָך אויס דער נאַטיאן
פון א פֿאלק.

איך וויים נישט צי דאָס ארץ פון בורן פֿאלק האָט אזוי
שטאַרק זיך געצאַפּלט אין יענער גרויסער מלחמה מיט ענגלאַנד,
ווי עס ציטערט איצטער וועז דער חשק צום לעבן איז וואַך געוואָרן.
געשטאַרבן יענע גרויסע גבורים, וואָס האָבן דאָס קלייניע, ביבלישׂ־
געשטימטע פֿאלק אין מלחמה ארויסגעפירט. לעבן נאָך אַבער זייערע
טריט אין די דראַכנבערג און עס לעבן און ווירקן די שטומע מיאַנ־
מענטן דאָ און דאָרטן, אין אפֿריקעס סטעפּעס, אויף די קברים
פון די געפֿאַלענע גבורים אין יענעם קריג.

פֿאר מיינע אויגן ליגט א זילבערנע מטבע, א צוויי שילינג
שטיק פון פֿאר זיבן און צוואַנציק יאָר צוריק. פון איין זייט א לייב
און א זעלנער מיט א ביקס אויף דער וואַך און ארומגעצייכנט
מיט די ווערטער: זיד אפֿריקאַנישע רעפובליק.
אויף דער אנדערער זייט מטבע — א בילד פון פּאול קרוגער, דער
לעצטער פרעזידענט פון דער בורישער רעפובליק. שטאַרק אָפּגע־
ריבן דאָס בילד פון פרעזידענט. מיט דער צייט ווערט עס נאָך

אין זולאַנד

די ערד הויבט מיט וואַרימקייט און לעבעדיקייט אויף צו דער זון, ווי אַ ר י ר דאָס חיות אַרויס. דער וועג שניידט זיך בארג־אַרויף, בארג אַראָפּ דורך צוקערשטעקן פּעלדער. געדיכט אין פּעט קומען זיי אַרויס פון דער ערד די צוקערשטעקנס מיט טיף־גרינע פּאַיר בלעטער, ערטערווייז אויף אָנדערהאַלבן מאָן די הויך. די לופט איז אָנגעפילט מיט אַ קלעפּעריקער זיכקייט וואָס קלעפּט די אויגן צו. פון דער רעכטער זייט מיגלט זיך ביים האָריזאָנט דער אינדישער אָקעאַן און גיסט זיך צונויף מיט די בלייך־פּארנעבלטע הימלען.

אויך דאָ איז אַמאָל געווען זולאַנד. גרויס איז געווען און בריייט איז געווען די ממשלה פון דעם שטאַרקן זולו־שבט. אָבער טריט בא טריט האָט זיך דאָס לאַנד פון זייערע הענט אַרויסגעגליטשט. איצטער איז עס נאָטאָל אין דרום זייט ביז צום טייך טוגעלא. פריער די ענגלענדער, דערנאָך די בורן און ווידער די ענגלענדער — זיי האָבן דעם קאָפיר פון פרוכטבארן נאָטאָל אַרויסגעשטויסן. מיט גוטן צי מיט בייזן פון קאָפיר־מלכים דאָס לאַנד צו זיך אַריבערגעצויגן.

די ערד איז דאָ מיט דער בריייטער האַנט צוטיילט. איינצעלנע מענטשן געווען־לטיקן איבער גרויסע שטרעקעס. זייערע אָדערן ציען אין די צוקערפּלדער דראָבנע אינדוסן, כמעט שוואַרצהויטיקע, נאָר מיט גלאַטע, געדיכטע האָר און שמאָלע געזיכטסציגן. זייערע הייזלאַך זענען א חרפה פאר דער ענגנט. רויט־פּאַראָסטעטע בלעבענע מיסטקאָסטנס זענען עס אנשטאָט הייזער, ווו דראָבנע, ווייב און קינד, וואקסן ווי קראָפּעווע און טריקענען ווי ווילדע גראָזן. אויך דער קאָפיר דרייט זיך דאָ אַרום מיט פוילע באַווע־גונגען און העלפט וואקסן די צוקערשטעקנס. איך וויים נישט צי די געגנט וואָלט זיך דאָ אזוי געווינקלט אין גרין, ווען נישט די

דעם בורס לידער אינגער און פּרישער. אָבער דער פּרעמדער שטעלט זיך אין כּאָר פון דער ענגלישער ליד.

און אז מען קומט טיפּער אין לעבן אריין, זעט מען אז דאָס איז גאָרנישט דאָס בייזע מזל פון בורישן פּאָלק. דאָס איז נאָר דער נאַרישער מזל פון האָלענדישן פּאָלק, וואָס האָט איבער אַלע ימען צעשיקט אירע נאַוויגאַטאָרס לענדער צו ענדעקן, לענדער צו פּאַרנעמען און זיי האָבן לענדער ענדעקט און פּאַרנומען — אָבער נישט פּאַר זיך. נישט פּאַר זיך.

איצטער וויל דער בור פּאַרמאַכן די טויערן פון לאַנד פּאַר דעם פּרעמדן, וויל דער פּרעמדער גיט די האַנט דעם שונא. וועט עס דען געלינגען? איז דען בלויז צום בורן פּאָלק איבערגעגעבן גאַוואַרן דער שליסל פון אַפריקעס בערג און טאָל?

איינס איז אָבער קלאָר, אז דער בור איז דורך דער שפּראַך געלייטערט געוואָרן, דורך דער יונגער און ווילדער און טרוקענער שפּראַך אויפגעקומען. אפשר איז ער איצטער געבוירן געוואָרן דורך דער נייער ליד, קינדערשער ליד און יונגער שפּראַך?

קאפירשע וואגאנעס. אלץ פרישע און נייע לייט קומען אן. מאמעס מיט קינדער אויף די פלייצעס און שוועדע פעק אויפן קאפ. די מענער בא דער זייט פון די פרויען פוילן זיך אונטער. דעם שווערן פאק דזשווויגעט טאקי זי אויפן קאפ. דער מאן שפירט שוין דעם ווינט, וואס ציט פון אייגענעם לאנד, וואס אויף יענער זייט שטראמיקען טייך, און א פריצותקייט כאפט ארום זיין גאנצן וועזן. בא דער זייט פון ווייב האלט זיך דער מאן געהויבן.

קומען אן גוטע ברידער און שוועסטער פון צווישן די צוקער־פעלדער ארויס און בריינגען לאנגע, זיסע שטעקנס, דערלאנגען עם צום עולם אין די געפאקטע וואגאנעס. אן ווערטער נעמט מען אן די מתנות, שוויגנדיק צוברעכט מען דעם שטעקן און מען צוטיילט אים צווישן זיך און זשעדנע גרוישעט מען, נאגנדיק דעם זיסן זאפט פון שטעקן ארויס. איין מיידל האלט זיך בא די זייטן און לאכט אזוי, אזש די נאקעטע זייטן האלטן ביים פלאצן: דאס האט זיך א קאפיר־יונג גרויסשטאטיש אנגעטאן אין א סורדוט מיט א ווייסער קאמיזעלקע, שמאלע פאסקעוואטע הויזן און שיך — אזוי ענג, אז קוים וואס ער מאכט א טריט. ער שוויצט און איז ערנסט. פילאזאפיש ערנסט. קיצלט עם איר צום לאכן. דער גאנצער ברא־זענער גוף אירער באדט זיך אין היים געלעכטער. אבער באלד כאפט זי זיך אז לאכן איז אפשר נאריש און מיט א קינדערשן ערנסט הויבט זי אן צו באטראכטן דעם אויסגעפוצטן פראנט, בלייבט שטיין מיט דעם צוקערשטעקן אין מויל און קוקט אים נאך אומ־טיק ווען ער שפארט זיך ארײן אין איינגן וואגאן אריין.

דער ווייסער מענטש שפרייזט דא ארום מיט טאפלט־שווערע טריט. מיט די בליקן און עלענבויגנס שטויסט ער פון זיך דעם קאפיר־מאן און באטראכט מיט פארנעבלטע בליקן דער קאפיר־מיידל.

פעטע און מאגערע מאכמעראנער, מיט רויטע פעסקעס אויפן קאפ, זיצן אויף די פלאטפארמעס פון די וואקזאלן און פארקויפן אפעלסינען, באנאנעס, אנאנאסן. די רויטע פעסקעס זענען דא אזוי

אינדוסן וואָס שלינגען לופט אנשטאט ברויט און רייז און ארבעטן ווי פערד.

וואו־ניט־וואו באווייזט זיך א גרויס בעל־הבתיש הויז. האלבע פאלאצן וואו די רחבות ווינקט. עס בליען אפעלסינען־בוימער און צווישן די בלעטער גאלדינן זיך פארשפעטיקטע צייטיקע אפעלסינען. וויגן זיך שאטנדיקע מאנאַ־בוימער און עס רויטלען זיך א קאפיר־בוים.

אנטקעגן האלבן טאָג ווערט די לופט נאָך וואַרימער. דאָ און דאָרטן רויכערן זיך צוקערשטעקנס. דאָס פעלד — שוואַרץ געוואָרן. א שרפה געווען. דאָ און דאָרטן האָט מען אונטערגעצונדן פאַרוויל־דעוועטע פעלדער און די פייערצונגען ווינקען צום ווינט, ער זאָל זיי קומען צו הילף. הויבען זיך אויף פון רויך ארוים גרויסע היישעריקעס, די פליגלען מיט פורפור אונטערגעשלאָגן, און דורכן אפענעם פענצטער פון וואַגאָן רייסט זיך איינער אריין און שלאָגט זיך אָפּ מיט אימפעט ווי א שטיין אָן מיין פנים. אפריקע וויים ווי אזוי צו קלייַדן אירע זשוקעס און פלינגן.

די פאַדערשטע עטליכע וואַגאָנעס זענען אָנגעפאקט מיט נעגער, ווי שטייגן מיט עופות. פאַרן נישט מיט דעם ווייסן מענטשן אינ־איינעם. מען ציט פון שטאָט און פרעמדן פעלד צו זיך אהיים קיין זולו־לאנד. מענער שוויצן אין די וואַרימע ווינטערדיקע קלייַדער וואָס זיי האבן זיך אָנגעקויפט אין שטאָט און האבן באַווייזן דעם גאנצן פארמעגן אויף זיך ארויפצויציען. זיצן אין ענגע שיך און ענגע געפרעסטע קראגנס און וואַלענע סוועטערס אונטער א שווערן מאנטל און דערצו א וואַרימען שאל צום רומל. אין שטאָט זיך אויסגעקלייַדט!

צווישן זיי האלב־נאקעטע מיידלאָך, דאָס לייב מיט אייל געוואשן. עס וואַלט אזא רואיקייט און פרום־געפיל געווים נישט געהערשט אין וואַגאָן וואו וויסע מענער וואָלטן זיצן און אנטקעגן זיי — פרויען דאָס לייב ביז צו די היפטן נאקעט.

אז דער צוג שטעלט זיך אָפּ, ווערט א געדרענג ארום די

אליין פאר זיך איז יעדער קראאל אפגעזונדערט יעדער אויף זיין בערגל, און אזוי ציען זיך אויסגעטראטענע שטעגן באַרג־ארויף, באַרג־אראָפּ, וואָס פירן פון קראאל צו קראאל. נישט ווייט פון יעדנס קראאל פאשעט זיך זיין סטאדע בהמות — רויטע, געלע, ראבע בהמות; אבער וואו־ניט־וואו באַווייזט זיך א ווייסער אָקס — איז ער א יחסן. האָט גאָר אַן אנדער קוק — גאָר אנדערש געכאליעט. וואויליריש די הערנער פאנאנדערגעוואָרפן. דעם ווייסן אָקס צערטלט דער קאפיר ווי דעם אריסטאקראט צווישן זיינע בהמות. הינט זענען דאָ לרוב ארום יערן קראאל. זעט אויס אז די הינט צערטלט מען מער ביים קאפיר ווי די אלטע ווייבער, וואָס קאלאטשען זיך דאָ ארום געבויגענע און אויסגעטריקנטע.

פאמלאך, מיט שטאלצע טריט, גלייך ווי א סטרונע ציען זיך מיידלאך מיט די שמאלע שטעגן מיט שווערע קריג וואסער אויפן קאפּ אָדער מיט שווערע קוישן פעטע ערד אויפן קאפּ. די ערד ווי דאָס וואסער — בויד זענען נויטיק אין דער בעל־הבתישקייט. שטייען עטליכע ווייבער איינגעבויגן און גראָבן מיט רידלעם אָדער מאטיטשקעם פאנאנדער די ערה. אויף אזא אופן באַארבעט דער קאפיר די ערד מיט די הענט פון זיינע ווייבער. קוקסט אויף זיי און דו טראכסט, ווי גיך עס פארשווינט פון די קאפיר־פרויען די מיידלשע באַווענונג, דער מיידלשער גלאנץ און שטאלץ, ווי נאָר דער מאן שפּאנט זי איין אין זיין יאָך. די פולע, רונדע מיידלשע ברוסט ווערט מיט אמאל אויסגעטריקנט, צוזונען און אנשטאט זיי באַמבלען זיך אויסגעצוויגענע, צעקנייטשטע זעקלאך, עפעס נאָנט פון דעם א קינד מיט א געקרייזלט קעפל.

אנגעטאן אין א גארטל בלויז ארום די לענדן, מיט א לערנעם פארטוכל פון הינטן, מיט האלז־בענדער, ברוסט־בענדער פון פּאטשערקעלאך, די קאלירן הארמאניש צונויפגעשטעלט. קופערנע, דראטענע רינגען ארום די פים בא די קנעכל און איבער די ליטקעס — מיט שטאלצקייט פון א האן — אזוי שפּאצירט זיך ארום דער

איבעריק, פֿונקט ווי די ביליגע סחורות, וואָס אַנדערע פֿון זייערע לייט פֿאַרקויפֿן צו די קאָפּירטעס דאָ און דאָרטן אונטער די „מאַנגאַבוימער".

אָט איז שוין דער טוגעלאַ־טייך. ווי אַלע אַנדערע טייכן אין דרום־אַפֿריקע — ברעגעם הויכע, בעטן ברייטע און וואַסער קאַרגלאַך דעם גרעסטן טייל פֿון יאָר. דאָ אָבער קומט דער טייך אָן מיט אַ קרומען וועג און ווערט צושלאָגן איבער שפּיציקע שטיינער, און אַזוי באַשאַפֿט זיך אַ וואַסערפֿאַל און וואַסערגעוויש איידער מען טרעט אַריבער דעם שוועל פֿון זולולאַנד.

ווי נאָר מען קומט אַריבער דעם טוגעלאַ־טייך, אין זולולאַנד אַריין, פֿאַרשווינט צוביסלאַך דעם ווייסנס ממשלה, און אינאיינעם מיט דעם פֿאַרשווינט די זאַפּטיקייט וואָס שלאָגט פֿון דער ערד אַרויס דורך די צוקערשטעקנס. מיט אמאל האָט זיך אָפּגעטאָן גאָטס חסד פֿון דער מאַמע ערד. אייגנעצוגן פֿון ווינטן אויסגעזוינגן, ווינציק געאַקערט, ווינציק געזייט. נישטאָ קיין שפּורן פֿון שפּע. אַנטקעגן קומט אַ לינדער ווינט און טראָגט דעם אומעט אויף זיינע פליגל. די ערד איז בארגיק, בויכיק, קנאַכענדיק און האַרבאַטע. די קאַנטורן פֿאַרווייכן געלבלאַך־גרינע ווינטיקע גראָזן. וואו־ניט־וואו גרינט זיך אַ פּלעק — אַ שטיקל פעלד מיט צוקערשטעקנס. עטלעכע רויטע פּלעקן פֿון אַ צעבליטן קאָקטוס אָדער קאַפּיר־בוים.

באַווייזן זיך אויף די בערגלאַך צו פּינה־זעקס קיילעכדיקע, געפלאַכטענע בודעס, ווי גאָר גרויסע בינשטאָקן אָדער מוראַשקע־בערג. דאָס זענען קאַפּיר־קראַאַלן, קאַפּיר־חויפן. אין אַ קרייז זענען זיי אריינגענומען און ארומגעצאַמט מיט אַ געפלאַכטענעם צאַם. יעדער קאַפּיר האָט זיך אזא פֿארמעגן אן אָפּגעזונדערטן פֿאַר זיך אַליין. וואָס מערער געפלאַכטענע הייזלאַך אין קרייז — אויף אַלץ מער ווייבער איז עס אַ באַוויזן, ווייל יעדע ווייב האָט זיך איר אייגן היים אין דעם ארומגעצאַמטן קראַאל. און דאָס איז אַ באַוויזן אויף אַ סך עשירות אויך. א סך קי און אַ סך אָקסן. אַליין פֿאַר זיך,

עס איז אבער נישט דאס געפיל פון שונא, וואס באשאפט אזא אומעט און טרויער ארום מיר.

דאס פרימיטיווסטע לעבן באצווינקט דאס בלוט און וויל דא א דערלייזונג פאר דיר געפינען.

וואו דאס פרימיטיווע לעבן שלאפט.

האב מיר אנידערגעזעצט אויף א בערגל אין דער אויפגעכווא־ לעטער געגנט פון זולולאנד. ווי ווייט דאס אויג קאן דערגרייכן, זענען צושאטן די קאפירישע קראלן. וואס פאר א שטח עס דעקט זיך אפ ארום און ארום! עס ווארן אלע דיינע וועלטן ברייטער אין די לענדער, וואו די לופט איז אזוי קלאר.

און דא אין זולולאנד, וואו דאס פרימיטיווסטע לעבן שלאפט נאך אזוי שטארק, וואו די ציוויליזאציע האט נאך כמעט קיין בא־ זונדערן צוטריט נישט געהאט — מיט אזא פרעמדן און אזא נאנטן געפיל נעמען די בליקן אויף יעדן שאטן, יעדן ליכט־פלעק, וואס שפילט איבער דער געגנט אין דעם ליכט פון אפריקעס נאך־האלבן־ טאג. מיין דאלמעטשער וואס באגלייט מיך איז אזוי איבעריק דוקא דא אין לאנד, וואו איך בין ארומגערינגלט מיט קינדער פון א שבט, וואס איך פארשטיי נישט זייער שפראך. קלויבע נאקעטע קינדערלאך קלייבן זיך ארום מיר, קוקן מיט נייגעריקייט צו מיר. עפעס לאכן זיי, איך ווייס נאר נישט צי זיי ווילן מיר עפעס זאגן. איך פארשטיי די קינדערשע נייגעריקייט און קינדערשן חן, ווער זיי זאלן נישט זיין. מען באמערקט אז די קינדער לעבן זיך זייער אייגענעם לעבן און האבן זייערע שפילן, וואס זענען אין פיל אופנים ענלאך צו די אלע קינדערשע באווענונגען אויף נאר דער וועלט. מער נישט, וואס די זארגלאויקייט בא די נאקעטע זולו־קינדער

מאן. דאָס לייב געאיילט און געצערטלט. די מוסקולן רונדיק און נישט שוואר; קאָקעטירט מיט זיינע אינגעהאלטענע טריט. דאָכט מיר, אז שטענדיק איז ער מיט דער פֿלייצע צום ווייב, וואָס שטייט אינגעבויגן איבערן גראָבאיזן.

די זון טוקט זיך אונטער וויסע וואָלקנס, צוריסענע און צושפּרייטע איבערן גאנצן הימל. און די צעברָאכענע געגנט מיגלט זיך אין ליכט און שאטן־שפּיל. די לופט ווערט א ביסל קילער ווי נאָר דער אָוונט דערנענטערט זיך. קאָפּיר־קינדער זיצן אין בינט־לאָך אויף דרערד, נאקעט ווי די מאמע האָט געהאט, שפּילן זיך. מאכן אָקסן פון שווארצע בלאָטע. פאנטאזירן ווי גרויס זייער עשירות וועט אמאָל זיין און ווי גרויס זיערע סטאדעס וועלן זיין אז זיי וועלן ווערן אזוי גרויס ווי די טאטעס זייערע.

עס לויפט באַרבי א יונג, אדם־נאקעט, א גלאָנצעקער, א ברָאנזענער, ווי פון א פּעדעסטאל איז ער אַראָפּגעשפּרונגען. טראָגט א לעדערנעם שילד און פיילנבויגן, יאָגט זיך גלייך ווי דער ווינט וואָלט אים טראָגן איבער דעם פּאַרטריקנטן פעלד. די יוגנט, סיי בחור, סיי מיידל גייען טאנצדיק ארום אויף גאָטט וועלט.

אלץ מער און געדיכטער ווערן די קראָאלן., און אלץ טיפער און טיפער שניידט זיך דער וועג אריין אין זולואנד. עס ווילט זיך פאַרמאכן די אויגן און מיטן געראנק כאָטש אויף א וויילע פון זיך אַראָפּוואַרפן די ציוויליזאציע. אווי אָדם־נאקעט אריינקריכן אויף אלע פיר אין איינער פון די קיילעדיקע בודעם, וואו דאָס קאָפּיר־פּאָלק וועבט נאָך זיינע וויטע חלומות. איך וויים, אז נאָך אפילו איצטער וועלן זיי מיך אויפנעמען מיט גרויס פריינטשאפט. מען וועט מיר מכבד זיין פון שענסטן און בעסטן, נאָר נישט קוקנדיק אז איך בין דער וויסער מענטש — זייער שונא.

און וער וויסט? אפשר וען איך וואָלט באמת געווען זייער שונא, אפשר וואָלט איך מיך מיט א רואיק הארץ דערנענטערט צו זייערע קראָאלן, ווי עס טוט דער וויסער מענטש דאָ אין אפריקע.

געלאָזט אין געיעג נאָך די קינדער מיט א רוט אין האַנט, דעמאָלט וועז זיי האָבן אים נישט געוואָלט אָפּגעבן דאָס געלט.

נישט נאָר איין מלחמה האָט זיך געווויס אָפּגעשפּילט אין אלערלייַ צייטן אָט דאָ ארום די אלע בערגלאַך. זולואַנד. עס האָט זיך געשלאָגן שבט מיט שבט און עס האָבן זיך געשלאָגן פּאַראַי־ניקטע שבטים מיט די בורן אָדער מיט די ענגלענדער. דער גייסט פון ט ש א ק א, דער גרויסער מלך זייערער, וואָס האָט דאָ גע־הערשט אַזוי שטאַרק מיט אריבער הונדערט יאָר צוריק, אפשר לעבט ער נאָך דאָ און דאָרטן אין דעם קרייז פון די קראַלן און זוכט נאָך א שטעג ווידער אויפצוברויזן. אויף דעם זאָגט עדות דער רוף, וואָס האָט זיך געטראָגן פון בארג צו בארג. ווי וואַך עס איז נאָך דאָס האַרץ פון פּרימיטיוון מענטשן דאָ צו אַזא רוף. עס איז נאָר געווענדט ווער עס וועט דעם רוף געבן. אפשר גאָר אַמאָל, אָט די אייגענע וואָס האָבן שוין ימען איבערגעשניטן און פּאַרזוכט דעם טעם פון פּולווער ביים אייראָפּייער אויף זיינע שלאַכט־פּעלדער. ווייל דאָ און דאָרטן באַגעגענט מען אומגעריכט איינעם אָדער צוויי וואָס האָט זיך אָנגעקלייַדט אין די קליידער זיינע, וואָס ער האָט אין מלחמה געטראָגן — דעם איראָפּייערס מלחמה קליידער — און עס איז אים א שאָד מיט זיי זיך צושיידן. אפילו זיינע אייגענע קוקן מיט דרך־ארץ אויף אַווינעם, וואָס טראָגט אויף זיך די זעלנער־קליידער פון ווייסן מענטשן. אפשר קוקט מען אויף אים ווי אויף דעם צוקונפטיקן דערלייזער. און ווער ווייסט וואָס עס טראַכט אַזא איינער, וואָס האָט אויף די אייראָפּייאישע שלאַכט־פּעלדער זיך געשלאָגן. אפשר האָט ער דאָרט וועגן עפעס געטראַכט. אפשר האָט אים דער קראַך פון אויפנערייסענע באָמבן וואַך געמאַכט. די שפּליטערן פון צוריסענע שראַפּנעלן האָבן אים אויסגעניכטערט און דוקא דאָרט האָט ער זיך דערזען א נאַקעטן אויף זיינע אייגענע שלאַכט־פּעלדער אין זיין אייגענעם לאַנד — זולואַנד. אים האָט דאָך דער ווייסער מענטש געלערנט ווי אזוי דעם מעסער גוט צו צילן און ווי אַזוי דעם ביקס צו צילן. דער ווייסער מענטש דאָ איז

איז א פּוליצע, א מער קינדערשע און בריטיצע — א נאקעטע און פון דער זון באלויכטענע.

אויף אייניעם פון די בערגלאך באווייזט זיך א מענטש און ער שרייט — עפּעס איז ער מודיע. א שטאפּעט צו די אַנדערע קראָלן אין דער ענגנט. באלד באווייזט זיך נאָך אייניער, שוין נענטער צו מיר און ער שרייט ווידער אוים זיין רוף אין דער ענגנט אריין. אלץ נענטער צו מיר דערנענטערט זיך דער רוף און גייט פארבײ מיר אוועק ווייטער, ווייטער. פון מזרח קיין מערב האָט דער רוף געצויגן. און א ביסל שפּעטער האָט מען באמערקט, ווי מענער האָבן זיך באוויזן אָנקומענדיק מיט פארשיידענע שטעגן, מיט זיכערע טריט האָט מען זיך געצויגן פון מערב קיין מזרח. ערגעץ וואו ווען פּאָרקומען א פּאַרזאמלונג. דאָס רופט מען אינערגעצן אויף אן אסיפה און דאָס איז דער אופן ווי אזוי מען לאָזט צו ווייסן די איינוואוינער פון דער ענגנט. די לופט איז קלאָר און די שטימע טראָגט זיך קלאָר איבער דער אויפגעכוואלעטער ענגנט. דער מענטש און זיין רוף בינדט צונויף קראָל מיט קראָל און לאָזט זיי ווייסן אלע קינדער פון שבט וואָס זיין עלטסטער פּארלאַנגט פון אים.

עס טראָגט אריבער אין ווייטע, ווייטע וועלטן מיט א סך דורות צוריק. וואָרום אויף וויפיל די ווירקלאכקייט האָט מיך נישט ארומגערינגלט ארום און ארום, פונדעסטוועגן בין איך אויף לייכטע פליגל אויפגעהויבן געוואָרן און פארטראגן געוואָרן אהין וואוהין אונזער חלום בלויז קאָן זיך פּאַרטראָגן. צוויי נאקעטע קינדערלאך, מיידלאך פון אכט, צען יאָר זענען ארויסגעקומען פון זייער קראָל און ווייזט אויס, אויפן באפעל פון פאָטער, וואָס האָט אונז באמערקט, האָבן זיי זיך אוועקגעלאָזן אין א ווינטיקן טאָנץ. מיין דאלמאטשער האָט די גאנצע אילוזיע צושטערט, וועו ער האָט זיי א וואָרף געטאָן א פּאָר קלייניע זילבערנע מטבעות און זיי האָבן איבערגעריסן דעם טאָנץ, זיך א וואָרף געטאָן אויף דרערד צו כאפּן די מטבעות. און נאָך ערגער, וועו דער פאָטער האָט זיך אוועק־

עפענונג פון וואוינונג מאמעס מיט קינדער, יונגע מיידלאך און זאלבן זייער לייב מיט אייל. דאָס לייב שיינט אנטקעגן דער זון. אויך דער מאן וואשט זיין לייב אין אייל. דאָס לייב זיידיק ווייך און גלאַט. דער אייל היט אוים די הויט פון דער ברענענדיקער זון. און דער אייל היט אוים די הויט פון קראנקייטן. היט אוים דאָס קליינע קינד פון קראנקייטן. קוקסט צו דעם אלעמען, טראכסטו ווידער — וואָס האָבן דיינע מחשבות צו טאָן מיט זייערע? און פארוואָס ווילסטו דוקא פארבינדן דיין לעבן מיט זייערן? פארוואָס ווילסטו אָט דעם פרימיטיוון מענטשן פארפירן אויף דיין אייגענעם וועג און אויך אהער ביסטו געקומען צו פארציכענען דיינע טריט. דו מיט דיין בלאַסער הויט — וואַרף אראָפ דיינע קליידער און שטעל זיך זייט בא זייט מיט דעם ברוינעם מענטשן, מאן אָדער פרוי, מיידל אָדער קינד. אמת די זון וועט אלעמען ארומנעמען, אָבער וועמעס לייב וועט אירע שטראלן אויפנאפן און וועמעס הויט וועלן אירע שטראלן פארברענען?

וואָס האָט דער וויסער מענטש מיט זיינע מחשבות צו טאָן דאָרט, וואו דאָס פרימיטיווע לעבן שלאָגט?

אים טאקי חושד אז מיט אים וועט ער זיך נאָך אמאל באַגעגענען אויף אַפּריקעס ערד און אימיצער וועט נאָך דורך פּייער און שווערד זוכן גערעכטיקייט.

דערווייל אָבער זיץ איך דער פּרעמדער, צווישן זיי און אין ערגעץ האָב איך מיר אַזוי זיכער נישט געשפּירט ווי צווישן די פּירימיטיווע ברוין־הויטיקע מענטשן דאָ. אזוי פיל פּרידל־אכקייט רוט איבער דער גענגט און מיט נאָך מער פּרידן ווינקט יעדער בוים, יעדער קראַל און די געפּל־אָכטענע בודעם, קיילאכדיקע ווי בינשטאָקן, וואָס די ווייבער לייגן אין זיי אריין זייער חכמה און בעריעשקייט. זיי, די ווייבער, פּלעכטן אוים די וואוינונגען און די ארבעט איז אַ פּאַרענדיקטע. עס וועט דורכן וואָנט קיין פּליג נישט אריינקריכן און עס וועט דורכן דאָך קיין רעגן נישט אריינגיסן.

אָבער די ערד קלאָגט זיך פּאַר מיר, דעם ווייסן מענטשן, וואָס מען האָט זי איבערגענעבן אין די הענט פון פּרויען מיט קינדער אויף די פּלייצעס. די ווייבער מיט די קינדער אָנגעבונדענע ווי אַ הויקער אויפן פּלייצע, האָרעווען ארום שטוב, גראָבן די ערד, עפּעס זייען זיי. עפּעס וואקסט ארויס פון זייער טרחה און ברודיקן שוויים. אַביסל קוקורוזע. אַביסל דערנער און אַזוי קרייטאכצער. דער מאַן, ער איז פויל. דער מאַן, ער איז דער האָן, אָבער ער פּאַר־שטייט נישט ווי דער האָן אמאל צו געפּינען א קערנדל פּאַר זיין ווייב. פּאַרוואָס האָט די ציוויליזאַציע נישט אויסגעלערנט דעם קאָפּיר צו פּאַרשטיין דעם שמייכל פון מוטער ערד. ווייל דאָ אין זיין לאַנד, וואו ער צערטעלט זיין נאקעטקייט, זעט מען, אז די ערד בענקט נאָך דעם מיט די שטאַרקע מוסקולן, וואָס וועט דורך איר מיט דעם אקער זיך דורכשניידן. אָבער אין היינטיקע צייטן צייכנט אפילו דער אקעראיזן אויך א קרומען צייכן און אמאל וואקסן קלוגות ארויס פון אָרט, וואו מען האָט די ברכה פּאַרזייט. אפשר שפּירט עס דער פּרימיטיווער מענטש, וועמעס חוש עס איז נאָך ווי בא דער חיה שארף.

עס כאפט ארום א פּרייד צו זעען ווי דאָ און דאָרטן זיצן ביים

מיט א בטאַרע חונט אין א צען פון זיינע לייט, גבירים, אלע און יונג איז ער אָנגעקומען, זעט אויס פון נעיע, פונקט דעמאלט, ווען מיין באַלייבטער אין אך האָבן זיך דערנענטערט צו זיין קראַאל. די חונט האָבן זיך א רים געטאָן צו אונז. אָבער דער יונגער מושל האָט מיט זיין קאנטשוק אָנגעהויבן צו כוואַשטשען אויף רעכטס און אויף לינקס. די חונט וענען זיך צוליבן אין דער מושל האָט זיך אונז בריוו צוישטייבלט, בלאַנקעניק מיט זויער צוויי שורות ווייב צייכן. א יונגער פון א יאָר עטלאבע און צוואנציק, שטאַרק נעבויט, דאָם ליכט נעצערטלט, נעאויילט. מיסקולן פון העכט אין פים נעטאַקטע — ער האָט זיך ארויסגעטיילט פון ציוישן זיינע באַלויטער. דער שמייכל איז פארשוואונדן פון זיין פנים און ער האָט אונז אביסל באַטראַכט. מען האָט נעהאַנט באַטעריק, אז ער איז אומרואיק. ער האָט געפרעגט:

— וואָס אזוינס פאַרלאַנגט איר פון מיר?

אין מיין טאַלמאַטשער האָט אים אָנגעווינן אויף מיר אין נעענטפערט:

— דער האויקער מענטש איז נעקומען פון ווייט, פון אויף יענער זייט ים. ער האָט נעהערט פון דיר און ווילן זיך מיט דיר באקענען.

ציוישן זיינע לייט האָט עם ארויסגעוופן גרויס וואונדער. אייניער א זקן, מיט זיינע האָר אין א רינג אויסגעפאַלטן אויף זיין נעזאַלטן קאָפּ, א מענטש פון העכערן מצב, האָט זיך קינדיש צוליבט, טרייסלענדיק זיין צופאַלרעוועטן בויך. א פאָר איינגעלע האָבן אָנגעהויבן די ברעמען, מיט עפעם נעווען אומצופרידן, אָבער נאָר נישט נעוואָגט. ער אליין איז נעווארן קינדיש ציפרידן מיט די נעסט און גייענדיק אליין באַראוויס, האָט ער אונז פארבעטן צו זיך אין הויף ארויין. צוגעפירט צו אייניגר פון די נעפאַלבטענע קייליכ־דיקע בודעס, אויפגעפענט א לאַך בא דער ערד ווי אין א קאטוך ארויין, איז ער אהין פריער אליין ארויינגעקראָכן אויף אלע פיר און נאָך אים האָבן ארויינגעפוילט מיין באַלייטער און איך אין דעם

שיפּאוא, אַ זולע־פּרינץ.

זיין קראָל האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן פון ווייטן. די פּעלדער ארום אביסל קולטיווירט און אַ סך פּרוכטבוימער האָבן זיך געצויגן באַרג אַראָפּ צו מערב זייט. אַ דרייסיק קילאָמעטער בודעס, געפּלאָנטענע און אָן פּענצטער האָבן זיך באַווייזן אין א רינג אויס־געבויגן, און ארום אַ געפּלאָנטענער צאָם.

אַ קאַפּיר־מושל האָט נאָך אפילו הייַנט א גרויסע ממשלה אין זיין לאַנד. און צו אים בוקן זיך נאָך אַלע בערג ארום. כאָטש שיפּאוא איז שוין געווויס נישט אפילו דער שׂאָטן פון דעם גרויסן ט ש א ק א, וואָס האָט מיט אַ הונדערט יאָר צוריק געשטורמט מיט זיין היים בלוט איבער דרום אפריקע. דעמאָלט זענען נאָך געווען צייטן גרויסע, צייטן פון מלחמות און נאָר טשאקא האָט געקענט זיינע גבורים בלויז צו איין שפּיז געבן אין מלחמה אריין און באפוילן:

— דער וואָס וועט זיין שפּיז אין מלחמה פאַרלירן, דער וועט פאַר זיין שפּיז מיטן לעבן באַצאָלן.

דאָס האָט נאָר טשאקא געקאָנט צונויפרופן זיין פאָלק און באַפוילן צו קלאָגן און יאָמערן אויפן הויכן קול וואָבנלאָנג, אַז נ א נ ד י איז געשטאָרבן — נאַנדי, זיין היים געליבטע מאַמע. נאָר ער האָט געקאָנט דעמאָלט באַפוילן, אַז מען זאָל אויסהרגענען בא אַלע זויגנדיקע קי זייערע קעלבער, כדי די קי זאָלן יאָמערן אויפן טויט פון נאַנדי — זיין געליבטע מאַמע.

טשאקא האָט באפוילן טויזנטער מאַמעס אויסצוטויטן, ווייל אויב נאַנדי, די מוטער פון גרויסן מלך איז טויט, ווי אַזוי קאָנען נאָר אַנדערע מאַמעס לעבן אויף דער וועלט? אָבער שיפּאוא, צו וועמען איך לאָז מיר איצטער, איז א יונגער מושל. דעם טעם פון מלחמה וויסט ער נישט. אפשר זיינע אַלטע יועצים דערציילן אים נאָך מעשיות פון יענע אַלטע און גרויסע צייטן.

א געוויקס אויא, אונטן ברייט און אויבן מיט א שמאל חעלדזל — ועגען באצירט מיט אויבזעברענטע צייבנונגען, חיות, מענטשן, פאנטאסטישע באשעפענישן. קומורוועס חאבן זיך אין זויקלאך געטריקנט. אביסל אפעלסינען. א פאר צובראכענע האסיניים פאר זשאווערטע, אן עפעם א צובוגענע שווערד. ערדענע כלים אין דאם גלייכן. נישט נעווען קיין באזונדערע זאכן, ווען זאלן צוציען דעם בליק. קיינער איז צו אונז נישט ארייננעקומען און דאם זיצן אינווייניק איז נעווארן לאנגוויליק.

מיר זענען אויף אלע ביר צוריק ארויסגעראכן פון זיין פאלאץ אויף דער ליכטיקער וועלט ארום. אויפן הויף האט זיך שטארק נערודערט. עס זענען אנגעקומען נאך עטלאכע פון זיינע לייט. האבן זיך פארזאמלט אין א קריז און נעפירט א היציקן שמועס. דער שמועס האט נעהאט צו טאן מיט אונז. אלטע ווייבער, מאמעס פון קראאל, זענען פון ערגעץ ארויסגעקראכן און מיט גרויס חידוש אונז באטראכט. די חינט זענען נעלעגן אנשטענדיק און פון ווייטן שווייגנדיק געקוקט אויף אונז.

שפאזא איז נאך יונג און מער ווי דריי ווייבער האט ער נאך דערווייל נישט. צווישן זענען נעבליבן נעבן אים די גאנצע ציים און שווייגנדיק קיין אויג נישט אראפגענומען פון אונז. די איינגערע, פון א יאר אכצן, בלויאך שוואַרץ, מיט מעסיקע שטריכן און חן, מיט א ווייסן האלז־באנד נעהאפטן פון פאטשערקעס. זי האט אונז מיט א נעווייסן אומעט באטראכט. די דריטע אבער, די גרעסטע פון זיי האט זיך שנעל אפגעטראגן, ארייגגעקראכן צו זיך אין שטוב אריין. נעווען צו דערקענען אז זי קלייבט זיך ווערן א מוטער. קאפיר־ווייבער היטן זיך אין יענער פעריאדע פאר פרעמידע מענטשן. היטן זיך איבערצוגיין א פרעמדנם וועג אדער א פרעמדער זאל זייער וועג איבערגיין. וואַרום אפשר איז דער פרעמדער א קראנקער און לאזט נאך זיך א קראנקן סלאיד, לאזט חולאתן נאך זיך.

די צוויטע אלטע, ביינדדיקע, איינגעבויגענע ווייבער האבן זיך נאך נענטער צו אונז צוגערוקט און האבן זייער ווינציק פרי־

געפֿלאַכטענעם פּאַלאַץ אַריין. שיפֿאַוא האָט אויסגעשפּרייט אויף דרערד פּאָר יערן פון אונז א געפֿלאַכטענע מאַטע פון דינע שטרוי, געבעטן אונז זיצן און אליין איז ער אין א וויילע ארום ארויסגע־קראָכן. אינווייניק איז געווען גאַנץ גראָם. צימטיק. אויפֿגעראָמט. נאָר עס האָט געשמעקט מיט רויך.

די „הייזער" פֿלעכטן די וווייבער. און עס איז א וואונדער ווי געדיכט און פֿיין די הויט איז געפֿלאַכטן. אזוי קיילאכדיק געטאַקט ארום און ארום. ממש ווי אונטער א ריזיקן האלבן אפּעלסין־שאַ־לאכטם האָב איך מיר געפּונען. די אָסנאָווע איז געפֿלאַכטן פון גראָבע, לאַנגע ריטער, און דאָס איבעריקע איז אויסגעפילט מיט א דינעם לאַנגן גראָז, וואָס וואקסט דאָ אין דער נענט, געדיכט גע־פֿלאַכטן. טיכטיק צוגעדעקט. זיכער אז קיין פֿליגעלע וועט זיך נישט דורכשלאַגן דורכן געוועב און דער רענן וועט זיך דורך אויבן נישט דורכרייסן. די פּאָדלאַגע איז פון פּאַרהאַרטעווועטער ערד. די ערד שטאַמט פון די מוראַשקע בערג. זיי, די מוראַשקעס טראָגן אָן גאַנצע בערג פּאָר זייערע פּאַלאַצן. דאָ אין דרום אפּריקע זענען גאַנצע גע־נענטן מיט מוראַשקעס בערגלאַך פול. די מוראַשקעס ארבעטן די ערד אזוי כעמיש דורך, אז זי ווערט פּארהאַרטעווועט ווי מיט צע־מענט. פון די מוראַשקע־בערג נעמען די קאַפּיר־וויבער מאַטעריאַל פּאָר דער פּאָדלאַגע. די ערד ווערט געגעצט און איינגעקלאַפּט, און אז עס ווערט טרוקן, ווערט עס פּארהאַרטעווועט נישט דורכצובערעכן. אין מיטן וואוינונג — א פייער פֿלאַץ אויף דער הויפֿט־ערד, און אז מען הייצט, פילט אָן דער רויך יערן שפּעלטעלע אינווייניק און זוכט א וועג ארויסצוגיין אויף דער פרייער וועלט. דאַריבער איז אינווייניק בלויפֿאַך שוואַרץ. פּאַררויכערט. און דאָך האָט עס מיט זויבערקייט געוואונקען פון יערן ווינקעלע. דאָך א היים פון א פרינץ.

קיין עשירות האָט זיך דאָ נישט אָנגעזעצן. א עטלאכע זאכן, וואָס האָבן צו טאָן מיט קאַפּיר־קונסט, זענען געווען צוואַרפן אין די ווינקלען, אויף די וועגט און אַראָפּגעהאַנגען פון דער סטעלע: אַלערליי קאַליבאשעס פּאָר וואסער צו טרינקען. די קאַליבאשעס —

אים געבעטן ער זאל זיך שטעלן צווישן זיינע וויבער און איך וועל אים פאטאגראפירן.

— צוליב וואס איז דאס? האט ער געפרעגט קוקענדיק א ביסל אומרואיק אויפן פאטאגראפישן צפּפּאראט.

מען האט אים דעקלערט, אז דאס מיינט מען אים הילה נישט קיין בייז. נעגעבן אים צו פארשטיין וויי אזוי עם וועט פון דעם וועלן א בילד און דאס וועט דער אומלונגו, דער וויסער מענטש, האבן א מתנה צום אנדיינקען.

גאנץ אונטערטעניק האט ער זיך געלאזט מושטירן וויי אזוי צו שטיין בשעת כען האט אים מיט זיינע וויבער געפאטאגראפירט. אויגער פון זיינע לייט איז געשטאנען פון וויטן און האט זיך שטארק אויפגערעגט.זעט אוים אים איז נישט געווען געפעלן וואס זיין מושל שטייט אזוי אונטערטעניק. ער האט א שפיי געטאן און איז ערגעץ פארשוואונדן.

דער פארנאכט האט זיך צראפגעלאזט איבער דער גענגט. פון וויטן אין מזרח זייט האבן זיך געצויגן שורות בערג. איין שורה אונטער דער אנדערער, איין שורה אהינטער דער אנדערער אין א דורכזיכטיקע בלויקייט האט זיי איינגעוויקלט. די גאנצע גענגט א בערגיקע און דאך אזא ברייטע. עם האט שוין געאטעמט מיט דער פארנאכטיקער שטילקייט. קוקענדיק אויף די בערג האט ארומגעכאפט אזא טונקעלער אויטעט. עפעס האב איך אים שוין מער נישט געקענט פרעגן. א צייט בין איך געשטאנען שטום און ער האט מיך אויך אזוי שטום אנגעקוקט. מיין בליק איז געפאלן צום גרויסן קיילאכריקן נעבלאכטענעם צוים וואס איז אין מיטן הויף — א פלאץ פאר הונדערטער בהמות. די ערד צוטראטן פון בהמהשע טריט. די כטאדע זיינע האט נאך געצופט די פארטריקנטע גראזן אין די ארומיקע פעלדער, און זיך פאמעלאך געצויגן א היים. דא אין שטאל זענען בלויז געבליבן א וויסע ציג מיט צוויי שניי־וויסע קלארע ציגעלאך, וואס האבן געזוינן בא דער מוטער.

א אינגערער ברודער זיינער האט געבראכט צוויי אינגלאך

צישקייט ארויסגעוויזן מיט זייער האלטונג. אפילו דאָ אין דעם פרינצעס הויף האָט מען זיי מיט קיין גרויס כבוד נישט באהאנדלט.

שיפאזא האָט זיך פונדעסטוועגן א ביסל באאומרוהיקט, האָט זיך אָנגענומען מיט כח און געפרעגט:

— איך ווייל וויסן, וואָס דער א ו מ ל ו נ ג ו, דער ווייסער מענטש, איז געקומען צהער?

האָב איך געהייסן אים זאָגן:

— איך בין א ווייסער מענטש פון א ווייט לאנד, וואָס ליגט עט ווייט אויף יענער זייט ים, און איך בין צופרידן צו זיין אין זולזאנד. און דאָרטן אין לאנד פון וואנען איך קום, דאָרטן זענען פאראן א סך מער קאפירם ווי דאָ אין זולזאנד. איך וועל זיי דערציילן אז איך האָב דיך געזעהן.

האָט ער זיך פארוואונדערט:

— א סך קאפירם? ! האָבן זיי א לאנד?

— יאָ, זיי לעבן אינאיינעם מיט דעם מענטשן, מיט דעם אומלונגו.

— פאראן בא זיי א מלך אדער א טשיף?

— אלע האָבן אין טשיף, די קאפירם און די אומלונגוס.

— וואוינען זיי אין קראאלן ווי מיר דאָ?

— וואוינען אין גרויסע הייזער ווי די אומלונגוס דאָ אין לאנד.

ער האָט זיך אומעטיק פארטראכט, און אייגער פון זיינע לייט, א ריז מיט א ברוסט א האָריקע פון א לייב, האָט זיך אזוי צולאכט, אז איך האָב געמיינט — אָט, אָט וועט זיין טונקל קופערנע ברוסט צושפרונגען ווערן.

זיין אינגסטע ווייב איז נאָך אלץ געשטאנען אויף איר אייגענעם אָרט אָנגעשפּאָרט אין וואנט פון איר הויז און נישט ארויפגענומען קיין אויג פון אונז. די ביינקשאפט האָט ארויסגעקוקט פון איר פנים אפשר האָט זי ערנסט דורגעטראכט יעדן וואָרט פון אונזער שמועס. דער ווייסער האלז־באנד האָט איר צוגעגעבן חן. איך האָב

אַ קאַפּיר טאַנץ.

בא די ציוויליזירטע פעלקער גייען בים־אַכוויז אונטער די גרויסע טענץ, וואָס האָבן פון אוראַלטע צייטן געקוואָלן פון מענטשנס וועזן ארויס. זייערע וואָרצלען ציען שוין נישט די יניקה פון דעם אייגענעם בלוט־קוואַל וואָס בייט פרימיטיוון מענטשן. טאַנץ איז געווים עלטער פון וואָרט און זיין געשלעכטענעם אויסדרוק. ריטם און טאקט איז געווען דאָס ערשטע, וואָס דער צוויי־פיסיקער האָט דערשפירט אין שטוים פון זיין בלוט אין די אָדערן. היינטיקע טענץ זענען בלאסע, בלוטלאָזע. האָבן נישט קיין קשר מיט דער נאַטור און אירע דערשיינונגען. אין היינטיקע טענץ פון ציווילי־זירטן מענטשן איז נישטאָ קיין בין־השמשות. נישטאָ קיין זון־אויפגאַנג און זון־אונטערגאַנג.

היינט האָב איך שוין אליין געזעען מיט מיינע אויגן ווי פאַרלאָך האָבן אין א ו ו ע ט געפרואווט טאַנצן שוין די דרייסיקסטע שעה, און דאָס, וואָס האָט זיך קיינמאָל נישט געקענט שטעלן אויף דער מדרגה פון א טאַנץ, איז נאָך טויטער געוואָרן. איז נאָך פאַרחלשטער געוואָרן. פים האָבן זיך געשלעפט אָן איכר־האלט. טאקט און ריטם איז ארויסגעקומען פון א שטייענדיק בלוט ארויס. און דאָס רופט מען דאָך אָן טאַנץ בא אונז. פאַר מיר איז דער וועט־טאַנץ געווען ווי א סימבאָל צום אונטערגאַנג פון די פרימיטיווע טענץ אין אונזערע טעג איבער גאָר דער וועלט, וואו די גרויסע שטאָט שיקט אירע אומבאַמערקטע שליחים צו יעדן ווינקל פון אונזערע מחות דאָרטן צו אטראַפירן יעדן לעבעדיקן צאפל, וואָס האָט ריטם באשאפן, וואָס האָט דעם טאקט געשפייזט און צום טאַנץ ארויסגערופן.

עס קומען מער נישט ארויס די שענסטע און שטארקסטע פון דער מחנה אין פרייען פעלד ארויס דורך טענץ און האלב־טענערדיקן געזאַנג דעם טראָט צו פאַרשענערן דעם בויג פון קערפער בויגיקער

פון דרויי־פיר יאָר אַלט. אַווינע פעסטע, נאַקעטע בייכלאַך מיט גרויסע שטאַרקע קעפּ. ער האָט זיך מיט זיי אַנידערגעשטעלט אַנטקעגן מיר, געוואָלט אז איך זאָל זיי באַמערקן. ער איז געווען צופֿרידן, ווען איך האָב זיי פֿאָטאָגראַפֿירט. די הינט האָבן זיך אויך דערשפּירט הויפּיש און זיך צוגערוקט נענטער. די שטילקייט איז געווארן א ביסל אָנגעצויגן און שווער. מיין בליק איז ווידער געפֿאַלן אויף דער שורה בערג אין מזרח זייט, וואָס באָדן זיך אין דער פֿאַרנאַכטיקער גרויסער רו. איך האָב געהייסן אים זאָגן, אז איך בין אים מקנא וואָס ער האָט אזא שיין לאַנד און וואָס אַווינע שיינע בערג רינגלען ארום זיין לאַנד.

— איך האָב ליב די בערג האָט ער געזאָגט מיט אראפגעלאָזטע אויגן.

— ווען האָסטו זיי ליבער — באַגינען ווען די זון גייט אויף אַדער פֿאַרנאַכט ווען די זון פֿאַרגייט?

— איך האָב זיי שטענדיק ליב האָט ער קורץ געענטפֿערט.

אויף זיין בראָנזן לייב האָט זיך געליגט דער פֿאַרנאַכט און איז נאָך בראָנזיקער געווארן. אויפן גערענק איז ווידער געקומען דער גרויסער טשאקא, דער גרויסער מלך, וואָס האָט שיעור נישט פֿאַרנומען גאָנץ דרום אפֿריקע אונטער זיין ממשלה, נאָר זיינע אייגענע לייט האָבן אים דערשטאָכן מיט דריי און נייניציק יאָר צוריק. זיינע לעצטע ווערטער זענען געווען:

— וואָס טוט איר, קינדער פון מיין פאָטער! מיינט נישט אז, איר וועט געווינען אויך זע ווי דער ווייסער מענטש קומט אויסצושפּרייטן זיין ממשלה איבער אייך.

שיפֿאָא טראָגט שוין דעם יאָך פון ווייסן מענטשן אויף זיינע פּלייצעס.

מיט איר פֿאַרפֿעסטעטן נ־אַב־איזן האָט דערגרייכט, כּמעט אומ־
טום זענען שוין די וואַרצלען אונטערגעהאַקט און פֿאַרסמט.

דער קאַפּיר איז געווים דער, וואָס האָט אונטער אַפּריקעס
הימלען נאָך אינגאַנצן זיין קאָפּ נישט געבוגן. די שוואַרץ־הויטיקע
פון דרום־אַפּריקע וועלן געווים איבערלעבן די מאַדרים פון ניי־
זעלאַנד, אָדער אַלע אַנדערע גרעסערע און קלענערע פּרימיטיווע
שבטים אויף די דרומדיקע אינזלען. עס קען נאָך גוט באַווייזן די
שטאַרקייט פון קאַפּיר, וועז מען באַטראַכט דעם נעגער אין די
פֿאַראייניקטע שטאַטען פון נאָ־ד אַמעריקע, דעם לייבלאַכן ברודער
פון דעם דרום־אַפּריקאַנישן קאַפּיר. אויך ער, דער אַמעריקאַנער
נעגער האָט מיט זיינע מענץ באַאיינפלוסט דאָס גאַנצע לאַנד אין
געמאַכט, אז די וויסע פֿאַרלאַך זאָלן אָן טעם און אָן לעבן איבער־
שטעלן שעהנוויז די פּים אויף דעם גלאַט געוועקסטן דיל אין די
טאַנץ־זאָלן. אָבער פּאַר קיין פּאַל קענט איר נישט פֿאַרגלייכן דעם
ד ז ש י ג פון נעגער מיט דעם ק א פּ י ר ט א נ ץ פון
אַפּריקעס קינדער דאָרט בא זיך אין דער היים. נישט די היגע
נעגערס זענען בכח אָנצוצינדן ערום זיך אוא פּלאַקער מיט זייער
טאַנץ און נישט די היגע נעגער קענען מיט זייער טראַט אזוי
מאכן ציטערן דאָס האַרץ פון דער ערד פּאַר פּרייד.

דאָס איז געווען אין א ברענעדיקער שעה פון נאָך האַלבן טאָג,
אין ראיאָן פון די גאָלד־מינען אין טראַנסוואַל, וועז פֿאַרשטייער פון
אַלערלייי שבטים, נאָר וואָס ערבעטן אין די טויזנטער אין די גאָלד־
מינען פון טראַנסוואַל, האָבן זיך געצויגן צו א פּריי פּלעד אונטער
דער ברענעדיקער זון. דאָס האָבן די פֿאַרשטייער פון די גאָלד־
מינען געוואָלט פֿאַרשאַפן פֿאַרגעניגן דעם פֿאַרטרעטער פון דער
ענגלישער רעגירונג, א פּרינץ, און האָבן לכבוד אים באַפוילן די
קאַפּירס וואָס זענען אונטער זייער האַנט און וואָס טאָרן נישט אין
פֿאַרלויף פון זייער דריי יעריקן טערמין ארויסגיין נאָך דער ערבעט
וווייטער פון דעם ארומגעצאַמטן מינען ראיאָן, אז איצטער מעגן

מאכן און אזוי אויך לאזן דעם אינערליכן טאקט אויסקלאפן, האמערן — אזש פון ווייטן זאל דער עכא אים אנטקענן קומען. ווי שטעלט דען זיינע טריט דער מאדערנער מענטש פון דער גרויסער שטאט? און וואם האט מען דען געוועקט אין די מוסקולן פון דעם יונגענמאן, וואם האט אין פארלויף פון א יאר, צוויי אדער מער אין מיליטער זיך געמושטירט. געשפרייזט אין טאקט און זיין גוף מעכאניש געבראכן און געבוינגן אן דעם רוף וואם האט צו אים פון בלוט ארויסגערופן? דער טאנץ, וועו ער האט קיין אינהאלט, איז טויט. און דער אינהאלט באדארף זיין א גרויסער. א פרימיטיווער. דער טאנץ פון נעוויטער. דער טאנץ פון קארנפעלד. דער טאנץ פון ים. דער אדלער טאנץ. דער זונען־טאנץ!

אין אמתן שטארבן שוין אוים די גרויסע טענץ אפילו פון צווישן די פרימיטיווע שבטים און פעלקער, וואם האבן זיך אונטערגעגעבן צום איראפייער. דען וואם איז שוין איצטער ווערט דער טאנץ פון דעם רויטן אינדיאנער אין אמעריקע? וואם פאר א געזאנג קען שוין איצטער ארויסקווילן דעם טאנץ זיינעם צו באגלייטן, וועו זיין בלוט זשאווערט שוין אין די אדערן, וועו אונזער סם האט אים אפגעסמט יעדן קוואל, וואו זיין פרימיטיווער לעבן האט זיך יעדזפרימארגן געטובלט.

דער טאנץ האט בא די פרימיטיווע פעלקער געוועקט דאם בלוט אין מלחמה ארויין. דער מלחמה טאנץ איז אפשר געווען דער עיקר פון עיקרים. אין אים האבן זיך פאראייניקט די נשמות פון אלע טענץ באזונדער. אבער נישט וויל מען האט דעם פרימיטיוון שבט פארבאטן צו גרייטן זיך אויף מלחמה מיט פיל אדער האסיגיי און געגעבן אים אין האנט מאדערנע וואפן, וואם שיסט מיט פולווער, קנאלט און רויכערט — נישט דאם איז די סיבה וואם טאנץ און ריטם שטארבט אויס אין זייערע מחנות. דאם קומט מיט דעם אלגעמיינעם אונטערגאנג, וואם דער וויסער מענטש האט בא אים פארפלאנצט. וויל די וואלצלען פון פרימיטיוון מענטשן כמעט אויף נאר דער וועלט, וואו די ציוויליזאציע

בליקן היפנאָטיזירן זיי די מענטשן. די מוסקולן יערן נאָך שטייפער. די פּנימער ציט זיך אַיין נאָך שטרייענער אין כּאָנוויזיע. א ייזק מיטן אויג אין א יילדיאַרעלייטער אפּערייטענער נעוואָנג רייסט זיך אַריים פּון אייגעמס יאָי אַריים אין באָלד באפּן אינטער די איבריקע מיט אירן טאָרס. אַדער מיט א צייטיגדיקן טאָקט. אין די רעכטע פּים פּון הונדערטער טענצער טוט זיך עלעקטריש, מיט א כח פּון א בליטשטראָם א רים אפּ ריין פּון דער ערד אין טיט זיך צוריק מיט בעכטער נכורה רוגדיק א שטעל אויף דער ערד. די דינגען אויף די פּים פּון די טרוקענע הערנדאָך עקספּלן מיט א טרוקענעם נעדוש

באָלד טוט זיך נאָך אמאל א רים אפּ די רעכטע פּים אין וויידער א שטעל צוריק מיט נכורה. באָרד אבער לאָזן זיך אויף בוידע פּים אין נעוען אויפן נאבן אונטערן, א יילדער נאָכאפּ אויף אָרט שטייענדיק. זוין־זוין אָן דער ערד, זוין־זוין אָן דער ערד און די ברוינע ערד אונטער די פּים ניט זיך אונטער. זוין אמאל צוואנציק טוט דער טראָט א קלאפּ מיט נבורה הין און צוריק, רעכטס, לינקס, רעכטס לינקס — ווערט א מיפּער נראָבן אויסגער האקט אין דער ערד אונטער די פּים פּון די טענצער. באָרד מיט דער נאָנצער קערפּער א שייאינג פּאָרויס, א רים זיך אין דער ריכטונ. נישטאָ קיין הונדערטער, נאר אין קערפּער אין פּון די הונדערטער נעוואָרן. אין בוים־פּאר פּון די הונדערטער פּאָרן. אין די נכורה אין א טעכטיקע. א טעכאל בייגיקע. ווען ווערט מיט דער נעשיקלעכיקר סטער לעבנס־ענערגיע נעבייטשט אין מיט הייסע בליטע־בייאלייעס פּון אינווייניק נעטריבן און נעשטויסן. און אז דער טאָנץ שטארקט זיך און שטארקט זיך און ווען דער ש ו נ א הייסט אנטקענן אין וואָרמט זייגע טענץ־שפּיזן אין נעפּנעדט בייסט אריין אין ציט דעם בויזן שטארקער — אָך, יי די אייזן ברענען אין די וויידע ציין בלאנקען, בלאנקען.

דאָם נעוואנג רייסט זיך אלע מאל מיט עקסטאז ארוים און ווערט פּון אייגענעם עקסטאז אינערנעריסן. דאָכט זיך, א וואלד

זיי דאָס האַרץ לאָון קלאַפּן פֿרייער און דאָס בלוט ברויזן שטאַרקער. טאַנצן!

נאָך מיט א צייט פֿריער האָבן זיך באַווייזן פון ווייטן די אָפּטיילונגען טענצער, צו צווויי אין דער בריט מאַרשירנדיק פון די נאָלד־מינען צום טאַנץ־פּלאַץ. אויסנעפּוצטע אין האַלדז־בענדער, ברוסטבענדער פון אלערלייַ קאָליִרטע פּאַטשערקעס. קופּערנע האָט־אַרעם־בענדער, בראָסלעטן און דראָטרינגען ארום די פּיס, ביים קני און נענטער צום קנעכל צו. רינגען איבער די קנעכל פון אַזא געווּיקס מיט קערנדלאַך טרוקענע אינווייניק, וואָס באַשאַפט א גערוש ווען מען שטעלט דעם טראָט. דאָס אָנגעאיילטע לייב, דאָס נאָקעטע און גלאַנציקע האָט זיך געמיגלט אין דער זון. די מוסקולן אויף העכט און פּיס צערטלען זיך און באַווּגן זיך שפּילעוודיק. די ברוסט פּאָרוים און מיט פּערן אין די געקרייזלטע האָר פון קאָפּ. אַנדערע האָבן די פּיס פון קני נידעריקער ביז צום טראָט באַבאַרבט מיט אַלערלייַ ווייסע סימעטרישע ליניען און רינגען. אַווי פיל געוונטע נאוה איז געלעגן אין דער גאַנצער האַלטונג, אין דעם בליק און בויג פון קערפּער.

יעדע אָפּטיילונג באַזונדער מיט איר אָנקומען האָט געבראכט מיט זיך א וועלט א מיכטעריעזע. זייער אָנקומען איז געווען מיט א פּאָרסירטן טראָט. וויכטיק. פּאָרוים גייט דער פּירער און בלאָזט ארוים פון א גרויסן אָקסן־האָרן אַזא טיפן געברום, צום טאקט פון טענצער. דער האָרן רופט, וועקט, רייצט און באַפּלעט. א צווייטער טראָנט א שטומפּן הילצערנעם פויק און קלאַפּט ארוים א טעמפּן קלאַנג פון פויק ארוים.

און אזוי האָבן זיך שורות טענצער געזאמלט און פּארזאמלט און זיך אויסגעשטעלט אין צווויי געגנערישע, דאָפּלטע און דרייפּאכיקע שורות. שורה אחינטער דער אנדערער. קענטיק א מלחמה טאַנץ גרייט זיך. אָן געווער. אָן בלוט פּארגיסונג. אין טאַנץ וועט דער געפּענט זיין. די אָנפירער פון ביידע צדדים איילן פון שורה צו שורה, זאָגן גאַרנישט. נאָר מיט די אויגן באַפּעלן זיי. מיט די

עפעס האָט געבויקט און געקלעמט אין האַרצן. עפעס האָט געמאַנט צווי טיף־שטיל און צווי הויך. מיט א בלעכענעם קלאַנג האָט אין מוח געקלימפּערט:

ציי־וויי־ליי־צייט. ציי־וויי־ליי־צייט.

די אויראַעליטן.

נישט מיט קיין אידישע סעקטע איז פּאַרלאָפן דאָ נישט לאַנג אזא טרויערדיקע געשיכטע אין דרום־אפריקע. אין אייראָפּע האָט מען געמיינט אז א גרופּע אידן האָבן רעוואָלטירט אנטקעגן דער מלוכה. געטראָפן האָט עס מיט א נעגערשער סעקטע. קריסטן האָבן זיך געוואָלט אליין לייטערן און לייטערן די אמונה, וואָס איז צו זיי געקומען דורך אלערליי מיסיאָנערן. א י ז ר א ע ל י ט ן. אזוי האָבן זיי זיך א נאָמען געגעבן.

פאַר די פּרימיטיווע ראַסן און אונטערדריקטע פון די קריסטלאַכער וועלט, איז צום וויניקסטן פּאַרשטענדלאַך די קריסטלאַכע תורה פון אייביקער און געליטערטער ליבע. און אפילו דער פּרימיטיווער צוויי־פּיטיקער פּרעגט געווים אין האַרצן בא זיך טיף אלערלייי קשיות, וועלן דער מיטיאָנער דויבעט אים אין קאָפּ אריין מעשיות פון דעם ה י י ל י ק ן, דעם זון, פון גאָט און זיינע גרויסע מופתים. דער קאָפּיר וואָס נעמט אָן אין פּאַרלויף פון זיין לעבן אזוי פיל וווייבער, וויפל ער קען נאָר באווייזן צו באצאָלן צו די טאַטעס פון די מיידלאַך — דאָס אליין שטייט דעם קריסטנטום אין וועג. צום שווערסטן איז דאָך אבער איבערצוגעבן דעם שוואַרצן מענטשן די תורה אז אלע מענטשן זענען גלייך, וועלן ער זעט מיט זיינע אויגן אז אלע מענטשן זענען נישט גלייך.

עס איז שוין אפילו פּאַרפּלאָנצט געוואָרן צווישן די שוואַרצע א לעגענדע אז גאָט אליין האָט זיי, די שוואַרצע, געשטאלט נידעריקער פון דעם וווייסן. אָט אזוי דערציילט דער קאָפּיר:

שלאנקע סאסנעם האָט זיך פון א שטאַרקן שטורם געגומען וויגן. דאכט זיך, בראָנזענע מענטשן שטייגן פון דער ערד אַרויס און קענען זיך פון דער ערד נישט אָפּריסן. דאכט זיך, א וואונדער־ליכער דור האָט זיך פון דער ערד אָפּגעריסן, רייסט זיך צום הימל, אָבער די ערד ביינקט נאָך זיינע טריט און ווינקט:

— טיפער, טיפער האָק אויס דיין ריטמישן טראט. טיפער, טיפער קריץ אַיין דיין הייסן טראָט.

און די טריט בייטן זיך. שנעלער, שנעלער. איינס־צוויי — איינס־צוויי! און איינס־ביז צוואנציק — זעץ־זעץ און ווידער בויגן זיך, בויגן זיך די שורות. העכער ציען זיך פּאַרויס, בויגן זיך אין רונדע קרייזן, ווי עס בויגן זיך באַמבוק־בוימער, ווען א ווינט כאַפּט זיך אריין און וויגט זיי, וויגט זיי.

און כאָטש שטראָמענווייז רינט דער שוויים איבער די מוס־קולן פון העכער און פיס אָבער די אויגן האָבן זיך נאָך נישט אויסגעלאָשן. דער פלאָם, וואָס קאָכט דאָס בלוט, איז נאָך אַלץ שטורמדיק און עס וואָלט דער טאַנץ קיין גרענץ נישט געפּונען, ווען אין צד הויבט זיך נישט אָן אונטערצוגעבן. דער אייגענער עקסטאַז הויבט אָן דעם וועזן צו פּארשלייערן. און ווי עס פּאַרגייט דער טאָג פלוצלונג אין דרום־אַפריקע, אזוי איז דער שטראָם אונטער דעם אייגענעם דרוק פון לוסט און גבורה מיט אמאל שטיל געוואָרן.

עס האָבן זיך שפּעטער נאָך אמאל אינדיווידועלע טענץ ענט־וויקלט. דאָס פייער האָט זיך ווידער אויף אן אנדער אופן צופלאַ־קערט און פון דעם אלעמען האָט זיך נאָך אזוי קלאָר באַווייזן דער אָנהויב פון מענטשנס נשמה וועז זי האָט זיך אין טענץ געבאָרן. דער אָנהויב פון מענטשנס טראָט, וועז ער האָט די ערד אונטער זיינע פיס דערשפּירט. ווי שיין איז געווען צו זעען די ליכטיקייט פון טאָג ווי עס שפּיגלט זיך אין די קאַנטורן פון די בראָנזענע מוסקולן!

קרים־טוסעם היילקע. אבער ענאך האט פארמאגט פאנטאזיע. געווען א בעל־החלומות און ער האט אויף זיין אייגענעם אופן געלערנט תורה מיט זייע תלמידים און תלמידות. אים האבן זיך געחלומט צוויי חלומות:

דער ערשטער חלום איז געווען, ווי א גרויסער שטיין האט זיך געקויקלט בארג־אראפ און האט זיך ארויפגעקויקלט און צושמעטערט אלע וויסע אייכוואוינער־ביים צופוסנם פון בארג. און דער אנדערער חלום איז געווען, ווי אזוי א באבון, א גרויסע דרום־אפריקאנישע מאלפע, האט זיך געשלאפן מיט צוויי יוייסע ציגעלאך, און דער באבון האט די ציגעלאך צוריסן.

דער באבון, דאס מיינט מען דעם שוואַרצן מענטשן, און די צוויי וויסע ציגעלאך — די צוויי וויסע פעלקער וואס באהערשן דרום־אפריקע.

דער מיסיאנער ענאך'ס בלוט האט נישט געוואלט נאכגעבן אז דער וויסער מענטש איז דער שטארקסטער. אז דער וויסער מענטש איז דער גערעכטיקער. ער האט זיך דערוואוסט פון דעם אין דעם נאמען פון דעם גאט פון ישראל. ער איז געווען זיכער אז דער גאט פון ישראל וועט אים קומען צו הילף וועו אפילו דער וויסער מענטש וועט עס וועלן אים פון זיין קאפ ארויסשלאגן.

ענאך און זיינע נאכפאלגער האבן זיך באזעצט אין קאפלאנד. א געגנט א וויסטע וואס האט נאך צו קיינעם נישט נעהערט, האבן זיי אפגעשניטן פאר זיך און דארטן געבויט א שטאט. ב ו ל ה א ק, אזוי האט געהייסן די שטאט. דארטן האט ענאך און זיינע משרתים געהאט אן אוהל און פון אוהל ארוים איז ארויסגעקומען א געלייטערטע תורה. די ליבע צו פרויען האט זיך דארט געלעבט איר נאטירלאך לעבן. מען האט אין בויידע תורות נעקענט געפינען א באוויייז אז מען מעג. סיי אין דעם אלטן, סיי אין דעם נייעז טעסטאמענט. די איזראעליטן און זייערע מעשים וואלטן אפשר קיינעם נישט אנגענאנגן, וועו זייער צאל זאל נישט וואקסן און וועו ענאך'ס תורה וואלט נישט געפונען קיין וועגן און קיין שטעגן

צוויי ברידער זענען אַמאָל געווען. ביידע ווייסע מענטשן. רופט זיך צו זיי אָפּ גאט און זאָגט אַזוי: „דאָ האָט איר ביידע צו ביכער אַוויגע, וואו איר וועט געפינען ווי צו לעבן אויף דער ערד. זעט איר זאָלט היטן די ביכער". האָט אין ברודער געטראָגן זיין בוך אויפן קאָפּ און דער אַנדערער האָט עס געטראָגן צום האַרצן שטאַרק צוגעדריקט.

מיט אַמאָל איז אַראָפּ א שלאָקס רעגן. איז דער, וואָס האָט געטראָגן זיין בוך צום האַרצן צוגעדריקט, האָט נישט דערלאָזן אז דער רעגן זאָל צום בוך צוקומען, אָבער דער אַנדערער וואָס האָט דעם בוך געטראָגן אויפן קאָפּ — מיט אים איז געווען שלעכט. דער רעגן האָט צעווייקט זיין בוך אינגאַנצן און פון אים איז גאָרנישט געבליבן. און גאט האָט צוגערופן ביידע און אַזוי געזאָגט: „דערפאַר וואָס דו האָסט באַשיצט מיין בוך פון רעגן און דו האָסט אים געטראָגן נאָנט צום האַרצן, דאַריבער וועסטו בלייבן דער וויסער מענטש און דער שטאַרקער. און דו, וויי! דו האָסט געטראָגן מיין בוך אויפן קאָפּ און געלאָזן אז דער רעגן זאָל אים צעוויקן, דאַריבער וועסטו ווערן שוואַרץ און אייביק וועסטו באַדאַרפן זיין אונטערטעניק צו דיין וויסן ברודער.

אַזוינע טראַדיציעס זענען געווים באַשאַפן געוואָרן אין דער אַטמאָספּערע פון די קריסטלאַכע מיסיאָנערן און זייערע תורות. אָבער דאָס אמתע פּרימיטיוויזם בלוט וויסט נישטפון אומבאַגרעניצטער אונטערטעניקייט. און עס זעט געווים דער שוואַרצער מאן שיינקויט אין דער שוואַרצער פרוי, פונקט ווי עס זעט דער וויסער מאן אין דער וויסער פרוי. אין מח פון די שוואַרצע קריסטלאכע מיסיאָנערן וואָס האָבן שוין פון גאטס חסד געטרונקען, בא זיי קריגט גאטס חסד נאָר אן אַנדער פנים.

און דער שוואַרצער מיסיאָנער ענאָך, דער גרינדער פון דער סעקטע איזראַעליטן, ער האָט זיין תורה באַקומען אין דער אַמעריקאַנער מיסיאָנערישער אפּטייל ונג ג א ט ע ס ק י ר כ ע און

חילות האָבן זיך דערנענטערט צו דער שטאָט אויף דעם באַפעל פון זייער קאָמאַנדיר, איז פון דער שטאָט בולהאָפ ארויס אנטקעגן ענאַך'ס חילות, באוואפנט מיט שטעקנס, בלעבנע שוועדן און אַלטע באַדזשאוועדע ביקסן אָן בולווער און קויל. דאָס זענען נישט געווען די אמאליגע קאַפירשע קריגערס אין גבורים באַפליגלט מיטן שטורם־ווינט. דאָס זענען געווען איז־אַליטן מיט א טונקעלן גלויבן. מיסטיקער. און דער ערשטער זאַל פון די משוגע־ביקסן האָט זיי אויסגעלייגט ווי די בריקענע זאָגנען אין פעלד אין שניט־צייט. מיט די קאַנאָנען האָט מען אראָפגעשאָסן די הייזער זייערע אין צושטערט די גאַסן. און נישט קיין וואַסער האָט נעשאָסן פון ביקס און קאַנאָן — שראַפנעלן האָבן זיך נעריסן און פארשפרייט א העליש פייער ארום. אין א קליינער וויילע איז בולהאָפ חרוב נעוואָרן. די ווייסע ציגלאך האָט גאָרנישט געשאָט. אָבער דער מעכטיקער באבון איז נעבליבן מיט צובראָכענע הענט און פים.

שפעטער איז נאָך געווען א משפט איבער דעם גרויסן נביא און זייַנע משרתים. ער האָט דערציילט זייַנע חלומות. געריכט אין גאָמען פון גאָט פון ישראל. אָבער עס האָט נישט געהאָלפן. ענאך און זייַנע ציווי מקוּרבים האָבן געקראָגן צו זעקס יאָר שווערע ארבעט אין תפיסה. זעקס און צוואַנציק פון די קלענערע לייט — צו דריי יאָר תפיסה. ציווי אין זיבעציק — צו אַכצן חדשים. און אַכצן אַלטע לייט אין א ביסל אינגלאך און קריפּלס — צו צוועלף חדשים תפיסה.

אָבער דער גרעסטער טייל וואָס האָט זיך אין גאָמען פון גאָט פון ישראל געשטעלט אנטקעגן — איז צוועקנגעשיקט געוואָרן אויפן עולם האמת. דאָס איז געמאַכן געוואָרן אין גאָמען פון ירויסן גאָט, דער גאָט פון ליבע וואָס האָט אַלעמען אויף אירן ליב.

אָט דאָס איז אין קורצן די טרויעריקע געשיכטע פון די איזראַעליטן, וואָס איז פאַרלאָפן אין דער צייט פון מיין זיין אין דרום־אפריקע.

וויטער פון בולהאק, דער אָרט וואו זיי האָבן זיך פּאַרפלאַנצט. מען דערציילט אז דאָס לעבן אין יענעם ווינקל איז געווען א מוסטער פון אָרדנונג און רויגקייט. זייער שטאָט איז געוואָקסן אלץ גדעסער און גרעסער. נישט געווען קיין אָרים און רייך. אלע גליך. אלע גליך בא זייער גאט.

האָט זיך די רעגירונג דערשראָקן און באפוילן די איזראַעליטן דעם אָרט צו באַלאָזן. די איזראַעליטן האָבן געטענה'ט אז דאָס לאַנד איז נאָך פון קיינעם נישט געווען פּאַרנומען און אז קיינער ביז די איזראַעליטן האָט נאָך ניט קיין גראָב־אייגן אין דער ערד נישט אריינגעשטעקט. הפקר. דאַרויבער קען מען זיי פון דאָרט נישט הייסן גיין.

די רעגירונג האָט שטרענגערע באַפעלן צו זיי אַרויסגעשיקט, אָבער די איזראַעליטן האָבן זיך נישט געריבט פון אָרט. אַריבער צוויי טויזנט נפשות זענען זיי געווען און ענאך האָט באפוילן נישט צו פּאָלגן, ווייל גאָט האָט צוזוישן זיי אַנידערגעשטעלט זיין שטוב, זייערע חילות וועט פירן גאט פון ישראל אליין, אויב דער שונא וועט זיך דערנענטערן צו זייערע טויערן.

אז דער רעגירונגס ארמיי האָט זיך שוין דערנענטערט און זיך אויסגעלייגט אין א לאַנער אָרום דער שטאָט בולהאק האָט ענאך געלאָזט וויסן אז ער האָט נישט קיין מורא. אויב מלחמה — זאָל זיין מלחמה. גאט פון ישראל איז מיט זיי. און צו זייגע חילות וואָס זענען געווען באַוואָפנט מיט שטעקנס און בלעטענע שווערדן האָט ער געזאָגט:

האָט נישט קיין מורא. זאָל אייער הארץ נישט ווייך ווערן פאר דעם שונא וואָס איז כלומרשט שטארקער פון אייך און וואָס האָט קאַנאָנען ארויסגעשטעלט אנטקעגן אונזערע מחנות. וואָרום זייערע קאַנאָנען וועלן נישט שיסן מיט קוילן און פייער. גאט וועט פּאַרוואַנדלען די קוילן אין וואַסער. אז דער שונא וועט שיסן וועט עם שיסן מיט וואַסער.

ווען די לעצטע התראה האָט נישט געהאָלפן און די ווייסע

קאפיר וועז ער באַרשרייבט אין דער פּאָליציי, אַדער דאָרט, אין פּאָליציי־אמט ניט מען אים שוין א ריינגערן נאַמען. און כדי נישט צו ברעכן זיך דעם קאָפּ מיט נייע נעמען קלייבט מען שוין אויס איינעם פון די פּאָר כּקאַרבאָיוע נעמען וווי ד ז ש י ם אַדער ד ז ש א ן. אויך ער האָט געהאַט דעם נאַמען דושאן, אָבער מיר איז פיל ליבער געווען זיין אמתער נאַמען:

א ו מ א פ פ א ז א.

זאָג איך צו אים:

— זעסט אומאַפּאָזא, אָט דאָ וועל איך וואוינען און דאָס זענען אַלע מיינע זאכען, זאָלסט אויף זיי אכטונג געבען.

— יאָ, באָס, — זאָגט ער, — איך וועל אָפּהיטן דיינע זאכן.

— זאָג איך צו אים ווידער:

— ווייסט, אומאַפּאָזא, אז טיר אין פענצטער וועל איך האַלטן אָפּן, וועל קיינמאָל נישט פּאַרשליסן אין דו וועסט שוין אכטונג געבן אז מיינע זאכן זאָל קיינער נישט טשעפּען.

ענטפערט ער:

— יא, באָס, קיינער וועט ניט טשעפּען. איך נעם קיינמאָל נישט, גאָר נישט ניט פון א באָס, נאָר די טיר זאָלסטו האַלטן פאַרמאַכט. די פענצטער, באָס, האַלט אָפּן, אָבער די טיר זאָלסטו פאַרמאַכן.

פרעג איך אים:

— וועט מען דאָך אַרויינקריכן צו מיר דורכן פענצטער?

ענטפערט ער:

— שלאָנגען, באָס, קריכן נישט דורכן פענצטער אין שטוב אַריין. שלאָנגען, באָס, קומען דורכן טיר אין שטוב אַריין. א סך שלאָנגען שוין געקומען דורכן טיר אין שטוב אַריין. א סך שלאָנגען נעהרגעט אין שטוב. אַלע געקומען דורכן טיר.

דאָס, וואָס ער האָט מיר דערציילט פון שלאָנגען וואָס קריכן אַריין דורכן טיר אין שטוב אַריין איז מיר גאָר נישט געפעלן

אומאָפאָא און אַראָמאַ.

אז מען וואוינט פּאַרווּאַרפן וויט פון פּריינט און באַקאַנטע און דער פּאַרלאַנג הייבט אָן צו זוכן אָרום, אימיצן צו געפינען, איז גוט אמאָל, אז א בוים א גרינער טוט זיך א נייג צו דיר אָדער אווינט א פּריינטליכער רירט אָן די הויט פון דיין פּנים.

אַווי איז געווען מיט מיר, וועז איך האָב צום ערשטן מאָל אריבערגעטראָטן דעם שוועל פון מיין איינזאמען צימער, אין א נידעריקער, הילצערנער הויז, נישט וויט פון בריטן וועג, אין נאטאל, וואָס איז דרום־אָפריקע. עס איז שוין געווען פּאַרנאכט און די געגנט האָט זיך שנעל געוויקלט אין די לאַנגע פּאַרנאכטיקע שאָטנס. איך האָב נאָך קיין צייט נישט געהאַט זיך אַרומצוקוקן, אפילו נישט באַמערקט די אפּעלסינען־בוימער, אָנגעלאָדענע מיט צייטיקע אפּעלסינען וואָס האָבן זיך אפּירגענייגט צום שטוב. דער ערשטער מיט וועמען איך האָב זיך באמת באַקאַנט און צונויפגע־רעדט אָן צופּל וועדטער, איז א ריז א יונג, פון א יאָר צוואַנציק, א זולו. בלויז אין א פּאָר קורצע, וויסע קינדערשע הויזלאָך איז ער געגאַנגען און זיין נאַנצער אָפּגעדעקטער טיל קערפּער איז געווען אויסגעגאָסן ווי פון סאָלידן באַקופּערטן טשוגון. דער פּנים בריט, א פּלאַטשיקע נאָז און צוויי שורות וויסע צייגער מיט גלאַנציקע שוואַרצע אויגן. א פּרימיטיוע גוטסקייט האָט פון אים אראָפּגעטראָפן און איך האָב תיכף צו אים באַקומען א צוטרוי. ער האָט באַדאַרפט זיין מיין באַדינער.

— סאַקאַנאַ, באָס, — האָט ער געזאָגט. דאָס איז די געווואוינלאַכע קאַפּירשע באַגריסונג, און געוואַרט איך זאָל אים עפּעס באַפעלן צו טאָן.

— ווי רופט מען דיך? — האָב איך אים געפרעגט.

— אומאָפאָא, באָס, — האָט ער געענטפערט.

געוואוינלאַך גיט דער וויסער מענטש אַליין א נאָמען דעם

— גוט מארגינג. און ווער ביסטו וואס דו לאזט שוין אזוי בשגינען ניט שלאפן?

— איך בין ארמא, פון אינדיען, באם. איך רעם דא די מיסט, טראג וואסער און קען זייער גוט טאנצן.

און טאקי בשלר האט ער זיך צוועקגעלאזט א טענצל מיטן בעזים אונטערן ארעם. עפעם האט ער געמייכט אויפצוטאנצן. עפעס האט ער געווים נעקענט אין די יונגע יארן, נאר איצטער איז שוין זיין טאנץ נעזונן אזוי אומגעלומפערט — און נאך אזוי בשגינען, א שפראץ אויף טאנץ! ער האט צוגעזונגען ארויפטאליש און זיך איבערגעשטעלט בין פים איף פים אין די קנעכל האבן געציטערט. ער האט געטרייסלט מיט די טראנטעם אין די בלאטיקע האנט ארויסגעשטרעקט פארוים נאך דער מטבע.

מיט אמאל האט זיך ציקייקלט א שטראמיקער געלעבטער הינטערן פענצטער אן ארמא האט אויפגעהערט טאנצן. דאס איז געווען אימאפאזא'ס געלעבטער וואס האט איבערגעריסן דעם אלטנם טאנץ. ארמא האט זיך נאך כיער צוזויפגענקניישט וועו אימאפאזא האט זיך דערנענטערט. דער יונגער זולו האט אים אנגעקוקט מיט עקל און מיט זיין שוויקן געלעבטער האט ער דעם אלטן ארמא פארטריבן פון הינטערן פענצטער.

— דו גיב אים נאר נישט, — האט אומאפאזא געזאגט, — ווייל ער קען נישט טאנצן און ער האמט נאר דאס מיסט ארום שטוב און פון די אומרייניע ערטער, א זולו רעמט נישט דאס מיסט פון אומרייניע ערטער — האט ער מיט שטאלץ געזאגט — נאר די אינדיאן ראמען און זענען בלאטיק.

אין א גרויסער מאם איז עס טאקי געווען אמת, אז דער זולו איז א גרויסער מענש אין פארגלייך מיט דעם אינדוס פון נידעריקן קלאס. נאר דער אלטער ארמא איז שוין געווען מיט זיין בלאטיקייט נאר א גרויסער אויכנאם. און אז ער האט זיך אנגעהויבן ארומדרייען ארום די פענצטער, זוכנדיק א געלעגנהייט צום טאנצן, האב איך אים אליין געגעבן דאס וואס ער האט פארלאנגט און מוחל געווען אים דעם

נעווען. וועז ער איז פֿרוים האָב איך אָנגעהויבן פֿרומצוקוקן אין אַלע ווינקעלאַך אוז אונטערן בעט טאָמער האָט זיך ערגעץ־וואו טאקי א שלאַנג אויסבאהאלטן. אוז דאָס איז זייער אמת. מענטשן זוכן תמיד אויף אימיצן א חשד צו גענינען. נעווהוינלאַך זוכט מען דעם חשד אויפן ברודער־מענטש. אָבער דאָרט וואו זיין שונא ווערט א שלאַנג, א סקאָרפיאָן, א טויזנט־פיסיקער, אָדער גאָר די טאראַנטעלע, די ביזעסטע פון אַלע שפּינען, דאָרטן קוקט דער מענטש אויס פֿיל האַרציקער אוז בעסער. אוז אז אומאָפּאָא איז א ווייַע שפּעטער פֿרייגעקומען אוז געבראכט א בונט ווילדע בלומען אוז דערצו נאָך א ליכט מיט שוועבעלאַך אוז א בריוטן שמייכל א וויסציינערדיקן — האָב איך זיך גלייך דערשפּירט צו אים זייער נאָנט. דאָס האָט מיך באַרואיקט, כאָטש די נאַכט האָט זיך שוין כמעט אינגאַנצן פֿראָפּגעלאָזט איבער דער אומבאַקאַנטער גענט. אוז כאָטש אומאָפּאָא האָט דער עיקר נעדינט בא די באַלעבאַטים פון הויז, יונגע שאטלענדער וואָס האָבן דערביי געהאט א מין שיינקל מיט פֿרויאנקען ביין בריוטן וועג, פונדעסטוועגן האָב איך אין זיינע אויגן גלייַענט:

— באָס, דו נעפֿעלסט מיר אוז פֿאַר דיר וועל איך טאָן אלצדינג אין דער וועלט.

די ערשטע נאַכט האָט זיך נעשלאָפֿן אומרואיק. דורך די אָפּענע פֿענצטער האָט זיך נעריסן א נעדיכטער זשומען אוז גרינצלען פון אן אָנצאָל גרילן. עפּעס א פויגל האָט אויפן דאַך זיך נעריסן אויפן האלז מיט אן אָפּגעריסענעם, מיסטיריעזן הייזערינקן קול. באַגינען, א שפּראַץ אויף טאָג, האָט זיך אָנגעהויבן צו דערנענטערן צו מיין שטוב אלטע, שלעפֿעריקע טריט אוז דאָס פֿערן פון א בעזים, באַגלייט פון אן אַריענטאלישן גיגון. אין א ווייַלע פֿרום האָט זיך שריבער־נעבוינן אין פֿענצטער אוז אריינגעקוקט אין שטוב שריין א קלייַנע, ברוינע, אלטע, צוקנייטשטע אוז בלאָטיקע פּינור פון אן אלטן, אָפּגעריסענעם, אין שמאטעס איינגעוויקעלטן אינדוס.

— גוט מאָרגינג, — האָט ער אריינגעשריען.

האָט די האַרמאָניקע א פּראָוו געטאָן און אַרויסגעלאָזט די ערשטע פּאָר האַרמאָנישע קלאַנגען! ער האָט זיך צוטאַנצט און צעבריקע־ווען ווי א יונגער, ווילדער פערד. געשפּילט און געטאַנצט און מיטן נאָז נאָך צוגעזונגען; געטאַנצט ווי די ערד האָט אונטער אים געציטערט.

ער, פון זיין זייט, האָט זיך אויך געוואָלט אויספּיינען. געזען אז איך האָב נישט קיין לייטישן שטעקן און אז איך מאַטער מיך אויסצושניצן א שטעקן פון א יונגן אַפּעלסינען בוימל, איז ער אַוועק צו גוטע ברידער און האָט פּאַר מיר געבראַכט אן אמתן קאַפּיר־שטעקן, גראָב ווי א וואַלגערהאָלץ און וואָס האָט מיר ביז צו די אקסלען דערגרייכט. ער האָט אַכטונג געגעבן אז איך זאָל אים מיטנעמען וועג איך לאָז מיך אין ערגעץ אַוועק שפּאַצירן. האָט מיך גע'ערנט ווי אזוי א שלאַנג צו דערהרגענען מיטן שטעקן טאָמער באַגעגן איך זיך מיט איר.

איך וויים נישט ווי וויייט די גוט פּריינטשאָפט און די איבער־געבנקייט זיינע וואָלט גרייכן וועג ניט עטלאָבע קלייניקייטן וואָס ער האָט באַמערקט אין מיין אויפּפירונג וואָס אים איז עס געווען נישט פּאַרשטענדלאָך.

נאָר צום ערשטן האָט ער באַמערקט, אז איך האָב געכאַפּט א גרויסע פּראָיש און געבראַכט אין שטוב אַריין. דאָס איז אים נישט געפּעלן געווען. עפּעס האָט ער געזען אז איך גיב מיר אָפּ מיט דער טאָראַנטעלע און אז איך קלייב מיר כאַפּן די גרויסע, בלוי־קעפּיקע יאַשטשערקע וואָס האַלטן זיך אויף אַקעגן די פּענצטער אויפן מאַנגאָ־בוים. ער האָט נישט געקענט פּאַרשטיין ווי אזוי איך גיב מיך אָפּ מיט אזוינע העסליכע זאַכן. זיין גרעסטע ערשטוינונג איז געווען וועג אויסמאָל, אַריינקומענדיק אין שטוב אַריין האָט ער באַמערקט, אז בא מיר איבערן טיש היינגט א צוויי־ג צוגעבונדן מיט א שטריקל צום פּאָלאָפּ און אויפן צווייג קריכט אַרום פּאַוואָ־לינע א גרויסער, גרינער קאַמיליאָן — אָט דער קאַלטער קאַמיליאָן וואָס בייט זיינע קאָלירן און כאַפּט פליגן מיט זיין לאַנגער צונג.

טאַנץ. איך האָב עס נאָך אָפּגעטאָן בייטאָג כדי ער זאָל נישט ווערן מיין חלום פון באַגינען.

אין דער אייגענער צייט אָבער האָט זיך אומאָפּאָזאם פּרייַנט־שאַפּט צו מיר פּאַרגרעסערט. פּיל מאָל דורכן טאָג איז ער אַרייַנ־געקומען אין שטוב זיך ערומגעקוקט צי אַלצדינק איז אין אָרדנונג. האָט אויפֿגעפּאַסט אז בא מיר אויפֿן טיש און אויף די פּענצטער זאָלן שטיין בלומען. האָט זיך אָפּגעגעבן מיט כונה אז די בלומען זאָלן זיך הארמאָניש צונויפּגיסן מיט זייערע קאָליר־ן. אז מען מוז מודה זיין אז ער האָט אַרויסגעווויזן א פֿייגעם געשמאַק בא דעם. ער האָט געוואוסט וואו אמאָל איז געגנג איין בלימל, א פּאָר גראָזן, א צווייגעלע, אינאיינעם אַרייַנשטעלן אין א וואַזע אַריין און דאָס זאָל זיין ייַין. איך האָב מיר געוואונדערט ווי ער האָט באמערקט א סך פון מיינע שוואַכקייטן און זיך געסטאַרעט מיך צופֿרידנשטעלן. ער איז אין דער שטיל גאַנץ אָפּט געקומען און דערציילט מיר בסוד פון אַלץ וואָס סאיז זיך פּאַרלאָפּן אַרום שטוב און בייס בעל־חבית, דעם שאָטלענדער. איינמאָל איז ער געקומען אן אויפגערעגטער, אַזש שוויים האָט אים אַרויסגעזעצט אויפן שטערן פּאַר גרויס אויפרעגונג:

— דער באָם האָט זיך אָנגעשכורט און האָט געשלאָגן זיין ווייב. יא, געשלאָגן זיין ווייב.

ער האָט זיך נישט געקענט פּאַרשטעלן אז אזוינס זאָל טרעפֿן בייס אומלונגו, בייס וויסן מענטשן. איך האָב נישט געהאָט מיט וואָס צו לינדערן זיין אויפרעגונג. איינמאָל איז ער געקומען און דערציילט אין דער שטיל אז דאָס ווייב פון באָם האָט געשמיסן דעם אלטן אראָמא פּאַרוואָס ער האָט נישט געהאָט קיין כח צו טראָגן שווערע עמערס וואַסער.

אָבער זיין צוגעבונדנקייט צו מיר איז אריבער אלע גרעניצן ווען איך האָב אים איינמאָל געבראכט פון שטאָט א קינדערשע מויל־האַרמאָניקע. איך וועל קיינמאָל נישט פּאַרגעסן זיין שמחה, זיין פּרייד. אין וואָס פּאַר אן עקסטאַז ער איז אַריינגעפאלן ווען ער

די אלטע ביינער בא זיינע בעל־חבתים. וואו ער איז אהינגעקומען איז שווער געווען צו וויסן.

אבער אומאפאזא האט מיר פארטרויט, וועז ער האט מיר ארויסבאגלייט אויפן וועג ארויס:

— באס, איך גיי אוועק פון דאנען צוריק קיין זולזאנד. שווער צו זיין ביים אומלונגו. אמאל טרעפט א גוטער מענטש און אמאל טרעפט אז נישט. בעסער גיין קיין זולזאנד. דארט אין מיין היים.

לאנג. לאנג האט ער מיר נאכגעקוקט וועז מיר האבן זיך צושיידט.

טעג און נעכט.

נאך קיינמאל האט דער טאג נישט געהאט איבער מיר אזא עזותדיק לכיטיקע ממשלה, ווי אין דרום־אפריקע, אין די אלטיין־מיט־זיך־געלעבטע חדשים פון מיין לעבן אין נאטאל. און נאך קיינמאל איז די נאכט פאר מיר נישט געווען אזא אומרואיקער סוד, ווי יענע נאכט, וואס האבן מיט אזוי פיל פארבארגענער און איינגעוויקלטער חוצפה פארנומען די ממשלה פון מיינע טעג.

דער בין־השמשות האט זיך אפגעטאן פון דער דאזיקער געגנט. טאג און נאכט באגריסן זיך נישט פון ווייטן. פלוצלונג און אומגעריכט איינער פאלן אנדערן, טרעפן זיי זיך אויפן שארף פון א שווערד ביים שוועל פון פינצטערן אפגרונט און פארנעמט זיין פלאץ.

נישט איינמאל האב איך זיך פארקליבן אויפן שפיץ פון די שלאנקע, בויגיקע אבער קרעפטיקע באמבוק־בוימער, כדי זיך שטארקער צו זעטיקן מיט דעם, וואס דער טאג האט פאר מיר אנטפלעקט. און נישט איינמאל האב איך פארשטעלט דעם וועג פאלן שלאף, ער זאל מיר נישט אין אפריקעם נעכט מיינע גערא־קעז פארשלייערן.

— מיר האָבן פיינט קאמיליאָנען — האָט ער מיט עקל געזעדט.
— אז מיר כאַפן א קאמיליאָן שפייען מיר אים אָן אין מויל און ווארפן אַוועק.

און זינט דער קאמיליאָן איז אָנגעקומען אין שטוב אריין האָב איך באמערקט אז אומאָפאָזא האָט זיך אָנגעהויבן צו דער־ווייטערן פון שטוב. אז ער איז אריינגעקומען אויפראמען האָט ער זיך ווינציקער ווי זיין שטייגער אויפגעהאלטן. ער האָט זיך נישט באמיט צו מאכן אין שטוב אזוי ריין ווי ער האָט פריער ליב געהאט צו טאָן. און אפשר האָט נאָך געדינט פאר א סיבה דאָס וואָס איך האָב אויפגעהערט אזוי אָפט צו באנוצן זיין מתנה, דעם שטעקן — און אפשר האָט דערצו גורם געווען מיין גוטע באציאונג צום אלטן צראָמא און דאָס וואָס דער בעל הבית, דער שאָטלענדער, האָט אלץ אָפטער אָנגעהויבן צו שכורן און שלאָגן זיין ווייב און זי, נישט האָבנדיק צו וועמען אויסצולאָזן איר ביטער האַרץ, האָט אומאָפאָזא פון איר דעם חלק געכאפט.

פונדעסטוועגן, אז איך האָב אים מודיע געווען אז איך קלייב זיך שוין פון דאנען, איז ער זייער אומעטיק געוואָרן. טראָפנס שווייס ווי צרבעסן גרויסע האָבן זיך אויסגעשטעלט אויף זיין שטערן. ער האָט עפעס געוואָלט זאָגן און ער האָט נישט געקאָנט. ביים געזעגענען זיך האָב איך אים צווישן אנדערע זאכן געגעבן א מתנה זיין אייגענעם שטעקן נאָר איך האָב אים אָפגעפארבט אויף רויט. ער איז אזוי געווען איבערראשט פון קאָליר, אז אים איז נאָר נישט אויפגעפאלן זיך צו באלויזיקן וואָס איך קער אים אום זיין אייגענע מתנה. איך האָב נאָך חשק געהאט פארן שוועקגיין פון דעם אָרט צו זען דעם אלטן אראָמא און בעטן ער זאָל פאר מיר נאָך צום לעצטן מאָל טאנצן, ווי ער האָט עס געטאָן דעם ערשטן באגינען מיט א חדשים פיר צוריק. אָבער אראָמא איז שוין נישט געווען. ער איז אויסמאָל ביינאכט אנטלאָפן, לאָזנדיק זיינע קאָרגע שכירות, נאָך דעם ווי מען האָט אים שטארק אָנגעבראכן

צוויי פינטעלאך־אויגעלאך אין די שפיצן פון קעפעלע, — וואס קריכט ארום צווישן די גראזן, נאר אז מען וויל עס בייז טאן זעצט זיך עס אויף די הינטערטע פיס און די לאנגע פאדערשטע פארלייגט עס אויפן הארצן און טוט תפילה — אזוי פיל דרך־ארץ האב איך פאר אים אין אזא טאג.

און די פאפא־בוימער, מאן און פרוי, מיט די ברייטע ארום־צושפיצטע בלעטער אויף גרין גראזיקע צווייגן, מיט דעם האניק זיסן ריח זייערן פון די בליאכץ ווי טובאראז בלומען, און וואס „זי" טראגט אירע גרויסע פירות צום שטאט צוגעוואקסענע, געשמאקע, פול מיט זאפטן זענען זיי, און דער „ער" מיט זיינע פירות וואס היינגען אויף בייטשן אראפ ארום שטאם, נישט צום עסן און נישט צום הנאה האבן — אויך בויגן זיך אונטער זייער משא בא מיין טיר, שורות, שורות אפעלסינען בוימער און די אפעלסינען גיסן ארויס זייער ליכט פון צווישן די גרינע בלעטערדיקע צווייגן.

עם ברייננט ארויס דער טאג מחנות יאשטשערקעס פון זייער באהעלטעניש זיך צו שפילן אנטקעגן מיין טיר און פענצטער. און דער קאמיליעבוים מיט די אלבאסטער־וויסע בלומען, וואס ווערן גלל פארוועלקט ווי נאר א האנט האט זיך צו די אלבאסטער בלעטלאך צוגערירט — און די בייזע טאראנטעלא־שפין, וואס שטייט פארגליווערט אויף מיין וואנט שטיל, אויסגע־שפרייט אלע אכט לאנגע האריקע פיס אויף מיין וואנט, פארטיפט אין אירע מחשבות —

קיינעם, קיינעם בין איך אין אזא טאג נישט חושד. קיינעם נישט. קיינעם נישט.

וואס צי דען קען איך חושד זיין די קאפירס, מענער אדער פרויען, וואס גייען טאג איין טאג אוים פארביי מיטן וועג? זיי טוען דאך קיין שלעכטס נישט קיינעם. דער מאן וואס טראגט א דריי, פיר שטעקנס מיט זיך, און די פרוי מיט א קינד אויף דער נאקעטער פלייצע מיט א טוך אונטערגעבונדן, אדער די האלב נאקעטע מיידל מיט אירע מיידלשע חנען צום טאג ארויסגעפירטע

דער בריטער, בלאָסער, שטויביקער וועג וואָס נישט וויט פון מיין הויז, איז אין פֿאַרלויף פון טאָג געווען מיינער. מיין פֿרייַנדליכער וועג. איז אָנגעקומען די נאַכט, האָט זי מיר פֿאַר־פֿרעמדט מיין פֿרייַנדליכן וועג. מיט איר שוואַרצן כשוף אליין זיך אויף אים אַראָפּגעלאָזן. בייטאָג האָבן די בערג אַרום זיך געקויקלט צו מיין שוועל, האָבן זיך געהוידעט אין ליכט פון האַלבן טאָג. און אויך די שאַרלאַך־רויטע פויגל־בלומען אויף די קאָפּיר־בוימער. און די פֿאַראויטישע מימאָזע, וואָס וויקלט זיך מיט אירע טרוקענע מוסקולן אַרום שכן־בוים און דערשטיקט דעם שכן אַליין בליענדיק —און די רויטע אייביסקאָם־בלום, וואָס וואַרימט מיט איר גליענדיקן קאָליר די לופט אַרום, און די העלפֿוראַרענ־בויגנליליע, וואָס גיסט איר בלומען שטראָם אַראָפּ פון די פֿלויטן ביים וועג — און אויך די ווילדע טיגער־לילייַ, וואָס שטעקט איר קאָפּ אַרויס פון צווישן ווילדע קוסטעם אָפּיר, אָדער די גראָבע, פּעטע שלאַנגען־לילייַ, וואָס באַהאַלט זיך אַהינטער די קוסטעם — עס האָט דער טאָג יערן אייניציקן פון זיי דערנענטערט צו מיר.

אָפּילו די דריי שוועכ, געדיכטע מאַנגאָ־בוימער, געדיכט און שוואַר ווי מיט יאָרן זאָטע לינדבוימער, נאָר מיט פּעטע אָוואָל בלעטער, וואָס שפּרייטן שאָטנס אַנטקעגן מיין שטוב — איך וויים, אַז צווישן די בלעטער אינווייניק, אין דער געדיכטענישׂ היינגען פּלעדערמייז מיטן קאָפּ אַראָפּ און קאַמיליאָנען פּאַרמאַסקירן זיך צווישן די גרינע בלעטער. איך וויים פון זיי אַלעמען. איך וויים אָפּילו, וואו עס וואוינט די גיפטיקע גרינע שלאַנג און איך האָב נישט קיין מורא צו שטיין ביים שוועל פון איר נאָרע. דער טאָג וועט מיך באַשיצן און אפשר וועט נאָר דער טאָג שלום מאַכן צווישן אונז.

איך האָב דרך־ארץ קוסנדיק אויפן האָטענטאָטען־גאָט — אָט די קליינע מימיקריע וויי א דין היישעריקל, וואָס האָט לאַנגע, לאַנגע פּאָדערשטע פּים און קורצע הינטערשטע, א לאַנג־לאַנג העלזעלע מיט א דרייעקיק קעפּעלע אויפן דינעם העלזעלע און מיט

סליאר פון א ריזיקער דערשטיק־שלאנג, וואס זי האט נאך זיך אין זאמד איבערגעלאזן. ווי ליב איז מיר געווען דאס סקריפן פון די באמבוק בוימער, וועו דער ווינט האט זיי געווויגט און איינס אן אנדערן געריבן.

דער טאג האט אלץ און אלעמען באלויכטן און מיט — מיט אלץ און אלעמען פארחברט.

וואלט אבער דער טאג מיט דער נאכט אביסל מער זיך דער־נענטערט און זיך באגעגנט אויף א ברייטער גרענים, וואלטן צווישן טאג און נאכט געקומען די קינדער פון טאג־און־נאכט זיך שפילן מיט שארלאך וואלקנס און מיט אוונט געזאנג. וואלט דער פארנאכט פריער געקומען צו קלאפן אין מיינע שויבן און שפעטער באמאלן מיינע וועגט מיט אראנדזש און פורפור. אבשר וואלט איך דעמאלט געשטאנען אויף דער שוועל און געווארט אויף דער נאכט ווי אויף מיינער א שוועסטער א נאנטער און ווייטער, אדער ווי אויף מיין חלום, וואס ווינט זיך צווישן טאג און נאכט. — טרעפן זיך אבער טאג און נאכט אויפן שארף פון א שווערד און די נאכט, זי שטויסט דעם טאג אין פינצטערן אפגרונט ארא.

אזא נאכט איז זיך שווער צו פארטרויען. נישטא די טיר צו אירע באהעלטענישן. מיט איר גאנצער שווערקייט און כשוף דערנענטערט זי זיך צו מיין הויז און שפארט זיך אן אין מיינע וועגט — אזש די וועגט זיי קרעכצן.

וואו וואוינען זיי אט די אלע גרילן א גאנצן טאג, וואס קומען אזוי אין דער נאכט ארויס און הויבן אן אזא זענעדיקן גרילצן? איך האב אזא איינעם אפילו אויסגעגראבן בייטאג פון דער ערד ארויס, א גרויער און א שטומער איז ער געווען — האט ער עס מיליאנען מילאסן צו זיך, וואס פאלגן נאך דעם רוף פון דער נאכט? זייער גרילצן וויגט זיך אין דער לופטן, און שטייגט ארויס פון דער ערד, וויגט זיך, וויגט זיך אין לופטן אן לאזט זיך צוריק צו דער ערד ארא.

איינגעשלונגען זענען געווארן אלע בערג ארום. און ווער

— אָדער די ברוינע, אויסגעטריקנטע אינדוסן, מענער מיט בלאָ־
טיקע לייליאכער ארום די היפטן און ביז די קני ארומגעוויקלט און
אויסגעוויקלט ווי אויזן, און זי אין דער לאנגער סאָפֿרי, א שטיק
ציץ אָדער זייד געבלומט, אָדער גאלדיק אויסגעשטריקט, וואָס
וויקלט איין איר קאָפּ, ברוסט, און ביז צו די טריט פֿארוויקלט עס
איר, מיט אירע נאָזרינגען, אוירינגען און פוסרינגען — זיי
שפֿרייזן מיט דראָבנע, שנעלע טריט פֿארבּי מיין וועג, קיין א
רויטן וואָרצל און שפּייען מיט א רויטקייט צום וועג ארויס. — —

זאָל איך די אַלע חושד זיין אין אזא טאָג?

מיינע פענצטער זענען שטענדיק אָפּן און פונקט ווי דער
טאָג וועט גאָרנישט רויבן פון מיין נאָרישן פֿארמעגן, אזוי וועט
דאָך בוים, קאַפּיר, האָטענטאָטן־גאָט און הינדו מיין נאָרישן פֿאר־
מעגן נישט אָנרירן, און מיך אַליין אויך לאָזן א זיכערן אויף גאָטס
וועלט.

פֿארוואָס נאָך גאָר נישט ווייט פון מיין שטוב סמנים פון א
דזשאנגל, א געדיכטענש פון בוימער, נישט דורכצוקוקן און נישט
דורכצוקריכן וואו העלפֿאנט, לייב אָדער לעמפּערט האָבן מיט
עטלאכע צענדליק יאָר צוריק געוואוסט פון זיינע סודות און וואָס
איצט האַלטן זיך דאָרטן אויף רויט געפלוגלטע פויגל און מאַלפּעס
פון אַלע מינים. אָט האָב איך אין איין טאָג צוגעקוקט צו דער
מחנה באבוכעס, וואָס איז פון וואַלד צרויסגעקומען, געפירט פון
עלטסטן און שטארקסטן, לאנג נאָזיקן באבון צו פֿארזאָרגן זיך
מיט חיונה אין דעם נאָנטן באנאנע־גאָרטן. און וואָס האָבן
זיך די נאָראָנים דערשראָקן פֿאר מיר נאָך אייידער יעדערער פון זיי
האָט צייט געהאט פֿאר זיך אָנצוריסן געגוג באנאנעס אויף
איצטער און אויף שפּעטער? דערשראָקן זיך פֿאר מיר, געגומען
און אנטלאָפן. עס האָט דער טאָג פון מיר יעדע בייזקייט ארויסגע־
טריבן, און פון זיי אפשר אויך, און זיי נעמען און אנטלויפן, שרעקן
זיך פֿאר מיר.

איך האָב נישט איינמאָל אויף יענעם שטעג דערקענט דעם

זיצנדיק אויף א גדאז און פארטיפט אין זיין תפילה — אז דאס האט ער זיך גאר בייטאג פארשטעלט פאר א קליין קריבערל — איצטער גאר איז ער אויסגעזוכסן נאך גרעסער פון מיר און האט זיך אנידערגעזעצט אויף מיין שטול, דרייט דעם דרייעקיקן קאפ אויפן דינעם האלז און נישט קיין תפילה טוט ער מיט זיינע לאנגע פיס פארלייגט אויפן הארצן, נאר ער ווארט אויף מיר, און ער וויסט שוין וואס צו טאן מיט מיר. אומזיסט איז ער האטענטאטן־גאט. אפשר האבן די האטענטאטען געוואוסט פון זיין גבורה און כשוף.

איך האב נישט געהאט קיין אנדער באלויכטונג ווי א פשוטע ליכט. און איך האב דאך געקענט אמאל אין דער היים מיט אוא ליכט די פינסטערניש פארטרייבן פון שטוב ארויס, די נאכט האט זיך אונטערגענגען א פשוטער הלב'נער ליכטל — און דא ווערט די שיין פון ליכט דערשטיקט. קיינמאל אזוינע שאטנס נישט געזעהן אויף מיינע וועגט. אפילו מיין אייגענער שאטן איז א שטיק פון דער נאכט, וואס האט אנגענומען די קאנטורן פון מיין געשטאלט און וויגט זיך אויף מיינע וועגט.

און אזא גערוישׁ מאכן די אפעלסינען פאלנדיק פון די בוימער. און פארוואס דוקא ביינאכט פאלן זיי אזוי פון די בוימער?

אפריקעס טעג און אפריקעס נעכט — אויפן שארף פון א שווערד באגעגענען זיי זיך און מיך און מיין גאנצן מהות האבן זיי אויפן שארף פון שווערד ארויפגענומען.

וויסט? אפשר האָט זיי די נאַכט מיט זיך מיטגעבראַכט צו מיינע פענצטער? דער בלאַסער, ברייטער וועג, מיין וועג, כאָטש איך זע אים נישט איצטער, פונדעסטוועגן שנייט ער זיך אַרײַן אין מײַן דמיון אַרײַן מיט נאַך מער בלאַסקייט און טרוקנקייט. און וואָס טוט זיך איצטער אויפן וועג? געווים האָט זיך די ביינאַכטיקע שלאַנג ארויסגעשלייכט פון איר נאָרע ארוים און לאָזט זיך נאָכן סליאד פון מויז, פראָש און פויגל.

זינגט אימיצער אויפן וועג מיט אזא גבורה. מענערשער גבורה און אזוי אויפן הויכן קול. אָבער אזוי פיל אומרואיקייט און שרעק מישט זיך צונויף מיטן געזאַנג. איצטער האָט דער קאַפער אויך מורא צו גיין אליין מיטן בלאַסן וועג. דאָס זינגט ער אזוי אויפן הויכן קול, זיין אייגענער פחד איבערצושרייען און צו פאַרטרייבן די רוחות און שדים וואָס פויזען אים נאָך פון ביידע זייטן וועג. דער קאַפיר קען שוין גוט די שדים, וואָס קומען ארוים ביינאַכט צו טאַנצן מיט די שאַטנס פון דער נאַכט, און ער וויסט שוין מיט וואָס פאר א געזאַנג מען קען די שדים פאַרטרייבן.

איך וויים אַליין אז נישט קיין העלפאַנטן טראַמפּלען איצטער ארום מיין שטוב. איך וויים אז דאָס איז בלויז די נאַכט וואָס האָט זיך מיט אירע אַרעמס ארומגעוויקלט ארום די אַפּעלסינען בוימער און די אַפּעלסינען, צייטיקע און מיט זאפטן פולע פאַלן צו דער ערה.

אָבער דער בין־השמשות איז מיר נישט געקומען צו הילף, האָט מיך נישט געגומען ביים האַנט און נישט אַוועקגעפירט פאַמעלאַך, טריט בא טריט פון טאָג און זיין שוועל און איבערגעגעבן אין די אַרעמס פון דער נאַכט.

דאַריבער האָט אזוי פיל מאָל געטראַפן, אז איך האָב מיך שפּעט ביינאַכט אומגעקערט אהיים און האָב נישט דערקענט מיין שטוב, די איין און אייניציקע שטוב אויף אזא וויטן שטח. דאַריבער האָט זיך מיר אויסגעווינן, אז דער קליינער האטענטאַטן־נאַט, וואָס איך האָב בייטאָג געזעהן מיט פאַרלייגטע פים אויפן האַרצן,

מענטש. דעם בושמאן אומצובריינגען האָט יעדער איינער פון אפריקע זיך פארמאכטן. אפילו די האמנטאטן האבן דעם בושמאן באטראכט פאר א חיה, וואָס מען באדארף פארטיליקן. און אז די שטארקערע שוואַרצע שבטים האבן זיך פון צפון זייט צוגעפלאָנן, האבן זיי די בושמאנען געריניקט ווי מיוז. בלויז די בושמאן מיידלאך האבן זיי איבערגעלאָזן און געזומען פאר ווייבער און דינסטן. אזוי האט זיך דאָס בלוט אין דער מיידלס אדערן אפימי־לירט און עד־היום קוקט עס ארויס פון נ י ש ט ר י י נ ע ם האטענטאט, קאפיר אדער כאלי. אבער נישט נאר קליין איז דער חלק פון בור אין דער פארניכטונג פון בושמאן. דער בור האָט אים געוואלט לערנען דרך ארץ און פארטריבן אינגאנצן פון דער וועלט.

אבער דוקא דער בושמאן האָט נאך זיך אזוי פיל שפורן געלאָזן איבער גאנץ דרום אפריקע, וואָס דורות וועלן די שפורן נישט אָפ־מעקן. און ממש נישט צום באגרייפן, וואו האָט דער בושמאן גע־נומען אזא פיינעם געפיל צום צייכענען און מאָלן. א סך פעלזן און אריינגאנגען צו הייליקן זענען באצירט מיט דעם בושמאנס קונסט. אין קיפטאנער מוזייאום זענען אויסגעשטעלט פליטן גראניט, וואָס מען האָט פארזיכטיק אויסגעהאקט פון די פעלזן, וואו די בושמאנען האבן זיך אויפגעהאלטן, און אויף די גראניט פליטן צייכענונגען און געמאלאכצן, וואָס קאנען אן ספק זיך פארגלייכן מיט די פיינע מוסטערן פון צייכענונג פון די אלטע עגיפטיאנער. דער אופן, ווי אזוי דאָס בילד איז פריער אויסגעהאקט געווארן פון שטיין און שפעטער מיט דער ברוינער פארב אויסגעפילט, איז אויך דער אייגע־נער. די י א ג ד בילדער זענען פאלקאמען כמעט ווי בא די אלטע עגיפטיאנער. צום מערסטן פינורירט אויף די יאגד בילדער דער קרעפטיקער ע ל א נ ד, אפשר דער פיינסטער פון די אנטילאָפן. די מייעסטעטישע קאנטורן פון דעם עלאנד מיט זיין קרעפטיקן קאָרפּ און לאנגן גוידער, מיט זיין קרעפטיקן געבוי און גראציעזע פיס און הערנער — דער עלאנד איז מייסטערהאפט געצייכנט. —

אָט איז א גאנצע מחנה עלאנדס, טראנט זיך אין איין אויס־

דער בושמאן.

אט די אלע רעשטלאך פון פרימיטיוויע פעלקער און שבטים, וואס שטארבן אויס און גייען אונטער אויף דעם דרומדיקן טייל פון דער וועלט, זיי וועקן אויף און לאזן איבער אזא טיפן טרויער אין הארצן.

אויף מיין לעצטער רייזע ארום דער וועלט איז מיר נישט איינמאל אויסגעקומען זיך אנצושלאגן אויף זייערע וועגן וואס ווארן אלץ קורצער און שמאלער. ווי ס׳ליכט גייען אויס די ליכטיקע פאלינעזער שבטים אויף די אינזלען פון דרום שטילן אקעאן. פרשאווינדן די מאארים פון נייזעלאנד. ווארן צו נישט די איינגעבוירענע קינדער פון סווסטראליע — די פאפואנער. שוין פארשוואונדן אין גאנצן דער לעצטער פרימיטיווער מענטש פון טאסמאניע און אויך דער בושמאן פון דרום אפריקע האט שוין באלד דערגרייכט דעם ברעג פון וואנען ער וועט זיך שוין קיינמאל נישט אומקערן צוריק.

וען דער וויסער מענטש, דער האלענדער בור, איז אנגעקומען קיין דרום אפריקע מיט געווער דריי הונדערט יאר צוריק, דעמאלט האט נאך דער בושמאן בריט און לאנג דורכן לאנד זיינע טריט פארצייכנט. דער בושמאן, וואס מאכט דעם איינדרוק אז ער איז געווען דער לעצטער זיך אויפצוהויבן פון אויף־אלע־פיר און אוועקצולאזן זיך אויף צווי פיס שפריזן, ער האט אין די אלטע צייטן באהערשט כמעט גאנץ דרום אפריקע מיט זיינע גיפטיקע פיילן. אבער איצטער, זעלטן, זעלטן וועט מען טרעפט אים — דעם קורצן, בריט־פלייציקן, לאנג־העניטיקן בושמאן מיט זיין טאבאק קאלירענער הויט און ברוינלאכע אויגן. ערגעץ אין קאלאהארי מדבר לעבט נאך זייער נישטיקער צאל און וועבט נאך שוואכע חלומות.

אין זייער אונטערגאנג איז נישט שולדיק אזוי פיל דער וויסער

באלן. און דאָס איז א הויכע מדרגה, וואָס קוקט ארויס פון זיין סאַבע פרימיטיוון לעבן. זיינע חושים זענען געווען ווי בא א חיה ענטוויקלט און פון דעסטוועגן טאָר ער נישט עסן די פלייש פון האָז, וואָס בא אים איז עס געגליכנט צו מענטשן פלייש.

אז דער בושמאן איז געלעגן נעבן זיין הייל און זיך צוגעהערט צי עס דערנענטערט זיך עפעס א זאַך צום פאַנגען, האָט נישט נאָר זיין אויער פאַרנומען, נאָר מיטן נאָז האָט ער דערשמעקט. זיין נאַטיר לייב האָט געשפירט די דערנענטערונג. אז א הירש האָט זיך דערנענטערט, האָט ער דערשפירט א טרוקענעם גערויש אין זיינע פים — דעם אייגענעם גערויש וואָס הער הירש באשאַפט לויפנדיק דורך די קוסטעם. עס האָבן אים ווי געטאָן די ווינקלען קאָפּ, ווען ער האָט ביים הירש די הערנער אָפּגעהאַקט. ער פילט דעם הירשס אָנקומען דורך דעם, וואָס אויף זיין פלייצע שפירט ער א ווארימען שטראָם בלוט, וואָס עס גיסט זיך פון הירש בשעת ער טראָגט אים א געהרגעטען אויפן פלייצע. אין דעם בויג פון זיין קני שפירט ער דעם בלוט־שטראָם, וואָס גיסט זיך פון הירש אז ער טראָגט אים א טויטן. ער שפירט די דערנענטערונג פון שטרויס, ווייל אים הויבט אָן צו בייכן אין פלייצע, גלייך ווי א שטרויסן־לויז וואָלט אים געביסן. ער האָט די לופט געשמעקט, פונקט ווי יעדע ווילדע חיה טוט עס, זוכנדיק די שפורן פון שונא אין ווינט. און דאָך האָט ער אזוי באַגריפן אויף אונזער אופן די שיינקייט פון ליניע און פאָרם.

וויפל שיינקייט ליגט אין דעם גלויבן, אז די זון איז אמאָל, גאָר אמאָל געלעגן אויף דרערד און דאַריבער איז געווען קאַלט אויף דרערד. פינצטער אויף דרערד. נאָר קלייניע קינדער האָבן זיך צע־נויפגעקליבן און האָבן די זון ארויפגעשליידערט אין דער הויך צום הימל און געמאכט, אז זי זאָל שיינען איבער דער גאנצער ערד. געמאכט, אז זי זאָל ווארימען א גאנצן טאָג. קלייניע קינדער האָבן באשאפן די ליכטיקייט אין אונזער לעבן. און די בושמאנער זענען דאָך געווען זייער גאנץ לעבן קלייניע, קלייניע קינדער, כאָטש זיי

נעצויגענער שורה, קוקט ארויס איין קאָנטור פון אהינטער א קאָנטור, פּים פון אהינטער פּים, קעפּ פון אהינטער קעפּ — אזוי גראציעז געצייכנט. און נעווים האָט מען דאָך מיט קיזל־שטיין אין גראניט געהאקט. און דער ברוינער קאָליר ווייבט אזוי אָפּ די צייכענונג. אזא ווייבע שאטירונג. עס קומען הירשן און שטרויסן. עס קומען נאָדל־חיות און בושמאנען אליין. אָבער קיין זאָך איז נישט מיט אזויפיל ליבע געצייכנט ווי דער עלאנד. ביים צייכענען א מענטשן ווייזט דער בושמאן ארויס פיל הומאָר און קיין שום אכטונג פאַר דער ענלאכקייט. אזוינע געמעלאכצן זענען צוזייט און צושפּרייט איבער גאנץ דרום אפריקע.

פון זיינע לעגענדן און פאָלקס מעשות איז צו דערקענען, אז דער בושמאן איז נישט געווען קיין מענטשן־פרעסער. ווייל ווי די לעגענדע דערציילט, איז דער האָז אמאָל געווען א מענטש, נאָר די בייזע לבנה האָט אים מיט איין קלאַפּ פארוואנדלט אין א האָז. און ביז צום האָז איז נישט געווען אזא זאָך ווי טויט. דער מענטש איז געשטאָרבן און איז צוריק לעבעדיק געוואָרן. נאָר דער ה א ז־מ ע נ ט ש האָט דערפון נישט געוואָלט ווישן: אז זיין מאמע איז געשטאָרבן, האָט ער אָנגעהויבן ווייענען אויפן הויכן קול און קלאָגן אָן א שיעור. זאָגט צו אים די לבנה: הער אויף צו ווייענען, ווייל דיין מאמע איז נישט אוועק אויף שטענדיק. זי וועט נאָך קומען צוריק. האָט דער מענטש נישט געוואָלט הערן און אלץ נאָך געווייענט און געווייענט. האָט די לבנה נאָך אמאָל א געשריי געטאָן: הער אויף צו ווייענען! אָבער דער מענטש האָט אלץ געווייענט. האָט די לבנה אים געגעבן א קלאַפּ איבערן פּנים און פון אים איז געוואָרן א האָזן פּנים. און מענטשן זענען שוין מער נישט געקומען צוריק פון יענער וועלט. קומען שוין מער קיינמאָל נישט פון יענער וועלט און דערי־בער טאָר דער בושמאן נישט עסן די מאָגערע פלייש פון האָז, ווייל דאָס איז מענטשן פלייש. מענטשן פלייש טאָר דער בושמאן נישט עסן.

פון דעם בין איך זיך משער, אז זיי זענען נישט קיין קאַני־

פֿאַרגעסטעלט. אי די ציינגלאָר ענטפֿערט איר. אין דאָס איז ייטש נישט קיין איסנאָם. אי מען זעט זיך אינגער צו די אינטיצע שמועסן פֿון קינדער ציוישן זיך. וועט זיי באַטראַכטן די יונגע, פֿילאָזאָפֿירן אין באַנטאַזירן, ווען מע באַר זיך דעם באַגינע פֿון מענטשנס גערהנג. דער באַמע אַרויס פֿיר גערהנגען — נעיעבט פֿון פֿרימיטיוון מענטשן.

דאָס איז מיד נעקומען אויפֿן נערהנג דורכקלויבנדיק זיך דורך די מעשׂיות אין באַטראַכטונגען פֿון דעם ב י ש מ ע ן. אין דרום־אפֿריקע. ייאָ דאָ דעם באַגינע אי איינס פֿיר יייִ לעבי אינאיינעם נעוויבט. יי נאָט יענע בייִם בישמאָ דיבל אי ערד! אין יי הלויז־נרוים ועגען די נרויסע דערשיינונגען אי דער דיך אינער זיין האָפּ. אין די אלטע צייטן דאָבן קינדער בא יי אַלץ אויפֿנעמאָן. אפֿילו די זון האָבן קינדער אויפֿן הימל אַרויסנעוואַרפֿן, אין די שטערן האָבן אויך קינדער פֿאַרשׂוידערט אין הימל אַרויף. פֿשוט: די קינדער דאָבן נעשאָפֿן צום הימל גלייכהייט שׂש פֿון באַרבראָנטע הינטפֿעס אין די פֿינגער ועגען אויף אויבית נעבראָכן הייצער אין הימל. די זון אין א גוטע. זי טריקנט זייער רוים. זי טריקנט די ערד. זי נאָכט, אי ייאָרים יאָ ייִן, אָבער די נאָכט אי א מיכטיקייט. אין די לבנה ייאָרפֿט אויף יי אין א פֿרד. דער בוימען באַטראַכט די לבנה פֿאַר זיין שוגא. מען פֿאַר נישט נאָך רוין אויך דאָס אויף דער לבנה. אי מען נייט אַרוים אויף יאָרי. ייאָרוים דערצײלט אי מען ווען בשׂלן, וועט דער ליב אַרער לעבעדיק אַרויסקומען אין דעם בשׂר וואָנדעטן הונדש בשׂר יך ציגעטיי. די לבנה נישט פֿון זיך אוא דיעגע, דאָלטן וואָבער אי אי מען הינט אויף דער לבנה אויבער מען נייט אויף יאָרי דערצײלט. הונט דאָס הונט ווטכער פֿון דער לבנה אין קיין אָפּ די ניבט ייאָ אויפֿ שפּיץ נייל. דער הונש א פֿאַרוואַנדעטער, וועט צוריקיין מיט דער פֿייל אין לייב אין דער ניבט וועט נישט רעגען ביוויי דעם הונש. דער הונש וועט אויך אזוי פֿאַרלאָך נייך, נייך, פֿונקט ווי די לבנה נייט פֿאַרלאָך אַרום אין דער הויך. בייִם בישמאָ אי דער בליץ נישט מער ייי א צייכן

האבן פארשטאנען וויי אזוי פיילן צו מאכן אזן האבן געוואוסט צו
נעפינען דעם נעפערלאכסטן סם די פיילן־שפיצן צו פארסמען.

ער בין אמאל געהערן באקאנט מיט א קינד פון 8 יאר פינף,
וואס האט פין אלע נאטור דערשיינונגען ארום זיך נישט ארופגע־
לאזט קין איין אין האט אויף אלע נעפרעגט שאלות אזן אליין גע־
ענטפערט. בייס ברעג יס, אז מיר זענען געשטאנען, האט ער מיך
נעפאלגן פשרן מינדסטן פינגער פון מיין רעכטער האנט אזן מיר
שיין רעי צייגט פון די כיואליעס. ער האט דעם גאנצן יס נעזעהן אין
נעשטאלט פון איין גדויסער מאמע־כוואליע אזן די קלענערע וועלן
בייס בדעג זענען אירע קינדערלאך.

— אז די מאמע־כוואליע שלאפט אזן וואכפט זיך נישט, קומען
די קלייגע קינדערלאך אירע צום ברעג אזן שפילן זיך מיט די
שטיינלאך אזן יס־שיסעלאך, אבער אז זי כאפט זיך אויף, ווערן זיי
ערשראקן אזן אנטלויפן פון ברעג. די מאמע־כוואליע לאזט אירע
קינדערלאך נישט שפילן זיך ביים ברעג.

דער הימל איז אין זייגע אויגן נישט נעזונן אזוי ווייט פון
אים. מיט א גרויסן לייטער וואלט מען נעקאנט צום הימל דער־
גרייכן. אין ער ייעט זיין א גרויסער אין שטארקער, וועט ער עס טאן.
אין פארוואס מען חיינגט אויף די עלעקטרישע לאמפן אין גאס
אויף דאכן ציווישן צווי סלופעס, אדער אויף איין סלופ, אזן נישט
אויף א שטיקל צום הימל צוגעבונדן. דאס האט ער אויך אויף זיין
ארט פארשטאנען. נישט חלילה וויל עס איז שווער צום הימל צו
דערלאנגען. נאר פשוט:

— אז מען וועט וועלן אנהיינגען די לאמפן צום הימל אויף
א שטיקל, וועט מען בארפן אריינשלאגן א טשוועקל אין הימל,
אין פאסער ייעט דאס משוועקל אמאל ארויספאלן, וועט דאך בלייבן
א לאך אין הימל אין דורך דער לאך קאנען די קלייגע, קלייגע
מלאכימלאך ארויספאלן.

ער האט מיט פיינעלאך געשרט, ווי מיט זיין גלייכן. ער האט
יי נפעם נעפרעגט אזן אליין פאר זייערטוועגן נעענטפערט אזן זיך

מיט די שטרויסן, זיי צוריסן און אויפעטן זייערע לונגען. דעמאלט וועלן זיי קריגן אזוינע קלינגעריקע שטימען ווי די שטרויסן אין ליבן־זיען וועלן זיי ליב קריגן.

אבער דער לייב האט פון שטרוים חיין לונגען נישט באקומען. זיין שטימע קלינגט נאך אלץ צום בושמאן נייך ווי דער לייב יואלט דעם עק אריינגעשטעקט אין כוול אריין. אפשר איז די נאוצע לעך געגדע אויסגעוואקסן פון דעם. וואס דער שטרוים האט ניט נישט ווי איין לאנגן פינגער אויף יעדער פום און ביים זיין פינגער א צייכן זיי עס וואלט אמאל דארט נאך א פינגער געווען. פינגערטטייגן עסט דער בושמאן די לונגען פון שטרוים און גלייבט אז ליך דעם וועט ער קריגן א קלינגעריקע שטימע. דער זיידע הייסט די קינדער זיי זאלן עסן די לונגען פון שטרוים רוי און שלינגען שטיקער ניט מאלט וועלן זיי נעווים קריגן א שיינע שטימע. דעם שטרוים האט דער בושמאן מנצח געווען. אבער דעם לייב — נייו. דער לייב איז פולער פון זיין באנטאזיע. דער לייב איז מאר אים א שטיק אפריקע. נישט שטענדיק קאן מען זיך פון אים אייסבאראטן. אין באטזיע פון בושמאן האט דער לייב נעהעגט רעכן. דער לייב איז און ווייסט וואס ער וויל.

עם ווערט דערציילט, אז אייגמאל האט א יינגער בושמאן זיך נעלייגט אונטער א בוים שלאפן און איז אנטשלאפן נעווארן. איז נעקומען א לייב, האט אים ארומנעשמעקט און האט נעמיינט, אז ער איז טויט. דער לייב האט אים אנגענומען מיט די ציין אין שיין געוואלט אוועקטראגן. אבער דער לייב איז נעווען זייער דארשטיק. האט ער נישט קיין כוח נעהאט זיין פרייער זיך גיט אונטרינגען אין טייכל, וואס היינטערן בערגל, און דערנאך ווי איך אים אייגעטראגן און אויפגעכן. וואהרם דער טאג איז זייער כראנטריק ליים און אז איך וועל נישט טרינקען. וועל איך אפשר קראפירן — איי האט נעטראכט דער לייב. האט ער דעם יינגען בושמאן אנידערגעלייגט צוריק און אליין אוועק צום טייכל. האט זיך דער לייב פולגנ אומעזיקט און נעזוכן, אז דער מענטש האט יך א ריר נעטאן.

דיקער רעגן און מען טאָר נישט קוקן אין דעם רעגן אריין וועט ער ברענט מיט פייער. און דער דונער: — דאָס שלאָגן זיך ערגעץ קינדער מיט דונערן. איין קינד דונערט צום אַנדערן. איין קינד דונערט צום אַנדערן.

אָבער דאָך איז דער בושמאַן געוואָקסן אין דעם לאַנד פון דעם מלך פון די חיות. דער לייב, כאָטש ער האָט זיך מיט אים נישט איינגאָל באגעגנט ביז דער וווייסער מענטש האָט אים אביסל צו צפון־זייט פֿארטריבן, דער לייב איז ביים בושמאַן לעגענדארויש. א סך מעשות האָט ער צו דערציילן פון לייב. און דער עיקר וואָס אין בושמאַנס פֿאַנטאַזיע איז דער לייב אמאָל געווען א מענטש און געדעדט מיט א מענטשישער שפּראַך. וועו דער א מ א ל איז געוועו — וווייסט קיינער נישט, אפשר נעכטן און אפשר אייערנעכטן.

אזוי, גלויבט דער בושמאַן: איז דער שטרוים אמאָל אויך געוועו א מענטש. און א סך אַנדערע פויגל האָבן געקאָנט רעדן. און אפשר קאָנען זיי נאָך עד היום רעדן. אין דער לעגענדע וועט דער שטרוים חויך אַוועקגעשטעלט. דער שטרוים האָט זיך מיטן לייב געקאָנט פֿארמעסטן אין גבורה:

— אמאָל, גאָר אמאָל האָט א גרוים געשלעג אויסגעבראָכן צווישן לייב און שטרוים און דער לייב האָט דעם שטרוים נישט בייגעקומען, בלויז א פינגער האָט ער דעם שטרוים אָפּגעבראָכן און דער שטרוים איז עד היום געבליבן מיט אין פינגער און איין לאַנגן נאָגל. און דער מלחמה צווישן לייב און שטרוים האָט אויסגעבראָכן צוליב די זיען לייבן. די זי־לייבן האָבן זיך פֿארליבט אין דער זיסער שטימע פון שטרוים און האָבן פון זייערע מענער, די לייבן חוזק געמאַכט:—

— איר האָט נישט אַזוינע קלינגענדיקע שטימען ווי די שטרוימן, ווייל זיי זינגען פון זייערע לונגען ארום און איר זינגט מיטן האַלז און אייער שטימע קלינגט פונקט ווי איר וואָלט זיך אריינגעשטעקט דעם ווייד אין מויל אריין. אזוי האָבן פון זייערע מענער די לייבעכעס געחוזקט. און דאָס האָט שטארק פֿארדראָסן די לייבן־חערן. זיי האָבן אָבגעראַטן אַרויסצוגיין אויף א מלחמה

בושמען. אפילו דער פחד פארן וויסן מענטשן האָט זיך שוין אויך אין א לעגענדע ארײנגעפלאָכטן. און דער פחד פאר אים איז אפשר דער שטארקסטער. דער פחד פאר אים איז פארן בושמען א אייבי־קער. דער בושמען דערציילט, אז אמאל איז געפלויגן א פויגל, וואָס איז געווען צו גאָסט ביים וויסן מענטשן און האָט געטראָגן מעל אין א זעקעלע. דאָס האָט ער געקראָגן א מינוח ביים וויסן מענטשן. האָבן אים באגעגנט די באבון־מאלפעס און געהייסן אפגעבן דאָס זעקעלע מעל. דער פויגל האָט זיך מיט שטאלץ אויסגעלאָכט פון די באבונעס און דער־צו זיי באלײדיקט, אז זיי האָבן שטערנס, וואָס היינגען אריבער די אויגן, ווי שטיינער. זענען די באבונעס בייז געווארן און געוואלט צוריסן דעם פויגל. און די קלוינע באבון־קינדער האָבן זיך געפרייט, ווי אזוי זיי וועלן זיך שפילן מיטן קאָפ פון פויגל. אָבער פלוצלונג האָט דער פויגל א געשריי געטאָן:

— אויב איר גייט נישט אוועק וועל איך אנהויבן שרייען ביז דער וויסער מענטש וועט דערהערן און ער וועט זיך א לאָז טאָן צו אייך!

אפילו די באבונעס האָבן שוין באגריפן דעם כח פון וויסן מענטשן. און אזוי איז דאָך עס. ווייל מער ווי טויט־שרעק האָט דער איראָפייער אינערגעז נישט געבראכט פאר'ן פרימיטיוון מענטשן, וואָס לעבט זיין באַגינען מיט זיין אוונט איבער אין אונ־זערע טעג.

אז מען וואנדערט ארום איבער דרום־אפריקע, וואו זיבן צי אכט מיליאָן טונקל־הויטיקע מענטשן געפינען זיך — אז איר זעט זיי אין די אלטעגלאכע וועגן, אדער וועו איר זעט זיי בשעת דאָס בלוט שטראָמט הייסער און מען וואַרפט זיך אין עקסטאז־טענץ — דער־מאָלט פאלט גאָר נישט איין צו טראכטן פון בושמען. דעמאָלט פעלט ער נישט. אָבער אז מען שלאָגט זיך אָן אויף די אויסגעהאקטע און געקאָלירטע פלאנדם אין די פעלדן אויסגעהאקטע, דעמאָלט כאפט ארום דעם וועזן א שטילער, טיפער טרויער, וואָס די בושמען ראַסע פארשווינט אזוי פון דער ערד.

האָט ער זיך צוריק צו אים אומגעקערט, געפֿרואווט אים בייסן. אָבער דער מענטש האָט זיך נישט געריכט. נאָר טרערן האָבן גערונען פון זיינע אויגן. האָט דער לייב די טרערן אָפּגעלעקט און איז צוועקגע־גאַנגען טרינקען. אז דער לייב איז שוין געווען אויף יענעם זייט, הינטערן בערגל, האָט זיך דער יונגער בושמאַן אויפגעהויבן און איז אנטלאָפן אין איין געלויף אין דאָרף אריין. ער האָט דערציילט וואָס מיט אים האָט געטראָפן און האָט באפוילן, אז מען זאָל אים אייר־וויקלען אין א סך האַרטע, גראָבע פעלן. האָט מען אים איינגעוויקלט, איינגעוויקלט אין א סך פעלן, כדי דער לייב זאָל צו אים נישט קאָנען צוקומען. אָבער דער לייב האָט דערשמעקט וואוהין דער יונגער בוש־מאן איז אנטלאָפן געוואָרן און ער איז אָנגעקומען צום בושמאן־דאָרף און געפֿאָדערט אז מען זאָל אים אָפּגעבן דעם יונגענמאַן, בא וועמען ער האָט געלעקט די טרערן פון די אויגן.

האָט מען אָנגעהויבן צו שלייַדערן אין לייב גיפטיקע פיילן, אָבער די פיילן האָבן אים אויך נישט געטומען. מען האָט אים גע־שטאָכן מיט אסיגיים און די אסיגיים האָבן אים אויך נישט געטומען. פרעגט מען דעם לייב:

— ווילסטו קינדער קלייַנע, וועלן מיר דיר געבן.

— ניין — ענטפערט דער לייב — איך וויל דעם יונגענמאַן, וועמעס טרערן איך האָב געלעקט!

— מיר וועלן דיר געבן יונגע מיידלאַך.

— ניין, איך וויל דעם יונגענמאַן, וועמעס טרערן איך האָב געלעקט!

האָט מען דעם יונגענמאַן געמוזט אוועקגעבן צום לייב. דער לייב האָט זיך אויף אים א וואָרף געטאָן און צוריסן. און דעמאָלט, אז דער לייב איז שוין געלעגן אויפן טויטן מענטשן, האָט מען ווי־דער אין אים אָנגעהויבן שלייַדערן גיפטיקע פיילן. די פיילן האָבן אים געטומען. דער לייב איז געפֿאַלן טויט אויפן טויטן, יונגן בוש־מאן. און פון דעמאָלט אָן איז דער לייב שוין שוואָכער געוואָרן. מען קאָן אים שוין בייקומען. אזוי דערציילט קינדיש־נאַאיוו דער

בריטער און די בערג ארום האבן זיך געוואָרפן אַנטקעגן דעם פאר־נאכטיקן ליכט. נישט ווילנדיק האָט זיך געטראכט אָן אויפהער פון אונזערע אידן וואנדערער, האלבע אוואנטוריסטן וואָס קיין זאך איז פאר זיי נישט שווער און ווי אין חלום קומט פאר זייער וואנדערן.

וואָרום וויפיל מאל איך האָב נישט פארפירט א שמועס מיט א אידן, וואָס איך האָב געטראָפן ערגעץ אין עק וועלט, גענוואלט בא אים אויסגעפינען די סבות פון זיין וואנדערן, האָט דער שמועס ווייט נישט פארפירט. דער איד איז נישט ביכלות מיט זיין השגה ארומצוכאפן די גרויס פון כדור העולם, וואָס ער האלט כסדר אין טרעטן אויף אים זיינע וועגן און שטעגן. א איד, אבי ער האָט זיך שוין אריבערגעכאפט אויף דער אַנדערער זייט ים, ווי ברייט דער ים זאל נישט זיין און וויפיל טעג אדער וואָכן זיין רייזע זאל נישט געדויערן — אלץ איינס:

א איד געדיינקט פון וואַנען ער איז געקומען. די אלטע היים שטייט פאר די אויגן. און וועָן ביידע ברענגעם שטעלן זיך צוזאק פארן בליק — איז שוין נישט ווייט פון איין ברעג צום אַנדערן. דער געדאנק דערנענטערט זיי און אלע געאָגראפישע ווייטקייטן זענען א שפאן און נישט מער.

עם איז געווען ארום נאָך האלבן טאָג אויף מאָרגן, וועָן אין דער נענגט האָבן זיך אַנגעהויבן צו באוויזן מחנות שטרויסן אויף ארומגעצאמטע פעלדער. די שוואַרצע ערן מיט די ווייסע בינט פעדערן פון אונטער די שוואַרצע פליגל און מיט דעם ווייסן בינטל פעדערן ארום עק, האָבן זיך געהוידעט אויף די לאַנגע פים אַנט־לויפנדיק אין איין מחנה מיט פארמאכטע אויגן, וועָן אונזער צוג איז פארביגעלאָפן. אזא הילפלאָזיקייט ליגט אין זייער אַנטלויפן. און ווער ווייסט ווי ווייט זיי וואלטן געלאָפן, וועָן נישט דער דראָטענער צאָם פון פעלד, אין וועלכן די נאַנצע מחנה יאָגט זיך אריין און שלאָגט זיך אָפּ. און ערשט יעמאלט וועָן סאיז שוין נישט פאראן וואוהין צו לויפן מער, ציט מען אויס די העלדזער און מען

אויצהאָרן

מען האָט מיר פֿיל מאָל דערציילט פון דער שטאָט אויצהאָרן, וואָס ליגט אין א בערגיקער געגנט אין קאפֿלאָנד. מען האָט מיר דערציילט אז אירן זענען דאָרט געקליבענע, געזונטע און גאָטס־פֿאָרכטיקע. דער אמתער שבת, וואָס האָט פֿאַרבלאָנדזשעט קיין דרום־אפֿריקע, האָט אויך אַוועקגעבלאָנדזשעט אַזש קיין אויצהאָרן. צו יענע אירן וואָס גיבן זיך אָפּ אין די וואָכעדיקע טעג מיט שטרויסן און שטרוים־פֿעדערן. דאָרטן אין אויצהאָרן איז דער גרעסטער שטרויסן צענטער פון דרום־אפֿריקע, וואו מען האָדעוועט די שענסטע שטרויסן און פון וואָנען די שענסטע פעדערן קומען.

עטליכע פרייַנטליכע בריוו האָבן צו מיר דערגרייכט, מען האָט מיך געבעטן איך זאָל אהין פֿאָרן. דער וועג אהין פון קייפּטאָן דויערט בא א מעת־לעת צייט מיט דער באָן און דאָס איז איינע פון די שענסטע רייזעס וואָס איך האָב דורכגעמאכט אין דרום־אפֿריקע.

דרום אפֿריקעס ווילדע און טרוקענע נאטור האָט זיך דאָ אין דער געגנט פֿאַרצערטלט. די בלויקייט, וואָס וויקלט איין די שורות בערג פון אַלע זייטן, איז די איינענע וואָס אין פוינלס פליגל אונטער אפֿריקעס הימלען, כאָטש די היץ איז א געדיכטע און א שווערע פונדעסטוועגן ליגט אויסגעשפרייט א קילקייט אויף די בערג קאנטורן. אין די טאָלן גרינען גוט באַארבעטע און קולטווירטע פעלדער. ציען זיך באַרג־ארויף וויין־גערטנער און די ברוינקייט פון די בלעטער טראָגט אין זיך דעם קאָליר פון וויין. עס באַווייזן זיך פויערשע הייזער, גוט געבויטע, די פליגל פון ווינט־פֿאָמפּעס דרייען זיך, פֿאָמפּען וואַסער פון דער טרוקענער ערד ארויס. ביים זון פֿאַרגאַנג האָבן זיך צושפּילט די פֿאַרבן אין מערב־זייט. א סימן פון בין־השמשות. אזא זעלטנהייט. און כאָטש גאָר א קלייַנע וויילע האָט דער פורפור און אראנזש געשפּילט בא די ברעגעס פון מערב־זייט, פונדעסטוועגן האָט עס געמאכט אפֿריקעס רחבות פיל

אייראָפּע. די שטרויסן, וואָס האָבן געבראכט עשירות, פּאַרדינען איצטער ניט אויף זייער עסן. פּונדעסטוועגן האַנדלט מען נאָך און מען וואַנדלט. אַז עס קומט אָן דער טאָג, שיטן זיך אַלע אידן ארויס אויף דער הויפּט גאַס, די בירושע, און מען טיילט זיך נאָך. פּאַראַנען נאָך א פּאָר לייט, וואָס האַלטן אָן דאָס שטריקל מיט אויסלאַנד אָן עס שמעקט אַביסל מיט ווינט צייטנווייז. ארום אזוינע אידן דרייען זיך צרות די. וואָס האָבן שוין נישט קיין אייגענע שטרויסן צו פליקן פון זיי די פעדערן. זיי גייען שוין ארום אין דער געגנט און קויפן אויף פּערזרן פון די, וואָס האָבן נישט געהאַט קיין כח צו נעזענענען זיך אויף אייביק מיט די געליבטע פויגלען. אַז מען באטראכט נאָך איצטער די פּעלדער ארום אויצהאָרן און די הונדערטער און טויזנטער שטרויסן, וואָס ווערן נאָך געהאַלטן אויף אָפּגעצאמטע קלעווער פּעלדער, באמערקט מען מיט וויפיל מי און טרחה, דורך א שורה פון יאָרן, אידן האָבן דאָ סימטעמאטיש ענטוויקלט א געגנט. כמעט אויפגעבויט א שטאָט אין דער בערגיקער געגנט און ענטוויקלט דעם וועלט־צענטר פאַר שטרויס־פּעדערן.

איך האָב געהאַט די מעגליכקייט צו באקענען זיך נענטער מיט אויצהאָרנער קהלה אין באמערקט, אַז אַהין האָט געצויגן זייער א געקליבענער עולם. צווישן זיי תלמודיסטן און אינטעליגענטן פון דער היים. פּאַראַן בא זיי א אמת ארטאָדאָקסישע שול מיט א רב פון אַלטן שניט. עס איז געווען כמעט די איינציקע שטאָט אין דרום־אפריקע, וואָס דעם גאַסט און אידישן שרייבער האָבן זיך באמיט מקרב צו זיין אפילו דער עלטערער קלאַס אידן. צוביסלאַכווויז איז פּאַרשוואונדן געוואָרן דער בורישער ענגליש און די היימישע שפּראַך האָט געלעבט ארום מיר. זיי זענען בא מיר פיל חשובער געווען יעדעס מאָל, וועו די אויגן זענען געפאַלן אויף דער שורה בערג, וואָס קייטלען זיך כמעט פון אַלע זייטן אויצהאָרן. די לויטערקייט פון די טעג איז דאָ גאָר אָן א סוף. די גרויסע נעבט אזוינע אויסגעשטערנטע און קילע. אפריקעס חן האָט זיך דאָ אויף דער נעגנט מיט א פולער האַנט אויסגענאָסן, און עס וואַלט געווען

גלאָצט אין דער וועלט אריין, פון וואַנען דאָס אומגליק קומט. וואָס מער מען האָט זיך דערנענטערט קיין אויצהאָרן. אַלץ געפיכטער איז געוואָרן די שטרויסן־וועלט. אין די צענדליקער טויזנטער האָבן זיי זיך געצויגן.

צום וואָקזאַל, וואָס ליגט א שטיק הינטערן שטאָט, איז ארויס־געקומען א אידישער עולם און די שלום־עליכמס זענען געווען וואַ־רימע און בריטע. די זון האָט געברענט און געבלענדט, אָבער אין דער הויך פון דרייַ טויזנט פוס איז די היץ נרינג צו פֿאַרטראָגן. א וואונדער געווען צו קוקן אויף דעם געזונטן און געקליבענעם עולם אידן. אייגער און אייגער. גלייך און שטאַרק מיט סמנים פון גבורה.

ווי דער שטייגער, האָט זיך דער שמועס אָנגעהויבן אויף א צובראָכענעם ענגליש מיט א בורישן אקצענט. אזוי הויבט זיך דאָ אָן צו פֿאַרבינדן א שמועס, וועו אידן באַגעגענען זיך. פּאַסט נישט גלייך אָנצוהויבן רעדן אידיש. קאָוונער אידיש. בלויז אייגער, אין די מיטלע יאָרן, וואָס איז געזעסן מיט מיר אין צווטאָמאָביל, וועו מען איז געפֿאָרן פון באָן, ער אליין האָט גלייך פון אָנהויב אָנגעהויבן רעדן אידיש צו מיר. די שפּראַך און די אויסשפּראַך ריין, מיט א צומיש פון העברעאישע ווערטער. אָבער דאָס איז נישט געווען קיין איד. א פּוּלבלוטיקער קריסט, דער שטאָט־מעיאָר פון דער אידישסטער פון אלע שטעטלאָך. ער איז ארויסגעפֿאָרן באַ־געגנען דעם אידישן שרייבער און אָפּגעבן אים כבוד. י א נ ק ע ל ע — אזוי רופן אים די אידן. ער איז זייערער. באַ זיי און מיט זיי אויסגעוואקסן. זיי האָבן אים געהאָלפן צו ווערן דער מעיאָר פון אויצהאָרן. ער האָט שפּעטער נית פֿאַרפּעלט קיין איין לעקציע מיינע.

אָבער גאָר א באַזונדערן אייַנדרוק האָט אויף מיר געמאַכט דאָס שטעטל אליין. כמעט אידיש אינגאַנצן. די לעגענדע פון זייער רייכקייט איז שוין פֿאַרבּיי. דער גרעסטער טייל אָפּגעקומענע גבירים. באַלעבאַטים מיט שיינע הייזער פון דרויסן און מיט אריי־קייט אינווייניק. ווייל די מלחמה האָט געמאַכט א סוף פון די שטרויס־פּערערן־גליקן, צושטערנדיק דעם מאַרק אין צענטראַל

שוין נישט אזוי קלאָר ווייס ווי זיינע. אין אירע פעדערן כאפט זיך אריין א גרויקייט.

אָבער אויף יעדן שריט און כריט איז צו דערקענען די הילפֿלאָזיקייט פון שטרויס שוין אין זיינע אויגן ליגט שרעק. הילפלאָזע זעט אויס זיין שוואַנע געבוי, וואָס הוידעט זיך אויף די צוויי לאַנגע, לאַנגע פֿיס. זיין אייגנציקע פֿארטיידיקונג אין צייט פון סכנה, אָדער אין דער צייט וואָן ער נעמט זיך אָן מיט כעס אימיצן צו באפאלן, דער אייגנציקער וואָפן איז דעמאָלט דער לאַנגער שארפער שנאָבל אויף זיין אייגנציקן שטארק עקטוויקלטן פינגער. מיט דעם נאָגל קאָן ער א פערד דעם בויך אויפריסן אן נישט איין מענטש האָט אזא סוף געהאט פון אן אויפגערעגטן שטרויס. וועָן ער יאָגט נאָך, איז דאמאָלסט בלויז איין מיטל פאראן. אויב מען קאָן נישט אנטלויפן, איז דאָס בעסטע אנידערצופאלן אויף דער ערד און דער שטרויס מיט זיין אימפעט לויפט אריבער, אן נישט אזוי פלינק קירעווענט ער זיך אויס צורוק ווידער נאָכצוויאָגן. זיין פוס איז שטארק און דער שטויס איז מיט גרויס כח, אָבער די אייגענע פוס קאָן מען צושטערן און צוקרישלען אויב מען דערלאַנגט אפילו מיט א קליין שטיינדל שטארק אין איר שלייודער. קאָמיש, ווי עס איז געווג א פויגל זאָל דורכפליען אן א פאטש טאָן מיט די פליגלען, אז די גאַנצע מחנה פון עטלאכע הונדערט שטרויסן זאָלן נעמען לויפן אין א ווילדן שרעק מיט פארמאכטע אויגן. געווג איין שטרויס זאָל זיך דערשרעקן און כאפן לויפן, אז אלע זאָלן זיך אין געלויף טראָגן וואוהין די פיס, און נישט די אויגן וועלן פארט־אָגן. און עס טרעפט, אזוי לויפנדיק מיט פארמאכטע אויגן לויפט מען און מען שלאָגט זיך אָן מיט אמאָל אָן א פלייט.

וועלט צו באמערקן, אז דאָ האָט מען דעם שטרויסן־מין געבראכט צו דער העכסטער מדרגה. פונקט ווי מען קלייבט אָפּ פארזיכטיק די בעסערע און שטארקערע אין די פערד שטאלן וועָן מען בריינגט־אויף גוטע דורות פון געיעג־פערד, אזוי באגייט מען זיך מיט די שטרויסן. ס'זענען שוין פאראן צווישן זיי גרויסע פריצים, וואָס גייען

א גרויסער שאָד, אויב די צייט וועט צווינגען די פּאָר טויזנט נפשות אונזערע צו זוכן זייער מזל ערגעץ וואו אַנדערש.

יענע שיינע געגנט איז דורך אידן אויפגעריכט געוואָרן. גוט וועט זי האַלטן אויף לאַנגע יאָרן אידן אין אירע רחבותדיקע ארעמס.

שטרויסן

שעהווייז בין איך געשטאַנען אונטער דער ברענענדיקער זון אין נישט געקאָנט אָפּריסן מיינע אויגן פון די שטרויסן, וואָס פּאשען זיך גאַנצע מחנות ארום אויצהאָרן. זייער וויילדקייט איז א פולבלוטיקע, אָן נישט קוקנדיק אויף דעם וואָס געטרייע הענט האָבן זיי אפשר שוין דאָ אויסגעהאַדעוועט, אָבער דער מדברדיקער שוואונג ליגט אין זייערע טריט און אין דעם גלייכן, אויסגעצויגענעם האַלז און אין דעם שטענדיק צושראָקענעם בליק. ער און זי צושיידן זיך זייער שטאַרק, נישט אין זייער גרויס און וואוקס. נאָר אין דעם קאָליר:

ער איז בלויאַך־שוואַרץ און זי — גרויאַך־ברוין. פון זיין קאָליר קוקט ארויס גלאַנץ און שפּיגל, פון איר ברוינקייט קוקט א בלאַטיקייט ארויס.

דאריבער מאַכט ער מער איינדרוק, וועו זיינע צייטיקע פּאַנטאַזיע־פּעדערן היינגען ארויס אין צווייי אַבאַסטער־וויסע בינט פון אונטער די שוואַרצע פליגלען, און דער וויסער בונט פּעדערן אויף זיין עק. שוואַרץ און וויים, — וואָס פּאר א שטאַרקער און לעבעדיקער קאָנטראַסט! און ער שפּירט זיין רייכקייט. מיט גאוה טראָגט ער זיך ארום פּעלד און פּאָבעט מיט די פליגלען, לופּטערט זיינע וויסע, צצרטע פּעדערן. איר ברוינער קאָליר בויט שוין נישט אוים אזא שארפן קאָנטראַסט, און דערצו זענען אירע וויסע פּעדערן

עטרייס. ייִנ עך ייִנעם אייד דער ערד אי ייִס אבער ווייל מיט
א ווילדער עגזעמפּל לאָזט דער ע ר יך אייך אין א ריבעם
עדמלעזיגן: עך האָבּ יך אַראָם אייד די רגי. דער בייז בּי בּיס
בייס רגי ברייגעם די בּיס אריים אייד פּארגם. עך צישבּרייט ייִנע
פּלעלעך אי ריבט אי צי הוידע ייִן האָפּ אי ראָגי ראָי רעכט
אין רעכם מיט שיי פּיל דבּיזוק. מיט א מרבּריי עכטאָפּ. אבּט
זיך, אי בּארד ווען יך זיין נאָגעד הערפּער ציאויגי אין צאָפּר
וועלן אייך שטיפּע. צייטשייי ניט עך אריים אייגע שטיפּיג
קוליק. זיך עך ווילט יך אָיי. עם דייערט אָפּאָ עפּראָכּע מיגיס
דעך ערכטאָאיבּרדיי. א כּל פּין זייגע ווייבער רייבי זיך אי צי
דעוויייטערי אי אנטליפּ' בּי ייִן ייט. מיט אין שיאגי טיט עך
זיך א שבּעל אייך אי לאָט יך אייער אייבּטוליבן ייִן גערייבּע
וואָפ צייגווייי רימט זי אים אליי אנטדעגי. אין יי נאָ די ריבּי
שאָבּט אי אריבּער ראָט עך זיך רייבּי אי א ייזד נערויי פּונקט
יי א שיגא יאָ אים בּאבּאל.

עם אי אבּער שיין צי יצי יי עך אין יי טייל זיך בייזע מיט
דער וארג אייבּצידיגען א נייעם דור.

אייך א בּפּגעזיער אפּגעאָפּט שטירי בּעלר ראט יך די בּאָ
אי רעבּעלע. אי אינערי דעבר די נעבט יאי יי רייט די
אייג. פּיבּצי אייער אי אבּאל א בּאָ מער אייער ייִן אי נעבט.
אין בּאראטערייבּטיט. יאָ דעם יאָנען טאָ ייעט יי אי אייך די אייער
אי עך שבּאצידט אים נישט ווייט ניט אבּטינג אי ייינער יאָל
זיך צים נעבט נישט דערנענערי. אי אי אי יי אי צי דעם.
יאָפ ייעט יך ראָן עפּעם בייי טאָן צי דער ו י יאָפ ייאיבט
מיט אי שייערן נוף די אייער. אבּער יי נאָ די יי בּאריייט,
דעבּאלם טרעט יי אי פּלאָן שפּ בּאָ דעם ע ר. א יאנעץ יאבט
ייעט עך אין נעבט.

איך האָפ נעבּרענט דעם ארבן בי. אין ייעמעם בּעלר אי דאָ
בּאריבאבט. עך יאָ טיר דערלאָרן. בּאריאָפ דער ע ר בּאריבּעט
דעם פּלאָן בין דער ו י אי נעבט. יי נאָ די נאבט בּאראָפ

ווייב איז א באזונדער שטיקל פּעלץ, ביז דעם בעסטן קלעווער און פֿאַסעו זיך און בריינגען פון זיך אַרויס בעסערע דורות. פון די בעסערע יונגן יידער די בעסטע און געלונגנסטע אויסגעקליבן און איך זייער גרל פֿאַלט יידער אויס אויפצובריינגען שטרויסן מיט די פֿינסטע פערטן, און עס איז צו באוואונדערן, צו וואָס פֿאר א מיזעס מען האָט די שטרויסן דערהויבן, ווען מען פֿארגלייכט נעמייבע שטרויסן פֿון אייזיאַרן, מיט די וויכדע שטרויסן, וואָס מען באנעגנט אמאל אין די יוכטענישן — נרעסער, העכער, קרעפטיקער און נאר אן אנדער נאַטור איז אין די פערטן. אויב איך מאך נישט קיין טעות, זיינען פון זיי אפּנעשניטן זייערע צייטיקע פערטן אריכ יערע אכט חדשים. אמאל פלענט מען בא זיי די פערטן אייכלויקן, אבער דאָס איז דאָלט פֿאַרוועדט נעוואָרן. ערשטנס, לאָזט עס נישט די נעשעלשאפט פֿון צערבעלי־חיים און צווייטנס דאָס מען זיך אריבנעוענען, וו דאָס שאדט דעם פויגל, וויל די פערטן יענען אין דער שענכטער מדרגה אייבער זיי ווערן אינגאנצן צייטיק. און וו מען דויכט אמאל אוים א פערד פון פויגל'ס לייב אריוס, בלייבט דער פלאץ אין די שטרויסן האָבן אויף אזא אופן בלוט פארלאָרן אין נעוואָרן אפּנעשוואכט. איצטער שניידט מען אפּ די פערטן מיט א פאר חדשים פריער, און שפעטער קומען שוין די וואַרצלען אליין אהיים, וועלן זיי ווערן צייטיק און מען ציט זיי נדינג, אן בלוטפארגיסונג ארויס.

אבער צו נעמען די פערטן ביים שטרויס איז נישט אזוי גרינג. מען באַראַף זיך היטן פאר זיין שארפן און קרעפטיקן נאגל, און דערצו דאָס ער נעמט אין זיין בוסט אויך. פארטרייבט מען זיי אין אן איינגעדן פלאץ, מען פאריאגט דעם שטרויס אין א קלעם ערטין אין מען מוט אים אן א זעקל אויפן קאָפּ. און וו די אייזן יענען פארמאכט, לאָזן מען שוין מיט אים טאָן וואָס מען וויל. אי מען נעמט פון אים צו די פערטן, לאָזט מען אים לויפן זיין נאַטיש נעלויף, אי אפּנעפלוקט און בארבעוויעטן אן זיינע פערטן. באלד זייער פיל אפּאַטישעם הריקט אוים דער נאַנצער גוף פון

איצטער געפאַלן און עס טרעפט, אַז אַ פּויער ווייסט שוין נישט וואָס צו טאָן מיט זיינע עכטרויבן, הרגעט ער זיי און דאָס פלייש, וואָס איז האַרט און נישט צום עסן, ווערט געטריקנט און מען פאַרקויפט עס אנשטאט געטריקנטע הירשנפלייש.

עס איז מיר אַבער ליבער געווען צו באגעגענען דאָ און דאָרטן אַ ווילדן שטרויס אין די מדברדיקע געגנטן, וואָס האָט זיך געטראָגן ווי אַ ווינט איבערן זאַמד, און די אַלבאַסטער־וויסע פערערן אונטער זיינע פליגלען — אפשר נאָר דער ווינט האָט געווארט אויף זיי.

די כאָנגאָ־חיל

עס האָט די ערד די גרעסטע אוצרות אין איר טיפעניש באַהאַלטן, און נאָך זיי יאָגט זיך דער מענטש. זיינע אוצרות. ער האָט אַ חלק אין זיי. ער האָט באשטימט זייער ווערט, ער איז מפקיר זיין לעבן פאַר זיי און ער בריינגט זיי אַליין ארויס אויף די מערק פון אונזער לעבן און האַנדלט מיט זיי. ווייסן מיר פון גאָלד, קופער, שטאָל, זילבער. ווייסן מיר פון אַלערליי מעטאַלן און מינעראַלן. ווייסן מיר פון אַלע מינים איידלשטיינער, וואָס טיף, גאָר טיף באַהאַרפּ מען זיך אין דער ערד ארויסגראָבן, דורך גראָניט זיך זיך דורכעקבערן ביז מען הויבט אָן צו זעטיקן דעם קיינמאָל־ניט־איינגעשטילטן הונגער. ווייל דער עיקר איז אַלץ נאָך געבליבן אין דער טיפענישׂ באַגראָבן און מיט כודי־סודות פאַרחתמעט. נאָך מער זענען פאַרן מענטשן פאַרבאָרגן די וועלט־גרויס־שיינע נאַטור־דערשיינונגען, וואָס באַהאַלטן זיך אויס אין די טיפסטע טיפענישן, ווי ווואונדערלאַך עס זענען דאָך די וועגן, וואָס די אייביקע קוואַלן באשאפן אין זייער אייביקן שטרעבן אין די טיפסטע טיפענישן פון דער ערד.

אָבער עס טרעפט אַז די נאַטור האָט זיך געוואָלט אנטפלעקן

אָנקומען? דער פּאַרמער האָט מיר געגעבן צו פֿאַרשטיין, אַז דער ע ר פּאַרמאָגט מער וואַרימקייט אין זיין לייב, און, וויל די נאַכט איז קילער פון טאָג, דאַריבער בייט זיך דער ע ר מיט דער ז י און פּאַרנעמט איר פּלאַץ בייַנאַכט.

עס איז אָבער נאָאיוו אַזוי צו טראַכטן. געגוג צו זעען מיט וואָס פֿאַר א באַוואוסטזיין דער ע ר שפּריזט אַרום דעם גאַנצן טאָג אַרום דעם פּלאַץ וואו די ז י זיצט אויף די אייער, מיט וואָס פֿאַר א שטרייגע בליקן ער קוקט אויף רעכטס און לינקס און ווי ער הערט זיך איין צו יערן שאָרך, וואָס קומט פון ערגעץ און די גרייטקייט זיינע צו גיין אין סכנה, אַבי די נעמט צו פּאַרטיידיקן — געגוג דאָס אַלץ צו באַטראַכטן, און מען קאָן זעען, אַז ער פּאַרנעמט די נעמט באַנאַכט בלויז דערפֿאַר, וואָס באַנאַכט איז מער סכנה ארום. אַלץ קאָן זיך באַנאַכט גיכער דערנענטערן און בייז טאָן, באַנאַכט — אַלערליי באַשעפענישן קומען ארויס פון זייערע באַ־ העלטענישן און קאָנען בייז טאָן. דעמאָלט טרויט ער נישט די נעמט אָן דער ז י. ער פּאַרנעמט אַליין דעם פּלאַץ, און זאָל אימיצער קומען זיך פּאַרמעסטן מיט זיין גבורה.

עטוואָס אריבער דרייסיק טעג בייטן זיך ער און זי, וואַרימען־ דיק די אייער אין נעמט, ביז די קליינווארג פּיקן זיך ארויס. אַלע געלבלאָבע ווי גרויסע נייגעבוירענע שוואַנען. אָבער אין א פיר־פּינף וואָכן זעט מען שוין ארויס אין דער גרויס, אַז דאָס וואַקסן שטרויסן. אין פּאַרלויף פון דעם ערשטן יאָר האָבן בויידע, ער און זי, א גרוילאַך־ברוינעם קאָליר. און דער האַלז איז נישט גרוי און באַדעקט מיט א פיינעם פּוך, ווי בא די אַלטע שטרויסן; דער לאַנגער האַלז פון יונגען איז געפֿלעקט ווי די פּעל פון א לעמפּערט, מיט טונקעלע פֿלעקן ווי א שלאַנגען־האַלז זעט עס אויס פון ווייטנס.

אמאָל איז געווען מזל און ברכה, וועו עס איז געלונגען צו דערציען נייע דורות שטרויסן. אָבער איצטער האָט מען זיי אָנגע־ הויבן צו פּאַרנאַכלעסיקן. איצטער לויגט במעט נישט זיי צו האַדע־ וועו און האַלטן פּאַר זיי פּעלדער מיט קלעווער. זייער גורל איז

אויגן — ער האָלט זיך דאָ אויף אזוי ער איז דער וועג־ווייזער דורך די קאָנגאָ־חיילן. מיט אָנגעצונדענע ליכט אזוי בענגאָל־פייערן האָט זיך דער עולם אריינגערופן אין דער שטילקייט אריין מיט א גע־פילדער אזוי געלעכטער. מיט דער מונטערקייט וואָס די ליכטיקע געגנט, אריבער דרעי טויזנט פוס הויך, האָט געוועקט אין בלוט. אָבער אנטקעגן איז געקומען פון די חיילן ארויס די אייביקע שטיל־קייט מיט איר פארבאָרגענעם צאָפל אזוי האָט אונזער נישט נויטיקן געפילדער איבערגערופן. פון דער טיפעניש האָט צו אונז געצויגן א שטילקייט אָנגעלאָדן מיט פלאָטערדיקע סודות. די פלעמלאָך פון די ליכט האָבן זיך געוויגט אזוי געלעקט דער פינצטערניש אזוי אלע מאָל דער פינצטערניש זיך אונטערגעגעבן. דער דרויסנדיקער גע־רויש האָט אָנגעהויבן ארויסצוגיין פון גאָנצן וועזן ארויס אזוי זענען שאָרפער געוואָרן אזוי האָבן געגישטערט ארום פאָנאַנ־דערצוריסן דער פינצטערניש. אויף הונדערטער פוס הויך, בריט אזוי לאָנג איז די ערשטע פאָדערשטע חיל. קרישטאָלענע זיילן שפּאָרן אונטער די וועגט אזוי קרישטאָלענע זיילן היינגען פון אויבן אראָפּ אזוי דערגרייכן נאָך נישט צו דער ערה. אזוי, דורות־לאָנג פאָרמירן זיי זיך פון דער פליסיקייט טראָפּן נאָך טראָפּן. אזוי דורות שפּעטער וועט מען די קרישטאָלענע זיילן טרעפן, ווי זיי הויבן זיך אויף פון דער ערד אזוי דערנרייכן יעזין ביז צום קרישטאָלענעם געוועלב אויבן.

אזוי אז מען צינדט אָן א בענגאָל־ליכט, רייסט עם אויף די פינצטערקייט אזוי מוראַ'דיק איז די רחבות אין דעם ערשטן פאָלאַץ צוויישן די אָנגעוואָרפענע קרישטאָל־ארקעס, זיילן אזוי קרישטאָל פאָרהאָנגען. די צייט פורעמט עס פאָר זיך. פורעמט אזוי צושטערט אין דער פינצטערניש, וואו קיין איין שטראָל פון דער זון קומט קיינמאָל נישט צו.

אָבער דער וועג הויבט זיך ערשט איצטער אָן. די שורה נייגע־ריקע פלעמלאָך פון די ליכט וואָס טיקן זיך, אזוי, דאָכט זיך, אָט באָלד וועט די שטילקייט אזוי די פינצטערניש די פלאָמען דערשטיקן.

אָן ערגעץ וואו אַ קליין טירעלע אויפגעעפנט, כּדי א דרויסנדיקע אויג זאָל אין חאָרצן אריינבליקן אָן דאָס אייגענע האַרץ זאָל קלאַפּן שטאַרקער אָן בלוט זאָל שטאַרקער געטריבן אָן געבויטשט ווערן פּון אומגעריכטע סודות.

אַזוינע מחשבות דערוועקן זיך ווען מען קומט אריין אין דער עפענונג צו די קאָננאָ־הויפֿן וואָס אין דער בערגיקער געגנט פּון קאַפֿלאַנד, א מיי׳ל צוואַנציק פּון אויצהאַרן.

ווער ווייסט וויפֿל דורות די בושמאַנען האָבן זיך דאָ אויפֿגעהאַלטן אָן די הייל האָט זיי געדינט פּאַר א שוץ פּון אַלערליי אָנפאַלן. זייערע געמעלאכצן אין דעם גראַניט ביים אריינגאַנג אין הייל אריין זאָגן נישט אויס ווען דאָס איז געווען. איצטער איז זייער שפּור דאָ דער אויסציקער געבליבן אין געשטאַלט פּון די ברוינלאַך־שוואַרצע פּיגורן אין גראַניט, וואָס די צייט האָט זיי נאָך נישט אַראָפּגעוואַשן. די געגנט איז אויסבאַהויט פּון מענטשנס הענט, ווילד און שטיינערדיק. דערנערדיקע געוויקסן דערנערן זיך פּון דעם טרוקענעם באַרגיקן גרונט אָן מאַלפּעם פּון אַלערליי מינים קאָן מען אין דער געגנט אָנטרעפֿן. געווים האָבן זיך אין די פּריער־דיקע צייטן דאָ אויפגעהאַלטן אַפּריקעס גרעסטע אָן שטאַרקסטע חיות. איצטער קאָן טרעפֿן אַמאָל, אז דער דורכפֿאָרער אָדער דורכ־גייער, וועָן ער קומט אַהין, וואו דער וועג איז אין דער טיף געשניטן צווישן צוויי העכערע, בערגיקע פּאַסן, אז פּון אויבן זאָל אויף אים א באַבון מיט א שטיין א שליידער טאָן. אונטן איז א וואַסערל, אָן זיי קומען אַהער טרינקען. צווישן באַבון־מוטערס האָבן מיר טאַקע איבערגעשלאָגן זייער טרינקען. איינע, מיט אַן עלטער קינד אויפן רוקן, אָן די אַנדערע מיט גאָר א יונג קינד אונטערן בויך אָנגעהאַנגען, האָבן ברוגז זיך איבערגעריסן זייער טרינקען אין מיטן אָן האָבן זיך אַרויפגעדראַפּעט בערג־אַרויף אָן געבּרומט, אַלע וויילע אומצופֿרידענע בליקן אונז נאָכגעוואַרפֿן.

בא א צוואַנציק זענען מיר געווען. מענער אָן פּרויען. א יונגער, קרעפּטיקער בור מיט א קריסטוס־בערדל אָן מיט לאַכנדיקע

אין אלע זייטן, און די טעראסן־ארטיקע־קרישטאל־פלאכן, וואס הויבן זיך פון אונטן און פלעכטן זיך אריין אין די פרענזן אריין אויבן, די אזוי־אויידל־אויסגעצויגענע, דורכזיכטיקע פארהאנגען, וואס רייסן זיך בריים און לאנג. אזוי פיל סימעטרי און הארמאניע קוקט פון דעם אויבן ארוים! אין סאמע צענטער הויבט זיך אויף פון דער ערד א קרישטאלענער טראן. אין פיר שטופן, פון אונטן בריים און שמעלער הויבן. דערהויבט זיך דער ריזיקער טראן. זיין קאלטע און פראסטיקע וויסקייט רופט צו זיך:

— אזוי פיל דורות טראפן נאך טראפן האט עס געטריפט און אויסגעטריפט און אויסגעפורמט מיינע קאנטורן. אויב דו ווילסט, בין איך א טראן. איך קאן אויך דיין טראן זיין. קלייב זיך ארויף אויף מיר, און אין דער פרעמדער־פאר־דיר־שטילקייט קאנסטו זיין הערשער אפילו איבער דעם קלאפ פון דיין אייגן הארץ.

שלעכט איז אבער, וואס די נאטור אין די פאר־אונז־פינצטערע היילן האט זיך צופיל אראפגעלאזן צו אונזערע נישט זיכערע קאפ־ריזן. בא די פארהאנגען שוועבט פאר איינעם ארוים דאס געשטאלט פון א קעניגן. די אנדערע דערקענען אן אפאסטאל. א דריטער דערקענט דאס־פנים פון משה רבנו. אפילו אין דער פינצטערניש א פאר מייל ווייט, וויט אונטערן בארג, האט די אומבאקאנטע און שוועכע שטילקייט נישט ארויסגעפרעסט פון די נערוועז ארוים די געשפענסטער פון דורות אהינטער אונז. אין דער קרישטאלענער אונטערערדישער וועלט קלינגט דער קול קלאר און ענטפערט אים פון פארבארגענע ווינקלען א ווידער־קול. און אז איינער שרייט אויס: אפאסטאל! ענטפערט דער ווידער־קול דאס אייגענע. און וואס דער מענטש זאל דא נישט אויסרופן ענטפערט דער ווידער־קול און איז מסכים מיטן מענטשן. דער טראן־צימער געפעלט אלעמען אזוי שטארק. א טייל פון אונזער קאמפאניע פילט זיך מיד, און באשטימט מער נישט צו גיין, בלייבן מיט זייערע ליכט אין טראן־צימער.

אבער אונזער פירער דערציילט פון דעם וויטן און שווארן

וויטער, וויטער אין דער טיף פון בארג ציט זיך דער קילער, פרעמ־
דער און נאַנטער וועג. און וואָס־וויטער מען גייט, אַלץ מער ווילט
זיך פֿארגעסן פון וואַנען מען איז געקומען. מען דערנענטערט זיך
צום אייז־פֿאַלאַץ. די הייל האָט זיך אויסגעבריט און אויפגעהויבן
און אין דעם שיין פון ליכט, און אפשר פון די אייגענע אויגן ארויס
שטראַלט שוין ארויס דאָס ליכט אַלץ פֿאר זיך אָפּצודעקן. אין סאַלי־
דע מאַסן ליגן גרודע אויף גרודע קרישטאַל ווי אייז־גלויבעס. דער
א י י ז - פ א ל א ץ.

עס האָט דער פירער אונזערער אזוי דעם פֿאַלאַץ אָנגערופֿן.
אַזוי האָט עס אים זיין פֿאַנטאַזיע אונטערגעזאָגט. פֿארליבט איז
ער אין די קאָנגאָ־הויל. און ווי א פֿארליבטער רעדט ער פון יערן
וויגקל אונטער דער ערה. און פֿארוואָס זאָל איך אים נישט גלויבן?
און פֿארוואָס זאָל איך נישט אָננעמען זיין צוגעקלערטן
נאָמען? און מיר ווילט זיך גלויבן, אז ערגעץ אין א ווינקל
ליגט צונויפֿגעקנוילט און שלאָפט א וויסער בער, און אפשר
מער ווי איינער, באַהאַלטן זיך דאָ אויס. דאָ אין צענטער איז א
וואַסער פֿארן. א שטיל, רואיק וואַסער און אז מען צינדט אָן
בענגאַל־ליכט, שפּיגלט זיך אין וואַסערשפּיגל אָפּ דער קרישטאַלענער
געוועלב אויבן. פון אים היינגען אַראָפּ קרישטאַלענע צעפּ, פונקט
ווי די גרויסע אייז־צעפּ, וואָס איך האָב ווינטער־צייט געזעען ארום
די ניאַגאַרא וואַסערפֿאַל.

דער וועג הויבט אָן צו ווערן שווערער. דער טונעל, וואָס
פירט אין דער טיף, ווערט פון צייט איבערגעריסן און אָפּגעבראָכן.
עס קומט אויס צו דראָפּען זיך שווער בארג־ארויף ערטערווייז, ביז
מען קומט צו א שמאָלן דורכגאַנג, וואָס פירט אין נייע פֿאַלאַצן.
קרישטאַלענע פֿאַלאַצן. און אזוי קומט מען אָן צום ט ר א ן ־
צ י מ ע ר.

מען צינדט אָן בענגאַל־ליכט, און דאָס בילד איז אזוי שיין,
אזוי שיין!

די שווערע פרענז, וואָס ציען זיך און פֿאַלן אַראָפּ פון אויבן

און ווער מיט יעמען ווען זיך דא פארקנפן? עס בריבט העגט אוי
ים אן די פייבטקייט קרייבט זיך אריין אין ווען אריין. דאס
ווייבע רעבי ווען ווערט אייער מיי יעד פערטייט. ווי זיי דא
מיט אונז פארזיינקן אין פארקנפן אויף אייביק.

אין די שורה ליבט פלעמלאך ווינט זיך, ווינט זיך אן טוקט
זיך אן זובט דעם ווינד צוריק. עס איז שוין נעזונט פארנאכט. ווען
אנגעפאנגע מיט שטיקקייט און אומבאנדייפזאבע סודות האבן מיר
זיך צוריק אריינגעוואלדן אין דער רוישענדער ליבטקייט פון אפרי
העם פארבייגייענדיק נאר.

מצורעים

I

שוין אי׳ די ביבריטע ציטן האט מען דעם מציע דעם
קרעציק אדויסגעטריבן פון דער מחנה. אין יענע אלטע צייטן האט
די דאזיקע קראנקייט אריינגעוויזן א פחד אויף די ארומיקע
נייגעבע מענטשן. אין אזוי אין דאם איבערגעבליבן ביז היינטי
טאג. באשטיט אין אונזערע צייטן, ווי פראנקייטן זענען שוין אויס
געפארשט געווארן און מען ווייסט וואס פאר א חואה עס אין
נעפעליך אין אנשטערנדיק. פאר די אריזיקע. און מען ווייסט
נאנין גיט אז די מצורעים פארשפייטן נעזיים נישט א׳א פעלט
ארום זיך זיי פיל אנדערע קראנקייטן. וואס ווייניגי שוי בריידאר
אין אינזערע מחנות — פינדעטטוועגן איז דער שטאנ אויך וועלכן
דער מצורע האט נעפארט. אפילי אין אינזערע טעג שוא שאטנ
דיקער. אי׳א מיכטעריוזער: מען האט טריא צו לאון דאס מצורע
צו באציבענען ווינע טייט צוזיין אונז אפילי איצטער. אי׳ דעם
צוואנציגסטן יארהונדערט.

עס האט די וועלט אינזלען בארוואלן, וואוהין די ג־

וועג, וואָס מען באַדאַרף נאָך הערכמאַכן בין מען קומט צו זיין באַליבטן זשלּ — צום חופה־זשלּ.

צום חופה־זשלּ. עס פּאַרכאַפּט דעם אמעם. די שורה ליכטלאַך וויגט זיך, וויגט זיך, בויגט זיך אויס און גלייכט זיך אויס, וועדט צובראָכן און ציט זיך ווידער אין אַ פּראָצעסיע אויס. דער בריטער וועג וועדט אָפּגעהאַלטן מען מוז אויפן בויך זיך לייגן אין זיך אַרויסשאַרן דורך אַ ענגער, ענגער לאָך. עס ליידן די קני. שאַרפע קרישאַלן צעפּלאַצן דיכן די קלייד־ער. דערקלייבן זיך טיפער צום לייב, אריבערעטיקט, אין שטוב אין ליים, אָבער מען קלעטערט אין מען הראָפּעט זיך אַלץ ווייטער. שוין נעזוים מער ווי אַ מיל ווייט אַוועק. דאָבט מיר, אז מען קען שוין אויסלעשן די ליכט. נעמט ליכט ווּפּ זיך שוין פּון וועזן אַרויס אין עס ווּיגן זיך פּאַרן אויערעם ליכט אַלע נייאָנכן אין פּינע קאָנטאַן פּון דער פּינצטער־ניש אַליין. די שמילקייט האָט אַ נעשטאַלט אָנגענומען אין יעדן אויגעם באַגליט זיין שמילקייט. אין אַווי דערקלייבט מען זיך צום חופה־זשלּ.

נישט נאָר נדיים איז די הייל. אָבער עס איז וועדט גענוען אַרער זיך צו דערקלייבן אין חערן וו דאָם האַרץ קלאַפּט. אלבאם־מערייזיס איז דער זשלּ, וו פּון אין פּורעם אויסגעאָסן גענוּאָרן. באַדאַנגען. פּאַרשאַנגען. אייגער פּהונטער דעם אַנדערן. אייגער פּאַראַיים דער אַנדערער, בריט אין לאַנג, אַווי דין גענוינג, אַווי פּיין דיבגעפּלאָכטן. אין אַווי לייבט! וואָ איז דער לאָבט פּון דורות? נישטאָ. וואָ וענען די כמנים פּון די הונדערטער טויזנטער יאָרן? אייי לייבט וענען די כמנים, אַווי גרינג רוען די דורות. וואָס איז אַ טוי שטייבעלע? נאָרישקייט. אין טויזנטויי, טויזנטויי האָבן זיך נעפּאַרמירט די פּאַרשאַנגען. דער ו י י ן האָט נעהויבט און נער־זיכט, אין פּוי יין פּייטען אטעם פּאַרמירן זיך אוים די פּאַראַינוג־צייטיטוועניטער פּולע הייל. קרישטאַלענע הויל.

— דער חופה־זשלּ!

אין ווער מיט וועמען וועט דאָ אונטער דער חופה שטיין?

אריינצוועצן אין א קליין שיפל, געבן אים א ביסל שפייז און וואסער, אבער קיין וועסלעם צום רודערן האט מען אים נישט געגעבן, אפשר — אט די וואס מען האט פון כינע אין די אלטע צייטן מיט די ווינטן אוועקגעלאזן — אפשר זיי האבן זיך יא דערקליבן צו די אלערליי אינזלען אויף דעם פאסיפישן אקעאן. אפשר האבן אפילו די קוק־אינזלען, אדער טאהיטי, מוריא, סאמאא, אדער האווייהי אינזלען — זיי האבן אויפגענומען מצורעים־געסט פון יענע ווייטע מאנגלישע לענדער און געגעבן זיי רו אונטער די צובליטע בוימער. היינטיקע צייטן, אז א מצורע אנטלויפט, ריזיקירט ער מיט זיין לעבן. אין גערן שיסט מען אים, יאנגדיק ווי א קרעציקן הונט, ער זאל שוין צוריק אפשר דעם וועג נישט געפינען.

איך וויים אליין נישט פארוואס מיר האט געפעלט צו מיינע איינדרוקן אויף דער וועלט צו קומען נענטער צו די מחנות פון די מצורעים, ארומגעצאמטע און פארטריבענע. איך האב געהערט אז געוויסע קאלאניעס זייערע צייכענען זיך אויס מיט דער גרויסער אדרנונג, וואס עס הערשט דארטן. איך האב געהערט פון גרויסע שטיקער לאנד, וואס מצורעים באארבעטן אליין און פון תבואות, וואס גראטן אין זייערע פעלדער און פון די שיינע פירות, וואס עס קוועלן אויף זייערע, פון זייערע הענט געפלאנצטע בוימער. מיר האט זיך געווים געוואלט גלויבן, אז א בוים, א פארפלאנצטער פון א מצורע, זאל אויך אזוי פרוכטבאר זיין און אזוי טיף זייגע וואורצלען אין דער ערד שיקן, ווי דער בוים וואס איז פון מיר, דעם ו ו י י ס ן און ג ע ז ו נ ט ן מענטשן געפלאנצט געווארן. עס האט געצויגן צו זען ווי אזוי עס בליען די בלומען־בייטן, צונויפ־געשארטע און אויסגעארבעטע מיט דעם כח און ווילן פון מצורע־האנט, מיידל אדער בחור. און אפשר זענען גאר די בלומען זייערע פארבריכער, בונטער און זאפטיקער.

וואורום עם איז זיך שווער צו באפרייען פון אזא איינדרוק, אז מען קוקט אויף די בילדער און לאנדשאפטן פון דעם גרויסן פראנצויזישן מאלער, פאול גאגען וואס האט זיך פארקליבן קיין

זונטע און ריין־הויטיקע האבן דעם מצורע פֿארטריבן, דעם אינזל ארומגעצאמט, מיט קאַרדאָנען באַוואָפנטע ארומגעשטעלט, און אז אך און ווי צום מצורע, וואָס וואָנט פון אזא תפיסה צו אַנטלויפען. פֿאראנען אין אייראפּא לענדער, וואו זיי גייען אום פֿראַנק און פֿרוי. עס קומט אויס פון צייט צו צייט צו באַנעגענען מענטשן — מענער אָדער פֿרויען, וואָס טראָגן אויף זיך די סימנים פון יענער קראַנקייט. אָבער אין אייראפּא מישן זיי זיך נאָנץ אָפּט אויס מיט די, וואָס טראָגן בולט אויף זיך די קראַנקייטן פון דער לי ב ע. יענע צוויי קראַנקייטן ווערן שוין כמעט פֿארביטן פֿאר דעם נישט שארפן בליק. מען טרעפט דאָ און דאָרטן איינעם, וואָס די אויגן זענען אים אויסגערונען, אָדער פינגער, וואָס האָבן טיילן פון זיך אָנגעוואָרן, אָבער נאָז, אָדער מויל אייגעפאַלן, אָדער שיכטן אויף שיכטן אין קנופֿקנויל זיך די הויט אויפן פנים. א מחשבה לויפט דורך א פֿארריסלאַכע,און אומעטטעטישע און מען ווערט אויף א רגע בא זיך אראָפּגעפאַלן און מער נישט.

אָבער דער צאָל מצורעים זעט אוים, איז א פיל גרעסערער אין די לענדער, וואו די זון שיינט העלער, וואו בוימער גרינען גרינער און בליען מיט דער גרעסטער ליידנשאפט. אין יענע לענדער האלט נאָך אלץ דער מצורע אין פחד־קלעם געזונטע מענטשן, און דער ווייסער מענטש באמיט זיך די מצורעים פון דער מחנה צו דערווייטערן. אויף דעם פאַסיפישן אָקעאַן זענען אינזלען אזוינע פֿאראַן, וואוהין מען האָט די מצורעים פֿארטריבן און דאָרטן לעבן זיי זיך זייער לעבן און שטארבן יעדער אינציקער אויף זיין אופן דעם שרעקליכן טויט. עס איז גרויס דער חשק פון די מצורעים צו אַנטלויפן פון זייערע געפענגענישן, אָבער נישטא וואוהין צו אַנטלויפן. נאָר אין די אמאָליקע צייטן האָט דער ווינט געקענט א קליין שיפל טראָגן איבער ימים, טראָגן און פֿארטראָגן צו אן אומבאַקאַנטן און פֿריינדליכן ברעג. און ווער ווייסט, אפשר אין די אלטע צייטן, ווען מען פלעגט זיך נוהג זיין אין כינע דעם מצורע

און דאָס איז געווען א פּרינץ, וואָס האָט אַזוי טרויעריק און אַזוי וואונדערליך געשפּילט — אין די שפּאלטן פון דעם טיש־בארג. א פּרינץ, וואָס האָט פּאר זיין ליבע צו א ים־רויבערס א טאָכטער, אזוי טייער געצאָלט: —

ער האָט ליב געהאָט צו וואַנדערן, וואַנדערן איבער אלע וויטע ימען. א יונגער, שיינער און שטאַרקער איז ער געווען. א גרויסער פּרינץ, און האָט ליב געהאָט צו וואַנדערן איבער ימען. האָט ער זיך באַקענט אויף א שיף מיט א ים־רויבערס א טאָכטער און האָט זי ליב געקראָגן. זי האָט אים אויך זייער היים געליבט, אָבער נישט לאַנג האָט עס געדויערט. וועז זי האָט אויף א אינזל א יונגן פּיראט באַגעגנט, האָט זי דעם פּרינץ פאַרביטן אויף דעם יונגן ים־רויבער און מיט דער הילף פון איר נייעם געליבטן האָט זי דעם פּרינץ געבונדן און צוגעבונדן אים פּלייצע צו פּלייצע צו א מצורע, וואָס האָט געלעבט אויף ינענם אינזל, אזוי אים געוואָרפן און אליין זיך אוועקגעלאָזן וואַנדערן איבער ימען מיט איר נייעם געליבטן.

און וועז דער פּרינץ האָט זיך באַפרייט, די שטריק פון זיך אָפּגענבונדן, איז שוין אלץ געווען פאַרפאַלן. אין זיין לייב האָט זיך איינגעגעסן די שרעקליכע צרעת, וואָס האָט אָנגעהויבן צו טייטן זיין שיינקייט, אָבער זיין ליבע צו דעם פּיראָטם טאָכטער איז נאָך שטאַרקער געוואָרן.

און אזוי האָט ער זיך אין א קליין שיפל דערשלאָגן ביז צו קאַפּלאַנד. ביז צום ברעג, וואו זיין בלוט האָט אים אונטערגעוואָגט, אז זי איז דאָרטן. ער האָט זיך פאַרקליבן אויף דעם טיש־בארג און געשפּילט זיין טרויעריקע מעלאָדיע אויף דער פּלייט און געוואַרט, אז זיין מעלאָדיע זאל זי ברייגען צו אים. אָבער זי האָט עס נישט פאַרנומען און אויף אייביק איז זיין מעלאָדיע פאַרשטומט געוואָרן אין די שפּאלטן פון דעם טיש־בארג.

איצטער, אז מען דערהויבט זיך א ביסל העכער אויפן בארג, זעט מען פון וויטן וויי א בוינעם פּלאַץ אויף דעם אטלאַנטישן אָקעאַן: דאָס איז דער ר א ב י ן ־ א י נ ז ל, דער באַרימטער

טאַהיטי אויף זיין נאַנצן לעבן, דאַרטן אַ מצורע געוואָרן, דאַרטן דערשפּירט אין זיין לעבן דעם שרעקליכן קראַנקן גלי און דאַרטן אויפֿ גרויסע פֿאַרבן־האַרמאָניע געשאַפֿן. וועלן זיינע פּינגער זענען שוין טיילוויַיז צוגישט געוואָרן און אָפּגעפֿאַלן, וועלן די אויגן־לעפּלאָך האָבן שוין פֿאַרלאָרן זייער כח און געהאָנגען פּריי, לאָזנדיק די אויגן שטענדיק, שטענדיק אָפֿן. אויך דעמאָלט איז די טיעראַטאַהיטי, די טאַהיטיער בלום, נאָך בלאָסער ווי בלאָם געווען און אייביסקאָם האָט נאָך בלוטיקער פון גלוט געגליט. ניין, מען קען זיך פון דעם נעפּיל נישט באפרייען און עם טראַכט זיך נישט ווילנדיק, אז דער רויט אויף גאנגנס לייוונט איז דער רויט פון טאַהיטיער בלומען, באַהויכטע מיט דער לייַדנשאַפֿט און לעבנס־לוסט, וואָס דער מצורע טראָגט אין זיינע בלוטן. אַווי איז דאָס.

און ווייל מיר האָבן די מצורעים אַזוי שטאַרק דערווייטערט פון אונזער מחנה דאַריבער וועבט זיך אַ מיסטעריע צווישן זיי און אונז און דאַריבער זענען לעגענדעם באַשאַפֿן געוואָרן וואָס דערווייטערן דעם מצורע פון אונז נאָך ווייטער און ווייט.

אין קאַפּשטאט, דערציילט די לעגענדע, האָט מען אין די אַלטע צייטן שטענדיק געקענט באַמערקן אויפֿן מאַרק אין אַ מאַרק־טאָג, איינעם, זיצנדיק אויף דרערד, אינגאַנצן, אפילו דער קאָפּ און פּנים אויסגעוויקלט אין זיין זאַמד־קאָליר לאַנגן מלבוש. און האָט געשפּילט אויף אַ פלייט זיין טרויעריקן ניגון. קיינעם איז נישט אויסגעפֿאַלן אָפּצודעקן זיין פּנים און פרעגן ווער ער איז. אין אַנדערע טעג פון יאָר האָט זיך זיין שפּילן אויף דער פלייט געטראָגן פון דעם וואונדערליכן טיש־בארג וואָס ביים ראַנד פון לאַנד. זיין שפּילן האָט זיך געטראָגן מיטן ווינט אין טאָל אַריין און אפילו די, וואָס זענען אַנגעקומען צום לאַנד, צי מיט דעם אינדישן, צי מיט דעם אַטלאַנטישן אקאַאן, און האָבן זיך דערנענטערט צו קאַפּשטאט, האָבן זיי אָפּט געקענט פּאַרנעמען אַז טרויערדיקע און אַז שיינע מעלאָדיע, וואָס איז מיט ביינקשאפט פול געווען.

דראנק נישט אריבערקומען. דא נעפינען זיך שיינע בוימער בייגעי
בליבען. אין זייער א פיין יין דאס איז באקאנט דעם ייפֿעס
האמטאר פון אינזל דר. ד י ו ו י ס. איך דערמאן זיין נאמען
מיט ליבע, ווייל אין דער עריטער רעג ייאס איך דאס אריבער
נעבראכט יין שייעל דאס איך אין דעם מיטיעריזי בראנדן. דייבי
און זוייבערן מאן, באמערקט א נאנצן אויר פון נוטסקויט איז
ייאריסקויט. ווען איז נישט פארראכט נעייאר איז נישט אימער
רוסע לעבנדיק שוין א שורה יאהן מיט די מצורעים. איך האב פיי
זיין נאמען נאך פריער נעהערט איז פיי זייער פארשוונדען איז
יבענגען ווי צו פארטינגערן דעם נוהל פון די מצורעים. ער האט
מיך מיטנעבראכט אייף זיין שפאציר צייטיי די דראנק. צום עריטן
האבן מיר באזוכט דעם טייל אינזל. ייאי די י ו י ס ע מצורעים
נעפינען זיך.

נלייך מיר מיר זענען אריבער דעם באריעד. האבי יוך באזוכן
דא און דארטן חולאים אין די נאסן. אנטהנן איז אנגעקומען א
בייט־פלייציקער. דוכערער, עלטערער מאן מיט אייבערינגע
אויגן. בלינד און נייט זיכער און בעסט. דער דר. האט אים
אפגעשטעלט:

— וואס מאכסטו?

— אלריין. אלצדינ גוט. דער אפעטיט א כד בעסער. נאר
נעבטן בין איך נעזיבן נעבן א בראנדיח אייזעלע מיט אמאל
איך שפיר עפעס א ריח פין נעבראטענע פלייש. דערכט ייאס איך
האב מיינע פינגער נעראלטן צו נאנט צום פייער, ווי האבן יוך
נעבראנט אין איך האב נארנישט נעשפירט — נישט מארנע?

עריש איצטער האב איך באמערקט, אז בייד הענט יענע
בא אים נעזונן כמעט אן פינגער. וואו עס האט נעפעלט אויי ניין
אין וואו צויי נלידער. אין אזוי ווייט איז דאס ליים אנראפירט
או עס האט אים נישט ווי נעטאן וועז זיין פלייש האט יוך אין
בייער נעבראטן. אזוי איז די קראנקויט.

ווען מיר האט נעחידושט איז נעזונן די נוטע שטימונ ייענ.

און טרויערדיקער אינזל, וואָס איז שוין יאָרן־לאַנג די תפיסה פון מצורעים אין דרום־אפריקע. אַהין, צו יענעם אינזל האָט עס מיך געצויגן.

II

יעדן אין־דער־פרי גייט אָפּ פון קייפטאָנער האָפן א קליין שיפל צום ראָבין אינזל, וואו א טייל פון דרום־אָפריקעס מצורעים האַלטן זיך אויף. אינגאַנצן א מייל צען איז ער פון קייפטאָן און פון וויטן זעט ער אויס ווי א זאמד־בארג וואָס קוקט ארויס פלאַך איבער אויבערפלאַך פון וואַסער. נאָר אז מען דערנענטערט זיך צום אינזל הויבן אָן ארויסצושווימען קאנטורן פון הייזער, צייכענען זיך אויס גאַסן און גערטנער. אינגאַנצן א צווי, דריי מייל איז דער אינזל גרויס און אז איך בין ארויף אויף זיין ברעג האָט די בלענדענדיקע זון אזוי גאַלדיק־העל אים באַלויכטן און אין דעם דאָזיקן ליכט האָבן די עטלאָכע מענטשן, וואָס זענען ארויסגעקומען צום שיפל, די פּאָר באַאמטע, וואָס זענען געקומען אָפּיציעל דאָס שיפל איבערנעמען, די פּאַסט, וואָס מען האָט ארַאָפּגענומען מיט אזוי פיל ליבע פארן אינזל — דאָס אלץ האָט באשאפן דעם געפיל אז וויט, וויט פון גרויסן ישוב און ציוויליזאַציע האָב איך מיר דערווייטערט בלויז אין איין שעה צייט.

די מענטשן, וואָס זענען מיטן שיפל אָנגעקומען, און די מענטשן, וואָס זענען צום ברעג ארויסגעקומען, זענען געווען צום גרעסטן טייל באַאמטע אדער באַוכער, וויסע און געזונטע מענטשן. א בים וויטער פון ברעג, אין דעם ערשטן זויבערן געפל האָב איך באגעגנט א שורה שול קינדער, אינגלאַך און מיידלאַך וויסע און געזונטע. עס האָט מיר געחדושט. אָבער דאָס זענען געווען קינדער פון די באַאמטע, וואָס וואוינען אין דעם ראַיאָן, נענטער צום ברעג גאַנץ אָפּגעטיילט מיט א באריער. אהער טאָרן קיין

פול מיט שטאלץ און אריכטאקראטישקייט. אבער די פים ביז די קני אפגעפאלן און העכער — וואונדן אויף וואונדן. איין האנט ביזן עלנבויגן אפגעפוילט. דאם פנים לייטיש. א יאר דרייסיק זעט דאם פנים אויס.

— גוט מארגן! וואם מאכסטו?

— אלרייט.

אבער נאך דעם א ל ר י י ט קומט ארויס א סווישטש פון ווינט פון זיין נאדעל ארויס. ער אטעמט נישט דורכן נאז אדער מויל, נאר דורך א רערל, וואם שטעקט אים אין גארגל פון דרויסן. וועו ער רעדט, ליינט ער ארויף א פינגער אויפן רערל, כדי די לופט פון די לונגען זאל טרייבן אין האלז ארויז. אבער וועו ער ענדיקט רעדן און נעמט אראפ דעם פינגער, טוט די לופט מיט א פייף זיך א רים דורכן רערל. אבער ער איז א ל ר י י ט. ער פארזיכערט זא אין א באר טעג ארום וועט ער זיין בכח געווים ארויסצוגיין. ווי אזוי? מיט וואם? איך האב שפעטער געזעהן ווי אזוי אנדערע חולאים שפאצירן אום.

אין די געסלאך איז געווארן אביסל באוועגלאבער. דאך זענען מיר ארויז נאך אין א הייזל. א גאנצע פאמיליע, א מאמע מיט פיר קינדער, טעכטער, בורישע. די מאמע הויך, גרויס, דער פנים אויפגעבלאזן. ברוין־געלבלאך, צעפלעקט. אלע גלידער פאנאנ־דערגעוואקסענע, אומגעלומפערט גרויס. און די טעכטער — קאר־ליקלאך, ווי זעקס יערידע קינדער גרויס, מיט פנימער א קנויל אויף א קנויל, קנופ אויף קנופ דאם לייב אויפגעקנוילט. די טעכטער נאנץ קאקעטיש פארקעמט און פארפוצט. די עלטסטע און די אינגסטע — די מאמע דערקענט וועלבע עם איז עלטער. די עלטסטע איז שוין צוואנציק יאר אלט און די אינגסטע וועט ווערן פופצן.

— גוט מארגן! וואם מאכט איר?

— אלרייט. גאט צו דאנקען. זייער גוט. די קינדער אויך זייער גוט.

ווי הויך ער האָט געלאַכט, וועז ער האָט די מעשה דערציילט! אָבער מיר איז באַלד קלאָר געוואָרן צו דאָס איז כּמעט א הויפּט שטריך בא די מצורעים. זייער פּערפּעקטעטער וועז איז פול מיט לעבן און לוסט. דאָ וואוינען זיי אין באַזונדערע הייזלאַך. צו צוויי, דריי אין א הייזל. אין אַנדערע הייזלאַך פאַמיליעס גאַנצע. אַלע מצורעים. אין איין הייזל זענען מיר אַריין.

ליגט אויפן געלעגער א מאַן. און זיינע יאָרן? ווער וויסט. אפשר דרייסיק יאָר און אפשר — האָט מען אים נאָר פון דער ערד אַרויסגענומען נאָך דעם ווי ער איז א באַלזאַמירטער יאָרן לאַנג אין דער ערד געלעגן. א טויטע הויט איבערגעצויגן איבער די קנאכן און די הויט פון פּנים איז גערָאזירט ריין. די אויגן־לעפלאַך, רויטע, הייבן אַרָאפּ און א פּאָר אויגן־רעשטלאַך וואָסערן זיך אַרויס. און אַזוי טויט־חויטיק זעט אויס די איינגעשרומפּענע ברוסט, וואָס בלייבט זיך אַרויס פון א זויבערער, פּאַנאַנדערגעשפּילעטער, בלאַנק־וויימער זיידענער חעמד. די פינגער פון די הענט כּמעט אַלע פעלן, אַראָפּגעפּאַלן. בלויז איין גרויסער פינגער פון דער רעכטער האַנט איז געבליבן. דער מיטלסטער פינגער. איז אָבער דער פינגער אַזוי משונהדיק לאַנג, אויסגעצויגן און מיט דעם איין־און־אויניקן פינגער האַלט ער אַזוי קונציק א בורשטינענעם ציגארן־שפּיץ מיט א פּאָפּיראָס און רויכערט און ציט מיט די פּאַרקרימטע ליפּן דעם רויך מיט אַזוי פיל פּאַרנעמקייט:

— גוט מאָרגן! וואָס מאַכסטו?

— אַלרייט דאַנקען, גוט. זייער גוט. אָבער טאַקי זייער גוט. מער נישט וואָס די אויגן קען איך שוין אינגאַנצן נישט צומאַכן און בין נישט געוואוינט צו שלאָפן מיט אָפענע אויגן.

און זיין שטימע איז נאָר נישט פון דער וועלט. א פּאַרשאַ־ווערטער סקריפּ קומט פון זיין האַלז. און דאָך קען ער מיט דער שטימע מאַכן גלויבן אז ער איז א לרייט. ער שטאַמט פון א שייגער פאַמיליע. ליגט באַזונדער אַליין.

און אַזוי האָבן מיר א צווייטן געטראָפן אין זיין הייזל. אויך

דיסקרעטציע. דאכט זיך דער שוועסטער פאשטאך נאך שיין אזוינס נישט באוויזן.

טוען תפילה.

דאס איז די מענער מיכה. מענער און פרויען זענען נישט צייאמען. כיידן איז באמילע. וואס וואוינט אין איין הויז. אין דער פרויען ייעלט איז דאס בייד נאר שוידעראבער. פרויע מציידעם, שיאדן אדער ייעם אי מע טוט ארין אין ייער מדנה פארעמט מען אינאנצ אי עם איז בארא א ליכטיג רעכן אייף דער עדה. די ייסע פרוי באראלט זיך ציבילאך. אין איך דאכ זיין דשק נישט אנציהלאפן אין איר טיר נאך דעם ווי די טיר דאט זיך אויף שנאל צינעמאכט אריינטער מיר. אבער די לאפיר פרויע וויסן נישט, אז מיט דער קראנקייט באדארף מען זיך אויסבאראטן. איך דאכ באגעגנט רעשטלאך ברוין, וואס האבן זיך נעד שארט אויף דער עדה. אין די רעשטלאך דאבן נעיואונטע אי זיך נעצאפלט מיט לעבן און לוסט.

זיי זענען א ל ר י ט ן אויננעפאלענע מייליר לאבן. אייגציקע אידערנעבליבענע פינגער ווינהען. דער איבערנעבריבענער נער טייל הערפער ייעדט נאך פין דער ראיה נעיואדעמט.

וויל ווי דער דאקטאר האט מיר דערצוילט ווערן יאר אייך, יאר אוים צענדליקער הינדער נעבוירן פריצייטיקע. נישט הויך דער בעדיקע. די נאטור לאיט זיי נישט רעבן. אבער זיי ווערן נעבוירן. אין ווי נרוים די שמירה זאל נישט זיין. פינדעבטיוענן טרעפן שיין די רוע די מענער אין פרויען זיך צי באנענענן ערנעז ווא אין דער נאכט. עם פארנעמט זיך צו נעבוירן א הינד אפילו א רעשטל פין א גוף. פעלדער פארן פין די נעיינטערע מיט שטארקדע נרידער באארבעטע. בויטער. פרוכטבוימער אין בלומען ווינקלאך. אין דער חשק צום לעבן הערשט ארום אין ארום.

אייך א נרופע משוגעים, אפגעצאמטע אין א נרויבער שטיין. האב איך באגענענט. א פאר אויף קיינן, וענען שטורמיש ווילן.

אין אן אלגעמיינעם צימער אז מיר זענען אריינגעקומען, וואו בא א בופצן קראנקע זענען געלעגן, איז ווי נאר מיר זענען אריבער דעם שוועל, האבן זיך די מערסטע פון זיי אריבערגעדעקט איבערן קאפ. באמערקט דעם פרעמדן, וואס באגלייט דעם דאקטאר, און נישט געוואלט זיך באווייזן. בלויז איינער אן אלטיטשקער, אן הענט און מיט א רערל אין האלז, איז זיך געלעגן און געקוקט צו אונז מיט דערוואַרטונג. דרי׳ און אכציק יאר איז ער אלט און אריבער דרייסיק יאר איז ער דא שוין אפגעזונדערט אן מיט א רערל אין גארגל. אבער ער איז אויך א ל ר י ט. אים פעלט גארנישט. איך האב באמערקט זיינע פים — פעלן ביז צו די קני — אבער ער איז א ל ר י ט.

דער גרעסטער פראצענט קראנקע איז דא פון קאפירס. זיי זענען אפגעזונדערט אין אן אנדער ראיאן און זייער וועלט איז א לעבעדיקע. דער באגריף פון דער קראנקייט איז ביים קאפיר א פרימיטיווער און דאס לעבן אין דעם ראיאן שלאגט מיט פאנטאזיע. זייערע גאסן זענען פול מיט לעבן און שטיפערייען. די הענט, אן פינגער, באוועגן זיך פלינק. די פים, וואס פעלן איבער די קנעכלען, אדער ביז איבער די קני, שפרייזן ארום דא און דארטן, בריט און לאנג. די געשוואלענע פנימער, גלאנציק, ברוינע, צעקרימטע, פאנאנדערגעבלאזענע, קארטאפלדיקע פנימער צעניסן זיך מיט א הייזעריקן געלעכטער. מען זיצט דרויסן אין בינטלאך און מען שפילט אין קארטן. די הילצערנע הענט כאפן די קארטן, טיילן, טאסירן זיי. דא קאן מען שוין גאר נישט אונטערשיידן צוויישן אלט און יונג. קינדער פופצן יעריקע, האבן פנימער פון גרודעם ערד, דורות אלטע.

אבער עס איז זונטיק. א גרופע זיצט אונטער א לינדן־בוים און מען טוט תפילה. איינער איז דער בעל־תפילה. ער הויבט אן און שפעטער כאפן אלע אונטער אין כאר. א פארפוילטקייט רינט פון די שטימען ארויס און זיי רייסן זיך אויף די אטראפירטע העלזער און עס גיסט זיך דער כאר צונויף אין אזא שרעקלאכער

אָנגעלאָדן מיט פרישע הויי, נאָר וואָס פון לאָנקע. א יונג איז געזעסן אויף די קאָזלעס און געטריבן א פּאָר ווייסע, געזונטע פערד. דער אויסזען פון יונג איז געווען א געזונטער, אָבער די האָנט וואָס האָט געפאָכעט מיט דער בייטש איבער די פערד האָט בלויז איין פינגער געהאַט. דעם גראָבן פינגער. און דאָך האָט זיך אין דער האָנט די בייטש גוט געהאַלטן. די הויי איז געווען פריש און שמעקענדיק. אזוי איז דאָס.

דער טיש־באַרג

דער טיש־באַרג איז דער שטאָלץ פון קאפלאנד. דעם פרעמדן פרעגט מען גלייך:

— צי האָט איר געזעהן אונזער טיש־באַרג?

און ווי דערזעט מען דען אים נישט? זיין שאַרפן, גלייכן קאָנטור אויבן איז פון אלע זייטן צו באַמערקן. אריבער דריי טויזנט פום הויך און מען קען מיינען אז אויבן איז די אויסגערעכנטע גלייכע ליניע פון א טיש. און דער טיש איז שטענדיק געגרייט פאַר ווייטע און פרעמדע געסט. קייפטאן האָט זיך צוגעטוליעט צו זיינע פיס און קוקט ארויף צו די וואָלקנס וואָס ציען איבער אים און די שטאָט־לייט פארשטייען פון וואַנען דער ווינט וועט בלאָזן. דער מבשר פון ציקלאָנען קומט אָן און שטעלט זיך אויפן טיש, און אויך די בשורה אויף שיינע טעג ווינקט פון באַרג אַראַפּ. עס וויסן אלע אין קייפטאן אין פארלויף פון טאָג א קוק צו טאָן וויזעט אוים דער טיש־באַרג און וואָס פאַר א וואָלקן עס רוט אויף אים.

דער צפון־מערב'דיקער ווינט ברייגט א שווערע, גרויע וואָלקן־כמאַרע אינאיינעם מיט א געדיכטער וואַרימקייט. דער שאַרפער קאָנטור פון טיש־באַרג איז איננאנצן אין די כמאַרם איינגעוויקלט. בלויז פון צייט צו צייט רייסט זיך דורך א ריפ פון באַרג אין טונקלט זיך ארוים פון דער אָנגעקנוילטער פארוואָלקנטקייט.

איינער אן עלטערער, אָן פּינגער און אָן א נאָז, אָבער גוטמוטיק, פֿאַר'חלומט.

— ער האָט גרויס צער, וואָס מען באַהאַנדלט די מוטער שרה אין גן־עדן נישט גוט. מען גיט איר דאָרט קאַרטאָפֿל צו שוילן. אז אָך און וויי צו אזא חרפה און אזא שאַנד. און טרערן רינען פון זייַנע אויסגערונענע אויגן.

אז איך בין ווידער אריינגעקומען צום דאָקטאָר אין הויז, און אז איך האָב דערזעען זייַנע דריי בלאָנדע, ציכטיקע, ליכטיקע קינ־דער פון א דריי ביז זיבן יאָר אַלט, דאָס אינגסטע א אינגעלע און דאָס עלטסטע, א מיידעלע מיט בלויע אויגן און לאַנגע פלאַקסענע האָר — אז איך האָב די קינדער דערזעען, האָט זיך מיר נישט גע־וואָלט גלויבן, אז אזוינס ווערט נאָך דאָ אויפן אינזל געבוירן. ווי פון חלום האָבן צו מיר די ליכטיקע קינדער געשמייכלט.

אָבער אזוי איז דאָך עס. די קראַנקייט איז א שוידערלאַכע, אָבער אינדירעקט נעמט מען זיך פון איר נישט אָן.

פּאַראן אויפזעער, מענער, פרויען, וואָס שוין צוואַנציק יאָר קומען זיי טאָג טעגלאַך אין באַרירונג מיט די מצורעים, און האָבן זיך מיט דער קראַנקייט נישט אָנגעשטעקט. בלויז איין דאָקטאָר, וואָס האָט געוואָלט פֿרואוון אויף וויפיל מען קאָן זיך דירעקט מיט די באַצילן אָנשטעקן, ער האָט אין זיין בלוט אריין קראַנק בלוט אריינגעשפריצט און איז קראַנק געוואָרן.

ווי דר. דייווויס האָט מיר דערציילט, באַציט ער זיך פֿאַרלויפיק זייער סקעפּטיש צו די אַלע מיטלען, וואָס מען האָט ביז איצטער אָנגעוועדט די קראַנקייט צו היילן. פֿאַראַנען פאַלן, וואו איינער אָדער צוויי הויבן זיך אָן צו בעסערן. דער עיקר אז מען נעמט זיך צו דער קראַנקייט אין איר ערשטער סטאַדיע. אָבער ער ווייסט פון פאַלן, וואָס מען האָט פּאציענטן ארויסגעלאָזן פריי, גלויבנדיק אז זיי זענען געזונט געוואָרן, און מיט דער צייט האָט מען זיי צוריקגעבראַכט. זיי זענען צוריק אויפֿגעניי קראַנק געוואָרן.

נאָך ביים פאַרלאָזן דעם אינזל האָב איך אָנגעטראַפֿן א פּור

עם רוחותדיק. רייסט טעלעגראַף־דראָטן און טראָגט דעבער פון די הייזער, און טיפער אין לאַנד ווירבלט עם דעם שטויב פון טרוקענעם גרונט און פארשטעלט די ליכטיקע זון.

אָבער אין דער אייגענער צייט גלויבן מענטשן, אז דער דרום־מזרח־ווינט רייניקט די לופט פון אלע באַצילן, וואָס ברייננען קראַנקייט אויף דער ערד. און באמת, אז דער דרום־מזרח־ווינט הערט אויף צו בלאָזן, איז די לופט אזוי לויטער, אזוי קלאָר, ווי נאָר אין דרום־אפריקע, אין די גרויסע, אויסגעלייטערטע שעה'ן פון טאָג אָדער פון דער נאַכט.

דאָס שענסטע אָבער איז דער בארג אליין, ווען מען לאָזט זיך אוועק קלעטערן אויף אים. די פאַנאָראמע, וואָס עפנט זיך אויף אויף ביידע אָקעאַנען ארויס; די האָטעלנטאַטן־בערג נעגנאיבער, וואָס וואקסן ביים האָריזאָנט ארויס פון ים און וואָס, ווי עס דאַכט זיך, יעדע שעה באַהאַלטן זיי זיך ווידער אין דער טיפענישׂ פון ים, די רחבות ארום — עס מאַכט דעם נאַנצן וועזן אויפצובליען און ימען־בריט זיך פאַנאַנדערשפרייטן.

קלעטערנדיק אויפן בארג באַגעגנט מען די וואונדערלאכסטע און זעלטנסטע ווילדע בלומען. פארן אווינע בלומען דא, וואָס נאָר דער טיש־בארג פארמאַגט זיי און זיי ווערן שוין באשיצט ווי די גרעסטע זעלטנהייטן — אזוי ווערן באשיצט די זילבער־בוימער מיט די זילבער־בלעטער, וואָס געפינען זיך דא אין עטלאכע קלייניע וועלדלאך. די בלעטער זענען לאנגע. שמאָלע, אין קנויל ווי קליינע אנאנאסן און די בלעטער, זילבער־אטלאסדיקע בא א פופציק בלעטער אָדער מער זענען אין דעם קנויל צונויפגענומען. ווען דער ווינט וויגט די בוימער און דער זילבער־אטלאָס בלאנקט אקעגן דער זון — ווי א זילבער־שטראם וואָלט זיך פון די בוימער אראָפגיסן און גיסן זיך אין טאָל אראָפּ. נאנצע פעלדער הארעמליעס, ווייסע מיט די נעלע צינגעלאך צו דער זון ארויסגעשטעלטע, בליקן ארויס פון הינטער יערן קוסט ארויס, פון צווישן די נעדיבטע, ווילדע גראָזן. די ווילדע פערעניע איז דא אומעטום, מיט רויטע און צונטער־

דער דרום־מערבדיקער ווינט ברייגט נעבלדיקע, קריכנדיקע וואלקנס, וואס גיסן זיך פון טיש אראפֿ און קומענדיק ניטערייקער ווערן זיי צורונען און צושוואומען. עס דאכט זיך צו מאל אויס, או א פֿארגליווערטער וואסערפֿאל גיסט זיך פון טיש־באַרג אראפֿ און ווען כמעט קיינמאל נישט אויפהערן. די לופט איז פייכט און געדריקט. קוקנדיק לאנג צו די וואלקנס, וואס קומען אן קריכנדיק פון ים־זייט און וואס באמיען זיך אן אויפהער דעם טאל צו פֿאר־פינצטערן, און אפשר די גאנצע שטאט צו פֿארוויקלען, דאכט זיך צו מאל אויס: אהינטער אט די קריכנדיקע נעבלען שלייכן זיך די קינדער פון ביידע אקעאנען — דער אטלאנטישער און דער אינדי־שער — און ווילן זיך צום שטאט אראפֿלאזן און שפענדלאכווייז די שטאט מיט זיך אוועקטראגן און די שפענער צושפרייטן איבער ביידע ימען.

אבער דוקא דעמאלט, ווען איבער דעם טיש־באַרג שפֿרייט זיך אויס א דין קלאר־ווייס וואלקנדל און מיט זיינע לויטערע פֿרענז היינגט ער זיך אריבער איבער דעם ראנד פון טיש און ווער רעדט נאך אין א לבנה נאכט, ווען דער מאטער אפשיין פון דער לבנה באזילבערט נאך דעם צארטן ראנד פון טיש־באַרג — ווער קאן דען חושב זיין, אז דער טיש איז פֿארשפרייט געוואָרן און צוגעגרייט געוואָרן פֿאר די קינדער פון שטורם־ווינט? דו ווערסט פול מיט אזעלבע דערהויבענע און צארטע געפילן, קוקנדיק אויף דעם גראַנ־דיעזן טיש און דער יום־טובדיקייט וואס רוט אויף דעם ראנד פון דעם לויטער־ווייסן וואלקן־טישטוך. אבער דאס איז דער אנזאג, דער דרום־מזרח־ווינט דערנענטערט זיך. ער טראגט זיך פון דרום־פֿאלום מיט א ווילדער פרייקייט און קיין זאך שטעלט זיך אים ניט אין ווע. ער איז קלאר און נאקעט און קומענדיק פון אריבער די ימען, איז ער אן אויסגעוואשענער, א קילער און צו מאל א קאלטער, א שניידנדיקער. קומט מיט א געפֿיף איבערן שטאט. בלאזט איבער דעם ווייסן טישטוך פון באַרג און די פֿרענז רייסן זיך און שווימען מיט דער זייט פון באַרג און ווערן פֿארלאָרן. אונטן אין טאל טראגט

אבער דער פרעמדער האָט זיך נישט געמאכט וויסנדיק. צו־געקומען נאָר נאָנט און האָט זיך אכידערגעזעצט אקעגן דעם אלטן האָלענדער. דער אלטער האָט שוין געהאט בדעה זיך א לאָז טאָן צום פרעמדן, אבער דער פרעמדער האָט אָנגעוויזן אויפן זאק טאבאק, וואָס איז געשטאנען נעבן אלטן, און געזאגט:

— איך וועט זיך מיט דיר, אז איך וועל קאָנען רויכערן לייגער און אויסרויכערן מער טאבאק פון דיר.

איז דער אלטער גאָר לעבעדיק געוואָרן. די אויגן האָבן זיך אים אָנגעצונדן און ער האָט געזאָגט:

— גוט, פרעמדער, אדרבה, לאָמיר זיך וועטן.

און דער וועט איז אָנגענומען געוואָרן. מען האָט פון צוויי גרויסע קאָליבאשן געמאכט צוויי גרויסע ליולקעס, אָנגעשטאָפט זיי מיט טאבאק און מען האָט זיי פארויכערט. גאָר באגינען האָט זיך דער וועט אָנגעהויבן, און אז די זון איז פארגאנגען האָט מען נאָך אלץ נעהאלטן אין רויכערן, נאָר אז דער באגינען האָט זיך ווידער באווייזן. האָט דער אלטער האָלענדער זיך אונטערגענעבן. מודיע געווען, אז ער קאָן נישט מער.

א גאנצע נאכט איז דער רויך וואָלקנדיק ארויסגעקומען פון זייערע ליולקעס און זיך אויפגעהויבן און זיך אויסגעשפרייט אויבער דעם טיש־באָרג ווי א קלאָר־ווייסער טישטוך און מיט פרענז גאָר ווייסע אריבערגעוואָרפן אויבער די ראַנדן. דער פרעמדער איז פאר־שוואונדן, אבער מען האָט זיך דערוואוסט, אז דאָס איז דער טייוול אליין געקומען צום אלטן האָלענדער און פארפירט א געוועט ווער עם קאָן מער רויכערן, האָט געוואָלט אויספרואוון דעם אלטן־קאָרגן און בייזן האָלענדער.

דעם באָרג־שפּיץ האָט מען דאריבער א נאָמען געגעבן — דעם טייוול'ס שפּיץ, און דער דרום־מזרח־ווינט האָט דעם רויך אויפגעבאָפט און פארשפרייט מיט אים דעם טיש־באָרג יעדן מאָל פאר זיין אָנקומען.

רויטע בלומען ציגדן זיי דער ווילדקייט ארום. קליינע וואַסערפֿאַלן באַגעגנט מען, און קוואַלן וואָס שטראָמען ארויס און שליינגלען זיך צווישן די בוימער און קילן די שטילע באַבוימערטע באַהעלטענישן דאָ און דאָרט, באַרג ארויף און באַרג אַראָפּ. אַז מען איז דאָרט, פֿאַרגעסט מען גאָר, אַז ביים ראַנד פון א גרויסן וועלט־טייל האָבן דיך לינדע ווינטן באַגעגנט און די אַלע דורכזיכטיקע בלומען־ריחות צו דיינע פֿיס געבראַכט.

דער טיש־באַרג איז ארומגערינגלט מיט מיסטעריעזע געפילן וואָס די פֿרימיטיווע שבטים האָבן ארום פֿאַרשפֿרייט. די האָטענטאָטן האָבן געווויס מער פֿאַרכטיקייט געטראָגן אין זייער וועזן צו די אַלערליי ווינטן, וואָס האָבן זיך פון טיש אַראָפּ אַראָפּגענגליטשט אין טאָל אריין. דער באַרג האָט איין שפּיץ וואָס הייסט: דעם ט י י ו ל ' ס שפּיץ.

און פֿאַרוואָס דער שפּיץ האָט אַזא נאָמען, און פֿאַרוואָס איבערן טיש־באַרג שפּרייט זיך אוים א וואָלקן־טישטוך, דערציילט מען אַזא מעשה:

אמאל, גאָר אמאָל, האָט געלעבט ביים זייט באַרג אן אלטער האָלענדער. געווען א קאַרגער און א ברוגזער. נישט געהאַט קיין קינד, קיין רינד, און האָט געהאַט פיינט אַז א פרעמדער מענטש זאָל זיך אים אויף די אויגן ווייזן. דאָס איז געווען באַוואוסט ארום און אַרום. קיינער האָט זיך צו אים נישט געלאָזן. אַלע האָבן זיין ווינקל געווייכט. אויסער א פּאָר שוואַרצע קנעכט, וואָס האָבן פֿאַר אים א שטיקל ערד באַארבעט. גאַנצע טעג איז ער געזעסן פֿארן שוועל און געפּיפֿקעט א גרויסע און לאַנגע, לאַנגע ליולקע. איינמאָל פֿאַרנאַכט, ווען דער דרום־מזרח־ווינט האָט ווילד, גאָר ווילד געריסן, מיט אמאָל האָט זיך באַווייזן א פרעמדער, וואָס האָט נעשפּרייזט מיט דער שמאָלער שטעושקע און זיך דערנענטערט צום אלטן האָלענדער. דער האָלענדער האָט געפּיפֿקעט זיין ליולקע און געבורטשעט:

— וואָס באַדארפֿסטו דאָ, און ווער האָט נעשיקט נאָך דיר?

פון זיי קוקן דורות ארויס. און דאָ באגעגענט מען דעמבעם שוין מיט אַ סדר געפֿאַנצט, וואָס פון זיי רעדן דורות ארויס. אויך די מאַלאַיער ראַסע האָט פון דעם אריענט אַ סך פון איר קולטור ארי־בערגעבראַכט. אָבער דער אמתער שפּיר פון מאַלאַיער טרינקט זיך אין בלוט פון דעם איינגעבוירענעם. די געמישטע ראַסן זעט מען דאָ אין קייפּטאַן צום שטאַרקסטן. מען דערקענט אַז דער מאַלאַיער איז נאָר קיין מפּונק נישט געווען און פּאַר אים איז דעם האָטענטאָטס טאַכטער אָדער בושמאַנישע מיט געוג חן געווען. אויף די האַלב־וויסע און פּערטל־וויסע דערקענט מען עס. דעם בריט־פֿליִיציקן געבוי פון בושמאַנער אָדער דעם טאַבאַק קאָליר פון האָטענטאָטס הויט איז אזוי שווער אויסצורעכענען ווי דעם קאַפֿירס. און דער שמע־לערער שניט פון האָטענטאָטס אויג ווערט אויך נישט מיט אין דור בריטער. די בושמאַנער און האָטענטאָטן, וואָס זייער צאָל איז געווען אזוי גרויס אפֿילו נאָך מיט א הונדערט יאָר צורוק — איצטער איז שווער אַזאַ איינעם צו באַגעגענען מיט אויגן בלוט אין די אָדערן. מען דערקענט אַז דער עכטער אייראָפּייער, וואָס האָט זיך דאָ אָפּגעשטעלט אויף א ווייַלע, אָדער מיט דער כונה דאָ זיך אויס־צופֿלאַנצן — אויך ער איז נישט געווען קיין גרויסער איבערקלוי־בער. די בורישע שפּראַך איז די מוטער־שפּראַך פון דעם גרעסטן טייל געמישטע ראַסן דאָ. אָבער דאָס באווייזט נאָך נישט, אַז נאָר דער בור אליין האָט זיך געמישט מיט די קינדער פון לאַנד.

דער בארימטער טיש־בארג, וואָס רייזנדער קוקן אוים די אויגן, אַבי וואָס פריער אים צו דערזעען ווען זיי קומען אָן מיט דעם אָקעאַן אַהער, — ער דריקט דער שטאָט טיפער אין לאַנד אריין און טיילט אָפּ איר אַלגעמיינעם אנבליק פון אָפּענעם ים. און דאָס מאַכט צייטנווייז, אַז מען זאָל זיך שפּירן געדריקט אין שטאָט און עס ווילט זיך אַוועק אין אָפּענעם ים אריין, צי אין אטלאַנטיק פון דער רעכ־טער זייט אָדער אין אינדישן אָקעאַן פון דער לינקער זייט. די פלאַרע איז א רייכע, פילאַרטיקע און פילפֿאַרביקע. קייפּטאַן אליין באָדט זיך אין גרינס. יעדער דור האָט דאָ א בוים געפלאַנצט, און

אן אלטער האטענטאט האט זיך באריטט, אז ער נעדיינקט נאך, וועו דער בארג איז געווען אזוי יונג, ווי ער, און האט אים דערגרייכט ביז צו די אקסלען.

דער טיש־בארג וועט האבן מער קיום ווי דער האטענטאטן שבט, און דורות, דורות וועלן ווינטן איבער אים זייערע וואלקנס פירן.

דער ברעג פון שיינע האפנונגען

אזא ראמאנטישן נאמען האט דער ראנד פון אפריקעס וועלט־טייל, וואס באדט זיך אין דעם אטלאנטישן און אינדישן אקעאן. אין אלערליי צייטן האבן אפנענייגט אהער נאוויגאטארס, ציען זעגל־שיפן אדער אפילו שפעטער אין מאדערנע שיפן — די האפנונג האט זיי געבראכט צו יענעם ראנד פון אפריקע־לאנד און מיט באנייטער האפנונג האבן זיי זיך געלאזט ווייטער אין וועג ארויין. די האלענ־דער האבן דאדט זייער שטארקסטן שפור איבערגעלאזן — זייער שפראך. און די פראנצויזישע פראטעסטאנטן, די הוגענאטן, וואס זענען ארויסגערודפט געוואָרן פון אייגענעם לאנד, און ענגלענדער מיט קלארע מחשבות און צילן, און אויך קינדער פון שפאניען, אוואנטוריסטן, אלע, אלע האבן דאדט ביים ברעג זייערע בוידלאך אנגעצוינן, הייזער געבויט, שפורן געלאזן, איינגעפלאנצטע אין בלוט פון קאפיר, האטענטאט אדער בושמאן. ק א פ ש ט א ט, ווי די בורן רופן זיי, אדער ק י י פ ט א ן, אין לשון פון די ענגלענדער, איז די אייגנארטיקסטע שטאט אין דרום־אפריקע.

אין קייפטאון באמערקט מען ווי פארשיידענע קולטורן כאטש אויף א קליינעם אופן, האבן דא געווירקט אויף דער אויסערלאכקייט פון שטאט, דא זעט מען דעם אנהויב פון בורן־פאלק, זיין שפראך און אפשר זיינע טראדיציעס. דא האט מען געמויערט בנינים, וואס

נאָנץ גרויס, האָבן מיך אויסגעלאָדן צו האַלטן פאָר זיי א לעקציע אין אוניווערזיטעט איבער דער אַנטוויקלונג פון דער אידישער שפראַך און ליטעראַטור. דער אידישע סטודענט וואָס האָט מיך באַגעגעשטעלט האָט געפונען פאָר נויטיק צו זאָגן כמעט דאָס אויגענע וואָס דער סידנער רב אין אווסטראַליע האָט בא אַזא געלעגנהייט געזאָגט, אויסגעדריקט זיין זיכערקייט אז די אידישע שפראַך און ליטעראַטור וועט באַדאַרפן גאָר אינגיכן אָפּטרעטן דעם אָרט פאָר אימיצן אַנדערש. עס איז מיר געווים געווען שווערער דאָס צו הערן אין די וועלט פון קייפטאַנער אוניווערזיטעט ווי אין דעם האַלב־פינצטערן זאָל אין א זייטיק געסל אין סידני.

איך בין שפעטער געגאַנגען דורך דער אלייע פון די אַלטע, אַלטע דעמבעם און פון דאָרטן האָט זיך אין דער נאַכט ארויסגעבליכט די אידישע שול. און אויך דאָרטן האָב איך אויף א זיצונג ביים רב הויז בנוגע די פּאָר הונדערט אוקראַינער יתומים, וואָס זענען אָנגעקומען קיין דרום־אפריקע און זייער דערציאונג — אויך דאָרטן האָט מען מין געגנוואַרט אויסגעאַרבעט פלענער ווי אזוי מען זאָל קאָנען מאַכן, אז די קינדער זאָלן וואָס גיכער פאַרגעסן אידיש און אויסלערנען ענגליש.

פונדעסטוועגן בין איך טאָג־איין טאָג־אויס געזעסן אין שטאָט־גאָרטן און געקוקט צום טיש־באַרג און זיין שאַרפער, גלייכער ליניע אויבן, וואָס איז נאָך אָפט איבערגעדעקט מיט א טישטוך־וואָלקנדל און מיט וואָלקן־פרענז ארומגעהאנגען. איך האָב געקוקט צו די פאַנאַדערגעבליטע בוימער און אלערליי בלומען ארום, געקוקט צום הימל איבערן קאָפּ און געטראַכט:

— עס האָט די וועלט אירע וועגן און שטעגן און בויד קאָנען נישט ווערן באַשאַפן סיידן אימיצער פאַרצייכנט דאָרט זיינע טריט, און אפשר וועלן ווינטן נישט זיין בכח צו פאַרווייען און פאַרוויכערן מיינע טריט.

א דריי־פערטל בושמאַנער און א צוויי־דריטל האָטענטאָט שטייען בויד אָנגעבויגן און פלאַנצן נישט ווייט פון מיר בלומען

אפשר יעדער נאוויגאַטאָר אין די פּריעריקע צייטן האָט דאָ א קערנדל פּאַרזייט.

דאָ אין קייפּטאַן איז פּאַרלויפיק דער גייסטיקער צענטר פון לאַנד, אויב אַזוינס באַדאַרף מען דאָ זוכן. די אויפגעקומענע יאָהאַנעסבורג באַמיט זיך אַלץ אויף שנעל פּאַר געלט צו קויפן. אָבער נישט אַלץ געלינגט. די אַלייע פון די אַלטע, אַלטע דעמבעם וואָס ביים אוניווערזיטעט — זייערע וואָרצלען זויגן שוין לייננער אַפּריקעם ערד ווי די אַלערליי נאַדל און בלעטער בוימער וואָס אין יאָהאַנעסבורגער שטאָט־פּאַרק. אין אמתן קוקט קייפּטאַן מיט קנאה אויף דער אויפגעקומענער יאָהאַנעסבורג וואָס איז אַרומגערינגלט מיט די גאָלד־בערג אָבער אין האַרצן איז יאָהאַנעסבורג קייפּטאַן מקנא פּאַר א סך אַנדערע זאַכן. כאָטש דער פּרעזידענט וואָס איצטער הייסט ער פּרעמיער, וואוינט אין פּרעטאריע, ביים זייט פון יאָהאַנעסבורג, אָבער דער פּאַרלאַמענט איז נאָך פּאַרלויפיק ביים ראַנד פון לאַנד, אין קייפּטאַן.

דער אַריסטאָקראַטישער איד האַלט נאָך איצטער אויך מער פון דער שטאָט וואָס ווערט געוואַשן פון ביידע אָקעאַנען, ווי פון די אַנדערע, שנעל אויפגעקומענע שטעט דאָ און דאָרטן אַרום די גאָלד־מינען אָדער דימענט־גריבער.

הייליקע הייזער האָבן דאָ קינדער פון א סך נאַציעס געפּראַווט בויען, און איך וויים נישט צי אַלעמענס תפילות זענען אויף איין אופן אָנגענומען געוואָרן... אין לעבן שטויסט זיך פּאַראַוים דער ענגלישער איינפּלום און עס דאַכט מיר, אז עס איז גאָר פּאַרלויפיק נישטאָ דער כח וואָס זאָל אים פּאַרשטעלן דעם וועג.

אויך דאָ אין דער שטאָט, וואו אַלערליי האָפּענונגען האָבן זיך אויסגעפּיקט און גאַנץ אָפּט פּליגלען באַקומען, אויך דאָ האָב איך, דער איד, פון אייגענע, אייגן בלוט און פּלייש, באַדאַרפט הערן דאָס וואָס איך האָב שוין נישט איינמאָל געהערט אויף מיין וועג, פון קינד און נאר:

די אידישע סטודענטן פון אוניווערזיטעט וואָס זייער צאָל איז

זאל ווערן ענגליש. ער האָט געזאָגט אַז דער גרויסער קעניגין פון קלויענעם אינזל, אז מען זאל די ענגלישע פאָן אויפן אינזל ארויפציען. און דער אייגענער איד האָט מיך אָנגעקוקט מיט פֿאַרטרערטע אויגן, וועו מיין שיף האָט זיך געוויגט ביים ברעג, גרייט זיך צו לאָזן ווייטער אין וועג אריין.

איך האָב אים געפרעגט, פֿארוואָס ער האָט פֿאַרלאָזן נייזעלאנד, וואו ערגעץ אין א שטעטל איז ער אפילו געווען שוין מעיר?

— איך האָב נעמיינט, אז אויף דעם קלייענעם אינזל וועל איך קאָנען אָנקלייבן א פֿאַרמעגן און דערנאָך פֿאָרן צוריק קיין פֿאָזן. אָבער אזוי זענען די יאָרן אַוועק און ווי עס זעט אוים וועל איך צוריק נישט קאָנען פֿאָרן.

די איצטיקע מלחמה, וואָס האָט פֿאר א סך אידן אויף א לאנגער צייט פֿאַרשטעלט דעם וועג צוריק, האָט נישט נאָר איינעם אויפֿ־ס־נייַ פֿאַרפֿלאָנצט און באפוילן:

— שיק דיינע וואָרצלען אין דער ערד, וואו דיין גורל האָט פֿאר דיר אויסגעקליבן.

דער וועג קיין רוסלאנד און קיין פוילן איז מיט אמאל געוואָרן אָפּגעשניטן. אויף א רגע האָט א בליץ געטאָן די האָפענונג אויף דעם וועג צוריק, אָבער די ערשטע וואָס האָבן זיך נאָך באַגינען ארויסגעריסן און אַוועק צ ו ר י ק האָבן פון ווייטן מודיע געווען:

— זיצט אויף אן אָרט און שעפּט די מאָם רו וואָס אייך איז באַשערט אין לעבן.

„איך האָב אין אויסטראַליע געטראָפֿן א אגענט, וואָס האָט שוין דעם כדור הארץ ארומגערינגלט, אפילו אין ארץ ישראל אויך נעווען און האָט דאָך געפונען, אז מען קאָן שוין פון אויסטראַליע ווייטער ניט ציען, ווייל זי שפּירט שוין דעם אָנהויב פון א געוונטן ישוב דאָרטן.

איך האָב קלאָר אין זיי דערקענט דעם אייגענעם אינערלאכן לאָסט, וואָס עס טראָגט אין זיך דער נישט־איד וועו ער קומט אין א ווייט און פרעמד לאנד. זאָגט צו מיר איינער:

איבער — פון טעפּ אַרויס זעצן זיי די בלומען אין בייט אריין און איך בין זיכער, אז דאָס וועט זיך צונעמען און וועט וואקסן.

און אין דער שטאָט, וואָס ליגט ביים ראַנד פון אפריקעס וועלט־טייל, וואו האָפענונגען האָבן זיך פֿאַרפלאַנצט דורך אלערלייַ צייטן — פֿאַרוואָס זאָל איך דאָ שפּורן פון יאוש איבערלאָזן? פֿאַר וואָס זאָל איך, דער איד, עס טאָן? בפֿרט וען איך אליין זיץ ביים ראַנד פון לאַנד און דער אַטלאַנטיק ווינקט צו מיר און ווייזט מיר אָן די ברעגעס פון אייראָפּע...

טריט פון וואַנדערער

נאָך אמאָל פֿאַרשן די בליקן די טריט פון אונזערע אייגענע וואַנדערער, איינגעקריצטע איבער גאָר דער וועלט, אויף אלע בריייטע וועגן און אויך אויף די שמאָלע, זייטיקע שטעגן. און עס ווילט זיך נאָך אמאָל דערשפּירן די שארפּע אויפרעגונגען וואָס עס דער־וועקט אין דיין מהות דער פּלוצלינגער אידישער בליק פון די ערשטע פּאָר אידישע אויגן וואָס קומען דיר אנטקעגן נאָך א לאַנגער, ווייטער רייזע איבער ימען.

ווי גרויס איז דער חלוק צווישן דעם אידן און נישט־אידן, אין ווייטן וועג און ווייטן לאַנד!

עס טראָגט דער נישט־איד די רו מיט זיך און פֿאַרפלאַנצט זי אהינטער זיין ניי הויז. און דער איד נעמט מיט זיך מיט די אומרו און טראָגט זי בסדר אין הארצן.

אויף דעם קליינעם אינזל ראַראָטאָנגא, וואָס נישט ווייט פון נייזעלאַנד האָב איך געטראָפן דעם איין־און־אייניציקן אידן פון אינזל, א זעלטענער איד פון א יאָר זעכציק, און שוין עטלאַכע־און־פערציק יאָר, אז ער האָט זיך פון פּאַון ארויסגערופן. האָט א קרעמל אין ראַראָטאָנגא. אָבער ער האָט א סך געהאַלפן, אז דער אינזל

אין דרום־אפריקע שטראַלט די ליבע ארויס פון די אויגן ביים אידן וועו ער רעדט פון דרום־אפריקא, זיין לאַנד. איך האָב שוין אפילו געטראָפן די נאָר־וואָס אריבערגעקומענע פון דער ליטא אָדער אוקראַינע וואָס זענען צעטומלט געוואָרן פון דער רחבות און האָבן געבענקט צ ו ר י ק. אָבער וואו איז איצטער דער צ ו ר י ק?

איך אליין האָב שוין נאָר ניט לאַנג געטראָפן דאָ און דאָרטן אין דער איצטיקער פוילן, מענטשן, וואָס זענען פון פ י י ע ר אנטלאָפן און דערנאָך האָט זיי זיך געבענקט צורים. איך האָב געזען ווי די בליקן האָבן זיך אויסגעלאָשן און דער יאוש האָט פון דאָרטן ארויסגעוואונקען, וויל צוויי כאַל אין לעבן איז שווער זיך ארויסצוריסן פון פייער ארויס. נישט איינעם טראַפט דער אימפּעט אַוועק צוריק אין די חרוב'ע שטעט און שטעטלאָך, וואו עס איז אויף אייביק חרוב געוואָרן דער קוואַל פון וואַנען די וואַרצלען האָבן דורות לאַנג די יניקה געצויגן. שטעט און שטעטלאָך בויען זיך אויף. און דאָס וואָס די ערד האָט צוגענומען פון פלייש און בלוט ווערט דאָך אויך מיט דער־ צייט פאַרגעסן. זיכער, אַז דער איצטיקער וואַנדערער ציט נישט מיט קיין קלאָרן געפיל אפילו וועו ער ציט קיין נאָרד־אַמעריקע. אָבער נישטאָ שוין דער קלאָרער געפיל פון דעם צ ו ר י ק בא דער ערשטער און בעסטער געלעגנהייט.

עס קומט די צייט וואָס דער כדור־הארץ וועט פול ווערן מיט קלייניע און גרויסע אידישע קבוצים, וואו די ד' אמות פון יעדערן וועלן צו אים היימישער אויסזען. ווער קאָן דען טרויערן אויף דעם? אפשר זענען מיר ניט ביכולת אויסצומאַלן ווי אזוי עס וועט אין דער ווייטער צוקונפט אויסזען דאָס אידישע פנים פון אונזערע נייע ישובים אויף גאָר דער וועלט. איך בין דאָך אָבער זיכער, אַז מיר לעבן אין דעם דור וואָס עס באַשאפט זיך דער נייער קשר וואָס וועט צונויפבינדן די אַלע פאַרוואָרפענע קהלות אונזערע אין אַלע עקן וועלט. איך אליין רעד דאָך איצטער פון די וואָס האָבן נאָך זייער היימישע שפראַך ניט פאַרלוירן און וואָס קאָנען זיך נאָך איכ־ גאַנצן נישט אָפּרייסן פון די טראַדיציאָנעלע פעדים וואָס בינדן זיי

— ווייסט איר, אז אויסטראַליע איז די שענסטע מדינה וואָס איך האָב באַגענגט? און די מענטשן דאָ זענען די בעסטע, וואָס מען באַגענגט אויף דער וועלט — פֿאַרוואָס זאָלן אידן דאָ נישט מאַכן זייער היים?

דער איד אויף דעם קלייגעם קוק־אינזל, וואָס היסט ראַראַטאָנגא, האָט געטראַכט פון דעם וועג צוריק און פון דעסטוועגן האָט ער געהאַלפן ארויפציען די ענגלישע פּאָן אויפן אינזל און די יונגעלייט וואָס זיצן מיט אַ פּאַרבענקט נעמיט אין לייען־זאַל און די אויגן זוכן מיט א קרענקלאַכקייט צווישן די נייעם וואָס קומען פון אריבער אַלע זיבן ימען, אויך זיי טרעטן נישט קיין פרעמדע וועגן און ווילן אויך נישט זיין דאָס מיסט וואָס מיסטיקט אַ פרעמד פעלד.

אָבער ווילנדיק צי ניט־ווילנדיק געשעט וואָס ס'נעשעט. עס האָט זיך גענוים אין דער ערשטער צייט דער סאַמע ווינטיקסטער אַהער צו די ווייטע לענדער און ווייטע אינזלען געטראָגן. דער סאַמע גרינגער האָט זיך דעם ווינט איבערגענעבן און געלאָזט זיך טראָגן אין אַ ווייט און פרעמד לאַנד. אָבער די ווינטיקע און גרינגע האָבן זיך מיט דעם זאַפט פון לאַנד אָנגעזאַפּט און שווער געוואָרן.

אזוי אָט דאָך געווים באַראַפט זיין.

נאָך מער האָב איך דאָס געשפירט אין דרום־אפריקא, די ווייטע און אזוי נאָענטע מדינה. אין יענעם קבוץ אידן פעלט כמעט די קרענקלאַכע בענקשאַפט וואָס איך האָב געטראָפן אין נייזעלאַנד און פּאַר דער מלחמה אין בראַזיליע. מעגלאַך, אז די לעצטע יאָרן זענען אין דעם שולדיק. ווייל אין אויסטראַליע איז דער געדאַנק פון אידן ניט אזוי פאַרנומען מיט'ן אריבערבריינגען משפּחה, ברידער, שוועסטער, און מאכן אז וואַרימער זאָל ווערן די נייע היים. פּאַר־קערט, אין אויסטראַליע האָט מען זיך בא מיר צופיל נאָכגעפרעגט ווי אזוי עס לעבט זיך אין אמעריקע און געוואָלט בא מיר אויס־געפינען צי עס לוינט אהין צו וואַנדערן. אָבער דער איינדרוק איז דאָך נישט געווען, אז אָט די מענטשן לאָזן זיך שוין אין וועג אריין.

Ex. U.S. Patent Office

צום גרויסן און צעשפּרייטן כלל. ווייל דאָס הארץ פון אידישן פֿאָלק אין נאָרד־אמעריקא, בענקט דאָך אויך אזוי שטאַרק צום שורש. און וואו איז דען דער וועג צ ו ר י ק פֿאר אזא גרויסן כלל? עס קאָן קיינער נישט אָנווייזן אזא נייעם וועג — עס איז גיכער דער אומקלאָרער פּראָצעס צו זיך אליין, אין געשטאַלט פון א באַנייטן פֿאָלקס־נעפּיל וואָס דער אויסדרוק איז נאָך נישט געפונען געוואָרן, אָבער וואָס דער אויסדרוק וועט שוין בולט אין היינטיקע טעג. און דאָס איז דער נייער קשר וואָס וועט צונויפבינדן אונזער פֿאָלק איבער דער גאַנצער וועלט.

ווייל אז איך וואַרף איצטער מיין בליק אויף צוריק און באַטראַכט אונזערע אידן וואָס איך האָב באגעגנט, וואו עס זאָל נישט זיין, צי אין די סטעפּעס פון ארגענטינע אָדער אין דער טראַפּישער בראַזיל, צי אין דעם ליבן, געמיטלאַכן נייזעלאַנד אָדער אין דער ציקלאָנישער אויסטראַליע, אין דער זוניקער אַפריקע פון דרום זייט אָדער אין אלעווינקעלאַך פון צפון אַמעריקע און קאַנאַדע, — דער איינדרוק איז אלץ דער אייגענער:

עס איז שוין קיין חלוק נישט צי די ערד דרייט זיך ארום דער זון צי די זון דרייט זיך ארום דער ערד. וואו די זון וועט אָפּדעקן א ליכטיקן פּלאַץ אויף דער ערד, אהין וועט ציען א צווייג פון אונזער פֿאָלק. ציען וועלן מענטשן וואָס וועלן טראָגן ד ו אין הארצן, ווי עס טראָגט דער נישט־איד אין זיין וואַנדערן.

Peretz Hirschbein
around the World.

Fiction

Around the World

Peretz Hirschbein

Baycrest Centre
for Geriatric Care

THIS BOOK MAY BE KEPT 21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

FORM # 215-1152